Raftul Denisei

MARELE PREMIU RTL-*LIRE*

Boualem Sansal

SATUL NEAMȚULUI

sau Jurnalul fraților Schiller

Marele premiu pentru roman
al Societății Oamenilor
de Litere din Franța

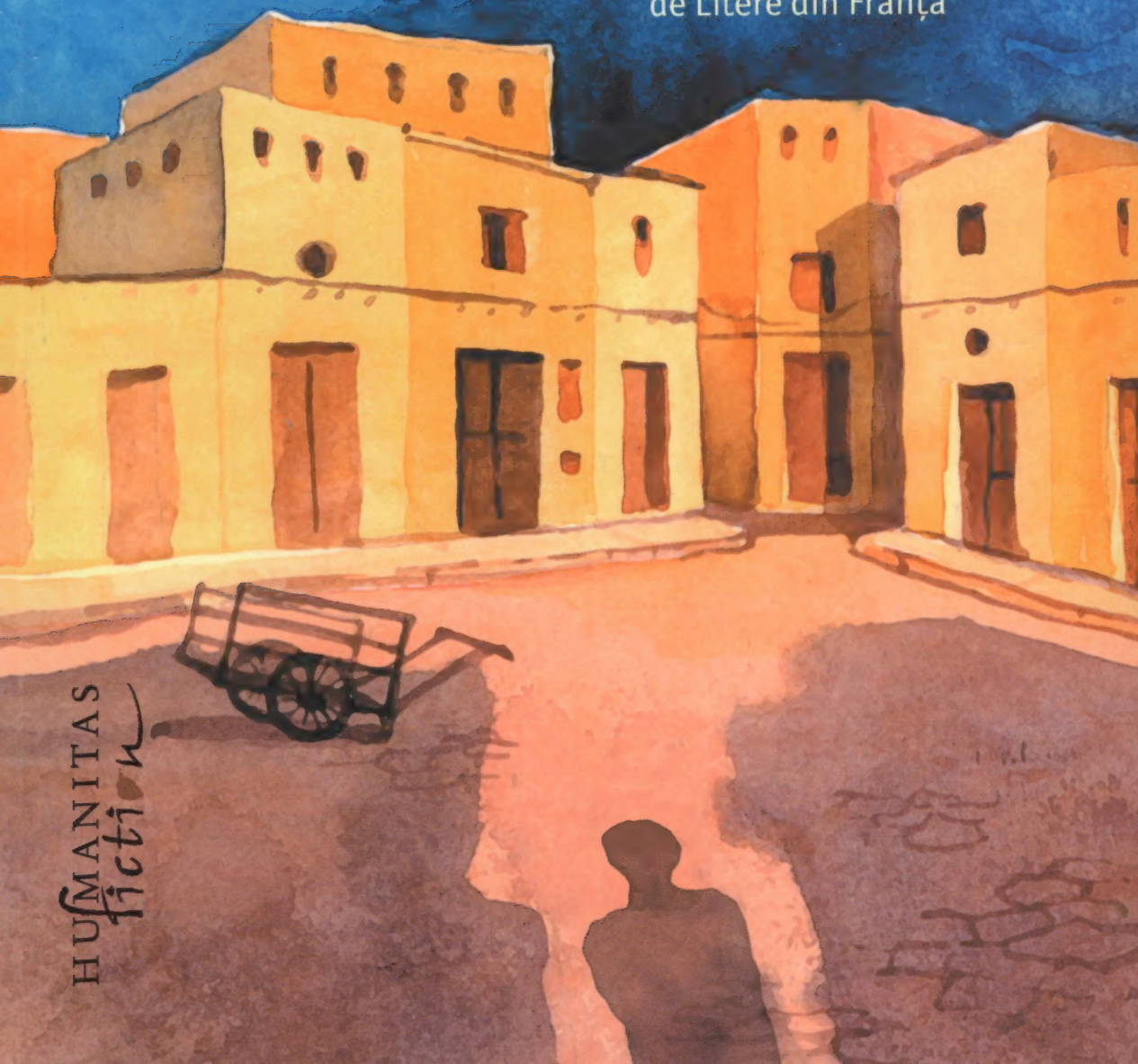

HUMANITAS fiction

Într-o suburbie pariziană a anilor 1990 în care islamismul radical nu contenește să avanseze, doi frați ajung să ispășească crima rămasă nepedepsită a tatălui lor, fost ofițer nazist, inginer chimist participant la Soluția Finală, dar care se ascunsese în Algeria, unde funcționase ca instructor paramilitar. Fiul cel mare, Rachel, duce asumarea vinii la extrem, cel mic, Malrich, alege să acționeze. Un roman obsedant, bazat pe fapte reale, și o implacabilă judecată morală a istoriei recente, cu pagini memorabile și necruțătoare cu care să ne putem înarma împotriva tentațiilor și regresiilor fobice ce asaltează lumea contemporană.

ISBN 978-606-779-429-8

Raftul
Denisei

Colecţie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Boualem Sansal

SATUL NEAMȚULUI

sau Jurnalul fraților Schiller

Traducere din franceză și note de
BOGDAN GHIU și MĂDĂLINA GHIU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

BOUALEM SANSAL
LE VILLAGE DE L'ALLEMAND
OU LE JOURNAL DES FRÈRES SCHILLER
Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2008
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SANSAL, BOUALEM
Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller / Boualem Sansal;
trad. din franceză şi note de Bogdan Ghiu şi Mădălina Ghiu. – Bucureşti:
Humanitas Fiction, 2018
ISBN 978-606-779-429-8
I. Ghiu, Bogdan (trad.; note)
II. Ghiu, Mădălina (trad.; note)
821.133.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Îi mulţumesc cu deosebită afecţiune doamnei Dominique G.H., profesoară la liceul A.M., care a avut amabilitatea de a-mi rescrie cartea într-o franceză corectă. A făcut o treabă atât de bună, încât aproape că nu mi-am recunoscut textul. Mi-a fost greu să-l citesc. A făcut-o în amintirea lui Rachel, pe care l-a avut elev. „Cel mai bun elev", a ţinut ea să sublinieze.

În unele cazuri, i-am urmat sfatul, am schimbat nume şi am eliminat comentarii. În altele, am păstrat propria mea redactare, este important pentru mine. Dânsa spune că există anumite paralelisme periculoase care ar putea să-mi pricinuiască necazuri. Nu-mi pasă, am spus ce aveam de spus, punct, şi semnez:

Malrich Schiller.

Jurnalul lui Malrich

Octombrie 1996

Au trecut şase luni de la moartea lui Rachel. Avea treizeci şi trei de ani. Într-o zi, cu doi ani în urmă, ceva s-a rupt în mintea lui şi a început să alerge între Franţa, Algeria, Germania, Austria, Polonia, Turcia, Egipt. Între două călătorii, citea, rumega în colţul său, scria, delira. Şi-a pierdut sănătatea. Apoi locul de muncă. Apoi minţile. Ophélie l-a părăsit. Într-o noapte, s-a sinucis. Se întâmpla pe 24 aprilie anul acesta, 1996, în jurul orei 23.

Nu ştiam nimic despre problemele lui. Eram tânăr, aveam şaptesprezece ani când ceva s-a rupt în mintea lui, o apucasem pe-un drum greşit. Pe Rachel îl vedeam foarte rar, îl evitam, îmi ţinea neîncetat predici. Îmi pare rău s-o spun, este fratele meu, dar să fii atât de bun cetăţean te-apucă groaza. El avea viaţa lui, eu o aveam pe-a mea. Era ceva şef într-o mare firmă americană, avea gagica lui, casa lui, maşina lui, cartea lui de credit, totul era calculat la secundă, în vreme ce eu mă speteam 24/24 cu toţi sinistraţii din cartier. E clasificat ZUS-1[1], zonă urbană sensibilă de

1. Acronim pentru *Zone Urbaine Sensible*, teritoriu infraurban delimitat, între 1996 şi 2014, prin lege, caracterizat în special prin sărăcie, şomaj şi insecuritate legate de consumul şi traficul de

categoria întâi. La nesfârşit, ieşi dintr-o nenorocire şi intri în alta. Într-o dimineaţă, Ophélie ne-a telefonat şi ne-a anunţat drama. Trecuse pe-acasă gândindu-se că o să mai afle veşti despre *fostul* ei. Presimţeam eu ceva, a zis ea. Am sărit pe motoreta lui Momo, băiatul măcelarului halal, şi-am demarat în trombă. Era lume adunată în faţa casei, poliţie, salvarea, vecini, curioşi. Rachel se afla în garaj, pe jos, rezemat de perete, cu picioarele întinse, cu bărbia în piept şi cu gura deschisă. Părea că doarme. Avea faţa plină de funingine. Zăcuse toată noaptea în gazele de eşapament ale propriei maşini. Purta o pijama ciudată, o pijama în dungi pe care nu i-o ştiam, şi era ras în cap ca la ocnă, chilug. Ce ciudat arăta! Am privit totul fără să scot o vorbă. Încă nu realizam. Medicul m-a întrebat: Este fratele tău? Am zis: Da. M-a întrebat: Numai atât îţi vine să spui? Am ridicat din umeri şi m-am dus în salon.

Ophélie era împreună cu Com'Dad, comisarul cartierului. Plângea. El lua notiţe. Când m-a văzut, a spus: Apropie-te puţin! Mi-a pus întrebări. Am spus că nu ştiu nimic. E-adevărat, îl vedeam rar pe Rachel. Clocea el ceva, fără îndoială, dar îmi spuneam: Fiecare cu treaba lui. Trist, dar adevărat, sinuciderea este ceva obişnuit în cartier, eşti uluit o clipă, rămâi abătut o zi sau două, dar după o săptămână nici nu te mai gândeşti. Îţi spui: asta-i viaţa, şi-ţi vezi de-ale tale. De data asta, era vorba de fratele meu, de fratele meu mai mare, trebuia să înţeleg.

Nu aveam nici cea mai mică idee despre ce se întâmplase şi nu-mi închipuiam că lucrurile ajunseseră atât de

---

droguri şi de un grad ridicat de dezinserţie socială, populate mai ales de imigranţi.

departe pentru el şi că ar putea să ajungă atât de departe şi pentru mine. La orice m-aş fi putut gândi, şi chiar m-am gândit zile-ntregi, o chestie amoroasă, o chestie de bani, o chestie de stat, o boală incurabilă, tot ce poate fi mai rău în rahatul ăsta de viaţă, dar numai la asta nu. A, nu, Dumnezeule, asta nu! Nu cred că există cineva pe lume care să fi trecut printr-o asemenea dramă.

După înmormântare, Ophélie a plecat în Canada, la verişoara ei Cathy, care era măritată cu un vânător şi comerciant de blănuri plin de parale. Mi-a lăsat casa în grijă spunând: Om vedea după aia. Când am întrebat-o de ce s-a sinucis Rachel, mi-a răspuns: Nu ştiu, nu mi-a spus niciodată nimic. Am crezut-o, mi-am dat seama după cum tremura că habar n-avea, Rachel nu spunea niciodată nimic nimănui.

M-am trezit singur în casă, cu moralul la pământ. Mi-era ciudă că nu fusesem prezent atunci când Rachel căzuse în depresie. O lună întreagă m-am învârtit în cerc. Mi-era rău, nu reuşeam nici măcar să plâng. Raymond, Momo şi ceilalţi tovarăşi îmi ţineau companie. Treceau seara şi vorbeam în şoaptă golind cutii de bere. Vegheam ca nişte bufniţe. Atunci am început să muncesc în garajul tatălui lui Raymond, domnul Vincent. Se cheamă *Paradisul maşinilor*. Eram plătit ca ucenic, plus bacşişurile. Înnebuneam să stau singur. Munca e bună, te ajută să uiţi.

O lună mai târziu, Com'Dad a telefonat la garaj ca să-mi spună: Treci pe la comisariat, am ceva pentru tine. M-am dus după muncă. S-a uitat îndelung la mine plimbându-şi limba prin gură, după care a deschis un sertar,

a scos o pungă de plastic şi mi-a întins-o. Am luat-o. Conţinea patru mari caiete uşor ferfeniţite. Mi-a zis: E jurnalul fratelui tău. Nu mai avem nevoie de el. Mi-a pus degetul sub nas şi a adăugat: Trebuie să citeşti, o să te-aducă cu picioarele pe pământ. Fratele tău era un tip mişto. După care a început să vorbească despre tot felul de lucruri care îl preocupau, cartierul, viitorul, republica, calea cea dreaptă. Îl ascultam bălăbănindu-mă de pe un picior pe altul. S-a uitat la mine şi-a spus: Hai, cară-te!

De cum am început să citesc jurnalul lui Rachel, m-am îmbolnăvit. Totul a luat foc în jurul meu. Îmi strângeam capul în mâini ca să nu explodeze, îmi venea să urlu. Nu se poate, îmi spuneam la fiecare pagină. După care, când am terminat de citit, totul s-a aşezat dintr-odată. Eram îngheţat pe dinăuntru. Nu voiam decât un singur lucru: să mor. Îmi era ruşine că trăiam. După o săptămână, am înţeles, povestea lui este povestea mea, a noastră, este trecutul lui tata, trebuia să-l trăiesc şi eu, la rândul meu, să merg pe-acelaşi drum, să-mi pun aceleaşi întrebări, şi, acolo unde tata şi Rachel dăduseră greş, eu să încerc să supravieţuiesc. Simţeam că era prea mult pentru mine. Am simţit însă foarte tare, fără să ştiu de ce, că trebuie să povestesc totul lumii. Sunt poveşti de ieri, dar, pe de altă parte, viaţa este întotdeauna la fel şi deci această dramă unică poate să se repete oricând.

Înainte de a începe să povestesc, iată câteva informaţii despre noi. Rachel şi cu mine ne-am născut la ţară, în fundul Algeriei, într-un ţinut de la capătul pământului, nu ştiu exact unde. Se cheamă Aïn Deb. Cândva, unchiul

Ali mi-a explicat că asta înseamnă Izvorul măgarului. Ceea ce mă făcuse să râd, îmi imaginam un măgar păzindu-şi semeţ sursa de apă, frecându-se egoist pe burtă.

Ne-am născut dintr-o mamă algeriană şi un tată neamţ, Aïcha şi Hans Schiller. Rachel a ajuns în Franţa în 1970, avea şapte ani. Din prenumele Rachid şi Helmut a ieşit Rachel, şi aşa a rămas. Eu am debarcat în 1985, aveam opt ani. Din prenumele Malek şi Ulrich a ieşit Malrich, şi aşa a rămas. Am fost primiţi de unchiul Ali, un om de toată isprava care avea şapte băieţi şi o inimă cât casa. La el, cu cât e mai multă lume, cu atât mai bine. Se trăgea din acelaşi ţinut, era prieten cu tata, un emigrant din primul val care a îndurat toate nenorocirile, dar care a reuşit să-şi înjghebeze un cuib pentru bătrâneţe. Acum e pe ducă, bietul de el, nu mai este în toate minţile. E un *chibani*[1] care se stinge în tăcere. N-am fost chiar un cadou pentru el. Nu s-a plâns însă niciodată, spunea zâmbind: Într-o zi o să fii bărbat. Unul după altul, băieţii lui s-au dus, patru au murit, de boală sau în accidente de muncă, iar ultimii trei sunt pe undeva, care pe-acolo, în Algeria, care prin alte părţi, în Golf sau în Libia, ducându-se unde îi poartă şantierele, alergând să ţină pasul cu viaţa. Se poate spune că sunt pierduţi, nu vin niciodată, nu scriu, nu telefonează. Poate că au murit şi ei. Până la urmă, unchiul Ali nu mă mai are decât pe mine. Pe tata nu l-am mai revăzut. Nu m-am mai întors în Algeria, iar el n-a

1. În araba maghrebiană, *chibani* înseamnă „bătrân", dar în Franţa acest termen îi desemnează pe vechii muncitori imigranţi, în general din Maghreb, ajunşi pensionari imigranţi, şi care încă de la început au avut un statut aparte, defavorizat în raport cu omologii lor din fosta metropolă.

venit niciodată în Franța. Nu voia să ne întoarcem la țară, spunea: Mai târziu, om vedea. Mama a venit aici de trei ori câte cincisprezece zile pe care și le-a petrecut plângând. Nu ne înțelegeam, era stupid, ea vorbea în berberă, în vreme ce noi bălmăjeam într-o biată arabă de periferie și într-o germană încropită, din care ea nu știa decât foarte puțin, iar noi niște frânturi de cuvinte. Ne zâmbeam repetând *Ya, ya, gut, labesse, azul*, toate bune, *genau*, cool, dar tu. Rachel s-a dus o dată în țară, ca să mă aducă pe mine în Franța. Tata nu a ieșit niciodată din sat. E ciudat, dar poveștile de familie sunt întotdeauna ciudate, nu le cunoaștem, deci nici nu le dăm atenție. După liceu, unde a făcut germana din spirit de familie și engleză pentru că trebuia, Rachel a urmat o școală de ingineri la Nantes. Eu n-am avut șansa asta, abia dacă am reușit să termin școala primară. Mi-au pus o poveste în cârcă, cum că aș fi spart dulapul directorului, și m-au dat afară din școală. Mi-am croit propriul drum, m-am târât de colo-colo, mici stagii, joburi mărunte, vânzări la mâna a doua, moschee, tribunal. Cu tovarășii mei eram ca peștii în apă, navigam lăsându-ne purtați de curenți și de pofte. Uneori ne prindeau, dar cel mai adesea ne eliberau imediat. Profitam și noi înainte de a atinge vârsta legală la care să putem fi băgați la pârnaie. Am trecut prin fața tuturor comisiilor, dar până la urmă toate-au uitat de mine. Nu mă plâng, așa a fost să fie. Așa e soarta, *mektoub*, cum spun arabii bătrâni din cartier. Între prieteni îți spui cam așa: Vitregia e cel mai bun dascăl, pericolul îl creează pe bărbat, vigoarea ți-o faci cu pumnul...

La douăzeci și cinci de ani, Rachel a primit cetățenia franceză. O dat o petrecere trăsnet. Ophélie și mama ei,

înnebunită după Frontul Național[1], nu mai aveau nici un motiv să amâne căsătoria. Algerian și german, francez totuși, și inginer în plus, le spuneau ele celor dornici să știe. Încă o petrecere. Trebuie spus că Rachel și Ophélie fuseseră împreună de când erau mici, mama Wenda îl tot izgonise, dar văzuse cum el crește devenind tot mai serios și mai politicos. În plus, era mai blond și avea ochi albaștri, spre deosebire de Ophélie, care era șatenă cu ochi negri. Latura germană a lui Rachel, pe care o moștenise în totalitate de la tatăl nostru, și latura de albină a lui Ophélie au făcut restul. Viața lor era ca o partitură: nu trebuia decât să învârți manivela. Uneori, îi invidiam, alteori, îmi venea să-i omor ca să le curm suferința. Îi evitam ca să nu ne certăm. Când treceam pe la ei, se uitau în jur de parcă un taifun se apropia de cuibușorul lor. Ophélie mergea înaintea mea peste tot unde mă duceam și mai trecea încă o dată după, ca să verifice.

După ce a primit naturalizarea, Rachel mi-a spus: Acum o să mă ocup și de-a ta, nu poți să rămâi așa, un electron liber. Am dat din umeri: Nu-mi pasă, fă ce vrei. Și a făcut. Într-o bună zi a trecut prin cartier, m-a pus să iscălesc niște hârtii, iar după un an a trecut din nou spunându-mi: Bine-ai venit printre noi, tocmai ți-a fost semnat decretul. Mi-a explicat că patronul lui pusese o vorbă bună în niște cercuri înalte. M-a invitat într-un mare restaurant din Paris, pe undeva pe lângă Place de

1. *Front National* (FN) este un cunoscut partid politic francez naționalist foarte apropiat de extrema dreaptă, înființat în 1972 de Jean-Marie Le Pen. Din 2018, Frontul Național și-a schimbat denumirea în Adunarea Națională (*Rassemblement National*).

la Nation. Dar nu pentru a sărbători actele mele, ci pentru a-mi citi îndatoririle cu care veneau la pachet. Astfel încât nici n-am stat bine să-ngurgitez desertul şi i-am spus Pa.

Am aranjat cu domnul Vincent şi mi-am luat o lună de concediu plătit. Era drăguţ din partea lui, nu muncisem decât trei zile într-un loc, alte cinci zile în altul, şi nu terminasem de reparat nici măcar maşina care îmi fusese încredinţată. M-a acoperit în faţa serviciilor sociale ale primăriei care plăteau pentru stagiul meu.

Simţeam nevoia să stau singur în văgăuna mea. Ajunsesem în stadiul în care nu mai poţi să suporţi lumea decât dacă te rupi de ea şi te cufunzi în propria ta suferinţă. Am citit şi am răscitit jurnalul lui Rachel. Era atât de copleşitor, atât de întunecat, că nu-i vedeam capătul. Şi dintr-odată, eu, care aveam oroare de-aşa ceva, am început să scriu ca un apucat. După care am început să alerg în toate direcţiile. Nu doresc nimănui să treacă prin ce-am trecut eu.

Jurnalul lui Malrich

Noiembrie 1996

Mi-a fost greu să citesc jurnalul lui Rachel. Franceza lui nu este aceeaşi cu franceza mea. Iar dicţionarul nu-mi era de nici un folos, mă trimitea de la o pagină la alta. O adevărată capcană, fiecare cuvânt este o poveste în sine încastrată în altă poveste. Cum să-ţi aduci aminte de tot? Mi-am amintit ce spunea domnul Vincent: Învăţătura e la fel ca strânsul şuruburilor, ce e prea mult strică, ce e puţin n-ajunge. Am învăţat totuşi multe, şi cu cât învăţam mai mult, cu atât mai voiam.

Totul a început luni, 25 aprilie 1994, la ora 20.00. O dramă care a atras după sine o alta care, la rândul ei, a dezvăluit o a treia, cea mai mare din toate timpurile. Rachel a scris aşa:

Nu mă simţeam cu adevărat legat de Algeria, dar în fiecare seară, la ora 20.00 fix, mă aflam în faţa televizorului aşteptând veştile din ţară. Este război acolo. Un război fără chip, fără milă, fără sfârşit. S-au spus atâtea lucruri, unele mai îngrozitoare ca altele, încât am ajuns să mă conving că într-o zi, oriunde ne-am afla şi orice-am face, într-un fel sau altul, această monstruozitate ne va ajunge şi pe noi. Îmi era

la fel de frică pentru țara aceasta îndepărtată, pentru părinții mei care se aflau în ea, ca și pentru noi care ne aflam aici, la adăpost de toate.

În scrisorile sale, tata nu vorbea decât despre sat, despre acel du-te-vino zilnic, ca și cum acesta ar fi fost o bulă în afara timpului. În mintea mea, treptat, țara s-a redus la sat. Îl vedeam astfel: un vechi târg dintr-o veche poveste uitată; locuitorii nu au aici nume sau fețe, nu vorbesc și nu merg nicăieri; îi vedeam stând în picioare, sau pe vine, sau întinși pe rogojini, sau așezați pe taburete în fața unor porți închise sau a unor ziduri crăpate, spoite cu var; se mișcă încet, fără vreun țel anume; străzile sunt înguste, casele – joase, minaretele – oblice, fântânile – secate, nisipul își etalează amețitor valurile de la un capăt la altul al orizontului; pe cer, o dată pe an, trec niște nori asemenea unor pelerini cu gluga pe cap bolborosind în gol, nu se opresc, se duc departe foarte să piară în soare sau să se arunce în mare; uneori, fac penitență deasupra capetelor noastre, și atunci e potopul biblic; aud ici și colo câini lătrând fără rost, nu mai sunt de mult caravane, ci doar, ca peste tot în aceste ținuturi abandonate, autobuze hodorogite bălăbănindu-se pe niște drumuri desfundate și fumegând ca niște diavoli; văd copii despuiați alergând cât îi țin picioarele, ai spune că sunt niște umbre împachetate în praf, prea repede ca să-ți poți da seama de-a ce se joacă, ce djinni[1] îi urmăresc; râsete, plânsete, strigăte se pierd în aerul saturat de lumină și de cenușă, transformându-se într-o zarvă care se încâlcește în propriile-i ecouri. Și cu cât îmi spuneam

1. Duhuri cu semnificație ambivalentă, binefăcătoare sau răuvoitoare, din mitologia arabă, care apar și în tradițiile musulmane.

că toate acestea nu sunt decât un cinema lăuntric, un talmeș-balmeș de nostalgie, ignoranță și clișee văzute la televizor, cu atât tabloul părea mai adevărat. Pe tata și pe mama, în schimb, îi vedeam foarte clar, le auzeam vocile, le simțeam mirosurile, și în același timp știam că nu este adevărat, că nu e vorba decât de niște plăsmuiri ale minții, de niște imagini pioase din copilărie pe care amintirea le întinerea an de an. Îmi mai spuneam, de asemenea, că viața era grea în acel ținut, cu atât mai grea, probabil, în acel sat de la capătul lumii, și atunci vălul senin se sfâșia și vedeam un biet bătrân paralitic care se străduia să se țină drept ca să mă surprindă și o bătrână adusă de spate care încerca să se ridice pentru mine sprijinindu-se de zidul cojit, și îmi spuneam: Iată-l pe tata, iat-o pe mama, iată ce-au făcut din ei trecerea timpului și asprimea acestei vieți.

Tot ce știu despre Algeria am aflat din presă, din lecturi, din discuțiile cu prietenii. Pe vremea când locuiam în cartier, la unchiul Ali, aveam despre ea o percepție mult prea vie ca să fie și adevărată. Oamenii se jucau de-a algerienii mai mult decât putea adevărul să îndure. Nu-i obliga nimic, dar ei se supuneau ritualului cu toată arta de care erau în stare. Emigrant ești, emigrant rămâi pe vecie. Țara despre care vorbeau cu atâta emoție și patimă nu există. Autenticitatea, la care ei se uită ca la un Pol Nord al memoriei, cu atât mai puțin. Idolul poartă o ștampilă de autenticitate pe frunte, mult prea evidentă, ceea ce dă în vileag gablonțul, produsul contrafăcut, artificial, a cărui utilizare este atât de periculoasă. Algeria era altfel, avea viața ei, și era deja de notorietate mondială că marii ei conducători o prădaseră, pregătind-o în ritm susținut să-i dea lovitura de grație. Țara reală este aceea în

care trăiești, algerienii de-acolo știu foarte bine asta. Știu absolut totul despre drama în care se zbat, și dacă n-ar fi fost decât după ei, torționarii ar fi fost singurele victime ale faptelor lor josnice.

Știrea a căzut în deschiderea telejurnalului, în data de 25 aprilie 1994, la ora 20.00: „Un nou masacru în Algeria. Ieri-seară, un grup armat a pătruns într-un sat numit Aïn Deb, înjunghiind toată populația. Potrivit televiziunii algeriene, acest al nu se știe câtelea carnagiu este tot opera islamiștilor din GIA[1]..."

Am sărit urlând: „Dumnezeule, nu se poate!" Lucrul de care mă temeam cel mai mult se întâmplase, barbaria ajunsese până la noi! M-am prăbușit la loc năuc, transpiram, mi-era frig, tremuram. Ophélie a apărut în fugă din bucătărie strigând: „Ce se întâmplă?... Ce ai?... Zi ceva, pentru Dumnezeu!..." Am respins-o. Simțeam nevoia să fiu singur, ca să mă conving, să mă trezesc. Realitatea era chiar acolo în fața mea, aveam înaintea ochilor și în adâncul sufletului chipul părinților mei, infinit de bătrâni, infinit de speriați. Mă chemau în ajutor, întindeau brațele spre mine în timp ce umbrele arhaice îi trăgeau violent înapoi, îi azvârleau la pământ, le striveau pieptul cu genunchii, le înfigeau cuțitul în beregată. Le vedeam picioarele zbătându-se în vreme ce viața, cuprinsă de panică, li se scurgea din trupurile bătrâne.

Credeam că știu ce înseamnă oroarea, o vedem pretutindeni în lume, auzim vorbindu-se despre ea seară de seară,

---

1. Acronim pentru *Groupe Islamique Armé*, organizație islamistă teroristă algeriană, activă între 1992 și 1999, al cărei principal obiectiv îl constituia înlocuirea guvernului algerian cu un regim fundamentalist islamic.

îi cunoaştem resorturile, experţii ne explică zilnic logica ei teribilă, în realitate însă doar victima cunoaşte oroarea. Iar acum eram o victimă, eram victima, copilul unor victime, durerea este adevărată, adâncă, misterioasă, inexprimabilă. Distrugătoare. Şi era amplificată de o întrebare sfâşietoare. A doua zi, la prima oră, am sunat la ambasada Algeriei din Paris ca să aflu dacă părinţii mei figurau printre victime. Am fost plimbat de la un interior la altul, am aşteptat cu sufletul la gură şi, într-un final, o voce politicoasă s-a făcut auzită.

— Ce nume căutaţi, domnule?

— Schiller... s, c, h, i, doi de l, e, r... Aïcha şi Hans Schiller.

În timp ce scotocea prin hârtii, mă rugam lui Dumnezeu să aibă milă de noi. Iar vocea politicoasă a revenit spunându-mi pe un ton uşurat:

— Liniştiţi-vă, domnule, nu figurează pe lista mea... Ah...

— Da, ce este?

— Am în schimb o Aïcha Majdali şi un Hassan Hans zis Si Mourad... Vă spune ceva?

— E mama mea... şi tatăl meu..., am răspuns reţinându-mi lacrimile.

— Condoleanţele mele, dragă domnule!

— Dar de ce nu sunt menţionaţi cu numele lor, Aïcha şi Hans Schiller?

— N-aş putea să vă spun, domnule, lista ne-a venit din Alger, de la Ministerul de Interne."

Rachel nu-mi spusese nimic. Eu nu mă uit niciodată la televizor, iar prietenii mei nici nu ştiu că există aşa ceva. Să stai în fund şi să te uiţi la nişte imagini şi să asculţi nişte discursuri, cui ar putea să-i treacă prin minte aşa o

tâmpenie? Sau, dacă auzisem totuşi vorbindu-se despre masacru, fusese doar în treacăt, nu dădusem nici o atenţie. Aïn Deb, Algeria, nu-mi spunea mare lucru. Ştiam că e război în ţara aceea, dar, de foarte departe, vorbeam despre el ca despre oricare alt război, din Africa, din Orientul Mijlociu, de la Kabul sau din Bosnia. Toţi tovarăşii vin de undeva unde este război şi unde bântuie foametea, vorbim despre asta la modul general. Viaţa noastră înseamnă cartierul, atmosfera apăsătoare, crizele dintre vecini, războaiele dintre clanuri, operaţiile de comando ale islamiştilor, descinderile poliţiei, încăierările, frăsuiala dealerilor, farsele fraţilor mai mari, manifestaţiile, reuniunile funebre. Există petrecerile de familie, sunt simpatice, dar sunt pentru femei, bărbaţii rămân adunaţi pe lângă bloc să numere curenţii de aer. Dacă venim pe-acolo e doar ca să putem spune că am venit. În restul timpului, te plictiseşti de moarte, te tragi într-un colţ şi aştepţi ca lucrurile să treacă.

Uneori, apare Com'Dad, comisarul Daddy. Face pe prostul: Ia te uită, aici eraţi, nu v-am văzut, eram doar în trecere... După care se apropie, se sprijină de balustradă şi, ca unor vechi tovarăşi de suferinţă, ne vorbeşte de una, de alta, începând cu fotbalul. Noi ne întrebăm: Oare a venit să pescuiască, sau să ţină predici? Şi, şi, fraţii mei! Uneori îi dăm informaţii, îi pasăm chestii răsuflate, alteori ne prefacem că visăm cu voce tare în faţa lui la o viaţă pusă cu totul în slujba umanităţii şi a mediului. Ne distrăm puţin, după care ne despărţim cu o strângere de mână în stil american. Uneori ne invită să bem un ceai la cafeneaua lui Da Hocine sau o cafea la bufetul gării. Crede că asta e tehnica numai bună ca să ne tragă de limbă, bietul de el. Pentru noi, e ruşinos, dar în acelaşi timp îi

facem pe tovarăşi să creadă că îl manipulăm pe Com'Dad aşa cum vrem noi, oferindu-i piste false şi prelucrându-l ca să-i protejeze pe clandestini. El, în schimb, se invită peste tot, nu lipseşte de la nici o petrecere din cartier, căsătorii, circumcizii, excizii, admiteri în stagii, întoarcerea deţinuţilor şi a pelerinilor, obţinerea unor acte, nu ratează niciodată marele masacru anual al oilor de Aïd[1]. La înmormântări, el conduce cortegiul. E din noua şcoală de poliţie: Ca să-l înţelegi pe duşman trebuie să trăieşti împreună cu el, la fel ca el.

În garajul casei am găsit ziarele care relataseră masacrul de la Aïn Deb, ziare de-aici şi de-acolo, *Le Monde*, *Libération*, *El Watan*, *Liberté*... Era un întreg teanc. Rachel marcase pasajele care ne priveau. Mi se rupea inima să citesc aşa ceva. Mă revolta că jurnaliştii vorbeau despre genocid ca despre un fapt divers, dar în acelaşi timp păreau a zice: V-am spus noi, războiul ăsta nu-i deloc clar. Dar ce război e clar, Dumnezeule, ăsta e mai puţin decât toate, asta-i tot! Şi iată că dintr-odată începem să ne închipuim tot felul de porcării, de lucruri ruşinoase, care nu fac decât să sporească durerea. Zile întregi mi-a rulat filmul ăsta în cap, mi-era scârbă. Un vechi sat de la capătul lumii dormind în culcuşul său, un cer fără lună, nişte câini care încep să latre, nişte ochi de nebuni care străpung întunericul, nişte umbre care se strecoară ici şi acolo, care vin să asculte la porţi, pe care le sparg apoi cu un şut, nişte strigăte neomeneşti, ordine date prin întuneric, oameni

1. Aïd el-Fitr (în româneşte, Eid al-Fitr, Id-ul-Fitr sau Id al-Fitr), este o importantă sărbătoare musulmană care marchează sfârşitul Ramadanului.

înnebuniți care sunt târâți în mijlocul pieței, copii care plâng, femei care urlă, fete desfigurate de spaimă care se agață de mamele lor ascunzându-și sânii, bătrâni năuci implorându-l pe Allah și rugându-se de ucigași, bărbați livizi vorbind în gol. Văd un enorm bărbos burdușit cu cartușiere mustrând mulțimea în numele lui Allah și decapitând un om cu o lovitură de sabie. Urmează încăierarea, măcelul, plânsetele, urletele, zbaterile, râsetele sălbatice. După care se instalează din nou tăcerea. Câteva horcăituri, mici zgomote care se sting rând pe rând, apoi un fel de liniște grea, vâscoasă, se lasă peste pustiu. Câinii au încetat să mai latre, schiaună ghemuiți cu botul pe labe. Noaptea se închide la loc în jurul ei înseși, în jurul tainei sale. Și filmul o ia de la cap cu și mai multe detalii, și mai multe strigăte, și mai multă liniște, și mai mult întuneric. Și simt mirosul morții care mi se înfige în gât și mirosul sângelui care se amestecă cu pământul. Și vărs. Brusc îmi dau seama că sunt singur în casă. Afară e o noapte adâncă și o tăcere apăsătoare. Deodată, un câine care latră. Îmi imaginez umbre năpădind cartierul. Mă liniștesc cum pot și adorm ca un mort.

Rachel a scris așa:

M-am hotărât, mă duc la Aïn Deb. Este o datorie, o necesitate absolută. Este drumul Damascului pentru mine. Nu contează riscurile.

Dar nu e deloc simplu. La consulatul algerian din Nanterre am fost primit de parcă aș fi fost un disident sovietic. Funcționarul m-a privit fix în ochi până au început să mă doară, după care mi-a întors pe toate fețele pașaportul, mi-a citit și recitit cererea de viză, și, brusc, s-a lăsat pe spate și, cu ochii pe

jumătate închişi, a ţintit un punct din tavan atât de mult timp, încât am crezut că o să se sufoce în somn. N-aş putea spune dacă mă auzea în timp ce-i vorbeam şi dacă-mi înţelegea frământarea. După care, la fel de brusc, s-a aplecat spre mine pentru a mă întreba printre dinţi, oarecum confidenţial:

„— Schiller, ce fel de nume e ăsta, englezesc, evreiesc?

— Ţineţi în mână un paşaport francez, domnule.

— De ce vrei să mergi în Algeria?

— Stimate domn, tatăl meu şi mama mea sunt algerieni, locuiau în Algeria, la Aïn Deb, până în data de 24 a acestei luni, ziua blestemată în care satul lor a fost ras de pe hartă prin voia islamiştilor. Vreau să mă reculeg la mormintele lor şi să îmi fac doliul, înţelegeţi?

— A, da, Aïn Deb!... De ce nu spui aşa... dar nu se poate, nu acordăm vize străinilor...

— Atunci cui?

— Dacă eşti omorât pe-acolo, iar se va spune că noi am făcut-o! De altfel, guvernul tău vă interzice să călătoriţi în Algeria, nu ştii sau faci pe prostul?

— Deci ce-i de făcut?

— Ia-ţi un paşaport algerian de vreme ce ai părinţi algerieni.

— Şi cum să procedez?

— Vezi la ghişeul paşapoarte."

După trei luni de alergături infernale, am reuşit să intru în posesia preţiosului document. Să obţii nişte hârtii administrative din Algeria este cu siguranţă cea mai grea misiune din lume. Să furi turnul Eiffel sau s-o răpeşti pe regina Angliei din palatul ei e un joc de copii. Degeaba suni, nu răspunde nimeni. Corespondenţa se pierde deasupra Mediteranei sau

este interceptată de Big Brother şi depusă într-un siloz din Sahara până la sfârşitul veacurilor. Doar certificatul de naţionalitate algeriană al tatei m-a costat cinci scrisori recomandate şi două luni bune de aşteptare înnebunită. Înarmat cu actele mele, mă simţeam un erou, de parcă aş fi cucerit Annapurna. M-am întors la consulat în fugă. Funcţionarul de la paşapoarte a ştiut să fie la fel de viclean ca şi colegul său de la vize, dar până la urmă legea a triumfat. Dumnezeule, cât de umilitor şi de periculos este să fii algerian cu normă întreagă!

La agenţia Air France s-au uitat la mine de parcă venisem cu o funie de gât să mă spânzur în faţa lor. „Compania nu mai deserveşte Algeria, domnule", mi-a aruncat fata de la ghişeu, făcându-mi semn să eliberez locul. M-am dus să bat la uşa companiei Air Algeria. Funcţionara de aici n-a găsit ce să-mi reproşeze, mi-a înapoiat paşaportul nou-nouţ spunându-mi: „Treceţi în altă zi, s-a stricat computerul, sau mergeţi să cumpăraţi biletul din altă parte".

Când le-am avut pe toate în buzunar, am anunţat-o pe Ophélie că plec. Aşa cum mă aşteptam, a sărit până-n tavan.

„— Eşti nebun, ce vrei să faci acolo?

— Plec cu afaceri, mă trimite firma să prospectez piaţa.

— Dar acolo e război!

— Tocmai.

— Şi-ai acceptat?

— Ăsta e jobul meu...

— Şi de ce-mi spui abia acum?

— Nu era nimic stabilit, căutau pe cineva eficient.

— Du-te să te omoare ăia pe-acolo, nu-mi pasă!"

Când se supără Ophélie, e sfârşitul lumii. A doua zi, la ora la care apar gunoierii, am plecat strecurându-mă ca un hoţ.

Călătoria a fost mai calmă decât prevestiseră consulatul, companiile aeriene şi Ophélie. Am ajuns la Alger fără incidente. Fără nici o surpriză, aeroportul internaţional din Alger se afla exact acolo unde-l lăsasem în 1985, când venisem ca să-l repatriez pe micul Malrich, neschimbat. Diferenţa era în atmosferă, pe atunci venea dintr-o suspiciune gratuită, acum, din teroarea generalizată. Ţi-e frică de propria umbră. Se întâmplaseră recent tot felul de lucruri, în aeroport explodase o bombă, gaura din hol era încă acolo, iar urmele de sânge vizibile încă pe pereţi.

M-am trezit afară, în învălmăşeală, sub un soare nemilos. Ce să fac, încotro s-o apuc? Cu look-ul meu de străin total, nu aveam cum să trec neobservat. Nici nu apucasem să-mi spun bine chestia asta, că am şi fost înconjurat de nişte tipi cu priviri piezişe care-mi vorbeau fără a-şi mişca buzele, admirând fie cerul, fie pământul: „Hei, *m'sieur*!... Taxi?... Ieftin... Ca-ntre prieteni". Nişte clandestini ventriloci. Am înţeles şi am adoptat aceeaşi atitudine:

„—Cât face până la Aïn Deb?

— Unde vine asta?

— Nu departe de Sétif."

S-a făcut gol în jurul meu. Prea departe... prea periculos. Unii mi-au întors spatele fără comentarii, alţii m-au străfulgerat cu privirea. Călătoria mea părea a se fi încheiat acolo, când un tinerel glumeţ şi-a făcut simţită prezenţa. Schimb de şoapte de la distanţă. Era de acord. Cerea un preţ cu mai multe zerouri. La tariful ăsta poţi să-ţi oferi un Paris–New York în Cadillac, dar asta e, pericolul costă. Am acceptat clipind discret. Binefăcătorul mi-a poruncit să-l urmez de departe, să nu bată la ochi. Avea maşina parcată în afara incintei aeroportului. M-am oprit s-o privesc. Trăgea să

moară. „N-ai grijă, e ca să n-atragă privirile", a spus el. A pornit din prima.

Pe tip îl cheamă Omar. A accelerat de trei ori şi am ieşit din oraş. L-am botezat Schumacher şi i-am spus că vreau să ajung viu.

„— *M'sieur*, trebuie să ajungem la Sétif înaintea de lăsarea serii, e ora barajelor false. O să dormi liniştit la hotel şi mâine-dimineaţă iei un taxi până în zona ta. Eu o să dorm la un particular, dacă găsesc un adevărat musulman.

— Cum adică iau un taxi când am deja unul pe care l-am plătit în aur?

— *M'sieur*, eu nu merg într-un loc pe care nu-l cunosc, în care bandiţii i-au ucis pe toţi locuitorii! Înţelegi?

— Înţeleg mai ales că m-ai tras pe sfoară. Dar fie, nu vreau să-ţi am moartea pe conştiinţă, a mea o să-mi fie de-ajuns, ne luăm la revedere la Sétif."

Frica îmi sfârteca pântecele. Drumul era pustiu să-ţi îngheţe sângele-n vine. Nici ţipenie. Nici un zgomot. Doar vântul sufla în jurul maşinii şi pneurile şuierau ca nişte şerpi striviţi. Depăşeam vehicule militare pline de copii înarmaţi care abia mergeau. În apropierea lor, Omar încetinea, se uita în dreapta, în stânga, înainte, înapoi, adulmeca situaţia şi, cu Dumnezeu înainte, se smulgea dintr-odată, accelerând cu toată puterea. După care zâmbea. „Sunt adevăraţi, linişteşte-te", ceea ce chiar că îmi îngheţa sângele-n vine. „Dar dacă dăm peste unii falşi, ce se-ntâmplă?" am întrebat eu, prosteşte. „Nimic", a răspuns el plimbându-şi degetul pe sub bărbie de la o ureche la alta. Şi a zâmbit. Ne-am oprit cu toate astea de câteva ori, pentru benzină, pentru cafea, pentru pipi. La intrarea în fiecare sat, baraje ale jandarmeriei. Procedura

era bine pusă la punct: eram ţintiţi cu mitraliera, ni se ordona să oprim motorul, să ieşim cu mâinile sus, să lăsăm portierele deschise şi să ne îndreptăm spre punctul de control la distanţă unul de altul. Urma verificarea actelor, micul interogatoriu, controlul corporal, inspectarea vehiculului, iar la sfârşit ni se ofereau avertismente cu privire la restul călătoriei. „În punctul cutare, să fiţi atenţi... dacă vedeţi un puşti sau o femeie înnebunită făcând autostop sau un rănit zbătându-se pe drum şi strigând după ajutor, băgaţi viteză, sunt nişte capcane." Omar ştia despre ele, mi le-a povestit pe drum. Nu mi-a fost dat vreodată să parcurg un drum cu sufletul la gură ca acum, chiar dacă n-am dat decât peste jandarmi cumsecade şi peste buni militari la fel de înspăimântaţi şi unii, şi alţii. Am străbătut cei trei sute de kilometri care despart Algerul de Sétif în mai puţin de patru ore, aşa cum am fi făcut oriunde în Franţa.

La intrarea în Sétif, soarele cobora deja spre apus, dar izbea la fel de puternic ca o presă hidraulică la amiază. Omar a afişat cel mai frumos zâmbet de care era în stare spunându-mi: „*Vezi, m'sieur*, drumul a decurs bine". I-am replicat: „Mă întreb de ce m-a costat o avere. La preţul ăsta, ai totuşi dreptul la câţiva morţi, apusul de soare nu e de-ajuns".

Nu-l vedeam aşa pe Rachel. Întotdeauna a fost serios, distant, închis în el însuşi. În prezenţa mea, îşi lua aere de frate mai mare, asta mă termina. Trebuie spus că în cartier nu avea nici o trecere, bietul de el, cu fizicul lui de suedez bine hrănit, superpoliticos, cu diplomele lui, cu jobul lui într-o multinaţională, cu casa lui plină de flori din colţul snob al oraşului. Cartierului nu-i sunt pe plac reuşitele individuale, astfel de chestii creează invidii,

fac valuri, trezesc frustrări cât casa. Iar asta mă deranja, în ochii unora trecea drept un privilegiat, spuneau: Cere-i lui frati-tu! Rachel ar fi făcut mai bine să locuiască în Paris. N-am înțeles niciodată de ce rămăsese la noi. În plus, Ophélie era cea mai sexy gagică din tot cartierul. Curtezanii de ocazie o porecliseră *Dodanna*, cuvânt care, țin să atrag atenția, vine de la fund de măgar, asta ca să vă dați seama ce bombă era. Când Rachel a luat-o de nevastă, am transmis următorul mesaj: Primul care îi mai spune *Dodanna* e un măgar mort. Curtezanii au botezat-o Rachella. S-au făcut băieți mari, cunosc legea: nu te porți nepoliticos cu femeile din cartier.

Aici, în jurnalul său, Rachel e cool, simpatic, glumeț. Uman, ce să mai. Suferința l-a făcut să devină umil, apropiat de oameni. Așa mi se pare, dar nu sunt sigur, oamenii din cartier sunt cu adevărat nefericiți, dar nu toți sunt umili, iar pe adevărații oameni precum unchiul Ali și mătușa Sakina, nevasta lui, îi numeri pe degete. Adevăratul motiv e poate faptul că-și pune întrebări. Și-a pus întrebări în jurnal. Mai cred, de asemenea, că hotărârea de a merge la Aïn Deb în ciuda riscurilor și a consecințelor pe care le-ar fi putut avea gestul său l-a eliberat de-o povară. Se spune că a-ți face datoria constituie o profundă mulțumire.

Rachel nu spune cum s-a descurcat la Sétif și cum a ajuns la Aïn Deb. Îmi închipui că s-a înțeles cu un clandestin și că tariful includea pericolul inerent ținuturilor din adâncul țării. Zgârcitul care era cu mine găsise cu cine să vorbească în Algeria! Dacă e să mă iau după Momo, ai cărui părinți sunt originari din Kabilia, găsești

de toate la Sétif, case, străzi, cafenele, garaje, există chiar o fântână celebră în mijlocul unei piețe numite Place de la Fontaine, Piața Fântânii. Se jură că e cel mai frumos oraș din lume. Mai spune și că setifienii sunt asemenea cowboy-lor care nu se dau jos niciodată din șa: toți sunt șoferi de camion sau de taxi, din tată-n fiu, mândri de asta, și că a muri la volan reprezintă pentru ei o onoare la care nu vor să renunțe. Dau mai departe știrea așa cum am primit-o. Fiecare este original în felul său.

Rachel a sosit la Aïn Deb în jurul orei 15.00. Iată ce-a scris:

Dumnezeule, când mă gândesc că aici m-am născut, atât de departe de tot și de toate! Aïn Deb, *Izvorul măgarului*, nu apare pe nici o hartă. Și nici măcar nu poți crede că ai nimeri aici din pură întâmplare, nu există pe lume motiv pentru care cineva ar putea ajunge pe astfel de coclauri. N-ar fi verosimil nici măcar pentru cineva care s-a rătăcit sau pentru un fugar, mai cu seamă aceștia au dreptul să-și ofere șanse de a scăpa, ar fi șters-o de-aici cât ai clipi. Părăsești drumul gudronat la o aruncătură de băț de Sétif și te adâncești pe poteci într-un ținut dezgolit, torturat, mut, care se deschide către niște zări infinite. Ți se face imediat rău, te simți mic, pierdut, condamnat. În foarte multe locuri, nu există linie despărțitoare între cer și pământ, oriunde te uiți nu vezi decât pustietate și nuanțe de ocru. Pe tine însuți te vezi înaintând spre un zid nesfârșit de nisip care nu încetează să se îndepărteze, și dintr-odată înnebunești la ideea că s-ar putea ca totul să se închidă în urma ta. Pentru a explica simplu, în termeni matematici, aș spune că ai pătruns cuantic într-un spațiu

noneuclidian; pentru oameni ca noi, aici nu există repere, semne, noțiune a timpului sau blândețe posibilă, doar un freamăt neliniștitor care pare ecoul unor cutremure antediluviene. Doborât de căldură, mă întreb: De ce pericol vor fi fugit primii oameni de au venit să se izoleze aici? Iar urmașii lor, de ce au rămas? Ce vrajă i-a înlănțuit de pământul acesta? E oribil, am ajuns să cred că masacrul din 24 aprilie era în logica lucrurilor. Pământul acesta e făcut să fie pustiu, nu suportă omul decât atât cât are nevoie ca să afle cum să se debaraseze de el. Totuși, aici m-am născut, aici mi-am petrecut copilăria, aici m-am jucat. Probabil chiar am iubit acest pământ, e vârsta la care ești curios în legătură cu toate, sau îți transformi plictiseala în vis și totul începe să-ți placă. Când am plecat de aici, tata a fost cel care a luat această hotărâre, anticipând verdictul pământului și pe cel al nebunilor întru Allah care, douăzeci și cinci de ani mai târziu, vor găsi în deșertul minților lor ideea de a șterge până și ultimele urme de viață de pe fața acestui pământ.

Satul e pripășit într-o vale îngustă mărginită de patru dealuri pleșuve. Primii care se vor fi aciuat aici aveau clar dorința de a scăpa de orice privire. Ceea ce ne duce înapoi până la origini, până la triburile care se epuizau în războaiele lor ancestrale. Cei slabi se așezau departe de drumurile acestora, cultivând sărăcia pentru a conjura raziile. Sau poate că regiunea fusese prosperă și binevoitoare pentru toți, golindu-se abia mai târziu în urma cine știe cărui dezastru, a unui blestem, a unei boli ciudate, a unui mister fără nume. Uscăciunea ar fi urmat ca o tornadă, smulgând și cele din urmă iluzii. Copiii ei ar fi plecat spre alte locuri, spre alte zări, ducând cu ei o memorie torturată în care, printr-un soi de prozopopee

în buclă căreia i-ar fi în acelaşi timp subiect şi obiect, ei ar căuta în zadar explicaţia damnării lor, şi, drept urmare, de lehamite, de teamă sau din nevoia de a ispăşi, şi-ar interzice să-şi trăiască senin noua viaţă. Pentru cine fuge, însăşi ideea de refugiu e un pericol, nu vede în ea decât capcana în care îşi va încheia cursa. Aïn Deb a rezistat ca prin miracol, avea izvorul lui şi pofta de viaţă înfiptă în carne. Iar oriunde apare miracolul, există întotdeauna un bun şi brav măgar care să-l semnaleze. Îngrozitor cât de puţin cunoaştem istoria propriului loc! Mă întreb câţi oameni sunt în stare să povestească de la A la Z, fără a se pierde în frumoase vise compensatorii, istoria propriului sat, a propriului cartier, a propriei case. Şi cu siguranţă foarte puţini cunosc istoria propriei familii. Nu ştiam încă, dar propria noastră istorie, supraumană şi delirantă, avea să-mi explodeze foarte curând în faţă şi să mă ucidă.

M-am oprit în vârful colinei. Nu aveam puterea să merg mai departe, mă lua cu leşin, ochii mă înţepau, transpiraţia îmi ardea spinarea. Moartea plutea în aer, puteam s-o miros. În acelaşi timp însă, percepeam ceva persistent care exprima viaţa şi nevoia de veşnicie care o însoţeşte. Inima îmi bătea mai să-mi sară din piept, acompaniind cu bătăi de tobă o melopee ce venea de departe, din adâncul pământului, sau pulsaţiile soarelui, sau chemările în ajutor ale unei memorii zăvorâte în piatră. În această frumuseţe sălbatică, în acest supliciu mineral, în această lumină crudă, viaţa şi moartea erau una. A trăi şi a muri se confundau aici, problema deosebirii dintre ele nici nu se punea, timpul era ceea ce fusese dintotdeauna, o tăcere infinită, o nemişcare ce împietrea totul, lumina care creşte şi scade, la fel ca anotimpurile care se succedă ca un frate şi-o soră fără să povestească altceva decât imuabilele peripeţii ale ciclului solar. M-am aşezat pe

o piatră, cu batista pe cap şi, asemenea unui bătrân care se reîntoarce pe continentul pe care l-a părăsit demult, am frunzărit amintiri, am dezgropat imagini. Realitatea le-a spulberat imediat, nimic nu se potrivea. Găsisem într-un ungher al minţii amintirea unui mare sat cochet şi vesel, tronând în vârful unui munte şi aruncându-şi cu lăcomie tentaculele, spre vale, iar în faţa ochilor mi se arăta spectacolul dezolant al adevărului: un târguşor meschin care părea a se fi străduit multă vreme, în zadar, să se mute pe înălţimi. Totul era înghesuit. Două-trei case pornite să ia cu asalt cerul rămăseseră acolo, la jumătatea drumului, neterminate, lăsate pradă ruinei. În vale fusese apă, şi chiar şi broaşte râioase pe care le chinuiam în sezonul de rut, dar acum nu mai era decât o baltă într-o albie prăfoasă plină de lemne moarte lustruite de timp. Fusese o pădure desfătătoare, însă în faţa ochilor nu mi se arătau decât nişte tufişuri în agonie. Străzile erau pline de viaţă şi larmă, şi iată că, umbrindu-mi ochii cu mâna, nu vedeam decât nişte ulicioare pustii, nişte ziduri crăpate, o corcitură de câine purtându-şi puricii de colo-colo, o găină care se legăna trist, un măgar pierdut în meditaţie, şi... da... da... acolo... şi acolo, în curtea aceea, pe terasa aceea, la umbra moscheii, oameni, femei, copii! Am sărit şi am coborât panta ca un muflon.

Ah, cât de bine ştie viaţa să se conserve, este miraculos! Mulţi scăpaseră masacrului, fugiseră prin noaptea adâncă, se ascunseseră cum putuseră, alţii se prefăcuseră morţi, erau chiar unii care nici nu ştiau ce minune îi salvase. M-au recunoscut de la prima privire. „E Rachid, băiatul şeicului Hassan!" strigau făcând cerc în jurul meu. Cei mici îmi întorceau deja pe dos buzunarele ca unui bătrân unchiaş care se întoarce de la oraş. Nu reuşeam să ies din atitudinea mea rezervată,

stăteam drept, cu capul înţepenit între umeri, oscilând cu privirea, bâiguiam formule de politeţe a căror stranietate în aceste locuri îmi îngrozea auzul. Prosteşte, am început să declam: *„Salam, salam!"* Ah, cum am mai fost salutat, dezmierdat, felicitat, cum mi s-a mai mulţumit! Rolurile se inversaseră, paria îl sărbătoreau pe cel privilegiat, eram consternat. Nu mi-am recunoscut tovarăşii de joacă din copilărie, îmbătrâniseră galopant, arătau revoltător de prăpădiţi, nu mai aveau mult până să ajungă nişte strămoşi paralitici pe care îi scoţi dimineaţa la soare şi îi bagi, tremurând, înapoi în casă la căderea nopţii. Mă simţeam încurcat în faţa dinţilor lor stricaţi, în faţa părului lor rărit, a ridurilor lor adânci, a spinărilor lor încovoiate. Aveau mâinile groase ca nişte cioturi, povestea lor scurtă se citea dintr-o privire în meandrele calozităţilor. Cât despre cei deja bătrâni pe vremea când trăisem acolo, aceştia rămăseseră la fel, ba poate chiar mai vioi decât odraslele lor. Când se apropie sfârşitul, vitalitatea parcă sporeşte. După care am început să vorbim şi am tot vorbit, trei zile la rând. Mica mea arabă de periferie franceză nu-mi era de nici un folos. Am pus laolaltă tot ce aveam, franceza, engleza, germana, rudimentele mele de arabă, rudimentele mele de berberă, şi foarte repede s-a stabilit o punte, ne înţelegeam perfect. De fapt, nu aveam prea multe să ne spunem, zâmbetul era de-ajuns, plus câteva gesturi şi mici formule de politeţe rostite cu emoţie în glas. Totul se petrece în minte, îţi vorbeşti şi îţi răspunzi ţie însuţi, privirea şi gestul nu fac decât să-ţi rezume solilocviul pentru ceilalţi. Spui cel mult: „Bine, mulţumesc, Allah e mare", şi i-o repeţi şi următorului bând cafea. Treceam de la o casă la alta. Regăseam locuri, mirosuri şi întregul mister al copilăriei care trezea dintr-odată în mine pofta să alerg, să cotrobăi, să şterpelesc, să pun tot felul

de chestii la cale, să-mi construiesc noi mari secrete cu ideea de a nu ceda vreodată tentației de a le divulga. Evocam împreună noaptea fatală. Fiecare pierduse pe cineva drag, o rudă, un prieten, un vecin. Da, lucrurile se petrecuseră exact așa cum mi le imaginasem. Crima este nemaipomenit de lizibilă, e tot ce știm noi mai bine, tot ce ne putem imagina cel mai lesne, este ceea ce ni se oferă să vedem și să citim în permanență. Este totemul nostru înfipt în centrul pământului, vizibil și de pe Lună. Este istoria acestei lumi. Iar acum totul mărturisea că Algeria tocmai scrisese un capitol aparte pentru Aïn Deb și locuitorii săi.

Eram neîncetat vizitat în casa părintească în care domneau pustiul și atâtea amintiri comune, din care eu nu dețineam decât o parte infimă. Dar cât de puternice sunt aceste amintiri din copilărie! Oamenii mă hrăneau, își rupeau de la gură pentru mine, se îngrijeau de confortul meu, vegheau asupra liniștii mele în ceasurile grele ale siestei, iar când noaptea începea să-mi apese pe umeri, ultimii dintre ei se retrăgeau tiptil purtându-și copiii adormiți în brațe. Constatam cu bucurie că tatăl meu era venerat, iar mama mea, privită ca o preafericită. Eram măgulit. Se spune că răposații lasă în urmă o faimă și o mulțime de oameni care s-o judece fără milă. Părinții mei erau chit.

Victimele masacrului fuseseră înmormântate într-o parcelă a cimitirului delimitată de pietre date cu var, și care în felul acesta fusese ridicată la rangul de careu al martirilor, căzuți pentru Dumnezeu și pentru Republică. O placă de marmură așezată direct pe pământ poartă pe ea un text în arabă care proclamă solemn acest fapt. Am numărat treizeci și opt de

morminte aliniate perfect. Pentru un sat atât de mic, amputarea este imensă. Pe pietrele de mormânt, scrijelite, numele răposaților, o formulă coranică și un mic drapel. Autoritățile comunale au fost cele care au organizat și au finanțat operația. Ceremonia a adus laolaltă autoritățile civile, militare și religioase ale departamentului, precum și o echipă a televiziunii naționale. Toată lumea asta a sosit în alai și a plecat în alai într-un superb nor de praf, restituind satului decorul și figuranții pe care îi luase temporar cu împrumut. Mă temeam ca nu cumva tatăl meu, un creștin, să fi fost îngropat separat, așa ceva m-ar fi mâhnit. Mormântul lui se afla însă în careul martirilor, iar alături de el se afla mormântul mamei. Purtau numele de Aïcha Majdali și Hassan Hans zis Si Mourad. Din nou ciudățenia asta! Aflam așadar că tata se convertise la islam în 1963, în momentul cuceririi independenței, exact aici, la Aïn Deb, unde venise cândva să se stabilească. Toată lumea găsise ciudat și chiar nepotrivit ca unui german, unui creștin să-i treacă prin minte să vină să trăiască alături de ei, dar cum participase la războiul de eliberare, cum deținea prestigiosul titlu de vechi *mujahedin*[1] și cum era de naționalitate algeriană, toți au fost încântați de această onoare care li se făcea. Trei luni mai târziu, fermecat de tânăra și superba Aïcha, fiica șeicului satului, se convertea la islam pentru a putea s-o ia în căsătorie, adoptând prenumele de Hassan. Avea patruzeci și cinci de ani, iar ea, optsprezece. La moartea bătrânului șef, satul i-a acordat cât se poate de firesc titlul de șeic. Nu era decât o confirmare, pentru că oamenii deja veneau să-i ceară sfaturi, să-l asculte, avea o soluție pentru

1. În limba arabă, un *mujahedin*, cuvânt derivat din *jihad* („război sfânt"), este un luptător sfânt pentru cauza religiei islamice.

orice, toată lumea era uimită de schimbările pe care ideile lui le imprimau modului în care funcţiona satul. Străinii aflaţi în trecere, mai rari, ce-i drept, decât ploaia, plecau uimiţi, cât pe ce să creadă că satul acela nu făcea parte din această ţară. Cunoştinţele şi experienţa lui, arta lui organizatorică, autoritatea lui naturală votaseră în favoarea lui fără ca el să fi fost nevoit să pledeze. Încă un lucru pe care nu-l ştiam. Toată copilăria îi auzisem pe oameni spunându-i Si Hassan, crezând că aceasta era o poreclă practică, sau Si Mourad, care era numele lui de partizan din timpul războiului de eliberare, apoi Şeic Hassan, crezând că era tot un semn de respect datorat vârstei sale.

Pentru că îmi împlinisem pelerinajul şi fusesem primit frăţeşte, am simţit foarte repede pacea revenindu-mi în suflet. Respiraţia mi se calmase, se compunea dintr-o serie de inspiraţii pline de curaj şi de suspine pline de o nobilă renunţare. Fiecare bărbat şi fiecare femeie pe care îi întâlneam îmi spuneau aceste cuvinte care au darul de a alina, dat fiind că fac trimitere la condiţia imemorială şi tragică rezervată omului, fără de care acesta n-ar fi, de altfel, nimic, doar un robot mergând prin pustiu şi ruginind fără să ştie: „Din Dumnezeu ne-am născut, la Dumnezeu ne întoarcem... Suntem pulbere purtată de vânt... Nimeni nu ştie ce ne aşteaptă după ce murim... Crede în Dumnezeu, căci El este viaţa şi învierea... Allah nu-şi părăseşte niciodată copiii..." În atmosfera aceea pioasă, în locul acela prin care moartea trecuse ca un vânt apocaliptic, aceste formule răsunau straniu în mine. Atât de departe de tot şi de toate, în această pustietate apăsătoare, dar şi regeneratoare, purtate de acest timp care trece fără să se grăbească şi de aceste memorii care nu se pot înşela,

aceste cuvinte care au străbătut veacurile, care au interogat şi au umanizat insondabilul, constituie un îndemn la răbdare, infinită şi de nezdruncinat, la acceptare, la depăşire. Nu te vezi mergând spre această formă de beatitudine, eşti brusc altul, cineva care priveşte senin în jurul său, fără a-şi pune întrebări şi fără a se înfricoşa. E minunat şi înspăimântător totodată. Renunţi la viaţă, te înalţi deasupra ei, privind-o ca pe un lucru puţin important, oricum trecător şi trădător, în timp ce ea ne striveşte ca pe nişte boabe de nisip, imperturbabilă, maiestuoasă, nepieritoare, făcându-ne să dispărem sub preş.

Aceste pagini din jurnalul lui Rachel m-au umplut de nelinişte. Am sintetizat, am ales ce e mai bun, restul e un adevărat blabla de moschee. Eram sătul de astfel de predici. O vreme, frecventasem beciul turnului 17, unde fraţii deschiseseră o moschee. Poţi fii sigur că după trei şedinţe devii dependent. Sunt cinci pe zi şi nici o zi de repaus tot anul. Nu se vorbeşte decât despre asta, adevărata viaţă, raiul, *djina*, cum spun ei, huriile, tovarăşii Profetului, sfinţii Vârstei de Aur, civilizaţia Domnului, frăţia, după care toţi ne zâmbim cavalereşte îmbrăţişându-ne asemenea vechilor luptători din războaiele sfinte şi gândindu-ne, cu intensitate, la Ierusalim, *El Qods*, cum spun ei. La început mergea, cântam de plăcere, după care au apărut alte figuri, în frunte cu un imam din GIA, şi plăcuta rutină facultativă s-a transformat într-un coşmar repetitiv, într-o nebunie atât de mare, încât eram fascinaţi. Nu vorbeam decât despre asta, jihad, adevăraţii martiri, necredincioşii, infernul, moartea, bombele, potopul de sânge, sfârşitul lumii, sacrificarea de sine, exterminarea celorlalţi,

iar afară, după moschee, o luam și mai tare de la cap. La următoarea chemare a muezinului, când coboram la loc în moschee, cu fruntea încinsă de banda neagră, eram gata să cerem fapte. Când școala m-a eliminat pe nedrept, imamul a aplaudat: școala este o crimă a câinilor de creștini, viitorul îl reprezintă moscheea. Nu prea suportam eu școala, dar n-am nimic împotriva ei. A adăugat: Am să te învăț ce așteaptă Allah de la tine ca să-ți deschidă porțile raiului. Am pretextat ceva, un stagiu pe care trebuie să-l pregătesc, și am întins-o pe șest. Momo a continuat plin de mândrie, dar, ajuns la stadiul de taliban, și-a înțeles nefericirea. În acel stadiu, a pleca echivalează cu a dezerta. Frații au pus mâna pe el și l-au tăbăcit bine, știa prea multe. L-a salvat spitalul, a stat internat două săptămâni, lăsându-se cocoloșit de toată lumea. Le-a spus că-l călcase un camion. Frații au pus la cale să-l taie pe patul de spital, după care, prea ocupați, au uitat de el. Raymond, care-și spunea acum Ibn Abou Mossab, este fratele mai mare care l-a recuperat *in extremis*, era vârât până peste cap, avea deja în buzunar biletul de avion și manualul pentru lagărele morții din Kabul. Avea șaptesprezece ani, dar în noile acte avea cu zece mai mult, plus o barbă stufoasă. Vincent, tatăl lui, a organizat un comitet de supraveghere și a declanșat un scandal monstru. Până la urmă, beciul a fost închis pentru insalubritate. Moscheea s-a redeschis în spatele prăvăliei Marocanului. Com'Dad nu se mai dă dus de lângă el, au devenit prieteni la toartă.

Rachel spune că la întoarcerea din Algeria devenise alt om. Vorbește despre un prânz la care m-ar fi invitat într-un restaurant elegant. Eu nu-mi amintesc nimic.

Pesemne că acolo s-a hotărât să nu-mi spună nimic despre masacru, despre moartea părinților noștri, despre călătoria lui în Algeria, despre secretele pe care le adusese de-acolo, despre drama care se urzea în mintea sa. I-am părut, probabil, insensibil și idiot, așa cum întotdeauna mă crezuse, sau se temea că veștile ar putea să mă cufunde și mai mult în dezordine. A scris niște cuvinte simpatice, dintre acelea pe care le spui celor care nu sunt simpatici pentru a-i face să înțeleagă că nu sunt pregătiți să-nțeleagă.

Bietul meu Malrich, ți se potrivește porecla. Viața n-a fost deloc drăguță cu tine. Mă simt vinovat, îmi dau seama că n-am făcut nimic ca să mă apropii de tine. Nu vreau să-mi găsesc scuze facile – studiile, examenele, cei patru ani petrecuți la Nantes, munca epuizantă într-o multinațională pe care n-o interesează decât propriul bilanț, călătoriile în interes de serviciu, viața cu Ophélie, cu care, așa cum știi, nu este deloc ușor de trăit, obligațiile pe care ni le impune societatea. Le-am folosit deja pentru a-mi scuza indiferența față de tine, față de bietul nostru unchi Ali, care ne-a deschis ușa și inima, și față de copiii lui pe care viața i-a eliminat înainte să apuce să vadă cu ce se mănâncă, față de părinții noștri, pe care i-am dat uitării fără să mă mai gândesc la ei. Îmi dau seama că nu făceam decât să mă dau, ca un idiot, mare atunci când mi se părea că-ți vorbesc inteligent, și că te discreditam atunci când aveam pretenția că te învăț ceva. Cel mai neplăcut e că știu că nu-mi porți ranchiună. Consideri chiar că sunt un tip mișto, și știu că-mi iei apărarea cu exact aceleași argumente de care m-am folosit eu însumi pentru a mă descotorosi de tine. Îți spui: e serios, tocește, are examene, aleargă pentru munca lui, călătorește pentru firma la care lucrează, o menajează pe

Ophélie, trăiește într-o lume care are regulile ei. Răul a fost făcut, și atunci când răul a fost făcut nu mai știi cum să-l îndrepți. Dacă aș avea curaj, aș veni să-ți spun că te iubesc și că te admir. La ieșirea din restaurant, îmi era atât de rușine de mine, de tăcerea mea, de lașitatea mea. Nu caut, din nou, o cale să mă sustrag, dar voiam, cu adevărat, să te scutesc de această suferință, părinții noștri au murit în condiții atroce, iar ceea ce știu în momentul de față, și mă roade în profunzime, ți-ar fi pricinuit o suferință îngrozitoare, care cu timpul te-ar fi distrus. Era extrem de important să te țin departe de mine. Într-o bună zi, îmi vei citi jurnalul și vei înțelege și cu siguranță mă vei ierta, timpul va fi trecut și își va fi împlinit lucrarea.

Cu Ophélie lucrurile au mers din rău în mai rău. Rachel al ei nu mai era același, stătea tot timpul pe gânduri, citea mai mult decât ar fi trebuit, călătoriile se înmulțiseră și din fiecare se întorcea tot mai abătut. Așa e Ophélie, vrea ca totul să zbârnâie la ea-n cuib. Respinge tot ce i-ar putea știrbi fericirea, tot ce-i poate deranja obiceiurile, orice urmă de nor. Are în cap o viață de păpușă Barbie. Este o arivistă, în felul ei. Bietul Rachel, îl asasina cu întrebările, reproșurile, observațiile, crizele de nervi, mutrele, ușile trântite, plecările valvârtej de acasă. Este o ființă foarte nervoasă. Una-două se duce la maică-sa și nu se mai întoarce decât după mii de negocieri. Stupidă și periculoasă e iubirea! Maică-sa îi căutase prea mult în coarne, nu avea cum să devină o adevărată femeie care știe ce sunt greutățile, necazurile, grijile vieții, răbdarea. Pe de altă parte, o înțeleg și pe ea, Rachel nu-i spunea nimic, așa cum nu-mi spunea nici mie, ținea totul doar pentru el. Nimănui nu-i place să fie tratat ca și cum n-ar exista.

Cu atât mai puțin Ophélie. Când mă gândesc că mi-a ascuns asasinarea părinților noștri, nu pot să i-o iert. Atât de mult aș fi vrut să-l însoțesc la Aïn Deb și să mă reculeg la mormintele lor. Ne-am fi regăsit, în sfârșit.

Iată, aceasta e prima parte a jurnalului nostru. Rachel s-a întors din Algeria cu altă personalitate. Fizic, se schimbase. Îl vedeam rar în acea perioadă, călătorea mult, iar eu treceam printr-o pasă proastă, fusesem convocat în fața unei noi comisii, amenințarea devenea mai precisă, dar remarcasem schimbarea. O dată sau de două ori l-am zărit la supermarket abia târându-se în urma lui Ophélie, electrizată asemenea unei albine care simte raionul de flori prin preajmă. Spălam rapid putina, nu suport discuțiile de supermarket. Când îi văd pe toți cobaii aceia târându-se prin acel labirint înghețat împingând la cărucioare și vorbind cu atâta gravitate despre ingredientele lor îmi vine să mor. Eu intru ca o furtună, îmi iau chestia de care am nevoie și ies pe ușa de urgență. Supermarketurile mă scot atât de tare din minți, că mi se pare absolut normal să nu plătesc. Mi-aduc aminte că mi-am spus glumind: Rachel al meu arată ca un moș, multinaționala trebuie să fie mândră că a reușit să-l înmoaie atât de repede. Iar declinul abia începea. Motivul se află exclusiv în mica valiză scorojită pe care a adus-o cu el de la Aïn Deb. Conține arhivele lui tata. Îi dezvăluie trecutul. Parțial, restul, Rachel l-a căutat în cărți, în călătoriile pe care le-a făcut în Germania, Polonia, Austria, Turcia, Egipt și în nenumărate locuri din Franța.

Am încercat să-nțeleg ce anume se petrecuse în mintea lui atunci când, în vechea noastră casă părintească, în

satul nostru de la marginea pământului, inventaria conținutul valizei. Cred că lucrurile s-au petrecut cam așa: e noapte, somnul l-a părăsit, se dă jos din pat, își pregătește un ceai, îl soarbe gândindu-se la părinții noștri, la drama din 24 aprilie, sau la Ophélie, care-l așteaptă gata să riposteze, și dintr-odată povestea cu lista victimelor transmisă de Ministerul de Interne începe iar să-l roadă. Își pusese întrebarea lui însuși și o pusese și ambasadei. Mi-o pun și eu acum. De ce apăreau părinții noștri pe listă sub niște nume diferite, chiar dacă conforme cu realitatea? Majdali este cu adevărat numele de fată al mamei, și Hassan, prenumele pe care și l-a luat tata atunci când s-a convertit la islam. Dar de ce numele i-a fost înlocuit cu prenumele? De fapt, pur și simplu, de ce numele Schiller nu apare? Inscripțiile de pe morminte reproduc ciudățenia, dar cine a hotărât această schimbare? Să fie vorba de vreo găselniță a unui birocrat? De o decizie politică, așa cum credea Rachel? Se temeau oare autoritățile că prezența printre victime a unui străin ar fi putut să provoace neplăceri diplomatice? Presa europeană, în frunte cu cea germană, ar fi preluat imediat afacerea, ar fi interpelat guvernul algerian, care devenise faimos în întreaga lume, fiind suspectat de genocid, de crime împotriva umanității, de tortură, de jaf sistematic și mai știu eu de ce. Chestia asta nu-i dă pace. Se ridică, se plimbă prin casă, ajunge în camera părinților, caută ceva fără să știe prea bine ce și dă peste valiză, urcată pe șifonier sau vârâtă sub pat. Un soi de alarmă s-a declanșat în momentul acela înlăuntrul lui. Am auzit-o și eu când am atins valiza. Rachel o ascunsese în dulapul cu scule din garaj, singurul ungher al casei în care Ophélie nu

căuta niciodată. Și am refăcut gesturile pe care el le făcuse cu doi ani înainte.

Te intimidează un obiect pe care îl știi plin de secrete. Pentru Rachel era simplu, nu se aștepta la nimic ieșit din comun. Toate familiile au chestii din astea, o cutie de pantofi, o servietă, o valiză, pun în ele acte, fotografii, scrisori, mici bijuterii, talismane. Unchiul Ali o are și el pe-a lui, una supermare, o adevărată valiză de emigrant cu sfori și noduri, care conține sute de adeverințe de muncă și tot ceea ce sclavia unei vieți compuse din slujbe temporare i-a adus în materie de hârtii administrative, plus câteva talismane comandate în sat și o bogată colecție de amulete cumpărate de la negustorul senegalez de nimicuri din turnul 14. Eu știam din jurnalul lui Rachel peste ce aveam să dau și ce suferință mă aștepta. Am ezitat îndelung, apoi am deschis brusc. Acte, fotografii, scrisori, tăieturi din ziare, o revistă. Îngălbenite, ferfenițite, pătate. Un ceas vechi din oțel călit, din celălalt veac, oprit la 6.22. Trei medalii. Rachel se documentase, una era insigna organizației *Hitlerjugend*, Tineretul Hitlerist, a doua, o medalie a Wehrmacht-ului, câștigată în luptă, iar a treia, insigna Waffen SS: o bucată de stofă cu un cap de mort, emblema trupelor SS, așa-numitul *Totenkopf*. Fotografiile, făcute în Europa, în Germania probabil, îl arată pe tata în uniformă, singur sau în gașcă. În una e foarte tânăr, alături de colegi de regiment cu trupuri atletice, mândri de ținuta lor, mulțumiți de viață. În altele, e ceva mai în vârstă, poartă uniforma neagră a trupelor SS, are o față severă. Stă sprijinit de un tanc, în picioare în mijlocul unei curți mari sau așezat pe treptele unei barăci. În altă fotografie

poartă haine civile, albe, foarte elegant, foarte frumos, cu o foarte frumoasă mustață, se află în Egipt, la poalele Marii Piramide, zâmbindu-le cu coada ochiului unor mumii engleze care îi zâmbesc și ele arătându-și toți dinții. Fotografii mai recente îl înfățișează alături de partizani algerieni, este în uniformă militară de luptă și poartă o pălărie de savană. A luat în greutate, e superbronzat, îi merge bine. În alta, se află într-un luminiș, în fața unor tineri *guerilleros* care stau pe jos. Niște arme sunt etalate pe o prelată. Ține o prelegere despre mânuirea armelor. În vârful unui stâlp improvizat flutură steagul algerian. În alta, se află alături de un tip în uniformă, înalt, scheletic, cu privire năucă, zâmbind de parcă l-ar durea măselele. Rachel l-a recunoscut, îl cheamă Boumédiène[1], e șeful rezistenței. Tăieturile din ziare sunt în engleză, franceză, italiană. Articolul în franceză este un dosar realizat de revista *Historia*. L-am citit. Vorbește despre procesul de la Nürnberg împotriva demnitarilor naziști, Bormann, Goering, von Ribbentrop, Dönitz, Hess, von Schirach & Comp. Vorbește despre cei care au fost capturați mai târziu, Adolf Eichmann, Franz Stangl, Gustav Wagner, Klaus Barbie... Vorbește despre cei care și-au pierdut urma prin lumea întreagă, aflându-și refugiul în nenumărate țări din America de Sud, din lumea arabă, din Africa. Sunt amintite Brazilia, Argentina, Columbia, Bolivia, Paraguay, Egipt, Turcia, Siria, Nigeria, Etiopia, Rhodesia și altele. Există mai multe scrisori în germană și una în

1. Mohamed Boukharouba, zis Houari Boumédiène (1932–1978), militar și om politic algerian, a fost șeful statului între 1965 și 1978, ajuns la putere în urma unei lovituri de stat.

franceză semnată Jean 92, datată 11 noiembrie 1962. Ai nevoie de cheie ca s-o înțelegi, pare scrisoarea unui tăinuitor către un negustor de lucruri de ocazie. Pe scurt, ca și cum e vorba de niște lucruri oarecare, Jean 92 vorbește despre niște obiecte de preț care ar fi fost regăsite, despre altele care ar fi fost localizate și care ar fi fost gata să fie furate, încheind prin a spune că ultimele, despre care pentru moment nu se știe nimic în afara unor indicii foarte vagi, ar fi bine să se afle într-un loc sigur. Scrisoarea face referire la un anchetator înverșunat desemnat prin literele SW, la un grup desemnat prin literele BJ și la un altul desemnat prin litera N, afiliat unei organizații hiperpericuloase numite M. Mai vorbește și despre o femeie, căreia i se spune pe nume, Odessa, și care veghează asupra siguranței lor și a transferării lor în locuri mai sigure. Rachel a înțeles totul și a făcut cercetări. Misteriosul Jean 92 încheie cu acest salut: HH, steaua ta de zile mari. Aceasta e, cred, scrisoarea care l-a făcut pe Rachel să bată drumurile Europei și de-acolo s-ajungă tocmai în Egipt. Vorbește pe îndelete în jurnal despre asta. Dar nu spune tot. Sau poate că pentru a înțelege ce spune trebuie să ai anumite cunoștințe pe care eu nu le-aveam.

Mai sunt și două hârtii administrative algeriene. E vorba de niște hotărâri. Prima, datată 17 iunie 1957, semnată de colonelul Boumédiène, șeful statului-major al armatei de frontieră, spune așa:

Numitul Si Mourad este repartizat la centrul de formare al EMG, în calitate de consilier pe probleme de logistică și de armament.

Còpii: BE, SBLA, responsabilul CFEMG, comandanții unităților tehnice și operaționale ale wilaya[1] *8 (transmisiuni, transport, geniu...).*

A doua, din 8 ianuarie 1963, semnată de secretarul general al Școlii de Cadre Militare din Cherchell[2], spune așa:

Art. 1: Se repartizează numitul Mourad Hans în funcția de instructor civil temporar.

Art. 2: Șeful serviciului de personal are sarcina de a duce la îndeplinire prezenta hotărâre.

Copie: S / direcția de personal a Ministerului Apărării.

Pentru informații: biroul Siguranței militare al regiunii militare Alger.

Există și un livret destul de boțit, livretul militar al tatei. Literele tipărite sunt în germana gotică, arată brici. Pe prima pagină, starea civilă: Hans Schiller, născut la 5 iunie 1918 în Uelzen, fiul lui Erich Schiller și al Magdei Taunbach. Adresa: 12B, Millenstrasse, Landorf, Uelzen. Studii: inginer de geniu chimic, Universitatea „Johann Wolfgang Goethe" din Frankfurt am Main. Într-un dreptunghi, numărul matricol. În partea de jos a paginii, numele, semnătura și ștampila autorității care emisese livretul: *Obersturmbannführer* Martin Alfons Kratz. Paginile următoare sunt pline de niște tabele complicate în care sunt trecute diferitele posturi ocupate, gradele, citările, decorațiile

1. Tip de unitate administrativă utilizat în mai multe țări africane și asiatice, preponderent arabe.

2. Comună din *wilaya* (provincia) Tipaza, situată în nordul Algeriei.

primite și rănile suferite de-a lungul carierei. Toate sunt pline de ștampile. Tata ajunsese până la gradul de căpitan, era cineva! Și era un erou, de mai multe ori rănit, citat, decorat! Locurile în care fusese repartizat, din Germania, Austria, Franța, Polonia și aiurea, nu mi-ar fi spus în cele mai multe cazuri nimic dacă n-ar fi fost comentariile lui Rachel: Frankfurt, Linz, Grossrosen, Salzburg, Dachau, Mauthausen, Rocroi, Paris, Auschwitz, Buchenwald, Gand, Hartheim, Lublin-Majdanek. Unele sunt lagăre de exterminare. Sunt locuri ținute secrete în care naziștii îi făceau să dispară pe evrei și pe cei indezirabili. Rachel vorbește de mai multe sute de mii de morți, iar *Historia* de milioane. Dumnezeule! mi-am zis luându-mi capul în mâini.

Citisem și recitisem jurnalul lui Rachel și înțelesesem multe lucruri, dar să ating cu mâna mea acest livret, aceste medalii, să văd cu ochii mei aceste nume, aceste acte, aceste ștampile m-a dat gata. Mi s-a făcut rău. Maldărul de hârțoage spunea că tata era un criminal nazist de război care ar fi fost spânzurat dacă justiția ar fi pus mâna pe el, dar, în același timp, toate astea nu spuneau nimic, refuzam să cred, mă agățam de altceva mai adevărat și mai drept, este tatăl nostru, suntem copiii lui, îi purtăm numele, era un tip formidabil, devotat satului său, iubit și respectat de locuitorii acestuia, a ajutat la câștigarea independenței unei țări și la eliberarea unui popor. Îmi spuneam: era soldat, s-a supus ordinelor, unor ordine pe care nu le înțelegea, cu care nu era de acord. Vinovați sunt șefii, ei știu ce pun la cale și cum conduc barca pentru ca executanții să nu vadă nici strop, să nu trebuiască să judece. Și apoi de ce să mai scormonim trecutul, tata a murit, a fost

asasinat, i s-a tăiat beregata ca unei oi, mamei la fel, vecinilor lor la fel, de către niște adevărați criminali, cei mai dușmănoși din câți au existat pe pământ, care sunt bine mersi, vii, în Algeria și peste tot în lume, și pe care mulți îi susțin, îi încurajează, îi felicită, sunt la ONU, sunt vedete la televizor, interpelează pe cine vor și când vor, asemenea acelui imam din turnul 17 care ține tot timpul un deget îndreptat spre cer pentru a-i teroriza pe oameni, pentru a-i împiedica să gândească. Înțeleg durerea lui Rachel, o lume întreagă se prăbușește, te simți vinovat, murdar, îți spui că undeva, cineva trebuie să plătească. Rachel a făcut-o, tocmai el, care nu a făcut niciodată rău nimănui.

E aiurea s-o spun, dar nu știam absolut nimic despre acest război, despre toată chestia asta cu exterminarea. Sau doar ceva foarte vag, din ce spunea imamul în predicile lui împotriva evreilor și din frânturi prinse ici și colo. În mintea mea, erau niște legende despre niște lucruri petrecute în urmă cu sute de ani. De fapt, nu mă gândisem niciodată la asta, mă durea-n cot, eram tineri, niște boboci amărâți, nu ne stătea mintea decât la greutățile zilnice. Rachel a scris niște pagini îngrozitoare. Îi clocotea totul în cap. Câteva cuvinte, câteva expresii pe care le auzeam pentru prima oară reveneau frecvent: soluție finală, camere de gazare, crematorii, *Sonderkommandos*[1], lagăre de concentrare, Șoah, Holocaust. Există această

1. *Sonderkommando* a reprezentat, ca și *kapo*, o celebră „invenție" nazistă specifică lagărelor de exterminare, fiind vorba de niște „unități speciale" formate din deținuți evrei apți de muncă și a căror ucidere era amânată pentru a putea să participe la îndeplinirea „soluției finale", sarcina lor fiind să-i însoțească pe

frază în germană, nu știu ce înseamnă, nu a tradus-o, sună ca o condamnare: *Vernichtung lebensunwerten Lebens*[1]. Și această expresie, *Befehl ist Befehl*, pe care am recunoscut-o imediat. Înseamnă: un ordin este un ordin. Pe când eram copil în sat, tatei îi scăpa deseori printre dinți această expresie atunci când se stătea prea mult la vorbă cu el. Nu suntem la bâlci! urla el apoi în franceză sau în berberă. Asta mi-a amintit ce spunea domnul Vincent atunci când încercam să-l ducem cu vorba: Fă ce ți-am spus eu, ideea ta o vom discuta după aia, dacă avem timp.

Îmi imaginez că după asta Rachel a rămas treaz până dimineața. Ce scrie el este absolut năucitor. Avea carte, vedea totul din prima, și vedea până departe. Eu am nevoie de explicații și de timp ca să pun lucrurile cap la cap. Dacă aș fi fost în locul lui, conținutul valizei nu mi-ar fi spus nimic, sau doar trista realitate: că părinții mei au murit asasinați și că nu-i voi mai vedea niciodată. M-aș fi gândit: Tata fusese soldat în țara lui, după care a venit să formeze partizani algerieni, punct. Ciudat în toată povestea era că, deși avea asemenea referințe, venise să se îngroape la Aïn Deb. Eu m-aș fi dus în California, m-aș fi făcut cascador la Hollywood sau *bodyguard* al unei moștenitoare bogate. Dar așa era tata, un poet oarecum

---

coreligionarii lor spre camerele de gazare și să le transporte apoi cadavrele până la crematorii.

1. În limba germană, „viață ce nu merită a fi trăită", după titlul lucrării *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Leben* („Dreptul de a anihila o viață ce nu merită a fi trăită"), publicată în 1920 de psihiatrul Karl Binding în colaborare cu juristul Alfred Hoche, ale cărei teze despre necesitatea eutanasierii persoanelor cu dizabilități s-a aflat la baza conceptului nazist de igienă rasială.

excentric, asemenea idioților de la oraș care într-o bună zi își lasă baltă frumosul imobil cu ascensor și se duc în creierii munților să crească oi pe care le vor mânca lupii înaintea lor. A ales Aïn Deb, e ceva mai departe. Era, într-adevăr, locul ideal, nici măcar algerienii n-au auzit de el. Sau nu auziseră până la 25 aprilie 1994.

Închei cu această frază a lui Rachel, mă gândesc în permanență la ea, mă obsedează: „Iată-mă în fața acestei întrebări vechi de când lumea: Trebuie oare să dăm socoteală pentru crimele părinților noștri, pentru crimele fraților și ale copiilor noștri? Drama este că ne aflăm pe o linie neîntreruptă, pe care nu putem să o părăsim fără a o rupe și a dispărea". Și cu această hotărâre pe care am luat-o: Imamului din turnul 17 trebuie să i se ia piuitul înainte de a fi prea târziu.

Jurnalul lui Rachel

Marți, 22 septembrie 1994

Cu fața lipită de hublou, privesc covorul de nori. Totul e alb, norii și cerul, nemișcat, scânteind să-ți ia mințile. Închid ochii. Îmi regăsesc gândurile, sunt acolo, la locul lor, sordide, gata să mă copleșească. Sunt obosit. Deschid ochii și mă uit în jur. Avionul toarce cuminte, e plin și respiră sănătate, lumina e blândă, temperatura, și mai blândă. Pasagerii sunt cufundați în hârtiile lor, își vorbesc la ureche sau dorm iepurește. Nemți, în cea mai mare parte. Obișnuiți ai liniei aeriene. Am remarcat la îmbarcarea de la Roissy că nu au bagaje, doar o Samsonite pe roți sau o servietă ceva mai mare în mână și reviste sub braț. Ar putea să se deplaseze legați la ochi, calea e gata trasată. Toți curați și ferchezuiți, și răbdători ca niște preoți budiști. Sunt storși de vlagă, dar nu o arată. Obișnuința și dresajul de sine! Există în toată chestia asta ceva înspăimântător, latura de metrou–muncă–nani[1] care ne ține loc de viață de zi cu zi în regiunea pariziană. Încă și mai dezolant e cu avionul, cu toate aeroporturile astea ca niște

1. În limba franceză, *Métro, boulot, dodo*, expresie intrată în folclorul urban în anii 1950–1960, provenită dintr-un vers al poetului Pierre Béarn, ca o critică umoristică a vieții moderne, repetitive, monotone și lipsite de orizont.

furnicare ale celui de-al treilea mileniu, cu toate legăturile acestea internaţionale aflate sub strictă supraveghere, cu toate aceste hoteluri pentru comişi-voiajori întru totul asemănătoare unor închisori din sticlă, cu toate aceste difuzoare invizibile revărsând aceste contra-fatwe[1] concepute în pântecele unor computere atotputernice. Vin apoi navetele care preiau ştafeta în punctele de conexiune, şi metrourile, trenurile şi taxiurile în şir indian, şi toată omenirea asta dispare în spatele unor ziduri ermetice. Anonimatul este măreţ şi definitiv, la scara planetei şi a fluxurilor de capital. Sosesc dimineaţa, îşi fac treaba la Paris şi iau înapoi avionul de seară sau de a doua zi. Deja un alt zbor îi aşteaptă la sosire. În tot acest du-te-vino nu ai nevoie decât de o periuţă de dinţi. Aşa călătoresc eu pentru firmă, un automat care nu are nevoie decât de sticluţa lui şi de o priză ca să se poată bărbieri. Ajung, îmi fac treaba, trec pe la hotel să-mi recuperez trusa şi iau un taxi spre aeroport. Uneori, sărbătorim. Cu italienii, spaniolii şi grecii, aşa ceva vine de la sine, indiferent de stadiul treburilor pe care le avem de făcut. Între latini şi cei asemenea lor, îţi permiţi să fii libidinos şi să spui tot ce-ţi trece prin cap, e relaxant. Cu nemţii, austriecii, elveţienii şi englezii, munca funcţionează în egală măsură ca timp liber şi ca religie. Luăm mici pauze de cafea pentru a vorbi despre vreme. Cele mai scabroase sunt dictaturile cangrenate de birocraţie, corupţie şi violenţă. Îmi place la nebunie atmosfera lor de film poliţist alb-negru. Au păstrat ce era mai bun din socialismul de odinioară, gargara şi combinaţiile suspecte, preluând totodată ce e mai rafinat din vechiul şi bunul capitalism care ucide aşa cum respiră. Şi toţi acei oameni frânţi

1. În islam, o *fatwa* (literal, în limba arabă, „răspuns", „lămurire") este o sentinţă sau o recomandare cu caracter de precept.

care merg cu paşi mici sau aleargă mânaţi de zvonuri presante care nu le lasă decât răgazul să moară. Ce mârşăvie, ce mister, ce frenezie, ce tristeţe! Şi ce bucurie atunci când, prin cel mai incredibil hazard, dai peste vreun paznic sau peste un trecător oarecare, neaşteptat ca un trimis al cerului, care, cu un gest de magician al telefonului, deblochează o afacere ţinând de finanţele publice pe care toată lumea o considera de nerezolvat în timpul vieţilor noastre. Şi atunci începe petrecerea, o ţinem într-o ceremonie pentru a saluta nu încheierea unui contract cinstit sau efectuarea miraculoasă a unui virament, ceea ce e meschin, ci prietenia dintre popoarele noastre şi perfecta înţelegere dintre măreţii lor conducători. La întoarcere, avem atâtea lucruri să le povestim colegilor şi îngăduinţa de a mai adăuga de la noi, fără teama că am putea prejudicia adevărul, fie un spion, fie un ciudat, fie un atentat dejucat într-un hotel, fie un ministru care şi-a sugrumat secretara în toiul negocierilor pentru că aceasta uitase să adauge un zero în memorandum sau un altul căruia puţin îi pasă de solicitanţii care nu fac parte din tribul lui, fie o căpetenie arabă care gazează un sat rebel, după care, la ţol festiv, se duce glonţ să propovăduiască în altă parte căinţa şi noua ordine mondială. De fapt, mai mult auzi decât vezi. În acele locuri de doliu garantat, zvonurile constituie adevărata viaţă de zi cu zi şi de clipă cu clipă. N-am înţeles niciodată cum izbuteau patronii noştri să câştige bani cu toate aceste fenomene incontrolabile care nu sunt interesate decât de ele însele. La fel de adevărat este însă şi că vindem nişte lucruri de care nimeni nu se poate lipsi, pompe şi vane, şi că preţul depinde numai de noi, întotdeauna va fi mai mare decât voracitatea lor. Avem pentru toate gusturile, de toate culorile, orizontale şi verticale, manuale

şi cu telecomandă, de la cele mici şi drăguţe cât o bilă până la cele gigantice şi respingătoare pe care mai întâi le instalezi şi abia apoi construieşti hangarul în jurul lor. Firma mea e lider mondial pe piaţa asta. Catalogul ei are cu ce să-i convingă şi pe cei mai pretenţioşi.

Îmi lipseşte Ophélie a mea, cea mai dificilă femeie din lume. Ce mult mi-ar plăcea să mă întorc la ea şi să ne reluăm micile noastre obiceiuri de locuitori ai periferiei avizi după linişte. A mers, probabil, acasă la buna şi draga ei mamă, unde plânge ghemuită pe divan şi ne judecă, pe mine şi pe toţi bărbaţii, algerieni şi nemţi în plus, care ştiu din naştere ce înseamnă prostia şi tortura. Ştiu că e inventivă în această privinţă, iar soacra mea, şi mai şi. La ora aceasta, ne-au rontăit până la os, nici măcar Dumnezeu nu mai poate face ceva pentru noi. Nu ne mai vorbim, ea stă botoasă în colţul ei, eu meditez în al meu. Am depăşit stadiul primului pas, care ne-ar fi reîmpăcat prin focul pasiunii, prăpastia creşte de-acum de la sine, automat, rece, indiferent. Războiul se apropie de sfârşit, şi falsa pace pe care o instaurează tăcerea nu face decât să pregătească ruptura. Dar poate că e mai bine aşa, nu voi mai fi niciodată un om normal sau un soţ căruia să-ţi fie drag să-i dai ordine. I-am cedat ei dormitorul şi salonul. Dorm într-un colţ de la mezanin şi îmi petrec serile în garaj, unde mi-am instalat tot echipamentul nostru de camping şi o etajeră cu cărţi. Totul se află acolo, în vreo treizeci de volume, exterminarea lumii şi marile tăceri de gheaţă care au urmat. Nu pot să spun de ce am ţinut-o departe de problema mea. De ruşine probabil, din pricina faptului că eu însumi nu ştiu, din teamă de consecinţe. A-ţi spune: „Sunt fiul unui criminal de război" nu e ca şi cum ai auzi spunându-ţi-se:

„Eşti fiul unui criminal de război! Vinovat de genocid!" Nu voiam să ajung să vorbesc despre mine, despre noi, despre micile noastre probleme casnice, despre ce trebuie să faci ca să-ţi asumi responsabilitatea unor fapte care te depăşesc, care ne depăşesc, care întotdeauna ne vor depăşi. Ophélie se pricepe atât de bine să înlocuiască o problemă cu alta, ignorând orice diferenţă de gen sau de grad. Trece de la una la alta cu graţia unei lăcuste. Până la urmă, nu face decât să raporteze totul la ea însăşi. Or, eu trebuie să înfrunt Holocaustul, o poveste care l-ar putea arunca, de-a binelea, pe Dumnezeu însuşi în infern, iar artizan este tatăl meu.

În vreme ce eu navigam printre amintirile mele profesionale şi grijile mele familiale, avionul ajunsese la destinaţie. Rulam pe pista din Hamburg. Am trecut de atâtea ori prin acest aeroport, încât nici nu-l mai văd. Nu este, la urma urmei, decât sticlă şi aluminiu strălucind în lumina neoanelor. În mulţimea aflată în mişcare trec neobservat, pasager printre alţi pasageri, neamţ printre alţi nemţi. Dacă mă fac, totuşi, remarcat este pentru că, asemenea oricărui francez care se respectă atunci când se află în străinătate, atrag atenţia. Aşa suntem noi, bodogănim când lucrurile tărăgănează la alţii. De data asta, eram sub presiune, extrem de îngrijorat, înaintam fără vlagă. Eram împins, străfulgerat cu privirea, în spatele meu se bombănea în germană, în engleză, în japoneză. Unii chiar îşi îngăduiau să fie condescendenţi, atât de tare deranjam. Am călătorit întotdeauna în interes de serviciu, ghidat de *planning* şi presat de *timing*, primit la momentul şi în locul stabilite, sau în urma lui Ophélie, care se ocupă de toate, înainte chiar ca lucrurile să se producă. Eram pierdut, mă caut pe mine însumi, mă întorc în timp,

scormonesc prin tenebre, voi sonda cea mai mare nenorocire a lumii, încercând să înțeleg de ce trebuie să-i port povara pe umeri. De fapt, tocmai pentru că știu răspunsul, demersul e atât de dureros. Niciodată nu aș putea să măsor imensitatea dramei și să ies teafăr și nevătămat. Atât de frică îmi e să nu-mi întâlnesc tatăl acolo unde nu trebuie, acolo unde nici un om nu poate să reziste și să rămână om. Propria mea umanitate era în joc.

Nimeni n-ar putea susține contrariul, Hamburgul respiră sănătate. O sănătate cât se poate de germanică. Îndărătul frumoaselor aparențe există lucruri solide și intimități plăcute. Văzut dinspre Germania, blândul nostru *Frankreich* pare un camping în dezordine. Avem propria noastră idee despre sănătate, vedem în ea un păcat, cu conotațiile ei de bogăție, de acaparare, de luptă de clasă, de vioiciune a parveniților. Dacă ne îngrijim atât de mult o facem, probabil, ca pedeapsă pentru bolile noastre burgheze. Și-ar putea imagina cineva niște revoluționari de veche stirpă ca noi cu idei clare, cu burtică, cu fețe de păpușă, cu pupila limpede? Cu aerul meu abătut, cu fața mea cenușie și cu barba mea nerasă, îmi purtam steagul în bernă, în total contrast cu fizicul meu de nordic perfect sănătos la trup și la minte. Străduniile de a-mi corecta ținuta au fost zadarnice, nu mai știam să fiu obosit fără s-o arăt, să mă enervez fără s-o iau razna, să șovăi continuând să înaintez cu pas ferm. Am închiriat o mașină și am pornit la drum. Asta voiam: să fiu singur. Singur ca nimeni altul pe lume.

Germania profundă este cu-adevărat profundă, mult mai mult decât bietul nostru Hexagon aflat în bătaia tuturor

vânturilor, înconjurat de mări şi de munţi, în care bruma de profunzime care ne mai rămâne e exploatată la sânge de vânzătorii de excursii şi de negustorii de bunuri. Ce dramă, să fii o ţară turistică! Profunzimea rimează cu solitudinea şi tăcerea, sau nu este decât un decor de carton presat pentru un teatru în aer liber. În profunzimea germană, care e autentică, care e vastă, luterană în plus, există o imobilitate care fascinează, o neliniște care coboară până în cele mai străvechi timpuri, când totul ţinea de misterul pietrelor şi de reculegerea sufletelor. Îţi spui că toate astea sunt statornicite pe vecie, iar pentru noi, care ne temem de ziua de mâine, asta e tot ce poate fi mai rău. Am traversat periferii nemişcate, sate nemişcate, câmpuri nemişcate şi am văzut oameni nemişcaţi în faţa porţilor lor, pe câmpurile lor, aplecaţi asupra unor maşini care nu se mişcau. Am văzut corbi împietriţi în vârful unor copaci hieratici şi am zărit în depărtare, prin ceaţă, drumuri pustii pierzându-se în lumea de dincolo. Toată mişcarea are loc pe autostradă, dar, îţi dai seama ca de o evidenţă care bate la ochi, autostrada nu face parte din ţară, este o piesă adăugată, închisă pe ambele laturi, o concesie făcută străinătăţii şi, înainte de toate, un mijloc de a o ţine la distanţă. Abia ce privisem Germania în adâncul ochilor, şi deja totul mi se părea infinit de îndepărtat şi iremediabil de misterios.

După care am întâlnit oameni, care se mişcau, sporovăiau, râdeau în hohote, mâncau ca sparţii, mergeau cu pas apăsat, mustrau nişte copii morocănoşi sau le ţineau lecţii pe un ton nu ameninţător, ci pur şi simplu fără drept de apel. Asta şi pentru că limba se pretează, foarte repede îţi ţiuie urechile de *„Befehl ist Befehl"*. Cât de vii, de familiare, de cotidiene, de colorate, şi cât de conforme cu ceea ce ştiam

despre această țară în care am venit atât de des, trimis de firmă, îmi erau toate acestea! Imediat însă ce ieșeam din stația de benzină și din prăvăliile ei, regăseam imobilitatea, profunzimea, tăcerea. Mă enervau nemții ăștia care, o clipă, cât durează o masă, mă făcuseră să cred că totul este normal, banal, evident, când ei înșiși, la fel de clar ca nasurile lor roșii de bere, nu credeau asta. Se întrebau ce putea un înfumurat de *Franzose* singuratic să caute atât de departe de casă, în vreme ce eu mă întrebam cum puteau să fie atât de naturali într-un decor atât de greu de sensuri. După care am înțeles, știam, bineînțeles, misterul era în mine, purtam întrebarea în atitudine, eram o întrebare, eram Întrebarea. Și cum aș fi putut face altfel, când priveam țara aceasta și pe locuitorii ei cu niște ochi de om rănit, amenințat în însăși ființa sa de istoria lor. Nu avea cum să nu-i intrige privirea mea.

Hamburg, Harburg, Lüneburg, Soltau, Uelzen. Patru salturi de-o șchioapă pentru un călător cumsecade, dar o prăpastie fără fund pentru un zombi distrus care se întoarce în timp pentru a-și căuta umanitatea. Înaintam anevoie, Dumnezeule! Respiram tot mai greu. La intrarea în Uelzen, orașul natal al tatei, inima îmi bătea mai să-mi sară din piept. Mă pregătisem în vederea șocului încă de la Hamburg, dar iată că puteam să verific din nou acest adevăr, cu cât te pregătești mai mult în viață, cu atât mai puțin pregătit ești. Îți faci atâtea idei, încât de fiecare dată surpriza este totală. Ieșiți din rutină, iată-ne ca niște orbi cărora le-au fost luate bastoanele. Uelzen este la fel ca toate orașele din Germania și din Europa. Acest aer de deja-întâlnit mă urmărește peste tot ca o umbră, îmi șuieră în urechi. Uniformitatea e viitorul lumii, comis-voiajorul ce sunt bănuia de mult asta, nu aveam nevoie să fantazez, dar mă simțeam totuși tras pe sfoară, nimic nu semăna cu

ceea ce deruta mea mă făcuse să cred. Mă aşteptam la un vechi sat din anii treizeci, plin de funingine şi de furie, sleit de şomaj, torturat de demoni dinaintea lui Cristos, şi îmi imaginam recrutori cu de-a sila plini de svastici alergând prin oraş aşa cum se răsuceşte Diavolul în inima omenirii. Uelzen e curat, e frumos, e cald, e bun pentru un turist, nimic de zis, iar locuitorii lui sunt amabili ca nişte bravi meşteşugari mulţumiţi de soarta lor. Tata s-a născut într-un oraş care a dispărut, târât în vâltoarea războiului şi dat gata de reconstrucţia de după război. Ce vedeam eu exprima noua lume, plină de lucruri strălucitoare şi înalte, trufaşe, chestia aia bine desenată pe care o înfrumuseţezi pe măsură ce timpul trece şi îşi impune noutăţile lui, pe măsură ce edilii vin şi-şi lasă în urmă găselniţele. Periferia e periferie, centrul pietonal e centru pietonal, iar acolo unde bate inima lui, în cartierul de afaceri, vezi businessmeni în costume închise şi gardieni cu ochi goi. Mă aflam pretutindeni şi nicăieri, totul se aseamănă, tsunamiul globalizării ne-a şters moştenirile şi trăsăturile intime, nu-i mai poţi recunoaşte nici pe ai tăi, nici pe ceilalţi. Oraşul este ce-a făcut din el urbanismul postbelic, strada Millenstrasse nu mai există, iar Landorf, care trebuia să fie o bucată de ţară în oraş sau un colţ de oraş la ţară, seamănă cu cartierul meu din regiunea pariziană, de două ori mai mic, dar de zece ori mai voinic. Nu sunt mari diferenţe, străduţe liniştite, pomişori aliniaţi, căsuţe cochete atât de asemănătoare, încât te poţi confunda cu vecinul, un centru comercial îmbelşugat numai din plexiglas şi în culori vesele care ne dau bieţilor truditori care suntem iluzia că ne aflăm pe calea cea bună şi că norocul ne-aşteaptă la capătul vieţii, atunci când vom fi reuşit să ne plătim până la ultima centimă datoriile către bancă. Cum arăta Landorful pe vremea când tata îşi tocea pingelele pe străzile lui? Plin de funingine şi

de furie sau prins în chingile unei rutine bucolice? M-am învârtit încoace şi-ncolo, am adulmecat aerul cât am putut de adânc în speranţa că intuiţia îmi va spune ceva, am intrat în vorbă cu oameni pe stradă, în baruri, în primul rând cu bătrâni, care îşi trambalează amintirile ca pe o bibliotecă. Nimic. „Millenstrasse? N-am auzit." Numele de Schiller nu-i trezeşte nimănui nici o amintire, sau unora li-l evocă doar pe marele Schiller. Măgulitor, ce să spun, dar fără importanţă pentru afacerea mea. Nemţii sunt serviabili, chiar prea, îi apucă disperarea atunci când se văd dezarmaţi, să nu poate să fie de ajutor constituie o umilinţă pentru ei. Dar nu se dau bătuţi cu una, cu două, se grăbesc să-l îndrume pe cel rătăcit spre unii mai bine informaţi decât ei. Insistă: „Încercaţi repede la poştă, au toate adresele", sau: „Haideţi să mergem să întrebăm la mezelărie, doamna de-acolo le ştie pe toate". Şah şi mat, funcţionara de la ghişeul poştal m-a îndemnat să înaintez pe loc o cerere scrisă, iar mezelăreasa cartierului m-a sfătuit călduros să încerc la poliţie. Adică exact ce nu trebuia să fac, dacă m-aş apuca să întreb administraţia ar trebui să răspund şi eu la întrebările ei, şi nu simţeam că aş avea puterea să fac aşa ceva. În Franţa nu te hazardezi în treburi din astea, s-ar putea să-ţi pară apoi rău toată viaţa. Îmi căutam tatăl şi nimeni nu putea să mă ajute. Eram un copil pierdut.

Inutil s-o mai lungesc pe aici. Inutil să mai colind prin Germania, ceea ce caut eu, înfiorătoarea noastră poveste, este şters, uitat, pus sub oboroc. Intenţionam să-mi reiau drumul, nu eram pregătit pentru această căutare, nu aveam, pentru a-mi călăuzi paşii, decât frământarea mea şi un livret militar îngălbenit. Uitasem însă că există hazard. Şi a fost chiar miraculos de data asta. Cu sendvişul sub braţ, cumpărat de la

mezelăreasă pentru a-i mulțumi printr-un act concret, am pătruns într-o mică grădină publică rezervată mamelor și copiilor din Landorf. Pustie. Pica perfect, aveam nevoie să fiu singur și deja eram singur cum nu e nimeni pe lume. Și iată că un bătrânel în papuci și cu șapcă, cu barba nerasă, se apropie de mine. Căuta companie, bietul de el. Peste tot sunt la fel, bătrânii plicticoși, mereu în căutarea unei urechi disponibile și infailibili în reperarea persoanelor care nu se mișcă prea repede. Avea o frază gata făcută pentru a mă aborda: *„Guten Appetit! – Danke"*, am răspuns pe același ton vesel, în speranța că mă va lăsa în pace. S-a așezat în dreapta mea și și-a răsucit o țigară cu încetineală de melc. Până să-mi termin eu gustarea, iar el, chiștocul, știam totul unul despre celălalt, adică nimic. Păream cu adevărat doi vagabonzi care au găsit o bancă pe care s-o împartă. Am trecut în revistă vremea, viața și cuplul franco–german. Nu e complicat, n-a crezut niciodată în poveștilea astea. Pentru el, francul e doar hârtie de ziar, regreta amarnic marca suverană pe care se clădise puterea patriei-mamă și încă și mai abitir instituirea Europei, care este pe cale s-o submineze încet, dar sigur pe cea dintâi. „Nu câștigă din asta decât profitorii și șomerii", a conchis el. Discurs clar de extremă-dreapta, sau nu mă pricep eu! Mama lui Ophélie se delectează în permanență cu chestii din astea. Mi-am luat un aer rasist și am supralicitat: „Ca să nu mai vorbim de străini!" Când i-am spus că eram german, francez și algerian în același timp și că asta nu mă deranja în vreun fel, a rămas cu gura căscată. Despre ce culoare poți să-i vorbești unui cameleon ca să nu-l jignești? Vorbim despre una-alta, ca niște oameni cumsecade cărora nu le pasă de timp. Mi-a spus că era de mult pensionar, că draga lui Hilda murise în somn la vârsta de șaptezeci de ani și că visul lui era să revadă castelul Versailles înainte să

moară. Eu i-am spus că eram în misiune la Hamburg pentru firma mea şi că profitasem pentru a-mi împlini visul de a vedea Uelzen-ul, în special acest frumos cartier Landorf în care, în urmă cu şaptezeci şi şase de ani, s-a născut tatăl meu, Hans Schiller. Declicul s-a produs exact atunci, în acea clipă. A tresărit şi i s-a luminat faţa. „Hans Schiller, spuneţi?" Omul ăsta mi-a fost trimis de ceruri, sunt la fel de convins cum ştiu că doi şi cu doi fac patru! Îl cunoaşte pe tata şi îi cunoaşte toţi prietenii, din rândul cărora a făcut parte. Şi, culme a fericirii, avea o adevărată memorie, ageră şi precisă. Pe omul ăsta nu aveam voie să-l ratez. L-am atras într-o cofetărie şi am început să-l bombardez cu întrebări. De fapt, întrebările veneau de la el, eu o luam pe ocolite, nu voiam să-l abordez frontal şi să dezvălui trecutul tatei. Aşteptam să văd de ce parte era, vechi nazist, victimă a naziştilor sau un biet oarecare ce trecuse ca gâsca prin apă fără să ştie, şi ce orientare avea acum. Mă jucam de-a puştiul ascultându-şi bunicul cu gura căscată. Întotdeauna trebuie să începi cu ce e mai simplu şi să laşi lucrurile să vină de la sine. Prin mici bobârnace, îl împingeam spre reverie, spre confesiune. I-am înfăţişat unul dintre cele mai fermecătoare tablouri despre familia Schiller, adevărată şi desăvârşită sinteză a Germaniei, Algeriei şi Franţei, trei ţări-prietene care s-au ucis copios între ele. Ele mi-au dăruit tatăl, mama, soţia şi toate credinţele. Am băgat poezie şi tot exotismul posibil. Cu o simplă atingere de penel, am făcut din periferia mea pariziană un incomparabil liman de pace, şi din Aïn Deb, o oază miraculoasă în care atât de bine e să asculţi vântul Sudului şi să vezi dansând libelulele, în vreme ce bătrânii se prăjesc la soare printre şopârle. Aşa şi era în amintirile mele de până la masacrul din 24 aprilie 1994. Repeta fără încetare, bătându-mă cu palma pe spate şi pe genunchi:

„— E un adevărat miracol, sunteți băiatul lui Hans!

— Adevăratul miracol e că dumneavoastră sunteți prietenul lui din copilărie și că eu v-am întâlnit pe banca aceea. Cine-ar putea crede?"

După asta, și după încă un rând de ciocolată cremoasă, am reluat firul discuției.

„— Ah, bravul Hans!... De ce a murit, de fapt?

— *Off*... știți, vârsta... vreau să spun că era foarte bolnav... a... a murit subit.

— *Ach*, ce trist! Ar fi trebuit să rămână în Germania, aerul nostru sănătos te întinerește. Ce-a căutat tocmai în Africa?... Ce țară spuneți?

— Algeria. Era specialist. Instruia militari.

— *Ach*, asta nu e bine... țările astea nu au nevoie de militari, le sug sângele. De altfel, e război acolo, nu?

— Așa cum spuneți, un război murdar, purtat cu toate astea în numele lui Allahu Akbar și al Prea Sfinției Sale Comandantul Suprem, ceea ce scuză totul, exterminările și restul. Vorbiți-mi despre Landorful de pe vremea aceea, tata, familia lui, prietenii dumneavoastră.

— Când?

— În timpul războiului.

— *Ach*, toate astea s-au întâmplat demult, foarte demult. N-a mai rămas nimic, absolut nimic, sunt ultimul din gașcă, și, așa cum poți vedea, fiule, viața nu are nimic palpitant."

Tăcere. Privire încețoșată asupra unei amnezii voite. Era clar, omul și prietenii lui urmaseră aceeași cale ca tata. Sau invers. Ar fi putut însă fi și altfel, așa sunt tinerii, se iau unii după alții sau se iau la întrecere, sar în primul tren care le iese în cale fără să se uite încotro merge. Așa e și ZUS-ul în care locuim noi, o gară părăsită, fiecare se suie după cum

îl taie capul, toate trenurile afişează ca destinaţie Paradisul şi merg în Infern. Trebuie să trişezi ca să te dai jos.

„— Ce spuneaţi?

— Hans era un băiat voinic, foarte implicat, şi-a făcut datoria la fel ca noi toţi... şi cu asta, basta.

— Tata ne vorbea foarte mult despre această datorie, ne-a povestit perioada petrecută la *Hitlerjugend*, glumele deşucheate ale bunilor camarazi, întâlnirile nocturne udate din abundenţă, marile retrageri cu torţe, apoi serviciul militar în Wehrmacht, plecarea pe front... şi tot restul. Eu însumi, când eram mic, la Aïn Deb, făceam parte din Tineretul FLN, un adevărat *Flnjugend* al ţării, era obligatoriu, şi am fost deosebit de activ. Uneori îmi lipseşte, eram vrăjiţi, ne băteam joc cât puteam, defilam dimineaţa şi seara, ne epuram rândurile cu ardoare şi ne cântam victoriile urlând cu lupii...

— Cu lupii?

— Un fel de-a spune.

— Ce înseamnă FLN?

— Frontul de Eliberare Naţională[1], Partidul Naţional-Socialist al Marelui Şef, nu ştiaţi? Bine, să ne întoarcem la ale noastre, la Al Treilea Reich.

— Nu mai e nimic de spus, puştiule, totul aparţine trecutului. Războiul ne-a despărţit, fiecare şi-a primit partea lui, şi cu asta, basta.

— Şi după aceea?

---

1. În original, *Front de libération nationale* (FLN), partid politic algerian de obedienţă socialistă înfiinţat în 1954, condus în prezent de actualul preşedinte algerian, Abdelaziz Bouteflika (iar între 1965 şi 1968 de Houari Boumédiène), a jucat, alături de ramura sa armată, un rol decisiv în eliberarea Algeriei de sub dominaţia franceză.

— Nu l-am mai revăzut pe tatăl tău, l-am pierdut din vedere la Paris... în iunie '41. Am petrecut o perioadă frumoasă alături de camarazi, după care fiecare s-a întors la unitatea lui. La încheierea războiului, când m-am întors acasă, Uelzen-ul era un câmp de ruine. Familia mea, a ta şi altele dispăruseră sub bombardamente.

— La fel ca în satul meu, Aïn Deb. Iar în Algeria războiul abia începea.

— Hans este înmormântat acolo?

— Da, alături de mama şi de toţi vecinii noştri."

Tăcere. Clătinat din cap. Omul era cufundat în amintiri, era momentul să-l ating la punctul sensibil.

„— După Wehrmacht, tatăl meu a intrat în SS şi a ajuns să lucreze în lagăre, Dachau, Buchenwald, Auschwitz... Ştiaţi asta?"

S-a uitat îndelung la mine, apoi a dat din cap. Era da sau poate nu. Am murmurat:

„— Aţi făcut parte...?"

Tăcere.

„— Făcea parte din datorie?"

Tăcere.

„— Vă rog!"

Tăcere. Punctată de un gest de iritare.

Nu ştiu cărui îndemn i-am dat ascultare, dar am scos livretul militar al tatei din buzunar şi i l-am întins. Nu-mi înţelegea gestul. După o ezitare l-a luat, l-a întors pe toate părţile, apoi şi l-a aşezat pe genunchi ca să-şi pună ochelarii şi l-a frunzărit cu o încetineală de melc. Îi tremurau mâinile. Şi buzele. Fusese o greşeală din partea mea, ştiam că n-o să-mi mai spună nimic. Am repetat:

„— Vă rog!"

Tăcere.

„— Vorbeam despre datorie...

— Datoria... ți-o faci, și cu asta, basta.

— Indiferent de împrejurări?"

S-a ridicat și, pe un ton obosit, și-a spus lui însuși:

„E vremea să mă întorc acasă."

Se uita înainte, la cerul albastru, în direcția acelei *Germania*[1], ca și cum ar fi căutat un răspuns cât mai potrivit, după care m-a privit din nou drept în ochi și mi-a spus:

„Tatăl tău a fost un soldat, și cu asta, basta. Să nu uiți, fiule!"

Și a plecat. Avea mersul unui bătrân care se teme și de umbra lui. M-a durut inima, îl vedeam întorcându-se acasă, întinzându-se pe pat, singur, și dându-și duhul chiar în acea noapte în urma unui acces de febră. Ce voia să spună atunci când invoca datoria ca unică explicație a mersului lumii? Vorbea pentru tatăl meu sau pentru el însuși? Sau cumva pentru mine? În spatele acestui cuvânt, datorie, se poate ascunde orice, poți să tragi după tine popoare întregi și să le arunci în prăpastie. Și cu asta, basta!

Am coborât la toaletă, m-am ușurat, după care m-am spălat îndelung pe mâini privindu-mă în oglindă: „Este exact ceea ce îți spui fără încetare de când te-ai întors de la Aïn Deb: tata s-a supus ordinelor, și-a făcut datoria de soldat". Până la capăt. „*Mein Ehre heißt Treue*, onoarea mea înseamnă fidelitate." Îmi venea să vomit.

---

1. *Germania (Magna)* era numele dat, în Antichitate, regiunii din Europa centrală și de nord pe care Rinul și Dunărea o despărțea de lumea romană, întinzându-se spre est până la Vistula.

Mai este oare acesta un om?

Mai este oare acesta un om?
Voi, ce trăiți la adăpost
În casele voastre tihnite,
Voi, care seara, întorcându-vă, găsiți
Mâncare caldă, chipuri prietenoase:
Gândiți-vă, mai este oare acesta un om,
Când trudește-n glod,
Când nu știe ce-i tihna,
Când luptă pentru un codru amar de pâine,
Când moare pentr-un da sau un nu?
Gândiți-vă, femeie-i aceasta,
Fără cosițe, fără nume,
Fără puterea de a-și mai aminti,
Cu ochii goliți, cu frigul în pântece
Ca broasca-n vremuiala iernii?
Gândiți-vă că toate acestea au fost aievea:
Vă-ncredințez aceste slove.
Săpați-le în inimile voastre
Când stați acasă sau mergeți pe stradă,
Când vă culcați, când vă sculați;
Repetați-le copiilor voştri.
De nu, să vi se năruie căminul,

De pat vă țintuiască boala,
Iar pruncii voștri de la voi întoarcă-și fața.

Primo Levi[1]

Acestui poem, Rachel îi adăugase următoarele versuri:

Copiii nu știu nimic;
Ei trăiesc, se joacă, iubesc.
Și când îi ajunge din urmă ce-a fost,
Dramele lăsate moștenire de părinți,
Se trezesc în fața unor întrebări pe care nu le-nțeleg,
A unor tăceri de gheață
Și a unor umbre fără de nume.
Mi s-a năruit căminul și durerea mă țintuiește,
Și nu știu de ce.
Nimic nu mi-a spus tata.

1. Primo Levi, *Mai este oare acesta un om?*, traducere și postfață de Doina Condrea Derer, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 7.

Jurnalul lui Malrich

Miercuri, 9 octombrie 1996

Momo şi Raymond au trecut pe-acasă şi mi-au povestit o chestie îngrozitoare, dar nemernicii ăştia vorbeau despre ea ca despre un fapt divers văzut la televizor. Aş fi putut să nici nu-i aud, când de fapt era o adevărată dramă. Iar drama cu pricina îmi era oarecum cunoscută, mă scald în ea, cufundat cum sunt în jurnalul lui Rachel. Şi-abia acum îmi spuneţi? am strigat. Motoreta era în pană, a răspuns mincinosul de Momo. Este povestea Nadiei, o copilă de arabi de şaisprezece ani, ucenică de coafeză la Christelle, „La foarfecile de aur", lângă staţia de RER[1]. A dispărut. O cunoşteam în mod sigur, dar fetele astea seamănă între ele ca două fire de păr, niciodată nu reuşeam să asociez numelui o faţă. Ar trebui să fie obligate să se deosebească cumva una de alta, nu se ştie niciodată, iată dovada. Cine e Nadia? am întrebat. Pff, o gagică! a răspuns nulitatea de Momo, iar Raymond a adăugat: Locuieşte în turnul 22, taică-su e Moussa, un metalurgist, tipul care are un Citroën Ami 6 verde. Şi ăştia sunt toţi la fel, Moussa, Abdallah, Arezki, Ben Cutare, şi de altfel nici nu-i vezi

1. Sistem de transport ferat rapid care leagă Parisul de periferiile sale.

și nici nu-i auzi vreodată. Pentru ei, metrou–muncă–nani începe în zori și se termină noaptea târziu, cu excepția duminicii, ziua Domnului, pe care și-o umplu zăcând prin tot felul de bistrouri îndepărtate devastate de nostalgie încercându-și norocul care la loto, care la pariuri hipice. Când îi vezi trecând, sunt niște umbre încovoiate care fie intră în beznă, fie ies din ea. Întregul cartier a pornit ca un singur om în căutarea Nadiei, părinții, vecinii, puștimea, poliția, pompierii. Alergau în toate direcțiile. Femeile stăteau în balcoane plângând, rugându-se, îndemnându-și bărbații. S-a vorbit de o fugă de-acasă, apoi de o răpire, după care, ieri, de o crimă. Au apărut televiziunile și și-au vârât nasul în cele mai mizere cotloane, în niște *no man's land*-uri în care nici nici măcar noi, locuitorii cartierului, nu călcam vreodată. S-a aflat că fata fusese agresată de un bărbos, un tânăr din turnul 11, o stea în devenire, vestit pentru șederile lui la Kabul, Londra și Alger, care alesese să-și spună Stârpitorul în numele lui Allah. I-a reproșat ținuta, părul fluorescent și faptul că se întâlnea cu băieți, care, colac peste pupăză, mai erau și necredincioși, niște *kouffari*, cum spun ei. A pălmuit-o, a scuipat-o în față și, smulgându-i părul, i-ar fi spus: Acesta e ultimul avertisment! Scena a avut loc în casa scărilor din turnul 22. Un puști care tocmai cobora în goană scările a asistat la ea. Le-a povestit prietenilor ce văzuse și ce auzise și, din aproape în aproape, informația a ajuns la Moussa, care, nici una, nici două, a pus mâna pe un cuțit și a pornit în căutarea bărbosului. La poalele imobilului, vecinii l-au înconjurat, l-au dezarmat și l-au condus discret la Com'Dad. Întâlnirea a avut loc fără martori în supermarket, între două raioane din spate. Bărbosul a fost arestat și eliberat după douăzeci și patru de ore. Fără cadavru nu există crimă și nu există

deci nici vinovat. Avocatul lui, alt bărbos în costum tradițional și cu scufie albă, uns cu toate alifiile a instigat asociațiile, cancelariile islamice, frățiile, fețele religioase, rețelele aflate în conservare și l-a trezit pe ministrul de interne. Era negru cerul de faxuri și saturat de decibeli. Com'Dad, verde de furie, era rugat să-l elibereze pe asasin și să permită redeschiderea moscheii din turnul 17. Fără să facă valuri, Parisul menține teza fugii de-acasă. Stârpitorul se dădea mare, avea asigurat biletul spre paradis, *djina*, cum îi spun ei. În plus, își bătea joc de poliție, confirmându-și eroic statutul de emir al cartierului. Iar în dimineața asta, lovitură de teatru, oroarea absolută: biata Nadia a fost găsită în beciul unei prăvălii de mult închise, goală pușcă, legată cu sârmă, având trupul și fața carbonizate cu aparatul de sudură. Părinții au identificat-o fără nici o ezitare. Era copilul lor, au simțit că ea e. Emirul a fost săltat la ieșirea din moschee. I-ar fi spus lui Com'Dad scuipând foc: Allahu Akbar, îți vine rândul și ție. Imamul a decretat imediat o mare slujbă pe esplanadă pentru cinstirea eroului, susținerea demnilor lui părinți și strângerea de fonduri pentru cauză. Va avea loc vineri la 12.30. A lansat o *fatwa*: Cine nu vine va fi considerat vinovat, Allah îl va pedepsi fără milă. A te desolidariza de un frate întru islam agresat de *kouffari* este cel mai mare păcat. Va fi plin de lume. O să mă duc și eu. Decizia mea nu avea nimic spontan, jurasem să-i iau gâtul acestui SS-ist care vrea să ne transforme cartierul în lagăr de exterminare, și iată că momentul venise.

Am ieșit și am făcut turul cartierului ca să ne strângem tovarășii, pe Cinq-Pouces [Cinci-Degete], Garçon-de-Café [Băiat-de-Cafenea] supranumit Bidochon [Cărnăraie],

Togo-au-Lait [Togo-cu-Lapte], Manchot [Ciungul] și Idir-Quoi [Idir-Ce], bâlbâitul nostru, și am urcat să ne prezentăm condoleanțele familiei Moussa. Era plin de lume în fața turnului 22 și pe toată scara. Am așteptat să ne vină rândul. Fir-ar să fie, ce greu e! Mama fetei ne-a terminat, nu spunea nimic, își privea mâinile așezate pe genunchi și gemea ca o pisică strivită, iar Moussa se uita la ea dând din cap. Iar noi, noi ne uitam la ea ținându-ne răsuflarea. După care ne-am dus să o salutăm pe patroana Nadiei. Când ne-a văzut, a sărit ca arsă și din doi pași a fost lângă telefon. Cum eu eram blondul găștii, am intrat singur și i-am explicat ce voiam să facem. A venit în pragul ușii și ne-a ascultat bâiguind în gol. Nu știam ce să spunem. Și, de altfel, bocea, fără să ne audă. Ciudată impresie, să simți simpatie pentru niște oameni pe care nu-i cunoști. Văzând-o cum plânge, am început să plângem și noi. Păream niște idioți bătuți de vânt. Bine, gata cu bocitul. Am mers la bufetul gării. În fundul sălii reuniune la vârf. Trebuia să reacționăm, să arătăm că aveam sânge în instalație, să ne salvăm cartierul. Văzându-ne intrând atât de hotărâți, doi care se giugiuleau prin zonă au ridicat rapid ancora. Eram opt și aveam priviri fioroase. Patronul s-a apropiat cu zâmbetul lui de turnător nevinovat, ne-a servit și s-a retras lângă soneria lui de alarmă. Spiritele s-au încins destul de repede. Unii, ca dobitocul de Momo, nu vedeau ce-am putea face, în vreme ce alții, cu Raymond în frunte (îi spunem Raymou [Raymoale] când începe să bată câmpii), nu jura decât pe contra-jihad. Extremele, întotdeauna extremele. Le-am spus:

— Trebuie să tăiem capul, iar capul este imamul.

Tăcere. Șușoteli. Totuși, imamul...

— Să n-am parte, sunteți proști sau vă faceți, ne-a tras-o până la prăsele, și mie, și ție, Momo, și ție, Raymoale al vieții, pe care te strigau Ibn Abu de Rahat și care erai cât pe ce să te duci să-i tai pe toți afganii ca și cum asta ar fi privit familia ta, și ție, Cinq-Pouces, care te dădeai ușă de biserică la moschee de la 4 dimineața până la miezul nopții...

— Eeeeeu zzzzzic ccccă trrrrebuie sssă-i annnunțțțăm pppe pă pă părinți...

— Idir, dacă iar ai de gând să spui prostii, mai bine taci. Părinții spun că trebuie să anunțăm poliția, poliția spune că trebuie să-i anunțăm pe judecători, judecătorii spun că trebuie să anunțăm guvernul, guvernul spune că trebuie să-i anunțăm pe primari, iar primarii știi ce spun: Basta!

— Deci totul se întoarce la noi.

— Bravo, Bidochon! Nu anunțăm pe nimeni, și ăsta va fi un avantaj.

— Nu putem face nimic, bărboșii sunt peste tot, au bani, avocați, arme, rețele, prieteni sus-puși, ambasadori...

— Contra-jihadul e singura soluție, să folosim aceleași tehnici, să le infiltrăm rețelele, să le deturnăm...

— Bine, o s-o facem noi opt. Și cu ce religie, contra-jihadul tău, ai vreo idee?

— Hei, Ciungule, ai venit cu noi ca să vorbim sau ca să visezi la brațul lipsă? Ce zici?

Bine, gata, mă opresc aici, voiam doar să ofer o monstră din discuția noastră. Am încheiat ședința cu trei concluzii, concluzia prietenilor lui Momo: ne-au tras-o și orice-am face vor continua să ne-o tragă; a prietenilor lui Raymou: jihadului trebuie să-i răspundem cu un contra-jihad; și

concluzia prietenilor mei şi a mea: trebuie să-l tăiem pe imam. Şi pe aceasta din urmă o s-o urmez.

După care ne-am întors acasă cu câteva baxuri de beri luate din supermarket. Aşteptarea luptei avea să fie lungă.

Joi, 10 octombrie

Ne-am umplut ziua hălăduind de colo-colo. Cartierul era în doliu. Oamenii formaseră mici grupuri la baza imobilelor. Voiau să-şi manifeste solidaritatea întru suferinţă şi pasivitate. Despre ce vorbeau? La ce se gândeau? La Nadia, la ce ni se întâmpla tuturor? La nimic, poate. Păreau nişte deportaţi care aşteptau să treacă vremea, să apară ceva la orizont, pământul să li se caşte sub picioare sau să li se spună să se întoarcă fuguţa acasă, nu cumva să piardă serialul de la TV. Arătau atât de abătuţi, atât de copleşiţi de ruşine, încât m-a umplut de revoltă. Bărboşii se aflau la ei în moschee şi făceau planuri, iar *kapo*[1] ai lor colindau lagărul de la un capăt la altul, uitându-se la oameni aşa cum te uiţi la nişte prizonieri de prisos. În faţa turnului 17 se aflau mai multe maşini. Curate şi strălucitoare, deci din afara cartierului. Tocmai ne pregăteam să schimbăm locul când, surpriză, surpriză, iată-l pe Com'Dad ieşind din beci, însoţit de mai multe persoane, tipi de la primărie, indivizi care trudesc prin asociaţii şi necunoscuţi. Era

1. Termenul de *kapo* desemnează personalul de încadrare a deţinuţilor, *kapo* fiind recrutaţi dintre cei mai violenţi şi mai vechi (adică mai servili sau mai vicleni) dintre aceştia, executarea lor fiind amânată atât pentru a putea fi delegaţi la muncile cele mai umilitoare din lagăr, degrevându-i pe nazişti de ele, cât şi pentru a devia, astfel, o parte din ura deţinuţilor la adresa acestora.

și satana aceea de imam pe care Com'Dad îl ținea de braț așa cum conduci un prieten pentru a-i reaminti niște lucruri pe care nu trebuie să le uite. Porcăria dracului, Franța negociază cu SS-iștii! Și încă la ei în bârlog! Asta le întrece pe toate! Căci tocmai despre asta e vorba, Com'Dad, știm foarte bine, e din noua școală de poliție: dușmanul, ți-l faci prieten și îl lucrezi cu blândețe. La dracu' cu noi, ăștilalți, suntem morți, republica bate în retragere, cu bastonul în fund!

Vineri, 11 octombrie

Ora 7 dimineața

Fraților, n-am văzut niciodată așa ceva! Cartierul e pustiu. Esplanada, străzile, balcoanele, parcările. Absolut nimeni! Nici măcar umbra vreunui trecător. Nici măcar bătrânii africani în papuci de zebu, care se trezesc întotdeauna cu noaptea-n cap, indiferent dacă e vânt sau ploaie. Dacă cineva vrea să facă un film despre sfârșitul lumii, acesta e locul perfect. Nu-mi închipuiam despre cartierul nostru că este atât de murdar, atât de trist și de rece, atât de părăginit, lipsit de orice speranță. Înainte, totul mi se părea normal. Ne plăcea mult cartierul nostru. Ne plimbam de colo-colo fără a vedea nimic. Când auzeam pe cineva plângându-se de murdărie și zgomot, eram gata să-i dau foc. Ce face ăsta, ne jignește sau ce?

Eram deștepți rău, cei opt muschetari! Veneam să ne răzbunăm, și nu era nimeni. Eram siguri de planul nostru, îl știam ca pe apă. Când bărboșii organizează o manifestație, o fac ca niște profesioniști, încep în zori, imediat după prima rugăciune, *fidjr*, cum îi spun ei, după care

dau fuga la fel de repede ca nişte plutonieri, mergând din prăvălie în prăvălie şi din bloc în bloc pentru a-i smulge pe oameni de la treburile lor şi a-i obliga să-i urmeze. O oră mai târziu, sunt exact atâţia cât trebuie. Îi adună pe esplanadă, îi încercuiesc, îi înghesuie ca pe nişte surcele, şi, mitraliindu-i cu *Allahu Akbar* şi cu megafoane, îi fac să ia foc. Când le dau drumul, se împrăştie ca potârnichile, nu-i mai poate opri nimeni.

Ora 8

Ne-am săturat să tot aşteptăm. Ne-am dus la moschee. Închisă. Eram dezamăgiţi că bărboşii făcuseră pe ei. Frica să fi schimbat oare tabăra? Să fi fost surprinşi de amploarea mobilizării pentru Nadia şi pentru părinţii ei? Serviciul lor de informaţii funcţionează mai bine decât CIA-ul, au înţeles că de data asta oamenii s-ar putea să nu fie de partea lor. Să-l cinsteşti pe un asasin, să saluţi crima şi să-i aduci osanale lui Allah cu acelaşi glas nu prea merge, cartierului nu-i place aşa ceva. Chestiune de demnitate.

Explicaţia absenţei bărboşilor era însă alta: prezenţa agenţilor CRS[1]. Erau peste tot, iar noi nu-i văzuserăm! Ascunşi în dubele lor, de jur-împrejurul cartierului. Nemernicii naibii, ne zădărniceau planurile de răzbunare, trebuia să fie care pe care, bărboşii sau noi, aşa ar fi trebuit să se petreacă lucrurile! Tăcerea cartierului spunea, într-adevăr, că pierdusem partida. Vor putea acum să pozeze în oameni ai păcii, să se jure că s-au abţinut pentru a nu le oferi derbedeilor, provocatorilor, duşmanilor islamului

1. *Compagnies républicaines de sécurité*, corp specializat al poliţiei franceze însărcinat cu menţinerea şi restabilirea siguranţei şi a ordinii publice.

şi ai republicii ocazia să profite de adunarea lor în favoarea victimelor. Sunt experţi. Nimic nu-i face să roşească pe crocodilii ăştia.

Tocmai mă pregăteam să pornesc în căutarea imamului ca să-i crestez o svastică pe frunte, când o voce m-a strigat pe nume: Malrich!... Malrich!... Apropie-te puţin... Apropie-te, îţi zic! Era Com'Dad. Ieşea dintr-o maşină a poliţiei fără însemne. M-am dus spre el, cu mâinile în buzunare.

Vino-ncoa'! îmi spuse trăgându-mă de braţ. După care m-a controlat sumar ca să vadă dacă nu aveam vreun cuţit sau vreo bazooka. O scurtă privire aruncată tovarăşilor a fost de-ajuns ca să-i facă să stea locului.

— Inutil s-o faci pe deşteptul, ştiu ce puneai la cale împreună cu paiaţele tale.

— Nici vorbă de-aşa ceva... ne duceam la agenţie să vedem dacă nu cumva...

— Gura!

— Vă jur, domnule comisar.

— Bagă bine la cap, imamul e treaba mea, nu a voastră, n-o să-ţi spun asta de două ori. Dacă îi spui doar „bună ziua", te salt pentru tentativă de omor. Şi îţi şi interzic să mai dai târcoale moscheii aşa cum tot faci de ieri împreună cu clovnii tăi. Înţeles?

— Nu, nu-nţeleg! Nu mai avem acum nici dreptul să mergem sau cum?

M-a apucat iar de braţ şi m-a lipit de zid.

— Ascultă, micuţule, ştiu de unde-ţi vin ideile astea, din jurnalul fratelui tău, dar n-ai înţeles nimic, el n-a ieşit să omoare oameni pentru că alţii au făcut-o, a încercat să-nţeleagă...

— Iar asta l-a omorât...

— Hai, hai, du-te, întoarce-te acasă, pleacă!... Și ia-ți și paiațele cu tine! La ora 18.00 punct te aștept la mine-n birou... și cu mâinile afară din buzunare!

Ne-am cărat la Paris. Eram sătui de cartier. Am hoinărit pe la Châtelet și Beaubourg, am bătut jumate din Sébastopol ca să-l tapăm de bani pe un văr de-al lui Togo-au-Lait care activează în domeniul falsurilor și al produselor cancerigene de frumusețe. O afacere de familie. Apoi am mers să îngurgităm ceva pe chei. Apoi ne-am dus să o lălăim pe Champs-Élysées, altă lume, te întrebi dacă e tot în Franța. Apoi ne-am retras în Tuileries ca să stăm de vorbă serios. Aveam o întrebare să le pun:

— Există un trădător printre noi. Aș vrea să știu cine e. N-oi fi cumva tu, Momo? Sau tu, Togo-au-Lait, care ai votat la fel ca el, pentru lașitate?

După o oră de ping-pong de felul ăsta, am ajuns la concluzia că putea fi oricine, ei, tovarășii cărora le-au povestit despre reuniunea noastră la vârf, cârciumarul din gară care stătea cu urechile ciulite în direcția noastră. N-am exclus nici ipoteza potrivit căreia Com'Dad ne-a ghicit pur și simplu intențiile doar văzându-ne treji la 7 dimineața în fața moscheii. Noi suntem păsări de noapte, și toată lumea știe asta.

— Bine, mie mi-au cam înghețat toate alea, mă car, mă așteaptă dom' comisar la ceai.

Ora 18

Comisariatul este o baracă din prefabricate și sticlă armată plantată la marginea despărțitoare a cartierului.

Un zid la noi, un zid în cartierul lui Rachel. Polițaii mă cunosc. Babar, care era de serviciu la ghișeul de informații, mi-a făcut un gest cu degetul. Arăta spre culoar. Știu, biroul șefului e la capăt. Ușă capitonată. Com'Dad e la noi de vreo zece ani. Mi-am început cariera în cartier odată cu el, eu veneam din Algeria, el, din altă periferie, de undeva din nord. Un specialist în ZUS-uri. Nu știu dacă a avansat la noi. După părerea mea, nu, toate sunt în continuare la fel, cu excepția faptului că micii derbedei au crescut, cei mari au făcut burtă, iar bătrânii veterani cu cicatrici pe față se joacă de-a nașii întorși de la război. Cât despre ceilalți, familiile, oamenii de rând, își duc viața la fel ca-nainte, un pic de muncă, un pic de șomaj, un pic de spital. Tinerii sunt în circuitul ajutoarelor sociale sau în circuitul școlar, sau undeva între ele, în circuitul galerei de zi cu zi. Nimic nou în ultimii zece ani, sau doar apariția islamiștilor, recent. Se pare că e din cauza războiului din Algeria, de la Kabul, din Orientul Mijlociu, și mai știu eu de unde. Și-ar fi făcut din Franța o bază de repliere, o placă turnantă. În orice caz, ne-au stricat viața, din cauza lor ne târâm până nu mai putem. Morții mamelor lor, în doi timpi și trei mișcări și-au recrutat trupe și au preluat puterea! Cât ai clipi, totul se schimbase, lumea și restul. Pustiul nu s-a lăsat așteptat. Economia s-a evaporat, prăvăliile, birourile, micul trafic care îi ajuta pe șomeri să aibă răbdare. E tehnica lor, să închidă toate orizonturile, să facă zgomot la Răsărit și să-i sărăcească pe oameni ca să-i ducă mai aproape de paradis. Niște oi pe care ei le dirijează arătând cu degetul și din priviri. Am pus și noi botul la chestia asta, tovarășii mei și cu mine, Raymou și Momo mai ales, în parte pentru că am înghițit

pe nemestecate discursul Führer-ului lor, „Veniți la luptă, veți avea tot ce doriți, bani și *djina*“, în parte pentru că se țineau scai de noi, nu puteai să scoți nasul din casă că-i și vedeai făcându-și apariția în pas alergător și recitându-ne cele zece porunci ale unui kamikaze. Morții mamelor lor, în loc de *djina* am colindat comisariatul, tribunalul și stagiile obligatorii. Nu mai lipsea decât ocna. Eram însemnați pe viață. Com'Dad s-a ținut pe urmele noastre, și când a văzut că începem să ne revenim din habotniciile alea de Mad Max, ne-a ajutat cu primăria. Ne-am îndopat cu stagii, ucenicii, vizite organizate, pălăvrăgeli cu deputații. Nu duc la nimic, dar umplu timpul.

— Vino mai aproape. Ia loc acolo. Vrei un ceai?

— Nu.

După care am început să discutăm: vorbea singur dând ture prin birou, iar eu îl ascultam cu jumătate de ureche. Așa cum îi era obiceiul, a început cu ce-l preocupă mai mult și mai mult, cartierul, viitorul, republica, calea cea dreaptă, după care-a trecut la noi, cu aerul unui prieten care-ți vrea binele.

— ...Trebuie să știi, băiatule, fratele tău a fost cu adevărat un tip mișto. Față de ceea ce știi prea bine... în legătură cu tatăl tău, a avut singura atitudine demnă de un bărbat: s-a străduit să cunoască, să afle. Indiferent că e vorba de crimele de ieri sau de cele de azi, asta e prima etapă: *înainte de toate, trebuie să înțelegi* (a pronunțat cuvânt cu cuvânt, pe silabe), nu poți să judeci de-a valma, în bloc. Pe când purtai cămășoi și țăcălie, aș fi putut să-mi zic: e un islamist, un terorist, al meu e. Ei bine, nu, am cercetat și am înțeles, nu ești de-al lor, tu ești Malrich, un tip formidabil, și nu vrei decât să-ți trăiești viața ca toată lumea.

Nimic nu e simplu, dovadă sinuciderea fratelui tău. A încercat să înțeleagă, dar, din păcate, încet, încet, a alunecat, a ajuns să se simtă vinovat pentru ceea ce naziștii și tatăl tău le-au făcut evreilor în timpul războiului, îl ura pentru asta, dar în același timp era tatăl lui, voia să-l vadă așa cum fiecare dintre noi vrea să-și vadă tatăl și să fie mândru de el. Și voia asta cu atât mai mult cu cât n-ați trăit alături de el, vă lipsea, și, în plus, a sfârșit înfiorător, cu gâtul tăiat de islamiști, și mama voastră la fel, alături de toți acei bieți oameni care nu aveau decât lumina soarelui. Cu cât se adâncea în cercetări, cu atât descoperea mai mult întreaga grozăvie și cu atât îi făcea mai rău. S-a întâmplat ceva ciudat în mintea sa, o chestie bizară, mecanismul s-a inversat, și a început să se urască pe sine. Îl vedea pe tatăl său ca pe un criminal de război, dar mai cu seamă îl vedea ca pe un tată, ca pe un om care luptase pentru libertate în Algeria, care era iubit și respectat în satul său, ca pe o victimă a islamiștilor și, într-un fel, a întregului sistem politic algerian care a zămislit astfel de monștri. Era prea mult, a început să se învinovățească până a ajuns să se urască pentru reușita sa socială, pentru ceea ce credea că este egoismul său față de tine și față de familia voastră, pentru viața confortabilă pe care o ducea. Iată, poate, de ce s-a rupt de voi, de tine, de soția lui, de părinții voștri adoptivi, era modul lui de a vă proteja. Până la urmă, a luat totul asupra sa, s-a judecat pe sine în locul tatălui său. Sinuciderea a devenit, atunci, consecința firească, singura cale pentru el de a împăca ceea ce nu se poate împăca. Înțelegi?

Nu știu ce-am răspuns. Probabil nimic. Mă aflam într-o gaură neagră. Vedeam umbre: pe tata, pe mama, pe

Rachel scufundându-se în nebunie, pe biata Nadia urlând de moarte, pe emirul atacând-o cu o făclie, umbra imamului planând deasupra cartierului, mă gândeam la genocidul de la Aïn Deb, la... eu... Nu mai știu. Mi-aduc aminte că am strigat:

— De ce îmi vorbiți despre asta, ce legătură are?

S-a aplecat spre mine și mi-a spus:

— Are! Știu ce se întâmplă în mintea ta. Faci o suprapunere între ieri și azi, între Rachel și tine, între tatăl tău și imam, te gândești la naziștii care ți-au răpit tatăl, care l-au transformat în instrumentul unui genocid, te gândești la islamiștii care ți-au omorât părinții și pe biata Nadia, vrei să te răzbuni, începând cu imamul pentru că el este șeful, Führer-ul, pentru că ai făcut și tu parte din banda asta de ticăloși care vor să suprime umanitatea, și că acesta e pentru tine un mod de a ispăși, de a-ți vedea tatăl altfel, de a-l ierta. Înțelegi?

— Toate astea sunt niște prostii. Pot să plec?

— Poți. Dar recitește cu atenție jurnalul fratelui tău și vei vedea, poate, ceea ce el însuși nu a văzut, chiar dacă înțelesese perfect totul: că nu poți șterge o crimă prin altă crimă, și nici prin sinucidere. Pentru asta avem legea, iar pentru restul avem memoria și judecata noastră de oameni. Și mai ales următorul lucru: că nu suntem răspunzători și nu trebuie să dăm seamă pentru crimele părinților noștri.

— Pot să plec?

— Ușa este deschisă, poți să te întorci când dorești.

Am urcat la unchiul Ali și mătușa Sakina. Voi dormi la ei noaptea asta. Mi-era ciudă pe mine, a trecut, iată,

mai mult de o lună de când i-am abandonat. De fapt, mă simțeam rău, mi-era frică să mă trezesc singur în casă, cine știe ce-aș fi făcut. Dar mai exista un motiv: voiam s-o interoghez pe mătușa Sakina. Nu-mi pusesem niciodată întrebarea, nici Rachel de altfel, nu există nimic în jurnalul său în acest sens: care erau adevăratele relații dintre tata și unchiul Ali? E o nebunie câte lucruri nu știm, nu vedem, deși fac parte din noi, din viața noastră de zi cu zi. De zece ani stau acolo și nu știu nimic despre ei, despre relația lor cu tata.

Unchiul Ali și mătușa Sakina sunt exact așa cum și-i poate cineva imagina: niște emigranți care au rămas emigranți. Nimic nu s-a schimbat, trăiesc în Franța așa cum trăiseră în Algeria și cum ar trăi pe orice altă planetă. Spun că Allah hotărăște, și asta-i de-ajuns. Sunt oameni cumsecade, nu cer nimic de la viață, doar o bucată de pâine, un colț în care să pună capul, liniște și, din când în când, vești de acasă. Adoră scrisorile. Eu le citeam corespondența primită și o scriam pe cea trimisă. O corvoadă la care acum mă gândesc cu duioșie. Tata le trimitea scrisori anume făcute pentru emigranți: „Dragă Ali, îți scriu aceste câteva rânduri pentru a-ți aduce la cunoștință că sunt bine, sănătos, la fel ca întreaga familie. Sper că și voi sunteți bine, tu, soția ta și copiii. Vă îmbrățișăm cu drag". După care povestește puțin despre sat și despre vreme. Iar ei răspundeau așa: „Dragă Hassan, am primit scrisoarea ta și îți mulțumesc că ne-ai scris. Ne bucurăm să aflăm că sunteți bine. Lăudat fie Allah! Aici totul e bine, copiii vă pupă. Trimiteți-ne cât mai curând vești despre voi. Allah să vă aibă în pace! Ți-am trimis medicamentele pe care mi le-ai cerut, sper că îți vor parveni. Dacă mai ai

nevoie de ceva, te rog să-mi spui". După care povestesc puțin despre cartier și despre vreme. Am scris zeci de scrisori din astea. Schimbam doar data, temperatura aerului și denumirile medicamentelor.

Când am vrut să-i vorbesc, mi-am dat seama că nu puteam. Nu schimbaserăm vreodată altceva decât formule. Eu le spuneam: Bună ziua, bună seara, mi-e sete, ies, iar ei îmi spuneau: Bună ziua, bună seara, ți-e foame? Vrei o cafea? Îmbracă-te, e frig, Dumnezeu să te aibă în pază. În rest tăcere, atitudini, gesturi pe care le faci în familie.

— Mătușă... cum s-au cunoscut, unchiul Ali și cu tata?

Nu am văzut-o niciodată pe mătușa Sakina mirându-se de ceva. Mi-a răspuns calm.

— S-au cunoscut în rezistență, erau foarte buni prieteni, ca niște frați.

— Asta e tot... și după aceea?

— După independență, viața era foarte grea, eram chinuiți de mizerie, oamenii dormeau pe străzi, în vreme ce șefii benchetuiau în palatele marilor coloni și se ucideau unii pe alții pentru putere. Tatăl tău și Ali erau scârbiți. Ali a emigrat în Franța ca să nu mai vadă ce se întâmplă. Imediat ce a găsit de lucru, s-a întors să-mi ceară mâna și am mers după el. Allah a vegheat asupra noastră, nu ne-a lipsit niciodată nimic.

— Și tata?

— Știu că a avut probleme cu șefii lui. Unii voiau ca el să părăsească Algeria și amenințau că-l omoară, alții doreau să-l păstreze ca să continue să formeze ofițeri.

— Ce-aveau cu el?

— Nu știu. Ali ți-ar putea spune, dar nu-l mai ajută mintea, bietul de el. Știu că l-a ascuns mai multe luni pe tatăl tău în satul nostru din Kabilia, după care, când noi am venit în Franța, tatăl tău s-a dus și s-a ascuns la Aïn Deb, la alt tovăraș din rezistență. Pe acesta îl chema Tahar, este unchiul tău. Tatăl tău s-a însurat cu sora lui mai mică, Aïcha. A murit de mult, voi nu vă născuserăți încă, nici fratele tău, nici tu.

— De ce tata nu a venit niciodată în Franța?

— Nu știu, fiule. Luptase împotriva Franței pe când se afla în Germania, iar în Algeria se temea că va fi arestat.

— Și unchiul Ali a luptat împotriva Franței, și cu toate astea trăiește aici și n-a avut niciodată probleme.

— Atunci pesemne că avea motivele lui, dar eu nu știu care sunt.

— De ce pe noi ne-a trimis în Franța, la voi, în loc să ne țină cu el, împreună cu mama? E normal?

— Nu-ți judeca tatăl, fiule. Se gândea la viitorul vostru, voia să vă vadă făcând studii serioase, reușind în viață, trăind liniștiți. De ce întrebi asta?

— Așa, mătușă... așa.

— Nu ești în apele tale, fiule, de la moartea fratelui tău nu mai ești același. Nu mai ești vesel, gândești prea mult. Dar nu-i nimic, ești tânăr, fie ca Allah să vegheze asupra ta.

În noaptea aceea am dormit ca un preafericit. Se întâmpla pentru prima oară după mult timp.

Jurnalul lui Rachel

Martie 1995

Trăiesc în infern. Toate merg prost. Ophélie mă bate la cap, nu mă lasă deloc să respir, mă vrea așa cum eram, cum m-a cunoscut, și cu asta, basta. Înțeleg fascinația pe care serialele de televiziune, gen *Tânăr și neliniștit* & Comp., o exercită asupra femeilor casnice, spun aceeași poveste, cu aceleași cuvinte, în același decor, cu aceeași actori care în douăzeci de ani, și chiar mai mult, de filmări nu îmbătrânesc decât cu câteva zile, fără vreo influență asupra caracterului lor, ceea ce nici o adevărată casnică nu e în măsură să bage de seamă. Este, poate, felul lor de a-și lua revanșa asupra vieții. O înțeleg însă pe draga mea Ophélie, pentru ea totul a fost dat peste cap, s-a trezit trăind cu un necunoscut, cu un intrus distrus, cu un străin deloc amuzant, cu un bolnav care stă și rumegă ororile altor vremuri și ale altei lumi. Acesta nu e bărbatul ei, nu are ce să caute în viața ei, în foiletonul nostru amoros. Îmi asumam întreaga vină, dar îmi era din ce în ce mai greu. Mă ascundeam în spatele jobului, inventam crize și crahuri, lucruri care se defectează, prostul mers al afacerilor despre care vorbesc specialiștii, negocierile din ce în ce mai feroce, chinezii, indienii, Dragonii, niște nespălați care ne atacă pe la spate furându-ne piețele, ședințomania acută care pusese stăpânire pe statul-major al companiei,

ordinele care ţâşnesc în flux continuu, seminariile care se succedă în şir indian, sindicatele care se tem pentru privilegiile lor şi împing la corupţie. Îi povesteam despre presupusele încercări prin care aveam de trecut aşa cum i-ai povesti un film de război unui pacifist sau unui obiector de conştiinţă, introducând tot suspansul şi toată morala de care este nevoie pentru a legitima violenţa ripostelor noastre. Ne luptăm pentru locurile noastre de muncă, pentru noi, pentru ea. O doare-n cot! Nimic, după părerea ei, nu-mi îndreptăţeşte tăcerea, absenţele, cearcănele, pofta scăzută de la masă, indolenţa din pat, şi nimic nu justifică prezenţa, în casa noastră, a tuturor acestor cărţi, dezgustătoare, cum spune ea, despre război, SS, deportări de masă, lagăre de exterminare, industria morţii, procesele care au urmat, vânarea criminalilor de război de-a lungul şi de-a latul planetei, din care mă înfruptam în permanenţă, cu nesaţ. Într-o zi, a ameninţat că le pune pe foc, dar mi-a văzut privirea şi a înţeles că acesta era ultimul lucru pe care ar fi trebuit să-l facă. Le-am mutat în garaj şi le-am încuiat în dulapul cu scule. Din când în când, scăpa câte un cuvânt care mă făcea să sufăr ca un câine. Ştiu că îi depăşeau gândirea, că veneau de la mama ei. Într-o zi, mi-a spus: „Voi, cafeluţele cu lapte, sunteţi cu toţii la fel, ce mi-e Rada baba, ce mi-e baba Rada, deci cu atât mai imprevizibili!" La care am răspuns: „Spune-i mamei tale, care totuşi nu e atât de departe ca vârstă de Rada, că se spune: ce mi-e baba Rada, ce mi-e Rada baba, ceea ce nu e tot aia, chiar dacă vrea să spună, tocmai, că e tot aia". A stat botoasă o săptămână întreagă pentru corectarea asta de doi bani, şi maică-sa mi-a telefonat ca să-mi spună cu o voce piţigăiată că nu acceptă lecţii de franceză de la un străin. Cum nu înţelegeam la ce se referă, am răspuns: „E relativ, mamă soacră,

ştiţi, străinul nu e străin decât pentru străini. În absolut, este un om ca toţi ceilalţi, şi nimeni nu-i interzice să-i placă Molière şi Maupassant". Mi-a trântit telefonul. Într-o seară, pe când mă întorceam acasă cu noi cărţi sub braţ, Ophélie mi-a spus cu o lejeritate care mi-a dat fiori: „Nu noi i-am omorât pe evreii ăia, de ce te interesează atât de tare?" Era exact ce nu trebuia să spună. I-am răspuns cu aceeaşi înfiorătoare detaşare: „Tocmai, nu noi, dar am fi putut fi noi". N-am încercat să-i explic mai mult, schimbase deja subiectul: „Vine mama la cină în seara asta, fă-mi, te rog, plăcerea şi schimbă-ţi mutra".

Mama soacră este un caz. Faptul că este grasă, urâtă, inoportună şi stupid de sofisticată nu reprezintă, în sine, un scandal. E chiar distractiv s-o vezi dându-şi aere de Castafiora[1] la ea în castel. Problema e limba ascuţită pe care o are, care ar putea să ucidă şi o viperă. Ca să nu mai vorbim de privire, care ar fi în stare să paralizeze un cârd de crotali. Cu ea prin preajmă, nu poţi să respiri fără să te gândeşti la tot ce poate fi mai rău.

„— Rachel, mă dezamăgeşti, arăţi jalnic. Te complaci în degringoladă, dragul meu. La noi, nu...

— Nu este şi cazul tău, mamă soacră, tu eşti egală cu tine însăţi, ceea ce e foarte plăcut. Acestea fiind zise, aici suntem la mine acasă."

În clipa aceea, cina a luat sfârşit. A plecat de la masă sughiţând. Fiică-sa mi-a azvârlit şervetul în faţă şi s-a dus după ea. Un minut mai târziu, uşa de la intrare s-a trântit de parcă ar fi fost izbită de un uragan tropical. Întreaga casă

---

1. Bianca Castafiore, personaj feminin din *Aventurile lui Tintin*, de Hergé, este o primadonă italiană corpolentă şi cu voce puternică, care intervine adesea în mod decisiv în acţiune.

a vibrat până la temeliile din beton. Mi-am încheiat cina cu neînchipuita plăcere de a şti că salvasem viaţa câtorva dintre prietenii noştri, reptilele.

A doua zi, la birou mă aştepta o problemă. Alta. O problemă nu vine niciodată singură. Eram convocat la şef. După tonul secretarei, am înţeles: mă aştepta o săpuneală. Ştiam de ce. Plutea în aer, se vorbea pe la spatele meu de ceva vreme. Când deschid o uşă pe undeva, toată lumea schimbă subiectul în acelaşi timp. Eram îngrijorat, dar nu din cale afară, domnul Candela este un prieten, un frate. El m-a recrutat, m-a format, m-a învăţat chichiţele meseriei şi m-a repus pe picioare ori de câte ori minunata noastră maşină de făcut bani mă punea în genunchi. Avem două puncte comune, şcoala de ingineri de la Nantes, în care, o vreme, a predat mecanica fluidelor, şi Algeria, în care s-a născut, el şi tot tribul său, de la strămoşul basc până azi. Când mi-a văzut CV-ul, i-a tresăltat inima de bucurie. Eram angajat. Avea nevoie de un condiscipol şi de un adevărat compatriot alături, în împărăţia sa, prestigioasa direcţie a vânzărilor pentru Europa şi Africa. Şi de un inginer eficient, ceea ce eram convins că voi putea să devin foarte repede. Aveam douăzeci şi patru de ani, o diplomă proaspăt obţinută şi capul doldora de idei noi. Eram băftos, aveam un prieten drag şi mă aşteptau numeroase călătorii. După şase luni, mă mutam în casa noastră de vis şi mă căsătoream cu Ophélie a mea cea dintotdeauna, cu binecuvântarea şi vorbele drăgăstoase ale mamei sale. Au fost vremuri fericite, când nu atingeam pământul decât ca să ne deplasăm.

Şeful se afla în postura unui boss primindu-l pe un ajutor de băgător de seamă pe care nu-l putea suferi. Morocănos,

disprețuitor. Este un om plin de viață din Sud, nu-l prinde să se joace de-a durul venind din Nord. Nu apucasem să închid bine ușa, că m-a și luat în primire: „Cât ai de gând să mai continui așa?" E felul lui de a vorbi la birou, în stil american, fără preambul, începând cu sfârșitul. Ceea ce nu e chiar o prostie, în fond și la urma urmei suntem acolo ca să câștigăm, nu ca să pierdem bani. Religia firmei se poate rezuma în trei vorbe: *Time is money*, iar Dumnezeul ei este *Mister Dollar*. Multinaționala noastră este sută la sută americană, străine sunt doar piețele și noi, ăștia, personalul local, angajații, micii *Frenchmen* guralivi și risipitori, care puteau fi plătiți, din fericire, în franci curenți, la care ea se uită ca la niște Necredincioși.

„— Trec printr-o pasă proastă.

— Foarte original! Cu Ophélie?

— Nu tocmai.

— Domnul are cumva stări de spirit?"

I-am povestit, atunci, totul. Măcelul din 24 aprilie și trecutul lui tata. Totul în mai puțin de cinci fraze, așa cum procedăm la ședințele de bilanț. Am lăsat sentimentele deoparte. Iar el, mirarea și orice întrebare.

„Mergem să discutăm la o cafea. Îți spun însă, pe loc, bossul îți vrea pielea, sau mie, capul. Rezultatele tale pe ultimele șase luni sunt catastrofale. Iar serviciul lui de informații i-a atras, firește, atenția asupra absențelor tale de zi cu zi și de ceas cu ceas. Ai bătut toate recordurile, bravo! Te-am acoperit cât am putut, dar, ce vrei, suntem într-o multinațională, nu într-o biserică. Vei remedia deci imediat această situație. Dacă nu, la sfârșitul trimestrului îți faci bagajele. Este clar?"

Cu alte cuvinte, eram dat afară. Tărăgănarea ținea doar de considerații colaterale, sindicatul care sub nici un pretext

nu trebuie pus pe gânduri, reglementările în vigoare, hârtogăraia care trebuie să-şi urmeze calea de la un birou la altul. Compania mergea ca pe roate, dar randamentul *per capita* e randament *per capita*. Legea asta o avem cu toţii înfiptă în cap aşa cum un bolnav îşi ţine termometrul în gură. Filozofia firmei este la fel de simplă ca o poruncă biblică: „Dacă un copac se îmbolnăveşte, trebuie tăiat înainte să ne contamineze minunata pădure". Acest *Noi* spune exact ce vrea să spună, turma îşi însuşeşte decizia bossului şi răspunde pentru ducerea ei la îndeplinire. Propriul nostru sistem de cointeresare vrea ca lucrurile să stea astfel. Dar cum să-i dau o astfel de veste lui Ophélie? Mucles, mâine e o altă zi, să vedem ce o să ne aducă.

Şeful are această capacitate regală de a înţelege fără a trebui să-i explici. A fost scurt, şi în ochii lui pe jumătate închişi am văzut întreaga înţelepciune a lumii, dar şi viteza cu care bătrânii înţelepţi se dau bătuţi în faţa Răului. Mi-a spus mestecând de zor în cafea:

„Te rog să crezi pe cineva care ştie despre ce vorbeşte. În familia noastră am avut parte de toate, mizerie, război, deportări, şi iar război, exil, dispreţ, izolare şi toate celelalte. Ascultă-mă, deci, foarte bine. Vei pune imediat capăt acestei poveşti, dacă nu, va ajunge să te distrugă. Unu, te obişnuieşti cu dispariţia părinţilor tăi şi mergi mai departe. Nu-i vei readuce la viaţă dacă stai şi îţi plângi de milă. În fiecare an, ca un fiu bun, te vei duce să te reculegi la mormintele lor şi te vei ruga pentru odihna sufletelor lor. Le vei mulţumi că ţi-au dat viaţă şi le vei spune că încerci să profiţi cât poţi de mult de ea, fără nebunii şi fără aroganţă. Cât despre restul, Holocaustul şi celelalte barbarii ale acestei lumi, roagă-te lui

Dumnezeu să nu se mai repete vreodată. E tot ce poți face. Citește, militează dacă vrei, adu-ți contribuția, dar nu mai mult. Tot ce vei face în plus va veni de la diavol, va însemna că ai eșuat în ură, că spiritul răzbunării a pus stăpânire pe tine. E un dezastru dacă vei cădea pradă fascinației Răului. Te vei transforma într-un monstru fără să-ți dai seama. Acum ne întoarcem la birou, munca face parte din terapie."

E tot metoda americană, eliberezi masa, scuipi în palme și te reapuci de treabă. Altfel spus, tratezi răul prin uitare, care este răul absolut. Eram dezamăgit. Dar nu din cale-afară. Nu-i rău ca lucrurile să se petreacă și în felul ăsta. Așteptam de la domnul Candela să mă lumineze, și m-a luminat. Dar este oare lumina de-ajuns?

Ceva mai târziu, în cursul după-amiezii, mi-a telefonat ca să-mi spună că mă pot baza pe el pentru tot și a închis așa cum face un șef atunci când a terminat de vorbit. Aș fi vrut să-i mulțumesc, dar mă luase repede și trebuie să spun că în materie de efuziuni sunt mai degrabă adeptul metodei budiste: cu cât spunem mai puțin, cu atât ne înțelegem mai bine.

După serviciu, am trecut pe la librărie. Aveam de luat o carte. Ultima. Șomajul nu hrănește pe nimeni, chiar dacă ai un RMI[1] cinstit și câteva acțiuni puse deoparte. Librarul, cu care am anumite afinități, mi-a întins-o zâmbindu-mi ușor malițios: „E cartea cu care trebuia să vă începeți cercetările", mi-a zis. Așa era. Nu mă gândisem la asta. Presat cum eram de oroare, începusem cu sfârșitul, cu procesul de la Nürnberg, și, din aproape în aproape, mă întorsesem până la origini,

1. Între 1988 și 2009, acronim pentru *Revenu minimum d'insertion* – venit minim pentru reintegrare pe piața muncii, alocație publică introdusă de guvernul socialist condus de Michel Rocard și destinată persoanelor celor mai defavorizate.

căutarea criminalilor de război, descoperirea lagărelor, debarcarea, războiul însuşi, criza politică etc. Până la origini. Iar originile se aflau, într-adevăr, în cartea aceasta. Când, cu cincisprezece zile în urmă, îl întrebasem de ea pe librar, acesta dăduse din cap şi-mi spusese: „Hm, greu de găsit, este interzisă. Voi încerca, dar, dacă nu reuşesc, va trebui să căutaţi pe la buchinişti... o să vă dau nişte adrese". Până la urmă, a dat de ea, de cartea aceasta plecând de la care cea mai mare dramă a lumii a ajuns să se abată asupra noastră. Asupra mea. *Mein Kampf*.

Nici nu mai ştiu de câte ori am citit-o. Mai întâi furios şi bulimic, apoi calm, un calm din ce în ce mai încordat. Voiam să găsesc cheia, să înţeleg magia prin care nişte oameni zdraveni la minte şi trup precum tatăl meu acceptaseră să-şi abandoneze umanitatea şi să se transforme în nişte maşini ale morţii. Nimic, doar poşircă, vorbe de ticăloşi de doi bani în campanie electorală, pretenţii de şefuleţi care se visează dictatori pe vecie, sloganе pentru afişe electorale de republică specializată în comerţul cu sclavi: „Omorâţi un evreu, şi Dumnezeu vă va răsplăti!", „Un arian face cât toţi incompetenţii din lume", „Păziţi-vă sângele, atenţie să nu vă contaminaţi!", „Vecinul vostru e bolnav sau retardat? Faceţi-i felul!". Dacă Răul n-a avut nevoie decât de această cale pentru a-i dezarma pe germani şi a-i transforma în nazişti, jos pălăria! Îmi imaginasem o demonstraţie implacabilă, o alchimie din cuvinte infinit de complexe, nişte revelaţii fulgerătoare asupra complotului mondial împotriva poporului german, nişte reacţii în lanţ grandioase de la un capitol la altul, nişte circumstanţe ieşite din comun înlănţuite savant, îmi închipuisem că Satan însuşi scrisese unele porţiuni, oferind cerneala pentru restul,

detalii, partea de anecdotă. Nimic din toate astea. Au fost de-ajuns un caporal imberb şi grandilocvent, un mâzgălitor sifilitic şi depresiv, o îngrămădire de maxime scrise dibaci şi puse sub un titlu viril, *Lupta mea*, şi un context socioeconomic care să îndemne la văicăreală, la răzbunare, la acuze, la supralicitare. Mai sunt, desigur, şi celelalte, din primul sau din al doilea plan, istoria ţării, rădăcini provenind din secte îndepărtate care au străbătut secolele, fabule antediluviene pline de ezoterism nebulos, rezonanţe şi disonanţe bizare cu una sau alta, teorii pierdute, mitologii regăsite, filozofii noi născute în focul acţiunii, vise înfierbântate venind direct din azilul învecinat sau de la crâşma din colţ, şi toată aviditatea după putere pe care progresul tehnic şi revoluţiile ştiinţifice sunt în stare să le stârnească într-o societate plutind în derivă. Să nu căutăm însă prea departe, ce ţară nu-şi are propriii demoni prin vechi pivniţe, ce ţară nu are neguţătorii ei de arme şi de vise de nemurire, ce popor nu are în oase două sau trei gene deformate de istorie, ce popor nu este expus mişcărilor haotice ale vieţii şi ce biserică n-a fost străfulgerată de nişte lumini ştiinţifice neaşteptate? Umanitatea e una singură, nu există mai multe, şi răul se află în ea, în însăşi măduva ei.

Mă cufundam, era limpede. Şi, în plus, mă luptam cu nişte contradicţii, când de fapt trebuie să te agăţi de ce e mai simplu. Nu există un motiv pentru ceea ce se întâmplă. Să cauţi o origine a răului e absurd, el există şi gata, chiar dinaintea facerii. Să inventezi nişte procese cu cheiţă şi nişte explicaţii cu arc nu e de nici un folos, iar să pui totul în balanţă nu face decât să distrugă balanţa sau, oricum, s-o falsifice. Rămân la convingerea că răul este un accident continuu care îi trimite cu capul în zid şi pe şoferii buni, şi pe cei mai puţin buni. Binele nu contează decât atât cât durează înmormântările,

sunt singurele momente din viață când vedem cu ochii noștri ce suntem: pulbere care se va împrăștia la prima pală de vânt. Deoarece, și o cred, tocmai asta înseamnă binele: să-ți vezi propriul sfârșit în sfârșitul celorlalți. Nimic nu e mai descurajator, nimic nu e mai benefic. Dacă ei mor, și noi murim, aici este totul. Dar nu există bine, răul e rege. Ceea ce i s-a întâmplat tatălui meu li s-a întâmplat și altora, în Germania, în altă parte, ieri, alaltăieri, și se va întâmpla la nesfârșit, mâine, poimâine și răspoimâine. Atâta timp cât pământul se va roti în jurul soarelui, atâta vreme cât viața, această nebunie blândă, va frecventa omul, antidotul ei, această nebunie furioasă, vor exista crime, criminali și victime. Și dolii fără sfârșit. Și complici. Și spectatori. Și despoți care să se spele pe mâini de suferințele noastre. Totuși, această crimă nu e asemenea celorlalte, și tocmai cu această stranietate absolută trebuie să mă lupt eu. Singur. Singur ca nimeni altul pe lume.

Recitind cele scrise mai sus, îmi dau seama că am omis esențialul, că am scăldat totul într-o bălmăjeală de filozof de doi bani. Lucrurile trebuie privite în față. Sunt așa cum sunt, nimeni și nimic, nici măcar Dumnezeu, nu poate să le schimbe și să modifice datele problemei: tatăl meu a acționat cu de la sine putere, în deplină cunoștință de cauză, și dovada în acest sens o constituie faptul că alții au refuzat să o facă, acceptând să plătească cu propria lor viață sau emigrând la timp. O altă dovadă, incontestabilă ca lumina zilei, o constituie faptul că și-a păstrat arhivele ca pe niște relicve pioase, livretul acesta militar ca pe un act de naștere, documentele acestea ca pe niște taine sfinte și blestematul ăsta de *Totenkopf* ca pe o consacrare. Când nu ai nici o putere împotriva mașinii totalitare și a mârșăviilor ei, când ești prins

în capcană şi speranţa a murit, există un ultim recurs pentru a nu pieri cu totul: sinuciderea. Este cel din urmă meterez al umanităţii din noi, jokerul nostru, invizibil şi invincibil. Asta face lupul, această fiară fantastică, atunci când îşi prinde laba într-o capcană: o roade, o sfâşie, regăsindu-şi libertatea întreagă, intactă, tulburătoare asemenea unei zâne a dragostei, sau se zbate până la ultima picătură de sânge, murind de epuizare şi cu o miraculoasă alinare. Odată crima comisă, tata mai dispunea de această posibilitate, să se predea şi să ceară dreptate în numele victimelor sale, pentru a se regăsi, pentru a-şi recâştiga demnitatea. Dar a fugit, s-a ascuns, s-a prefăcut, a abjurat până în ultima secundă de viaţă, lăsând în felul acesta crima nepedepsită, protejând-o prin însăşi tăcerea lui. Consfinţind-o. Aş fi vrut să-şi fi urmat şefii, pe toţi acei *Bonzen*[1] ai celui de Al Treilea Reich, pe alde Hesse, Ribbentrop & Comp., în faţa tribunalului oamenilor. Judecata solemnă îi redă ororii întreaga ei infamie, iar celui vinovat, puţin din umanitatea pe care-a pierdut-o. Tăcerea înseamnă perpetuarea crimei, o relativizează, îi închide poarta judecăţii şi a adevărului şi i-o deschide, larg, pe aceea a uitării şi a repetării.

Întrebarea asta mă scoate din minţi: ştia oare tata ce face la Dachau, la Buchenwald, la Majdanek, la Auschwitz? Nu mai pot să cred că a fost o victimă, un tânăr nevinovat şi fragil peste care Răul a pus stăpânire fără ca el să-şi dea seama sau împotriva voinţei lui. Şi chiar dacă ar fi aşa, există întotdeauna un moment, o fracţiune de secundă, există întotdeauna o împrejurare, oricât de neînsemnată, întâlnirea

1. Plural de la *Bonz*, preot budist, prin extensie bogătaş, mare capitalist, lider al clasei stăpânitoare.

neașteptată și fugitivă cu niște imagini insuportabile care produc revelația, îndoiala, revolta. În clipa aceea, ceva strigă în noi, lucrurile nu se pot petrece altminteri, sau înseamnă că nu există nimic, nici Dumnezeu, nici om, nici adevăr. Cum să nu reacționezi, fie și doar printr-o imperceptibilă strângere de inimă, în fața privirii înnebunite a unui copil numai piele și os tremurând de frig în solitudinea unui lagăr al morții, în fața privirii unei femei despuiate încercând să-și ascundă goliciunea în timp ce e condusă spre crematoriu, *fără cosițe, fără nume, fără puterea de a-și mai aminti, cu ochii goliți, cu frigul în pântece ca broasca-n vremuiala iernii*, în fața privirii unui bărbat agățându-se de o demnitate de multă vreme distrusă în vreme ce-i sunt smulse până și ultimele fărâme de umanitate, și *moare pentr-un da sau un nu*!

Îmi spun așa: dacă o singură crimă rămâne nepedepsită pe pământ și tăcerea are câștig de cauză asupra mâniei, oamenii nu merită să trăiască. Într-o lume mai bine croită, m-aș fi predat. Mi-aș fi pus costumul cel negru și m-aș fi dus în fața judecătorului și i-aș fi spus: „Tatăl meu a schingiuit și a ucis mii de oameni năpăstuiți care nu i-au făcut nimic – și a scăpat. Astăzi, eu știu ce a făcut, dar el a murit, astfel încât vin să mă predau în locul său. Vă rog să mă judecați și să mă salvați!" În lumea asta, n-aș fi considerat nici măcar ridicol, mi s-ar întocmi proces-verbal pentru ofensă adusă autorității judecătorești, aș fi mustrat și mi s-ar da drumul. Dumnezeule, mi s-ar face chiar, poate, cu ochiul! Nu pot decât să-mi gestionez de unul singur afacerea. Or, nu știu, totul e atât de neașteptat, de disimulat, de imund, de brutalizat de toate subterfugiile și tergiversările la care s-a recurs după sfârșitul lumii, suntem din nou încredințați că minciuna este o bună protecție socială pentru popoare, un cadou eficace

pentru copiii rebeli, un mod de a trăi reconfortant pentru oamenii ocupați. Orice mi-aș spune, sunt prins în nălucire, târât de ea, nu văd nici un colac de salvare de care să pot să mă agăț. Sunt singur. Singur cum nu e nimeni pe lume. Această lume care mi se pare atât de îndepărtată, atât de fals preocupată, atât de repliată asupra ei înseși, asupra pretențiilor ei, asupra plăcerilor și nebuniilor ei din care se hrănește așa cum un canibal să hrănește din el însuși, obsedată, probabil, de epoca ei, de drama ei, de visele și de neputințele ei. Reacționez, firește, nu fac parte dintre cei care se complac în durere, urăsc orice idee fixă. Îmi spun că toate astea sunt istorie, și că istoria ține de trecut, și că trecutul a murit odată cu-ai lui, am uitat, nu mai știm, am relativizat, avem problemele noastre de azi, și deja e prea mult, e înfiorător, nu întrezărim nici o soluție, iar ziua de mâine, unica noastră alegere în viață, se apropie-n goană, cu toate cruzimile și disperările ei. În ceea ce mă privește, o întreagă lume s-a prăbușit peste mine, întregul Rău, de la origini până în prezent, mă privește în ochi, îmi scormonește prin inimă și prin măruntaie, revenindu-mi în amintire, obligându-mă să-l readuc în memorie, vorbindu-mi neîncetat despre ce a fost, despre ce am fost. Imaginea asta mă torturează, ceața mă sufocă, mă doare capul... îmi vâjâie... se aude ceva ca un urlet... văd o câmpie lugubră... o procesiune de umbre... bărbați, femei, copii, nenumărați, goi, descărnați, înaintând în ordine sub privirea de gheață a unui SS spre un foc imens, care... *ajutor!*... mă cufund în nălucire... Strig după ajutor... îl caut pe tata... *Unde ești, tată, ce faci?* Vreau să-l găsesc, să-l trezesc... să mă trezesc... să-mi salvez tatăl... tatăl meu care s-a pierdut, care ne-a pierdut... *Mi s-a năruit căminul și durerea mă țintuiește și nu știu de ce. Nimic nu mi-a spus*

tata... Ah, iată-l, impecabil în uniforma lui neagră, cu faimoasa banderolă roşie pe braţ... Îmi zâmbeşte... cu acel frumos zâmbet de tată, duios şi sever... Nu ştiu cum s-a întâmplat, sunt împreună cu el, la fel ca în casa noastră de la Aïn Deb, locuim într-o superbă vilă departe de... lagăr... de *stalag*[1]... există o pădure drăguţă în faţă, flori şi culori frumoase, iar dincolo de dâmbul de-acolo se află... *locul* acela negru, cenuşiu, unde n-am voie să merg... Mă joc împreună cu alţi copii, copii de ofiţeri, dar şi câţiva care vin din acel *loc* pentru a ne întregi jocurile, pentru a ne ţine companie, pentru a ne servi drept distracţie, drept ţapi ispăşitori pentru nerăbdările şi capriciile noastre... ne plictisesc însă, sunt slabi, bolnavi, păduchioşi, plini de scrofuloză, nu au păr, nu au dinţi, nu ştiu să se joace, sunt tăcuţi, proşti, nu-i înţelegem, nu se gândesc decât să mănânce, să se încălzească, să doarmă... îi certăm, îi batem, dar ei nu aud, se fac ghem asemenea unor arici... În jur, nişte zdrenţe neomeneşti cu ochii înfundaţi în orbite se târăsc prin micul nostru cătun plin de flori, se prefac că prăşesc pământul, că grebleză pietrişul, că vopsesc gardurile. Sunt prizonierii noştri, nişte sălbatici care au adus numai necazuri naţiunii noastre, care l-au supărat pe Führer-ul nostru, sunt îmbrăcaţi în nişte oribile pijamale în dungi, sunt urâţi, împuţiţi, perfizi, slugarnici, nerecunoscători, fură tot ce le iese în cale, nu le scapă nimic, chiştoace, bucăţi de hârtie, coltuce învechite de pâine, un simplu cui ruginit le face ochii să iasă din orbite, un os, şi iată-i năpustindu-se ca nişte câini, ne scotocesc prin pubele,

---

1. Prescurtare a termenului german *Stammlager*, „lagăr obişnuit", rezervat, în Germania, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, soldaţilor şi subofiţerilor inamici.

ne privesc cu invidie... Din când în când, se opresc brusc din a se face că trudesc, înalţă capul şi se uită în depărtare, peste câmp, în spatele dâmbului... acolo... la o imensă coloană de fum gros şi greţos care se înalţă spre cer... *Ah, urletul acela!*... ciori luându-şi zborul în masă, umplând văzduhul cu croncăniturile lor lugubre... *Daţi-i drumul!... Şi voi, jidanilor*... prizonierii se uită la cer... Întotdeauna, atenţia le e distrasă de acel vuiet neaşteptat care uneori ne trezeşte în puterea nopţii, în zori, în frig, de acel bubuit care e precedat de nişte zgomote metalice indistincte, trosnind în vânt, lanţuri târâte, uşi grele, metalice, care sunt trântite, uruituri sacadate ale unor pompe care provoacă căderi de tensiune, făcând lumina lămpilor să pâlpâie... poate chiar strigăte... o larmă spectrală care creşte şi creşte după care încet, încet se stinge într-o tăcere insuportabilă... *Dumnezeule, tăcerea asta, cât de ciudată e, cât de rău face*... nişte oameni care... din nou capete rase iţindu-se la poalele dâmbului... altă coloană care înaintează greu... vine din beznă, traversează lumina cenuşie a zilei şi dispare în beznă... e departe... vântul bate din sensul opus... Şnapanii de-aici sunt pierduţi în contemplare, şi atunci bravii noştri *kapo* dau fuga să-i ia la scărmănat cu bâtele şi cu strigăte guturale... *„Arbeit!... Arbeit!... Schnell!... Schnell!"* Ne tăvălim de râs: Ha ha ha!... Ha ha ha!... Ce ciudat însă, aşa de lipsiţi de carne şi de haine cum sunt, pehlivanii ăştia nu simt nimic, nu spun nimic, nu se mişcă, unii se hlizesc cu toţi dinţii lor stricaţi privind cerul, aproape că le vine să cânte... sunt fascinaţi. Apoi, când hotărăsc ei, se îndoaie jalnic de spate, îşi apucă uneltele şi se prefac din nou că prăşesc pământul, că netezesc pietrişul, că vopsesc gardurile, că verifică dacă totul este curat. Nişte automate enervante, ai spune că asta au făcut toată viaţa, aceleaşi

gesturi, că așa s-au născut. Uneori, doi sau trei dintre ei rămân pe jos, tovarășii lor nu îi văd sau, așa cum le e obiceiul, se prefac că nu-i văd. Bravii noștri *kapo* dau atunci ordine, respectivii sunt luați cu roaba și duși acolo, peste câmp, dincolo de dâmb... Unii ofițeri izbucnesc în râs sau se enervează, cravașa șuieră, izbește în cizme... bravii noștri *kapo* se prăpădesc și ei de râs și fac temeneli... sunt niște deținuți privilegiați, s-au mai întremat cât de cât pe spinarea fraților lor de mizerie... vorbesc o limbă pe care n-o înțeleg sau abia dac-o înțeleg: „*Gut, gut, Juden kaput,* terminat, *Koneț, danke, djenkuie*, mulțumesc mult, *dobâr den!*" Tata mă cheamă să iau gustarea... eu... eu... vântul și-a schimbat direcția, văzduhul duhnește, e lipicios... Intrăm și închidem fereastra.

Îmi vine să urlu, să-mi smulg pielea. Nu știu, nu știu ce să fac, tăcerea mă strivește, tăcerea asta înfiorătoare, nu reușesc să disting nimic, visul, coșmarul și realitatea sunt una. Nici o scăpare.

M-am trezit ud leoarcă. Era... nu mai știu, noapte, zi. Am strigat-o pe Ophélie. Am continuat să strig: „Ophélie... Ophélie!" Am auzit un zgomot venind dinspre bucătărie, un bâzâit slab... un șuierat de gaz... frigiderul! „Ophélie... Ophélie!" Nu era acolo. Nu s-a întors acasă. A plecat. Tăcerea are ceva supranatural... o aud, miroase a ars, se lipește de piele. A căzut ceva de pe canapea. *Dumnezeule, ce zgomot!* O carte... *Mein Kampf*. M-am dus în garaj și i-am dat foc.

Jurnalul lui Rachel

Aprilie 1995

L-am găsit pe Jean 92. A fost simplu ca bună ziua. M-am prezentat la adresa care apare în scrisorile pe care tata le-a primit de la el. Omul locuieşte într-o casă mâncată de cari de la capătul unei străduţe mohorâte dintr-un colţ mizerabil al unui sătuc măcinat de lipsa moştenitorilor, undeva pe lângă Strasbourg. Mergând dinspre această capodoperă de urbanism care este Strasbourgul spre cătunul ăsta uitat de hărţi căruia, din omenie, nu-i voi divulga numele, mărturisesc că mă vedeam ajungând într-adevăr la capătul pământului şi regretând asta amarnic. În Franţa încă există astfel de locuri uitate, te întrebi cum au reuşit să se-ascundă. Renault-ul meu 4L închiriat era pierdut, cu toate că venea din Strasbourg şi bătuse probabil în lung şi-n lat toată regiunea. La intrarea în sat, un ţăran ciufut a întins degetul spre marginea satului ca răspuns la întrebarea mea: „Mi-aţi putea spune, vă rog, unde aş putea să-l găsesc pe Ernest Brucke?" Inutil să-i mai mulţumesc, a uitat să vorbească, n-ar putea să-mi spună: „N-aveţi pentru ce, domnule".

Exact atât cât mi-a trebuit să sperii trei babe boccii proptite în mături şi să fac să latre o haită de căţeluşi, am şi ajuns la locul pe care îl căutam. Era ultima casă din sat. Dincolo de ea nu mai era nimic, doar un zid de vegetaţie sălbatică.

Mă aşteptam să dau peste un bătrân şi mă întrebam cu îngrijorare dacă îi mai rămăsese un dram de luciditate cât să-mi răspundă la întrebări. M-am trezit însă în faţa unui bărbat între două vârste, îmbrăcat ca un boschetar, cu o umflătură enormă pe post de pântece şi cu toată cuperoza şi toate fistulele pe care şi le poate dori un alcoolic înrăit pe figură. Avea prohabul la fel de larg desfăcut ca şi gura, ceea ce dovedea că nu-i pasă de absolut nimic. Se afla într-o grădiniţă plină de vechituri mucegăite, de fapt un maidan în miniatură, stând în faţa unei mese metalice ca vai de ea pe care trona o sticlă de ţuică; mai exista un pahar ciobit, dar fără existenţă de sine stătătoare, sudat cum era de masă şi plin ochi cu un lichid lipicios în care stăteau la macerat frunze, ace de brad şi muşte moarte; plus o scrumieră absolut îndoielnică, îngropată sub un munte de scrum, chiştoace şi insecte carbonizate. Omul privea drept înainte şi nu-şi spunea nimic. Nu m-a văzut apropiindu-mă.

Am fost cuprins de o milă infinită. Omul acesta era o epavă pe cale de dezmembrare. Am avut viziunea acesteia şi am fost imediat convins că era ceva iminent: omul acesta aşa va muri, înfăşurat în boala lui de piele, lipit de scaun, cu sticla la îndemână, negândindu-se la nimic, nespunându-şi nimic, nevăzând nimic din ce-l înconjoară. Mi-era greu să mi-l imaginez pe tata, care era rigoarea însăşi, o rigoare întru totul germanică, în tovărăşia unui astfel de personaj. Fie însă, vremea a trecut şi o fi avut şi el momentele lui de glorie. O rapidă socoteală făcută în minte m-a dus la concluzia că tata şi omul acesta nu se cunoşteau, n-ar fi avut cum. Chestiune de vârstă şi de circumstanţe, tata nu mai părăsise Algeria din 1962, iar omul din faţa mea, la acea dată, se juca probabil de-a indienii cu micii nespălaţi din împrejurimi sau

de-a v-ați ascunselea prin hățișuri cu oile, până să ajungă la băutură cu prietenii. Acum trebuie să fi avut în jur de cincizeci de ani, în mod evident era foarte departe de cei șaptezeci și șase pe care-i avea tatăl meu în momentul când fusese ucis. Nu îndrăzneam nici măcar să iau în calcul ipoteza că omul acesta s-ar fi putut duce în Algeria ca să se întâlnească cu tata. Acolo nu e de glumă, există o graniță, niște grăniceri fioroși și niște legi cu totul ieșite din comun, vizitele sunt interzise și nu există motive care să poată fi invocate. Există astfel de locuri, nu poți nici să intri, nici să ieși și nici să afli de ce. Omul acesta între două vârste aflase probabil în băutură calea de a întineri sau de a îmbătrâni prematur, sau pe aceea de a trece drept altcineva. Ceva îmi scăpa.

În sfârșit, omul mă observă. Avea privirea piezișă și buzele spongioase, genul bătrân libidinos, ceea ce m-a făcut să nu mă simt în apele mele. Eram ca un copil prins în capcană. Am inspirat adânc și am adoptat atitudinea băiatului de cartier care se pricepe să terorizeze fetițele cu codițe. Ăsta n-o să-mi mai scape, așa cum mi se întâmplase cu micul pensionar din Uelzen, pe care-l pusesem pe fugă cu niște întrebări mai degrabă incomode decât inteligente.

„Dacă sunteți Ernest Brucke, alias Jean 92, aș vrea să vă strâng mâna în numele tatălui meu, Hans Schiller, și să vă mulțumesc."

Omul a căzut într-o scurtă reflecție, apoi, epuizat de efort, mi-a întins o mână grea pe deasupra sticlei, spunându-mi cu o voce încărcată:

„— Schiller?... Cine e?... Ești fiul lui?

— Un pic, da! Pe patul de moarte, tata mi-a cerut să mă duc să-i salut prietenii, pe cei care l-au ajutat la greu, pe cei...

— Lasă prostiile, micuțule, nu sunt Jean 92...

— Dar cine sunteți atunci, stimate domn?

— Fiul, Adolphe... bătrânul a mierlit-o de-o veșnicie.

— Ah!

— Ce voiai cu tata... pe lângă să-l feliciți?

— Să depănăm amintiri...

— Da?... Și de ce?

— Ei... caut mărturii, arhive... scriu o carte despre tatăl meu și despre lupta lui pentru salvarea umanității, hitlerismul nu a murit, dacă nu mă înșel.

— O, da, chiar ai față de scriitor!

— Dacă sunteți de acord, o să vă înregistrez mărturia, voi scrie un capitol despre dumneavoastră și despre tatăl dumneavoastră."

Bingo! Am nimerit în plin. Bețivanul se și vedea în vitrinele librăriilor. Și-a corectat ținuta, și-a dres glasul și a început să se uite la mine ca la un prieten. Nu mă gândisem, avem tendința să uităm, dar boala asta, vanitatea, continuă să existe, acest bun și vechi morcov cu care îi facem pe prostovani să alerge către ceaun. Nu aveam să-i mai dau drumul minunatului meu Jean 92 bis.

„— Am uitat să-ți spun, dragul meu Adolphe, dar am deja un editor, care în plus plătește și foarte bine... vei avea partea ta.

— Cât?

— Depinde de vânzări, poate ajunge departe. Iată deja o sută de franci avans."

Acestea fiind zise, ne-am instalat comod și am discutat ca doi parteneri într-o afacere profitabilă. Degeaba, până la urmă. Și a fost extrem de anevoios, bețivanul îl tot dădea pe taică-său la o parte și se băga el în față. Voia tot capitolul pentru el. Mi-a povestit copilăria, tinerețea, despre bunică-sa

Gertrude, care nu vorbea decât germana, despre serviciul militar în scârba aia de armată franceză, despre micile războaie din Africa în care le-a tras-o negroteilor pentru a răscumpăra ruşinea de a fi slujit Franţa, despre mica ticăloasă pe nume Greta, care i-a făcut viaţa praf, despre vărul Gaspard, sau Hector, care l-a şmenuit fără să clipească, despre mătuşa Ursula, care trăieşte în Brazilia cu un traficant de smaralde sau de diamante, un oarecare Félix, despre casa care îi cade în ruină, despre satul ameninţat cu renovarea, despre primăria care nu îi dă pace ş.a.m.d. Şi mi-a spus totul despre munca pe lângă nazistul de taică-său, ca mărunt secretar mai întâi, însărcinat cu mica supraveghere a vecinilor, cu naveta între poştă şi cutia de scrisori, cu micile prestaţii de copil de cor în misterioase ceremonii şi, mai târziu, pe măsură ce înainta în vârstă, şi mintea îl părăsea, despre şedinţele nesfârşite, conciliabulele între bieţi amărâţi, discuţiile împotriva trădătorilor şi revizionistilor, capetele în gură date micilor pungaşi din oraş, altercaţiile cu jandarmii, beţiile iernatice dintre bătrâni camarazi de arme mâhniţi de haosul vremurilor moderne. O viaţă de mizerie reuşită, pe scurt. Şi mi-a deschis arhivele familiei. M-am mirat că ştie să se ridice şi să meargă. Un dulap plin asupra căruia m-am năpustit ca un apucat. O oră mai târziu, eram plin de praf şi duhneam a hoit. Şi îmi era ruşine că sunt om. Am scotocit prin nişte mormane aşa cum numai în podurile torţionarilor atunci când în sfârşit dracul îi cheamă la el poţi să găseşti. Totul pute a învechit, a marginal, a muced, a demenţă furioasă, a zădărnicie, a mârşăvie. Mort sau viu, un torţionar tot torţionar rămâne. Acest nenorocit de Jean 92 ar fi trebuit să dea colţul înainte de a se naşte, sau măcar în momentul când s-a transformat în vârcolac al celui de-Al Treilea Reich.

Afişe slinoase, cărţi ferfeniţite, o carte de rugăciuni în învelitoarea ei din bumbac, cataloage pentru vânători jumulite până la cotor, steguleţe decolorate, scrisori disperate, fotografii încă şi mai disperate, caiete pline de fiere, manifeste care îţi întorceau maţele pe dos. Mi-a propus întregul pachet pentru două sute de franci. Era scump gunoiul, dar pentru asta venisem, să aflu originea Răului. Mai era şi un pistol de mărime considerabilă şi câteva gloanţe coclite. „Un Lüger, cea mai bună armă din lume!" a ţinut el să precizeze apucându-l plin de mândrie. Am confirmat: „Tu ai spus-o, prietene drag, bătrânul meu era în extaz după el". Cu Adolphe al meu şi Lüger-ul lui în mână, iar eu cu manifestele şi steguleţele mele, chiar păream a fi hotărâţi să curăţăm lumea. Dacă ne-ar fi văzut nişte tineri cu minţile înfierbântate, ni s-ar fi alăturat imediat.

Să anchetezi războaiele trecute e un chin, nu ajungi prea departe. Fundături, drumuri care se pierd în beznă, bălţi supurând în ceaţă, praf ridicându-se ca o perdea de fum pe măsură ce bâjbâi în gol. Îmi dau seama de dificultatea celor însărcinaţi cu investigarea crimelor de război îngropate în tăcere, uitare şi complicitate. Este o misiune imposibilă, adevărul e pierdut în ierburile sălbatice, prins într-o suprapunere de poveşti şi de subpoveşti de mii de ori îngropate, de mii de ori răscolite şi de tot atâtea ori traficate. Există tăcerile, pierderile de memorie, minciunile, lecţiile învăţate pe dinafară, pledoariile avocaţilor diavolului, discursurile asupra discursului, hârtiile mâncate de molii. Şi peste toate, spulberând orice pretenţie, bate acest vânt al ruşinii care te face să închizi ochii şi să pleci capul. Victimele mor întotdeauna de două ori. Şi întotdeauna călăii trăiesc mai mult decât ele.

„— Tata a uitat să-mi spună ce înseamnă 92, tu știi?

— E codul organizației pe care o controla bătrânul, Unitatea 92, toți membrii ei aveau pseudonime, Jean 92, François 92, Gustave 92. Trebuia să fim cu ochii în patru, gaulliștii erau pe urmele noastre, jidanii...

— Și 92 la ce face trimitere?

— Înseamnă... Hitler a venit la putere în '33, Pétain a semnat colaborarea în '40, și la data aia tatăl meu, care avea nouăsprezece ani, a intrat în Gestapo... totalul e 92. Era șmecher, bătrânul! Asta înseamnă unitatea, fidelitatea față de Al Treilea Reich.

— *Mein Ehre Heißt Treue*[1].

— Da, asta e, văd că știi! Când am preluat afacerea la moartea bătrânului, în '69, am botezat-o Unitatea 134... m-am născut în '42, înțelegi?... 92 plus 42 fac 134, Unitatea 134, te-ai prins? Bine, dar nu mai era de lucru, amicii se puseră toți la adăpost, huzureau prin Santiago de Chile, Rio sau Bangkok, în China... înțelegi?

— Daaa, cunosc, e pe lângă Thailanda. Deci Unitatea 92 este cea care... cu tatăl meu?

— Bineînțeles. În momentul înfrângerii, când nu mai aveam ce spera, tata a creat Unitatea împreună cu niște prieteni și s-a ocupat să-i scoată pe camarazi din Germania și să-i trimită în țări prietene. Mai târziu, s-a afiliat la rețeaua Odessa[2], știi?

---

1. *Mein Ehre Heißt Treue* (literal, „Onoarea mea se numește fidelitate") era deviza importantei organizații paramilitare național-socialiste *Schutzstaffel* (în germană, „escadron de protecție"), mai cunoscută prin sigla SS.

2. Așa-numita „Rețea Odessa" este o filieră de exfiltrare a foștilor membri ai trupelor SS creată imediat după încheierea celui

— Din fericire! Odessa, reţeaua franciscană, oficinele Vaticanului, prietenii de la Crucea Roşie, filiera etiopiană, filiera turco-arabă, şi celelalte.

— Noi, cei din 92, ne ocupam mai ales de membrii SS din *stalag*-uri. Aceasta era elita, înţelegi, tipi care trebuiau păstraţi pentru viitor. Trebuie spus asta în *book*, bătrânul a lucrat foarte eficient, a salvat zeci de eroi din ghearele lor. Ai numele în carneţelul negru. Trebuie să fie acolo şi tatăl tău... cum spuneai că-l cheamă?

— Schiller. Din ghearele cui?

— Rusnacii, americanii, jegoşii de englezoi, rahaţii de gaullişti şi toată pleava de jidani. Îţi dai seama, încă mai rămăseseră! Bătrânul a avut foarte mult de tras cu Nakam[1]-ul lor, cu Congresul lor Evreiesc[2], care a profitat de harababură ca să pună labele pe Palestina şi Franţa, cu Mossadul lor, şi cu nemernicul ăla de Wiesenthal[3], care îşi umplea buzunarele... şi nu mai zic nimic despre vecinii care au schimbat macazul ca la comandă, inclusiv unii 92. Nu mai ştiai pe unde să scoţi cămaşa, trebuia să ştii ce se punea la cale, în

---

de-al Doilea Război Mondial, când Germania fusese ocupată de Aliaţi, în special spre ţări din America Latină şi din Orientul Apropiat.

1. Gruparea Nakam, cunoscută şi sub denumirea de „Răzbunătorii evrei" (*Nokmim*), a fost o formaţiune paralimitară israeliană care, imediat după al Doilea Război Mondial, avea rolul de a asasina criminali nazişti, drept răzbunare pentru Şoah.

2. *World Jewish Congress* (Congresul Mondial Evreiesc), federaţie internaţională de comunităţi şi organizaţii evreieşti creată în 1936, la Geneva, avându-şi sediul la New York.

3. Simon Wiesenthal (1908–2005), evreu austriac supravieţuitor al Şoah-ului, cunoscut şi ca „vânătorul de nazişti", pe care îi urmărea prin întreaga lume pentru a-i aduce în faţa justiţiei.

permanență, să-i avertizezi pe camarazi, să construiești relee, să protejezi filiere, să găsești bani, să trafichezi acte... O să spui că am dat și eu o mână de ajutor, dar de fapt am muncit ca un apucat... îmi lipsesc toate astea, ne zbăteam pentru onoare... Astăzi...

Îl ascultam fără să-l ascult. Știam de o sută de ori mai multe decât el despre toată afacerea. Dar faptul de a-l vedea, de a-l auzi, de a-l mirosi, de a mă bălăci în mocirla lui mă transpunea cu totul în atmosfera de după război, în inima acelui sfârșit de lume cu totul aparte, cu câmpurile lui de ruine cât vezi cu ochii, cu mulțimile lui buimace, cu Himalayele lui de cadavre cărate cu buldozerul, cu nebunii lui rătăcind pe câmpiile devastate, cu scenele lui delirante, cu palele lui de vânt împrăștiind putreziciunea, cu lașii lui care deja se tocmeau, complotau, depuneau mărturie, pregăteau viitorul, și peste tot acest balamuc, ceea ce face cel mai rău, ceea ce te face să-nnebunești, tăcerea obsedantă, și ceața asta care mă-neacă azi.

„— Și-acum... unde suntem, unchiule Adolphe?

— Pfff!... S-a terminat, micuțule, evreii au câștigat.

— Hitler se va întoarce... sau altcineva și mai... la fel de tare.

— Daaa, putem să visăm.

— Va fi poate francez, ca noi.

— Mă faci să râd, ai văzut vreodată francez cu coaie?

— Pétain avea totuși două, nu?

— Da, dar nu avea geniul lui Hitler. Un astfel de om nu poate veni decât din Germania.

— Totuși, au mai existat Stalin, Pol Pot, Ceaușescu, Mao, Kim Il Sung, Amin Dada... uh... și celălalt mustăcios, cum îl cheamă... cel care i-a gazat pe...

— Numai pleavă, comuniști, negrotei, gălbejiți, nu se pune.

— Un american n-ar fi rău, au reușit să extermine pieile-roșii, ceva mai puțin pe negri, de-acord, dar au aruncat totuși două bombe atomice peste galbeni.

— Bați câmpii, americanii sunt evrei, trebuie exterminați.

— Poate arabii... Ce crezi? Au geniul retoricii...

— Ce au?

— Se pricep la vorbe, știu să înșire ideile, ce să mai.

— Jidani la fel ca toți ceilalți, poți să faci cărbune din ei, asta-i tot, și nici măcar de cea mai bună calitate.

— Ce chestie, dacă suntem deștepți, problema energiei cu care ne omoară ăștia acum poate fi rezolvată pe vecie. Avem aici o chestie ieftină, care nu se termină niciodată.

— Ha ha ha! Chiar că ești fiul lui taică-tău! Ha ha ha! Ha ha ha!"

În alte împrejurări, m-ar fi amuzat copios să mă plimb prin căpățâna lui. Aș fi descoperit niște grote și niște prăpăstii de care nenorocitul ăsta habar nu avea, cretinismul nu se reduce la ce se vede, mai există și partea lui ascunsă. Îmi venea să-l... să-l... nimic. Nu-i ucizi pe nebuni, nu-i omori pe bolnavii incurabil, te rogi pentru ei. Mi-a făcut totuși rău. De la înălțimea bolii sale, m-a terminat cu o frază: „Chiar că ești fiul lui taică-tău!" Am primit-o ca pe un șoc electric în inimă. Eu îl priveam ca pe fiul tatălui său, Jean 92, Saint-Bernard-ul fugarilor, salvatorul asasinilor, iar el mi-a reamintit pufnind de râs că și eu eram fiul tatălui meu, Hans Schiller SS-istul, îngerul morții.

În trenul care mă aducea înapoi la Paris, n-am încetat să mă gândesc: *Sunt fiul tatălui meu... Sunt fiul tatălui meu...*

Mi-am repetat propoziţia asta în ritmul monoton al mersului până am obosit, până m-am destrămat, până am adormit. Cred că am spus-o cu voce tare, poate chiar am strigat-o. Mă aflam între două coşmaruri, două spasme, două dorinţe, să mor pe bancheta asta sau mai târziu, după ce voi fi înghiţit toată drojdia, mă zbăteam în beznă. În orice caz, am auzit foarte clar o voce, undeva în compartiment, şoptindu-i tare şi distinct unui vecin: „Dacă o spui înseamnă că te îndoieşti", şi pe celălalt punând paie pe foc: „Tatăl o fi ştiind, aceasta e întrebarea?" Şi, dintr-odată, toţi acei oameni cumsecade aflaţi în călătorie de plăcere au început să cotcodăcească, să râdă pe înfundate, acoperindu-se care cu mâna, care cu ziarul, care înghiţindu-şi de-a dreptul limba. Am râs şi eu, era un umor de bună calitate, rostit între nişte oameni de bună tovărăşie, dar la momentul potrivit, atunci când râsul se pierdea în nimicnicia lui, m-am ridicat şi, asemenea unui profet tunător, am murmurat cu înţeles: „Cine ştie unde se află tatăl său, să ridice o mână!" Un mic curent de aer rece a străbătut compartimentul. Asta m-a revigorat.

Nu ştiu de ce, mi-am adus aminte de această glumă evreiască: Bietul Moshe se zvârcoleşte în aşternut ca un peşte pe-uscat, este trecut de miezul nopţii şi mâine-dimineaţă, la douăsprezece fix, trebuie să înapoieze o datorie prietenului şi vecinului său de deasupra, Iacob. Afacerile au mers prost luna asta, Moshe nu are nici o leţcaie, se vede deja dezonorat, eliminat din comunitatea negustorilor, pedepsit de rabin. Se perpeleşte atât de tare, încât nevasta lui se trezeşte şi îl întreabă ce are. Nu obişnuieşte să-şi dezvăluie secretele, mai ales în faţa unei femei, dar epuizat de tânguieli cedează şi îi spune despre ce este vorba. „Asta e tot?" spuse ea. După care se ridică, deschide larg fereastra şi strigă cât o ţin

bojocii: „Iacob, Iacooob, Moshe nu poate să-ţi dea înapoi datoria, nu are nici un ban!" După care se întoarce în pat şi îi spune bărbatului ei uluit: „Acum poţi să dormi liniştit, e rândul lui să-şi facă griji!"

Continuarea călătoriei a fost dintre cele mai paşnice. Am deschis ziarul şi am parcurs ştirile externe: pretutindeni, războiul înainta cu paşi mari.

Jurnalul lui Malrich

31 octombrie 1996

Nu-l înțeleg totdeauna pe Rachel. Mă enervează. Vorbește despre tatăl nostru ca despre un asasin, insistă, îl acuză de tot felul de chestii, e demențial. Tata era ofițer SS, ok, a trecut prin lagărele de exterminare, ok, dar nimic nu ne spune că a ucis. Păzea prizonierii, asta e tot. Nici măcar atât, nu era treaba lui, pentru asta existau celebrii *kapo*, criminali germani și prizonieri trecuți de partea dușmanului, Rachel o spune chiar el, erau niște câini, ei îi păzeau pe deportați, îi băteau, îi jefuiau, îi violau, îi dădeau gata cu munca, îi căsăpeau cu lovituri de ciomag, îi târau de picioare și îi aruncau în cuptor. Tata era inginer chimist, nu călău. Lucra în laborator, departe de lagăr, prepara amestecurile, punct. Nu știa ce făceau ceilalți cu ele, nici nu era obligația lui să știe, camerele de gazare erau treaba celor care li se spunea *Sonderkommandos*, comandourile gazului, *Einsatzgruppen*[1], nu a laboratorului. Responsabilitatea tatei se termina pe rampa

1. *Einsatzgruppen* (în germană, „grupuri de intervenție") erau unități paramilitare (SS) de poliție politică aparținând armatei germane însărcinate, după anexarea Austriei și invadarea Poloniei, cu eliminarea în special a evreilor.

de livrare, nu mergea mai departe. Camioanele veneau, încărcau butoaiele, se semnau hârtiile și șoferii plecau să-și facă parcursul, Dumnezeu știe pe unde, încadrați de motocicliști. Cum a putut Rachel, care era atât de impresionat de organizarea germană, să-și închipuie că șefii cei mari, *Bonzen*, l-ar fi repartizat pe un om de știință ca tata în rolul unui vulgar călău care bagă cărbuni în cuptoare, gaz în camerele de gazare, închide ușile, acționează manetele, supraveghează cadranele? Știm foarte bine, Rachel și cu mine, care suntem doar niște *Halfdeutsche*, că nemții sunt foarte stricți, nu bagă pe toată lumea în aceeași oală. Așa era și tata, nu făceai glume cu el decât când era ora de glume. Rachel a luat-o razna, a uitat educația noastră de bază. Delira pentru că-l durea, exagera, se tortura singur așa cum fac și eu acum când mă gândesc la noi, la părinții noștri cărora islamiștii din Alger le-au tăiat gâtul în somn, la cartierul nostru pierdut în natură, la locuitorii lui caporalizați de imam, înconjurați de bărboșii în *djellaba*[1] și bluzoane negre, umiliți de acei *kapo* care îi împresoară ca niște pitbulli, la unchiul Ali, care se stinge ca un bătrân deportat, la mătușa Sakina, care așteaptă fără a se mira vreodată de ceva, la biata Nadia carbonizată de emir. Mă gândesc la tatăl meu. Tată... ce Dumnezeu ai căutat în nebunia aia? Știai ce se-ntâmplă? Limitele nu sunt clare, în lăgar trăiești împreună cu ceilalți, iei masa la popota ofițerilor, vorbești despre slujbă, povestești greutățile zilei, te lauzi cu izbânzile. Există reuniunile oficiale, asculți discursurile lui Hitler, comunicatele

1. Haină lungă și largă, desfăcută în părți, cu glugă, purtată pe sub *burnus* în Africa de Nord.

comandantului, ale lui Himmler însuşi, vorbeşti despre planificare, rezultate, incidente tehnice, sunt mustraţi leneşii, felicitaţi campionii, primeşti ordinele pentru săptămâna care stă să înceapă. Difuzoarele, acele pâlnii blestemate atârnate deasupra capetelor îi hăituiesc pe întemniţaţi până-i aduc la demenţă, şi vocea aceea mecanică acoperind până şi bătaia vântului cheamă neîncetat la adunare, la supunere, la abandon, care, articol după articol, verset după verset, detaliază teroarea, transformând crima într-un simplu act poliţienesc. Iar când vine seara, după cină şi toastul regulamentar închinat Führer-ului, te aşezi lângă sobă împreună cu-ai tăi, vă relaxaţi împreună, ascultaţi muzică, jucaţi cărţi, beţi un pahar visând cu ochii deschişi, vă gândiţi la familie, la partidele de vânătoare şi de pescuit cu prietenii, la minunatele bătălii care se desfăşoară acolo, la capătul lumii. Vă povestiţi *Lager*-ul, vă relataţi istoriile, glumele, traficurile, zvonurile, bolile lui oribile, vicleniile lui jalnice, vorbiţi despre cei noi, sosiţi cu trenul de dimineaţă, întâmpinaţi zgomotos cu solemnitate militară, care încă sunt plini de speranţă, încă foarte aproape de demnitatea lor şi de micile lor valize, circumspecţi, însă nu mai mult, încă încrezători în Dumnezeu, în raţiune, în imposibilitatea inimaginabilului. Încă mai gândesc, este bine, în timp ce se puneau în ordine la intrarea în lagăr au ajuns la acea idee veche de când lumea că supunerea îi va proteja, făcându-i să fie bine văzuţi de către stăpâni: arată atât de puternic, atât de falnic aceşti *Bonzen*, încât nimănui nu i-ar trece prin minte că ar putea fi lipsiţi de măreţie şi de noblеţe. Şi gata, ţinuta perfectă a lagărului şi imaginea mulţimilor disciplinate din interiorul lui au sfârşit prin a-i linişti în

totalitate, moartea nu este certitudinea pe care o prevesteau pesimiştii de-a lungul lungii şi îngrozitoarei călătorii în vagoanele pentru vite, ci doar o ipoteză pe care poţi s-o administrezi, cu noroc, şiretenie şi abandonarea mândriei. Ce-a fost mai greu a trecut, au fost separaţi fără dificultate în loturi omogene, bărbaţii, femeile şi copiii, bătrânii, handicapaţii, tinerele frumoase precum Nadia, nu se va revolta nimeni atunci când, în după-amiaza asta sau mâine în zori, după dezinfecţie, aşa-numitele *Vernichtung lebensunwerten Lebens*, vieţile de prisos, inutile, vor fi conduse spre camera de gazare, iar indivizii valizi, sănătoşi, fiecare spre soarta lui, *Arbeitkommando*-urile[1] şi perechile lor, *Strafarbeitkommando*-urile[2], sau bordelurile pentru *kapo*, acele nu-se-ştie-ce. La fel ca-n cartier, ştim ce se-ntâmplă, ce face fiecare, ce gândeşte, ce ascunde. Ne vorbim, ne supraveghem, ne dăm sfaturi, ne adunăm pentru sărbători, petreceri, înmormântări, demersuri pe lângă primărie, campanii de curăţare a scărilor, paza parcărilor. Ştim cine e islamist şi ce pune la cale, şi cine nu e şi de ce se teme. Ştim totul. Dar, totodată, nu ştim nimic, doar trecem unii pe lângă alţii, ni se pare că ştim, fiecare e cu gândurile lui, nu cu ale celorlalţi, îşi urmăreşte propria idee, ale celorlalţi nu ajung până la noi sau ajung deformate de zvonuri. Vorbim cel puţin cincisprezece limbi şi tot atâtea dialecte în cartier, la fel ca în lagăre, fără a le cunoaşte pe toate. Ne prefacem doar, bâiguim. Şi, apoi, ce avem a ne spune în afară de vreme şi de vechile

1. Un *Arbeitkommando* era un sub-lagăr de muncă pentru prizonieri de război cu grade inferioare celui de sergent, care erau destinaţi muncii în ferme şi în industrii altele decât cele de război.

2. Detaşamente de muncă silnică.

văicăreli, cele de ieri care se repetă cu aceeaşi intensitate, şi care vor reveni multiplicate cu treizeci la sfârşitul lunii? Locuitorii cartierului cunosc Parisul, capitala lor, şi parizienii cunosc cartierul, periferia lor, dar ce ştiu ei cu exactitate? Nimic. Suntem nişte umbre, nişte rumori unii pentru ceilalţi. Între ei, între noi, există un zid, sârmă ghimpată, turnuri de pază, câmpuri minate, prejudecăţi fundamentale, realităţi inimaginabile. Tata ştia totul fără să ştie nimic, ăsta e adevărul. Rachel este fratele meu, şi totuşi nu ştiam nimic despre el, iar acum jurnalul lui intim este ca un ecran care mă împiedică să-l văd. Bietul meu Rachel, cine eşti tu? Cine sunt eu? Mă enervează atât de tare, încât mă face să urlu de furie, să-ncep să plâng. Sunt prins în cursă, mi-e scârbă de tot, mi-e scârbă de mine însumi. Înnebunesc şi eu. Am încetat să mai ies din casă, citesc şi recitesc la nesfârşit jurnalul lui Rachel, cărţile lui, mă îndobitocesc în faţa televizorului, mă învârt în cerc, mă ţin de burtă. Iar noaptea bântui pe străzi, departe, foarte departe. Singur. Singur ca nimeni altul pe lume. *Ca Rachel. Bietul meu Rachel!*

Am vrut şi eu să aflu. Rachel a făcut o greşeală, s-a concentrat asupra propriei dureri, şi aceasta l-a distrus. Exact aşa cum îl prevenise şeful lui, domnul Candela. Trebuie să vezi lucrurile în ideea de a le-nţelege, aşa cum mă sfătuise Com'Dad: „Înainte de toate, trebuie să înţelegi". Credea că Rachel se afla pe drumul acesta, dar se înşela, Rachel caută să înţeleagă ca să-şi potolească durerea. Sau ca s-o alimenteze. Răul îl fascinase şi îl făcuse să se întoarcă împotriva lui însuşi. Se implicase atât de puternic, încât ajunsese să se considere vinovat în locul tatei. Se vedea pe sine însuşi în lagăr, un copil de ofiţer SS

printre alții, împărțind lovituri și moarte unor bieți pușt care nu-i făcuseră nimic. Cea mai periculoasă capcană este deci cea pe care ți-o întinzi singur. Ajunsese până la a lua în calcul să se prezinte în fața judecătorului îmbrăcat în costum negru și să recunoască toate crimele celui de-al Treilea Reich. Cred că l-a terminat Primo Levi ăla cu poemul lui care începe prin a-i culpabiliza pe cititori: „*Voi, ce trăiți la adăpost în casele voastre tihnite, voi, care seara, întorcându-vă, găsiți mâncare caldă, chipuri prietenoase: gândiți-vă, mai este oare acesta un om...*" Era exact cazul lui Rachel, trăia ca un rege, serios, dar fără să-i pese, când deodată află despre masacrul de la Aïn Deb, despre moartea părinților noștri, și imediat după aceea că tata era un ofițer SS care trecuse prin toate lagărele de exterminare ale celui de-al Treilea Reich. Drept care eu am mers direct la esențial și mi-am pus întrebarea: În ce măsură trecutul tatei ne privește pe noi? Era viața lui, noi o aveam pe a noastră. De ce-am fi răspunzători pentru acel război și pentru acea tragedie, Holocaustul, cum spun ei, sau Șoah? Ophélie avea dreptate: *Nu noi i-am ucis pe evreii aceia.* Asta este istoria, trece peste noi ca un tăvălug, nu cruță pe nimeni, e oribil, e regretabil, dar ce putem face? Nu-ți vei readuce la viață părinții plângându-ți soarta, spunea domnul Candela. Nu pot să îndrept istoria, nu voi readuce la viață pe nimeni, nici pe propriii mei părinți, nici pe Rachel, nici pe sărmana Nadia, nici milioanele de gazați despre care nu știu nimic dacă voi sta și-mi voi plânge de milă. Trebuie să reacționez. Să acționez. Cum însă? Citește, militează dacă vrei, adu-ți mica ta contribuție, dar nu mai mult, tot ce vei face în plus va veni de la diavol, spunea domnul Candela, care văzuse

multe, de ajunsese să creadă mai degrabă în diavol decât în bunul Dumnezeu. Mă gândesc, de asemenea, la ce spunea domnul Vincent când ne vedea scărpinându-ne în cap în faţa unui motor stricat: Nu mai gândiţi, şi veţi vedea mai bine. Şi, de fapt, era de-ajuns să împingi maşina ca ea să meargă. Ne fabricăm obstacole din orice, şi ne mai mirăm că ne doare capul.

Îmi pun neîncetat întrebarea: unde trebuie plasat tata, cel pe care-l cunosc, singurul pe care-l cunosc, tata, soţul mamei, şeicul din Aïn Deb, omul pe care-l iubea şi îl respecta toată lumea, vechiul şi devotatul prieten al unchiului Ali? Omul acesta, tatăl acesta care ne-a lipsit atât de mult, a existat cu adevărat şi noi suntem copiii lui, zdraveni la minte şi trup, unul superinteligent ca Rachel, nu atât de şmecher ca mine, suficient însă cât să deosebească binele de rău. Trebuie să-l punem oare în aceeaşi oală cu căpitanul SS? Cum să-l condamnăm pe unul şi să-l onorăm pe celălalt, să-l urâm pe călăul de ieri, un necunoscut pentru mine, şi să-l iubim pe părinte, pe tată, victima de azi, victima celor cărora le suntem azi ţinte? Tata a plătit pentru crimele lui? Iar noi plătim pentru că suntem copiii săi? Să fie aşadar vorba de soartă, de Providenţă, de Blestem? „*Gândiţi-vă că toate acestea au fost aievea: vă-ncredinţez aceste slove. Săpaţi-le în inimile voastre când staţi acasă sau mergeţi pe stradă, când vă culcaţi, când vă sculaţi; repetaţi-le copiilor voştri. De nu, să vi se năruie căminul, de pat vă ţintuiască boala, iar pruncii voştri de la voi întoarcă-şi faţa.*“ Asta spune Primo Levi, copiii sunt dinainte condamnaţi pentru că părinţii lor nu le dezvăluie niciodată crimele pe care le-au comis, dar cum nu-şi dă el seama că, dacă părinţii le-ar spune totul

copiilor lor, i-ar ucide din faşă? E nebun Primo Levi ăsta! Refuz să cred că Dumnezeu e mai pervers decât oamenii, iar copiii, condamnaţi la fatalitate.

Din când în când, prietenii mei trec să mă vadă. Ai zice că apar doar pentru plăcerea de-a nu mă lăsa în pace. De fapt, îşi fac griji pentru mine, li se pare că o iau razna. Nu se feresc să mi-o spună, dar cum nu-mi cade bine, se prefac că glumesc, vorbesc toţi deodată trăgându-se de mânecă, de guler, de puţă, spunându-şi unii altora că sunt sonaţi. Cu cât suntem mai mulţi nebuni, cu atât râdem mai mult, urlă ei, hăhăindu-se. Ăştia sunt prietenii mei. Mă prefac că intru în joc ca să terminăm repede. După care, când toate sunt cu susul în jos, ne prăvălim în fotolii şi discutăm. Ore în şir. De fiecare dată la fel. Încep cu mine. Vor să ştie de ce nu mai ies, de ce am faţa asta lugubră, de ce citesc cărţi şi ce tot scriu în caietul ăla al meu. După care îmi pun întrebări idioate, ce mănânc, cine îmi spală rufele, cine face curat, cine duce gunoiul, cine plăteşte curentul electric. Nu răspund, sunt lucruri prea complicate pentru ei, toţi au mame şi surori care îi ajută fără ca ei să-şi dea seama. Îmi vine greu să-l văd pe Bidochon, care în toată viaţa lui a muncit doar trei zile ca băiat de cafenea, şi mai cu seamă pe Momo, care trăieşte din carnea halal a tatălui său, pricepând ce este aceea o prelevare automată din cont, spălându-şi singur chiloţii, făcând o omletă, tăind pâine, dând cu mopul, trăgând apa. N-au ştiut niciodată altceva decât să se lase în voia sorţii. Cine trăieşte de parcă ar fi rentier moare de moarte bună. Singurul care gândeşte e Idir-Quoi, dar nu poate să-şi exprime ideile, bâlbâiala îl împiedică

imediat ce deschide gura, după care se zăpăcește și uită ce are de spus. Cât despre Togo-au-Lait, nici nu merită să vorbim, pentru că e negru ca pana corbului și tuns ca un negru, se crede șmecher ca o maimuță. Doar văzându-l cum cască ochii în fața unui semn de întrebare, și îți dai seama că nu le cunoaște, și printre maimuțe sunt unele foarte proaste. Raymou are în căpățână două creiere care se ignoră, pe acela al tatălui său, plin de bun-simț muncitoresc, și pe-al său propriu, care contrazice orice bun-simț. Totul depinde cu cine vorbești, cu tatăl sau cu fiul. Sau cu Sfântul Duh. Până la urmă, doar Cinq-Pouces e mai de Doamne-ajută; când ai cinci degete mari la fiecare mână știi meserie prin definiție. E singurul care a muncit vreodată, a trudit în construcții cu tatăl său și a trecut prin toate meseriile din domeniu, de unde și porecla pe care-a primit-o. Nu mâini are el, ci truse elvețiene de scule. După cum am spus, ăștia sunt prietenii mei. Eu îi iubesc așa cum sunt, nebuni, idioți, nerecunoscători, inutili, scandalagii, plictisitori, distruși, ieșiți din perioada de șomaj la toate capitolele. Niște adevărați deportați. Îi iubesc, da.

Azi au venit cu vești. Una bună și una rea. Cea bună e că imamul din turnul 17 a fost arestat pentru complicitate la asasinarea Nadiei. Asta merită o bere, am spus. Numai că, au adăugat ei, cartierul e vraiște, te ia amețeala, te sufoci. De unde și vizita lor, nu mai puteau să respire acolo. De o parte, locuitorii fac pe mortul, așteaptă să vadă cum evoluează lucrurile înainte de-a face vreo mișcare, de cealaltă parte, agitație mare, imamul cu trupa lui de kamikaze și rețelele lui aflate în conservare, turnătorii lui Com'Dad, polițiștii, CRS-iștii, tipii din asociații, repor-

terii, intelectualii, curioşii, consilierii de la primărie, ambasadorii ZUS-urilor de pe toate meridianele şi chiar emisari ai unor cartiere muncitoreşti din Belgia. La televizor nu se vorbeşte decât despre noi. Când cartierul face guturai, Franţa scuipă sânge. Nu poţi să ieşi din casă fără să cazi într-o ambuscadă. Tovarăşii mei au fost opriţi şi controlaţi până la piele de 30 de ori, invervievaţi de 15 ori, filmaţi de şapte ori, chemaţi în ajutor de trei ori şi doar o singură dată au reuşit să treacă prin ochiurile plasei. Ca să scape de jurnalişti, îl scot în faţă pe Idir-Quoi şi se trag înapoi zece paşi ca să poată să se distreze în voie.

— Arestat când, cum? am strigat eu.

Cineva, Momo cred, a răspuns:

— Ieri, de către un comando al GIGN[1] venit de la Paris.

— Bună socoteală, o să ia zece ani, Babar de la comisariat i-a spus asta lui Rabah de la Prisunic.

— Zero! Taică-meu spune că o să-şi bage coada politicienii şi o să-l decoreze, nu-i deloc imposibil, spune Raymou.

— Togo-au-Lait a aflat de la unul dintre cei trei mii două sute de verişori ai lui, care dă cu mătura printr-un minister, că foarte curând o să-i dea drumul. După el, să bagi un imam la pârnaie e ca şi cum ai introduce un dezechilibrat mintal într-un cămin de fete şi ţi-ai trage un glonţ în picior. În celulă îţi fabrică kamikaze pe bandă rulantă, iar prin telefon îţi trezeşte toate reţelele aflate în

1. Acronim pentru *Groupe d'intervention de la Gendarmerie nationale*, unitate de elită a Jandarmeriei franceze specializată în gestionarea crizelor şi misiuni de mare risc.

conservare din Franța și ți le trimite pe străzi ca pe niște benzi cu țepi de la circulație. Nu așa ai zis, Togo-au-Lait? insistă Manchot.

— Vă jur, vărul l-a auzit pe ministru spunând asta la telefon. Vorbea cu cineva căruia îi spunea *garde des sots*[1] și dragă prietene, îl implora să facă un gest de calmare a situației.

— Ce-nseamnă asta? întrebă Momo.

— Înseamnă ce înseamnă, explică Manchot.

— Trrrebuie sssă-i iiia gggâtul, conchise Momo.

— De-acord, Momo, se vede că ești fiul lui taică-tău, e o plăcere să discute omul cu tine.

— Vvvor înnnăbuși tttoată afffa…

— Afacerea?

— Ddda.

— Le facem scandal, dacă l-au arestat, să și-l țină!

— Sau să-l trimită înapoi de unde-a venit cu un ochi mai puțin.

— Sau cu o mână, ca pe Ciungul.

— Dacă și veștile rele sunt ca aia bună, războiul civil bate la ușă. Care sunt ele, de fapt? am întrebat pentru a pune capăt discuției.

— Prima e că avem un nou emir, îl cheamă Flicha.

— Recrutarea merge repede!

— Și că avem și un nou imam. Îi spune Chiorul. Se pare că chiorii aduc ghinion.

— Îi confunzi cu cocoșații.

---

1. În original, joc de cuvinte comic bazat pe omofonia dintre *garde des sots*, „paznicul proștilor“, și *Garde des Sceaux*, „gardianul sigiliilor (statului)“, denumire alternativă, în diferite contexte, pentru Ministrul de Justiție.

— Ba deloc, ăia poartă noroc.

— Din ce în ce mai bine, handicapaţi pe post de vrăjitori. Alţii?

— Nişte duri, băieţi din GIA, campioni din clandestinitate, vin de la Boufarik, acesta este fieful talibanilor, din câte se pare. În aceeaşi zi au şi emis o *fatwa*. Unu: cine nu e cu noi e împotriva noastră, deci pasibil de moarte. Doi: nici o fată nu mai iese pe stradă. Trei: e interzis să intri în vorbă cu evrei, creştini, animişti, comunişti, pederaşti, jurnalişti. Patru: se interzic sniffful, jointul, ţigările, berea, flipperul, sportul, muzica, cărţile, televizorul, cinemaul etc. Nu-mi mai amintesc restul.

— Masturbatul în public.

— Şi în privat.

— Să tragi vânturi în direcţia moscheii.

— Să te razi la...

— Vă amuză, bandă de idioţi!

— Da' ce facem, râdem şi noi!

— Şi oamenii ce zic?

— Ca de obicei: fac pe morţii.

— Şi voi?

Tăcere. Murmure.

— Şi voi? am insistat.

— Ce vrei să facem? s-a enervat Raymou.

— Nimic, ca de obicei.

— Dar tu, care nu mai scoţi capul din gaură, cum vezi lucrurile?

Era rândul meu să le aduc diferite lucruri la cunoştinţă. Le-am spus care era fondul gândirii mele. Nu-mi venea să cred, m-au ascultat de la un capăt la altul, cu excepţia

lui Momo care la un moment dat s-a apucat cu mâinile de pântece spunând:

— Așteaptă, mă duc să fac pipi, nu mai spune nimic, mă întorc imediat.

S-a întors alergând cu pistolul cu apă picurându-i în mână și mi-a spus:

— Gata, poți să continui.

Începusem cu o întrebare:

— Ați auzit de Hitler?

Tăcere. Priviri. Murmure.

— Bine, nu știe nimeni, asta simplifică lucrurile. Continui.

Pe vremea aceea, noi nu existam. Părinții noștri nu se născuseră încă sau tocmai ce se născuseră, cu excepția tatălui meu care era deja un atlet de cincisprezece ani. Hitler era Führer-ul Germaniei, un fel de mare imam cu caschetă și bluzon negru. Când a ajuns la putere, a adus cu el și o nouă religie, nazismul. Toți germanii purtau la gât o svastică, chestie care însemna: Sunt nazist, cred în Hitler, trăiesc prin el și pentru el. Chestie care însemna însă și că aceia care nu aveau svastica la gât trebuia să fie eliminați. Hitler le-a interzis germanilor o mulțime de lucruri, așa cum tocmai ce-a decretat și imamul cartierului nostru, apoi, după ce-i va fi dresat bine, după ce toți deveniseră niște naziști adevărați, nebuni după religia și după Führer-ul lor, a decretat că evreii, străinii, emigranții, bolnavii, ciungii așa ca tine, Manchot, șmecherașii așa ca tine, Togo-au-Lait, fenomenele paranormale ca Cinq-Pouces, palavragiii ca Idir-Quoi, sânge-ndoit ca mine, fiii de măcelari halal ca Momo, capetele moi ca Raymond trebuie să dispară. Erau impuri, rasă inferioară, nu meritau să

trăiască, și părinții lor care-i făcuseră astfel trebuiau și ei să piară prin foc. Hitler le-a poruncit tuturor evreilor din Europa, inclusiv de la noi, din Franța, să poarte pe piept o stea galbenă pentru ca jandarmii să poată să-i strângă mai ușor. Pe toți acești oameni, milioane de indivizi, el i-a vârât în incineratoarele de deșeuri. Nu unele mici, asemenea celui pe care-l avem noi lângă gara veche, ci unele uriașe, mai mari decât tot cartierul nostru și clar mai bine organizate. Ați înțeles care-i ideea, milioane de bărbați, femei și copii sunt adunați de pe străzi ca niște iepuri, sunt închiși în stadioane ca în niște țarcuri, sunt însemnați cu fierul roșu și sunt transportați în trenuri și camioane ca niște vite, fiind trimiși în lagărele de exterminare în care zile și luni în șir așteaptă stând drepți, cu picioarele în zăpadă, să fie prăjiți. În fiecare zi, naziștii înșfacă dintre ei o mulțime la întâmplare, îi dezbracă în pielea goală, îi leagă cu sârmă, după care îi întind pe niște benzi rulante care îi duc, de bine, de rău, spre gura cuptorului. Sunt atât de înspăimântați, încât nici nu pot să strige, iar dacă totuși o fac nu contează, nu e nimeni să-i audă, în afară de ei înșiși. Cei care-i manipulează ca pe niște vreascuri sunt infractori germani, dar și niște prizonieri ciudați, niște zdrahoni, tineri ca noi. Li se spune *kapo*. Așteptând să le vină și lor rândul, îndeplinesc slujba de gardieni, aprovizionează cuptorul cu cărbuni, deschid robinetele de scurgere, împing cărucioarele, mânuiesc banda rulantă, țin socoteala morților și a nou-sosiților, le smulg părul, dinții, și știți ce fac din cenușa lor? Săpun și cremă de ghete pentru soldați! Și tot așa, zi și noapte, tot anul.

Murmure. Schimbări de poziție. Tuse scurtă. Niciodată n-au fost atât de cuminți.

— Tot ce vă spun e adevărat, e scris acolo, în cărțile alea, o să vă arăt pozele dacă-mi promiteți că nu le veți privi decât o fracțiune de secundă. Dacă stați mai mult, s-a terminat, veți fi bolnavi toată viața. Nu veți mai putea să credeți că sunteți oameni, că părinții voștri sunt oameni, că prietenii voștri sunt adevărați prieteni, niște băieți simpatici așa ca noi. Rachel a verificat totul, a cercetat, s-a dus în Germania, în Polonia, a vizitat crematoriile, a văzut totul cu ochii lui.

O întrebare a lui Idir-Quoi pe care o transcriu fără obișnuitele bâlbâieli:

— De ce a făcut asta Rachel?

— Ajung și aici, am răspuns.

Într-o bună zi, întreaga lume s-a mobilizat împotriva acestei nebunii, l-au ucis pe imamul-șef, pe Führer, împreună cu toți emirii lui, și-au ocupat Germania. Și atunci au descoperit lagărele de exterminare. Erau zeci, morții se numărau cu milioanele, iar supraviețuitorii semănau atât de mult cu niște cadavre, încât nici nu știau cum să le vorbească. Când părinții mei și vecinii lor din sat au fost uciși de islamiști, Rachel a început să reflecteze. A înțeles că islamismul și nazismul sunt același lucru. A vrut să vadă ce ne așteaptă dacă le dăm mână liberă așa cum li s-a dat mână liberă în Germania, la Kabul și în Algeria, unde gropile comune sunt fără număr, așa cum le dăm mână liberă la noi, în Franța, unde Gestapourile islamiste sunt de asemenea fără număr. Până la urmă, i s-a făcut atât de frică, încât s-a sinucis. Considera că e prea târziu, se simțea responsabil, spunea că tăcerea noastră înseamnă complicitate, spunea că suntem prinși într-o capcană și că dacă vom continua să tăcem prefăcându-ne că discutăm

inteligent, vom sfârşi prin a deveni nişte *kapo*, fără să ne dăm seama, fără să observăm că, în jurul nostru, ceilalţi au devenit deja.

— Băi, vorbeşti prostii, nu suntem *kapo*! strigă Raymou.

— Va trebui probabil să vă reamintesc că până nu demult eram de-ai lor şi nu ştiam asta.

N-a fost nevoie să insist, îşi aminteau foarte bine, se scăldaseră suficient în ciorba aia.

— Şi ce propui, să ne sinucidem ca Rachel? întrebă el.

— Vom face exact contrariul, vom trăi, ne vom bate.

— Cum?

— Nu ştiu, va trebui să vedem cum.

— Futu-i, tot discursul ăsta ca să spui că nu ştim!

— Să creăm o ligă anti-islamică, propuse Bidochon.

— Islamică sau islamistă? întrebă Raymou.

— E un amănunt, nu contează.

— Vorbeşti prostii, nu e totuna, islamul este religia părinţilor mei, cea mai bună din lume! strigă Momo.

— Mama se roagă, n-ar omorî nici o muscă, adăugă Idir-Quoi.

— Musulmanii devin islamişti, nu? întrebă Manchot.

— Mai sunt şi creştinii ca Raymou, corectă Idir-Quoi.

— OK, Momo, uită-te în dicţionar, spune-ne care e diferenţa.

— După părerea mea, nici una, insistă Bidochon.

— Uită-te totuşi, Momo... nu acolo, ăla e J, uită-te la litera I... nu, e înainte, nu după. Uită-te tu, Idir.

Idir-Quoi se descurcă mai bine cu literele decât cu vorbele. În două secunde, găsise, dar i-a luat zece minute ca să ne citească. Îi sintetizez poliloghia:

— Islamic înseamnă care aparţine islamului... iar islamist... uh... unde e? uh... nu există... ce-nseamnă asta?

— Este un dicționar vechi, dinainte de apariția islamiștilor.

— Stai să văd... e din '90, îi aveam deja pe bărboși.

— E un dicționar serios, nu bagă orice.

— OK, vom spune „islamistă".

— Și ce va face liga asta a ta?

— Îi va opri pe islamiști!

— Cum anume?

— Îi izgonim din cartier!

— Cum?

— ...

După o oră, ne aflam în același punct. O luaserăm în toate direcțiile și peste tot ne izbiserăm de ziduri. Aveam problema, dar nu și soluția. A opri islamismul e ca și cum ai vrea să prinzi vântul. E nevoie de altceva decât de un coș găurit și o gașcă de glumeți ca noi. Nu e de-ajuns să știi. Nu e de-ajuns să-nțelegi. Nu e de-ajuns să ai voință. Ne lipsește un lucru pe care islamiștii îl au din belșug și din care noi nu avem nici un gram: determinarea. Suntem la fel ca deportații de odinioară: prinși în mașinațiune, încleiați în frică, fascinați de Rău, așteptăm cu speranța secretă că supunerea ne va salva.

Nu le-am spus nimic despre tata, despre trecutul lui. Sunt prietenii mei, nu voiam să le fie frică de mine și să mă părăsească. Și, apoi, sunt așa cum sunt, creduli și nestăpâniți, și-ar putea bănui pe nedrept tații că le-ascund cine știe ce tenebroasă exterminare din tinerețe. Togo-au-Lait riscă să-și aducă aminte că străbunicul lui era canibal și că taică-său n-a fost vindecat decât pentru că a fost pus pe friptură cu cartofi prăjiți încă de la naștere, așa ceva l-ar ucide. Tatăl meu nu mi-a spus nimic, spunea Rachel. Uneori e adevărat, tații nu au nimic de spus.

Momo, care întotdeauna e mai curios decât trebuie, s-a uitat la mine ciudat: Ia zi, tatăl tău era neamț... A fost cumva nazist? I-am răspuns: Bineînțeles că nu, a emigrat în Algeria, s-a alăturat luptătorilor pentru libertate ca să-ți elibereze ție satul... și a murit ca un martir.

Se făcuse miezul nopții când au plecat. Fețele lor spuneau că discuția noastră îi zdruncinase, erau tăcuți, abia se târau, își fereau privirile. Și-au strâns gecile peste piept și au dispărut în bezna înghețată. Mi-a făcut rău să-i văd așa, păreau niște deținuți care se întorceau în *Lager* după o mică evadare lipsită de orice perspectivă. Noaptea asta vor avea și ei parte de coșmarul care mă bântuie de la moartea lui Rachel. În câteva luni, m-a îmbătrânit cu o sută de ani. Nu doresc să-l aibă pe-acela pe care deținuții îl trăiau în fiecare clipă a sărmanei și interminabilei lor vieți. Coșmarul acela nu-l doresc nimănui, cu excepția imamului din turnul 17 și a emirului său.

Jurnalul lui Malrich

Sâmbătă, 2 noiembrie 1996

În dimineața asta, la prima oră, m-a vizitat madam Karsmirsky, Wenda Karsmirsky, mama lui Ophélie. Într-o altă viață a fost o rusoaică albă, iar în viața asta este o franțuzoaică get-beget care și-a uitat rădăcinile. Nu știam, dar are un fel de a suna care trezește și morții. Apasă pe sonerie într-un mod brutal, continuu, mustrător. Doar poliția mai trage clopotul în halul ăsta. Și din somnul meu de mort pe bune nu știu cum se face că m-am trezit în fața ușii întrebându-mă cine sunt. Reflex de om cufundat în somn pe care îl cuprinde panica. Încă aveam ochii închiși în momentul când am reușit să deschid. O voce ascuțită și acră m-a izbit în figură spunându-mi: Tinere, ai putea să te uiți la mine când îți vorbesc! Era într-adevăr madam Karsmirsky, acea Castafioră, cum îi spunea Rachel. I-am spus frecându-mă la ochi: Bună ziua, doamnă! A ridicat din umeri și a trecut pe lângă mine lăsând în urmă o dâră de parfum. Nu știu cum, m-am trezit în salon privind în tavan în timp ce, sus, ea cotrobăia mai rapid ca o tornadă. O urmăream cu urechea, îi auzem tocurile ciocănind peste tot pe unde grațioasa ei talie putea să pătrundă. După care a venit și s-a proțăpit în fața mea urlându-mi în urechi: Toată casa-i o cocină, pe cuvântul meu! Trec peste amă-

nunte. Mi-a acordat dimineața ca să fac ordine și să-mi iau tălpășița. Din toată poliloghia ei mi s-a părut a înțelege că Ophélie se hotărâse să rămână definitiv în Canada și că o ruga pe maică-sa să vândă casa și să-i trimită banii. A scos o hârtie din geantă și mi-a fluturat-o pe sub nas: Mi-a dat procură! Trebuia s-o cred pe cuvânt. I-am zis: Pot să iau cărțile lui Rachel? M-a strivit cu privirea, de parcă aș fi fost o libarcă privind spre lună: Chiar te rog! M-am dus în garaj, am umplut o cutie de carton, am pus-o pe umăr și m-am îndreptat către ușă. A urlat: Și curățenia? I-am spus: În ce mă privește, e curat, nu văd ce-aș putea face mai mult. Și-am ieșit. A venit după mine ca să-mi spună: Poți să iei mașina lui Ophélie, dacă vrei! I-am răspuns: Nu știu să conduc, n-am permis. I-am mulțumit și-am plecat. N-am mai văzut-o niciodată după aceea. Era a treia și ultima oară când mă intersectam cu ea. Prima fusese atunci când Rachel își sărbătorise primirea cetățeniei, iar a doua, când se căsătorise cu Ophélie; iar acum întorseserăm împreună o pagină de istorie în care amândoi avuseserăm niște roluri importante, dar secundare, ea, pe acela al soacrei nepoftite, iar eu, pe acela al fratelui mai mic căruia toate-i merg prost.

M-a mai strigat o dată pentru a-mi spune, scotocind prin geantă: Am uitat, nu cred că e important, dar Ophélie ți-a trimis o scrisoare. Cum poți vedea, e închisă, nu am citit-o. I-am spus: Mulțumesc, doamnă, și am plecat.

M-am întors în cartier. Cu cutia mea mare de carton pe umăr și cu moaca mea de om distrus, păream un hoț care se întoarce acasă după o noapte de muncă. Dacă trece patrula acum, ăla sunt, mi-ar fi cam greu să-mi justific

pasiunea pentru citit și pentru exterminarea evreilor. N-ar fi însă chiar o problemă, mi-am zis eu ca să-mi fac curaj, polițiștii mă cunosc, am sta și-am filozofa un sfert de oră, după care ne-am zice Pa.

Iată-mă ajuns la marginea cartierului. Văzând blocurile-turn înfipte în cer, m-a luat amețeala, mi s-a făcut rău. Viața de pustnic luase sfârșit. Eram ca un bătrân pușcăriaș căruia i se redă libertatea exact în momentul în care aceasta nu-l mai interesează și care își dă brusc seama că acasă, printre ai lui, va fi un străin. Mi-era frică, n-aveam nici cea mai mică îndoială că nimic nu va mai fi la fel ca-nainte, nici eu, nici cartierul. Ar trebui, poate, să-mi trăiesc viața în altă parte, ca un adevărat emigrant, fără trecut și fără viitor.

Cărțile sunt grele, și zece etaje pe scări te dau gata. Liftul a răposat acum o veșnicie, am și uitat că există. Trăim ca oamenii de la munte, ne cățărăm și, în drum, le aruncăm coarda bătrânilor rămași prinși prin cornișe. Am ajuns în genunchi. Am sunat cât mai civilizat cu putință. Mătușa Sakina mi-a spus: Ia loc, o să-ți aduc o cafea. Am pus jos cutia de carton și m-am prăvălit în fotoliu. Unchiul Ali era pe scaunul lui, în fața ferestrei, se uita fix drept înainte, undeva în adâncul propriei minți. Mi-am zis că era totuși plăcut să te întorci acasă și să-i vezi pe-ai tăi trăind ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Am deschis plicul de la Ophélie. Conținea o foaie de hârtie și... o bancnotă de o mie de dolari! *In God we trust*, scria pe ea. Am citit ce scria pe foaie sorbind din cafea.

Era o cafea adevărată, uitasem ce gust are. Ophélie scrisese așa:

Dragă Malrich,

Sper că ești bine, la fel și familia ta. M-am hotărât să rămân în Canada și am rugat-o pe mama să vândă casa. Îți mulțumesc că ai avut grijă de ea în tot acest timp. Sper că nu te-ai plictisit și că nu ți-a fost prea frică noaptea. Sper, de asemenea, că ai udat florile. Îți trimit o mie de dolari americani drept răsplată pentru corvoada la care te-am supus. La casa de schimb valutar îți vor da 5 162 de franci. Dacă e mai puțin, du-te la bancă, rata de schimb e mai bună. O să-ți ceară un act de identitate, ai grijă să-l ai la tine. Dacă vrei ceva din casă, televizorul de pildă, sau hainele lui Rachel, mașina sau uneltele, nu-ți fie jenă, i-am spus deja mamei.

Te îmbrățișez, dragă Malrich. Să fii cuminte! Găsește-ți o prietenă și fii fericit!

Ophélie

P. S. Prefer să-ți spun eu, am cunoscut pe cineva, urmează să ne căsătorim.

M-am gândit la Rachel: Bietul de tine, tocmai ce-ai murit a șaptea oară.

Jurnalul lui Malrich

Decembrie 1996

Ploaia asta de dolari vine ca o binecuvântare. Voi putea în sfârșit să mă duc la Aïn Deb. Voi putea să mă întorc și eu la origini, să-mi regăsesc copilăria, casa, părinții. Să-mi regăsesc tatăl. Să mă reculeg la mormintele lor. Am mari emoții. Dar sunt mulțumit. Simt călătoria asta ca pe o necesitate, ca pe o datorie de care va trebui, nu contează când, să mă achit. Am nevoie să simt acel pământ sub picioare, să simt cum mă ține ca pe o insectă total insignifiantă. Și nu numai pentru că acolo mi-am petrecut copilăria, nu numai pentru că mama și bunicii mei acolo au văzut lumina zilei, iar tatăl meu acolo și-a petrecut cea mai mare parte a vieții. Cred că toate astea contează mult mai puțin decât faptul că părinții meu sunt îngropați acolo. Nu știu cum să explic asta, e greu să mânuiești frazele, nu știu, constat doar, ce iese nu exprimă ceea ce simt cu adevărat. N-am școală, asta e. Ce vreau să spun e că moartea exprimă mai bine adevărul lucrurilor decât viața. Am impresia că nimic nu-l leagă mai mult pe un om de un anumit pământ decât mormintele părinților și ale bunicilor săi. Tocmai ce am făcut această descoperire, o să mă mai gândesc la asta, e totuși o nebunie să spui că moartea ne leagă de viață când știm foarte bine că ea e

sfârșitul a tot și a toate. Rachel spunea: Adevărata țară e cea în care trăiești, așa este, dar el o spunea pentru acei emigranți care se autocondamnă să rămână mai presus de orice niște emigranți, nereușind să profite, până la urmă, nici de o țară, nici de cealaltă. Și nu greșea, așa ceva e de domeniul psihiatriei. Oameni ăștia nu se gândesc decât la ei înșiși, la propria lor moarte, la mormântul care știu că-i așteaptă în țară, niciodată însă și la copiii lor, pe care îi țin suspendați, periculos, în gol. Și atunci, inevitabil, atunci când cad, își rup gâtul. Nu pot să-mi imaginez cum s-ar purta Togo-au-Lait, de exemplu, dacă părinților lui le-ar fi trecut prin cap să-l crească exact așa cum fuseseră crescuți strămoșii lui, cred că ne-ar fi devorat pe toți fără nici o remușcare. Adevărata țară este și cea în care îți sunt înmormântați părinții. Așa simt eu, și tocmai de-aceea vreau să mă duc să văd acel pământ, să pășesc pe el, să preiau puțin din sufletul său plămădit, la rândul său, din toate sufletele care l-au hrănit de-a lungul veacurilor. Un secret învăluit în mister înăuntrul unei enigme, spunea un oarecare Churchill, pe care Rachel îl considera marele erou al războiului împotriva naziștilor. Aste este, probabil, o țară: un mister. În același timp, mă întreb: de ce nu mă simt atras de Germania? Tatăl meu acolo a văzut lumina zilei, bunicii mei dinspre tată acolo sunt îngropați, o parte a sufletului meu se află, prin urmare, acolo, în acea Germanie profundă pe care Rachel o descrie ca pe o taină de nepătruns. Să fie oare din cauza războiului? A trecutului lui tata? A faptului că nu am fost niciodată acolo? Rachel spune că e frumos, superorganizat, și că oamenii sunt extrem de drăguți. Într-o bună zi o să mă duc și acolo.

Știu din jurnalul lui Rachel, angajații consulatului algerian din Nanterre sunt departe de a fi niște persoane comode. O să încerc să nu am de-a face cu ei. O să văd dacă nu știu pe cineva din cartier care să știe pe cineva care să fie în cârdășie cu funcționarul de la pașapoarte. Aș câștiga timp și mi-aș salva banii.

Până la urmă, lucrurile au mers bine. Momo m-a orientat spre filiera potrivită, tatăl său făcuse la începuturile sale parte din afacere, în momentul *boom*-ului pașapoartelor, când Algeria tocmai ieșea din teroarea socialistă și emigranții începeau să creadă că vor putea să se întoarcă și să iasă din patrie când vor avea ei chef. Pașapoartele se vindeau ca pâinea caldă, plăteai dimineața și seara aveai *Ausweis*-ul, care îți era livrat la cafeneaua lui Da Hocine. Toată afacerea n-a ținut însă decât o primăvară, prăvălia s-a-nchis, dictatura socialistă a revenit în forță, aliindu-se cu alte două dictaturi, bazarul și religia, ceea ce l-a făcut pe tatăl lui Momo să se ferească de pașapoarte, nu mai putea ține pasul cu noii caizi. Cu banii câștigați a cumpărat măcelăria halal, devenind foarte repede un măcelar inegalabil, în deplina respectare a Coranului și a normelor de calitate. Sărbătoarea lui preferată e Aïd-ul, nu mai prididește atunci tăind beregăți prin tot ZUS-ul, îmbătându-se cu sânge ovin pentru o lună. Iată-mă așadar în posesia unui pașaport algerian cât se poate de verde și cât se poate de nou, obținut în aceeași zi în schimbul a doar cinci kilograme de carne de vită. Bietul Rachel înnebunise până îl obținuse pe-al său! Mi s-a părut ciudat, aveam impresia că sunt un francez clandestin. Asta este problema indivizilor cu sânge amestecat, nimic nu li se potrivește.

Ce mi-ar trebui mie ar fi un pașaport comun celor trei țări, Franța, Algeria, Germania. Trebuie să te descurci însă cu ce ai la-ndemână, repeta domnul Vincent când ne vedea aplecați, cu privirile vrăjite, asupra minunatelor noastre broșuri publicitare, visând la ultimul răcnet în materie de scule.

Pentru prima dată am văzut-o pe mătușa Sakina mirându-se. Când i-am adus la cunoștință intenția mea de a mă duce în sat, s-a încruntat și brusc s-a prefăcut că nu înțelege. Unde te duci?! a întrebat ea cu glas tremurat. Am continuat prefăcându-mă că nu i-am perceput neliniștea. La Aïn Deb, pentru o săptămână, să văd cum e, să mă reculeg la mormântul părinților, să-mi reîntâlnesc prietenii din copilărie. A stat câteva clipe pe gânduri și-a spus: Am ceva bani puși deoparte, o să cumpăr niște lucruri pentru copiii din sat, cred că nu au de nici unele.

După care mi-a pregătit o valiză, cea mai mare pe care a putut s-o găsească. Valiza unui emigrant care se întoarce în țară ca să joace rolul de Moș Crăciun al săracilor.

Când le-am spus că o să plec prietenilor mei, adunați zgribuliți într-o scară de bloc, au sărit cu gura pe mine.

— Ai înnebunit, o să-ți ia ăia gâtul!

— Ai uitat ce le-au făcut părinților tăi?

— Ai luat-o razna, rămâi aici!

— Nu știi nici araba, nici kabila, cum o să te înțelegi cu oamenii ăia?

— Fă-te că ești surdomut.

— Îmbracă-te în taliban, vei trece neobservat.

— Evită cartierele cu probleme.

— Periferiile mai ales.

— Ferește-te de sticleți, se pare că este o mafie.

— Evită bărboșii.

— O să te pună la proțap ca pe evrei.

— Sigur n-o să-ți mai dea voie să te întorci.

— Te vor aresta, nu-i iubesc pe francezi.

— Îi detestă pe copiii de emigranți, o să te oprească la graniță.

...

La tot acest potop am dat următorul răspuns:

— Acum că m-ați liniștit, vă spun Pa. Ne revedem peste opt zile. Așteptați-mă la Orly.

Seara și noaptea dinaintea plecării parcă nu se mai terminau. Mătușa Sakina venea și pleca, verifica dacă valiza este închisă, după care o deschidea, mai băga o chestie sau alta, o închidea la loc, strângea sfoara, apoi se întorcea în salon, se mai gândea o clipă și iar se întorcea să mai verifice o dată. Unchiul Ali stătea întins în pat, cu ochii în tavan, privind undeva în adâncul propriei minți.

În camera mea, am citit și răscitit jurnalul lui Rachel, pasajele despre călătoria lui în sat, aeroportul, polițiștii măsurându-i de sus până jos pe cei ce sosesc și scoțându-i din rând cu o pocnitură din degete pe suspecți, atmosfera de lagăr de exterminare care domnește pe străzile din Alger, taxiurile clandestine care își abandonează clienții în câmp, barajele false, jandarmii baricadați în barăcile lor, natura martirizată. În mod cu totul ciudat, în loc să mă descurajeze, tabloul acesta sumbru mai mult mi-a dat curaj. Niciodată nu am crezut că a te întoarce la originea lucrurilor e o treabă ușoară. Totul are un preț. Iar eu eram gata să plătesc acel preț. Rachel vorbea de drumul Damas-

culului, nu știu la ce se referă chestia asta, dar cred că despre drumul Algerului este vorba.

Mătușa Sakina n-a pus geană pe geană toată noaptea. Nu s-a clintit din salon. Îi treceau tot felul de chestii prin cap. Că sunt ultimul ei copil, când unchiul Ali se va prăpădi nu mă va mai avea decât pe mine. Trebuie neapărat să mă întorc!

Nici eu n-am închis ochii în noaptea aceea. Am citit ce-am citit, după care am stins lumina și, cu ochii-n tavan, încercam să reflectez. Atâtea lucruri nu-mi dădeau pace. Urmăream ideile care apăreau și cu cât le urmăream cu mai mare zel, cu atât apăreau mai multe. De-atâtea idei, am ațipit confuz de-a binelea. Eram ca drogat, și dintr-odată m-am văzut într-un culoar lugubru, agitat ca un condamnat la moarte. Mă zbăteam împotriva a ceva necunoscut, împotriva unei forțe care mă împingea în abis și iată că, ieșind din tenebre, doi bărbați cu cagule se aruncau asupra mea, mă imobilizau și mă luau pe sus gâfâind. Pedalam în gol. M-au azvârlit în mijlocul unui stadion ale cărui tribune erau pline ochi cu deținuți, ciudat de buimaci și de tăcuți și, în momentul în care încercam să văd cum aș putea să mă ridic și să fug, niște indivizi înspăimântători au ieșit din subterane, m-au încercuit și au început să-mi scandeze numele cu un soi de extaz gutural în glas: Schiller!... Schiller!... Schiller!..., continuând cu brațul întins spre mine: *Zig Heil!... Zig Heil!... Zig Heil!...* În tribune, tăcerea devenise atât de apăsătoare, încât am început să plâng de durere. M-am trezit sărind ca ars și am aprins lumina. Mamă, unde mă aflu? Mi-am prins capul în mâini. Privirea mi-a căzut pe

valiza care trona în mijlocul camerei. Nu-mi aminteam s-o fi lăsat acolo. Ce prostie, să-nnebunești, nu alta, eram sigur că o lipisem de perete, că o băgasem sub pat, că o pusesem pe scaun. Nu-mi puteam desprinde privirea de ea. Mă fascina, mă îngrozea, și în același timp zâmbeam în sinea mea, e doar un obiect, o cutie de carton, o valiză de emigrant pe care trebuie s-o prinzi bine dacă nu vrei să explodeze. Cui i-ar putea da prin cap să-și ia la el haine atunci când se duce nicăieri, sau doar pentru opt zile la prieteni, în celălalt „acasă" al său? Altceva spune valiza asta: mie, care mă scald în Exterminare, ea îmi spune deportare, îmi spune viața pe care o lași în urmă.

Nu era momentul să mă terorizez singur, peste foarte puțin timp îmi voi lua zborul spre o țară în care războiul face ravagii, în care nimeni nu e sigur că va apuca ziua de mâine. Sus inima, ce naiba, sunt băiat de cartier, am văzut atâtea, încât pot să mă iau la trântă și cu diavolul în persoană! Dar cât stăteam să-mi revin, toate o luau iarăși razna. Citesc, sting lumina, mă uit în tavan, hotărât să nu mă mai gândesc la nimic. Ajung să mă gândesc la cea mai bună metodă de-a nu mă mai gândi la nimic, și aceleași gânduri vin și mă potopesc iar. Eram din nou drogat și trimis pe acel stadion în care fantomele îmi scandau numele. Un cerc al infernului. M-am ridicat de-a binelea, am împins valiza sub pat, m-am întins pe jos sub fereastră, cu spatele lipit de perete, și am vegheat până când a răsărit soarele. Nu m-am simțit ușurat decât atunci când blocul și-a reluat vacarmul obișnuit. Era patru dimineața, bătrânii africani în papuci de zebu se pregăteau voinicește pentru migrația lor zilnică prin savană, credincioșii se dedau cu fervoare abluțiunilor lor, iar copilăretul din

bloc, trezit brusc din coşmarurile sale nocturne, urla să crape chiar şi timpanul unui surd. După care au pornit dintr-odată televizoarele şi radiourile. Nici mătuşa Sakina nu se lăsase mai prejos, îl aşezase pe unchiul Ali pe scaunul lui din faţa ferestrei, dereticase prin casă, pregătise micul dejun. Mi-am verificat de o sută de ori hârtiile şi am aşteptat ora plecării bând cafea după cafea. Tremuram. Pentru prima oară luam avionul de când mă întorsesem din Algeria, pentru prima oară părăseam Franţa, pentru prima oară înfruntam necunoscutul, pentru prima oară simţeam moartea atât de aproape. Şi pentru prima oară aveam să car o valiză. Eram îngrozit.

Jurnalul lui Rachel

Iunie, iulie 1995

A trecut deja mai bine de o lună de când bântui prin Europa. Şi tot pe urmele tatălui meu. Mă întorceam în timp. Era povestea vieţii mele. Nu mai puteam să suport Franţa, Parisul, casa, măruntele aşteptări cotidiene. Mi se întâmplaseră prea multe deodată, firma mă concediase, Ophélie mă părăsise şi sănătatea mă lăsase de izbelişte. Toate se năpustiseră asupra mea fără ca eu să pot să reacţionez în vreun fel. De fapt, văzusem dezastrul apropiindu-se, dar nu mişcasem un deget, l-am lăsat să se apropie. Pe un câmp de luptă, ciuruit în halul acesta şi rezistând cu atâta stoicism, aş fi ajuns o legendă vie, dar în cazul meu, prins în cămaşă de forţă cum eram, nu mi-ar fi folosit la nimic să mă zbat, răul venea dinăuntru. Totul în mine era sfărâmat. Eram asemenea acelor indivizi total dezarticulaţi, rămaşi văduvi după o mare iubire sau scăpaţi dintr-un dezastru absolut, care intră într-un doliu care nu mai ia sfârşit niciodată. Îmi pierdusem locul în societate şi în viaţă, eram un paria, fiul tatălui meu, aşa cum spunea una dintre epavele mele de prieteni, minunatul Adolphe, alias Jean 134, fiul cu nimic mai puţin remarcabilului Jean 92. La muncă, toată lumea se purta de parcă nu aş fi existat, nici o misiune, nici o şedinţă, nici un apel, dar nici nu ceream. Hârtiile erau pe ţeavă, nu departe de vârf,

aşteptam. Şi ce-aş fi putut face, preşedintele bătea lumea în lung şi-n lat în căutarea unui nou Eldorado. Când în sfârşit au sosit hârtiile, am plecat de parcă n-aş fi lucrat niciodată în firmă. O ultimă semnătură a fost de ajuns pentru a şterge fără urmă zece ani de bune şi loiale servicii. În cazul meu, nu s-a ţinut seama decât de ultimele şase luni; care, ce-i drept, erau catastrofale în comparaţie cu adevăratele succese pe care le înregistrasem de-a lungul celor nouă ani şi jumătate de până atunci. Bunul meu domn Candela mi-a strâns mai întâi mâna, apoi umărul, spunându-mi: „Te-aştept oricând pe la mine". Şi, ca un demn băiat din Sud ce era, o lacrimă i-a licărit în colţul ochiului. Am promis că aşa voi face şi am plecat. Terminasem cu pompele şi cu vanele, ca şi cu problemele de cavitaţie care decurg de fapt dintr-un defect de fabricaţie, şi nu dintr-o proastă utilizare din partea clienţilor sau din dezastruoasa calitate a apei, a petrolului sau a laptelui lor – pot să recunosc asta acum, când nimic nu mă mai ţine legat. Ophélie ajunsese în punctul din care nu mai exista cale de întoarcere, în mintea ei decizia fusese luată, respira din nou uşor, încet, încet îşi punea lucrurile în ordine, asemenea unei adevărate gospodine care îşi pregăteşte mutarea. Iar eu nu spuneam nimic. Din când în când, mă privea cu capul dat pe spate şi cu ochii pe jumătate închişi, după care ridica din umeri şi îşi vedea de treabă. Aceasta e latura ei de albină, mai puternică decât cea de femeie. Şi într-o bună zi a plecat. Mi-a lăsat o scrisoare pe masa din bucătărie. Am citit-o şi am băgat-o în sertar. Înţelesesem foarte bine că se hotărâse să facă ceea ce trebuia, logic, să facă, nu-i purtam pică. Nu poţi să trăieşti lângă un necunoscut, lângă o fiinţă atât de respingătoare. Şi încă nu ştia nimic, biata de ea, necunoscutul acesta era odrasla unui monstru

care în orice clipă putea să se preschimbe într-un şef SS şi s-o prăjească în cuptorul cu gaz. Trupul încetase să-mi mai trimită semnale de alarmă, nivelul de alertă fusese depăşit, în stadiul acesta nu mai simţi nimic, cel mult, din când în când, o mică sclerozã şi nevoia confuză de a-ţi smulge pielea. Eram absent din propria mea viaţă, distanţa dintre mine şi lume crescuse prea mult, se instalase vagul, liniştea se îndesise, orele treceau în gol, iar golul creştea din el însuşi. Eram precum străinul clarvăzătorului nostru Camus, un extraterestru pe Pământ, toate sunt la locul lor, dar sensul lipseşte. Eram, poate, mort şi nu-mi dădeam seama. Şi cum aş fi putut să-mi dau, eram într-o stare în care totul e relativ, deci lipsit de importanţă.

Aşa se întâmplă în cazul marilor calamităţi, ceva mocneşte în măruntaiele pământului, într-o zi apare o fisură într-un colţ, într-o seară edificiul scârţâie undeva, bănuieşti că s-a defectat ceva, începi să fii convins că totul poate să sară în orice clipă în aer, şi cât stai să cauţi un motiv să mai speri, zdrang, bum, trosc, totul e la pământ. Şi o imensă coloană de durere urcă la cer. După care se lasă tăcerea, şi ceva care aduce cu un gol imens. Te simţi buimac, strivit, sleit, amputat de propria demnitate, apoi cazi în prostraţie, în autism, mai aproape ca niciodată de sfârşit. Acolo ajunsesem, dacă nu chiar şi mai departe, în bezna absolută, la gradul 9 pe scara Richter, şi, atât cât se poate vedea în marile abisuri, eram singur. Singur ca nimeni altul pe lume. În rarele momente de luciditate îmi spuneam că suferinţa mea se datora faptului că eram un visător caraghios, un biet scrântit venit pe o lume de coşmaruri reînviate cu ideea unei vieţi simple, elegante, fără sincope. Cel mai des însă, asemenea dragului Adolphe în faţa absintului său ucigător, nu îmi spuneam nimic, visul,

viața, armonia, simplitatea nu erau decât niște cuvinte care nu aveau nici un sens pentru mine. Aveam oare dreptul să le folosesc știind cât de profund le batjocorise tatăl meu? Poziția mea e ciudată. Și extrem de dureroasă. Devastatoare. Mă simțeam în pielea și trăiam viața amărâtă de zi cu zi a unui deportat care își așteaptă sfârșitul, dar în același timp mă simțeam și în pielea tatălui meu, invidios pe sacerdoțiul său care aduce sfârșitul. Cele două extreme se întâlneau în mine zămislind tot ce poate fi mai rău. Ca maxilarele unei menghine strânse la maximum.

A trecut pe aici avocata lui Ophélie. O bondoacă simpatică. Părea că are probleme cu astmul sau îi plăcea să respire sacadat ca să-și impresioneze clienții și să-și neliniștească partea adversă. Avea obrajii de un roz infinit, iar sânii îi erau atât de lăptoși, încât putea să-i orbească pe șoferii care veneau din sens opus. Mi-a zâmbit ca o adevărată profesionistă și, în joacă parcă, mi-a cerut să semnez actele. M-am supus fără să mă uit și i-am spus: Nu era nevoie să tăceți ostentativ, e normal ca totul să-i revină viitoarei mele foste soții. Vă rog să aveți amabilitatea de a pune o vorbă bună pentru mine, aș vrea să mai stau în casa ei până ce voi reuși să-mi găsesc o locuință departe de-aici. Mi-a promis cu un zâmbet plin de compasiune. După care ne-am despărțit cât se poate de mulțumiți unul de celălalt.

Probabil că am făcut totul mașinal. Nu-mi amintesc de nimic. Într-o dimineață, m-am trezit la Roissy cu o carte de îmbarcare pentru Frankfurt în mână. Tot bagajul, o geantă. Câteva schimburi, livretul militar al tatei și caietul acesta gros de care nu m-am mai despărțit din... da, din aprilie '94,

sau ceva mai târziu, de la Aïn Deb, când *Chestia* a pus stăpânire pe mine.

În timp ce îndeplineam formalităţile de control, mă întrebam: De ce tocmai Frankfurt? Abia în avion mi-a revenit memoria. În livretul său militar stă scris că Hans Schiller a urmat studii de inginerie la facultatea de chimie a Universităţii „Johann Wolfgang Goethe" din Frankfurt am Main. Restul a venit prin deducţie, din cercetările pe care le făcusem. Citisem undeva că tocmai în laboratoarele grupului chimic-industrial IG Farben, cu sprijinul Universităţii JWG, sub conducerea sinistrului Nebe[1], şeful lui Einsatzgruppe B, fusese pus la punct gazul morţii, Zyklon B. Din acel moment, nu mai putusem să-mi scot din minte ipoteza că tata, care tocmai pe-atunci îşi încheia studiile, fusese implicat, într-un fel sau altul, în aceste cercetări şi în nesfârşitele controverse pe care proiectul de a-i gaza pe deportaţi le stârnise în rândul demnitarilor Reich-ului, printre intelectualii lui şi sufletele lui miloase. Întrebarea care nu le dădea pace era următoarea: dacă s-a luat decizia ca toţi *Vernichtung lebensunwerten Lebens*, evreii şi alţi *minderwertige Leute*[2], idioţii, bolnavii, *Romanichel*-ii[3] şi homosexualii să fie gazaţi, trebuie să procedăm oare cu omenie, sau numai rezultatul contează? Prima abordare, soluţia umană, *humane lösung*, presupunea utilizarea unui gaz fără miros sau, şi mai bine, a acidului prusic care are

---

1. Arthur Nebe (1894–1945), fost şef al poliţiei naziste, responsabil pentru uciderea a câteva zeci de mii de evrei în prima fază a Şoah-ului, executat de ai săi pentru participarea la complotul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944.

2. În germana nazistă, „oameni inferiori, lipsiţi de valoare".

3. Vechi termen peiorativ pentru „ţigani", însemnând, în limba rromani, „om de-al nostru" sau „unul ca noi".

un miros dulceag, şi pe care firma IG Farben îl producea deja în cantităţi industriale pentru uz agricol şi casnic, adică pentru distrugerea paraziţilor din hangare şi a gândacilor din apartamente. Cei gazaţi nu ar simţi nimic, n-ar şti că-şi dau duhul. La un moment dat, ar cădea ca muştele, şi cu asta, basta. Ceea ce reprezintă, într-adevăr, cea mai umană modalitate de a ucide, *eine der humansten Tötungsarten*. Şi, în plus, *i-ar scuti pe călăi de oroarea întregii afaceri*. Se dovedea însă că această metodă prezenta un risc serios pentru soldaţii germani şi, în subsidiar, pentru operatorii camerelor de gazare, aşa-numiţii *Sonderkommandos*, deportaţii supuşi caznei de a strânge cadavrele tovarăşilor lor şi de a le duce la crematorii, care puteau, după un prim rând de sinucigaşi, să pătrundă nepreveniţi în camerele de gazare şi să fie decimaţi fără să bănuiască nimic. Alţii, şi tocmai aceştia au reuşit să încline balanţa deciziei, erau adepţii ideii de a face gazul puternic iritant prin adăugarea unui *avertizor*, a unui *Warnstoff*, care să-i semnaleze prezenţa reziduală în camerele de gazare şi duhoarea în timpul operaţiilor de manipulare a buteliilor de gaz, în mod natural susceptibile de a prezenta scurgeri. Trebuie se alegem între soldat şi condamnat, spuneau ei ca argument suprem, între siguranţa unuia şi disconfortul celuilalt. S-a optat pentru modalitatea înţeleaptă, problema fiind în aşa fel formulată încât să te conducă în cel mai omenesc mod posibil să le acorzi întâietate alor tăi. Cei gazaţi aveau să sufere atroce, dar scopul fiind tocmai acela de a-i suprima şi de a le arde cadavrele, această neplăcere nu mai conta, putând fi acceptată din punct de vedere moral. Pentru a linişti sufletele sensibile, a fost pus la cale un şiretlic: condamnaţilor care sunt duşi la camera de gazare li se va spune că fac duş, vor fi bucuroşi şi recunoscători. Dar acesta e genul de truc

pe care nu-l poți folosi decât o singură dată, în lagăre totul se află imediat. Până la urmă, promisiunea le va fi rezervată noilor deportați, care prin însăși natura lor sunt nedoriți în lagăr: *Inutilii*, bătrânii, copiii, femeile însărcinate, bolnavii, handicapații. Aceștia atât așteaptă să creadă.

Citisem că la Frankfurt, în una dintre periferiile sale, azi dispărută, se făcuseră numeroase teste pe cobai umani. Aceștia erau tratați pe grupuri de câte cinci sau pe grupuri de câte zece, loturi când omogene, femei, bărbați, copii, bolnavi, când amestecate, pe familii, tatăl, mama, fiul, fiica, bunica, dar și servitoarea, dacă era evreică sau un pic retardată, scopul fiind acela de a determina cantitățile de gaz necesare și suficiente, și într-un caz, și în celălalt, pentru a-i face pe toți să treacă pe lumea cealaltă într-un interval rezonabil de timp. Capacitatea respiratorie fiind diferită de la un subiect la altul, ne putem imagina că s-a făcut o legătură între o variabilă și cealaltă, între volumul de aer inspirat într-o anumită unitate de timp și viteza de a face pe cineva să treacă pe lumea cealaltă, ținând cont de anumite variabile naturale cum ar fi faptul că un bebeluș inhalează în mod evident mai puțin aer decât un adult, dar este, în schimb, cu mult mai fragil, un fleac putând să-i aducă sfârșitul. Este povestea lui Galilei, atunci când, în fața unui public alcătuit din prelați rămași cu gura căscată, demonstra pe bază de experiment că toate corpurile, indiferent dacă sunt ușoare sau grele, cad la pământ cu aceeași viteză, independent, deci, de masă. Un adult e mai solid, dar înghite mai mult aer decât un bebeluș, în timp ce acesta inspiră mai puțin aer, dar e mai sensibil. Una peste alta, într-un final ajung să treacă pe lumea cealaltă în același timp. Aceste experiențe nu demonstraseră decât că puteai băga oameni în cuptor fără să fii

nevoit să ţii seama de sexul, vârsta sau starea lor de sănătate. Ucişi cu un glonţ, cu o frânghie sau într-o baie de gaz, toţi mor la fel. Nu trebuia, prin urmare, să fie triaţi, ceea ce simplifica în mod cert o exterminare de masă. Problema rămâne, cu toate astea, complicată, există nenumăraţi parametri care intră în joc, stresul, dozajul, modalităţile execuţiei, forma camerelor de gazare, comportamentul operatorilor etc. Au fost chiar unii care s-au interesat de paranormal şi de religios, viaţa şi moartea fiind nişte abstracţiuni care ies uneori din obişnuit şi pot face valuri în mintea operatorilor; s-a vorbit de răzbunări ale rabinilor, de fantome revanşarde, de miracole periculoase, ajungându-se la concluzia că o mecanizare cât mai avansată ar elimina astfel de baliverne, munca la bandă lăsându-i fiecărui operator impresia că se achită de sarcina cea mai nevinovată din procesul de exterminare. La fel ca în cazul plutoanelor de execuţie, fiecare soldat este liber să creadă că el a tras celebrul glonţ orb. Această abordare tayloristă a fost extinsă la întregul proces, de la inventarierea evreilor din oraş până la incinerarea cadavrelor lor în lagăre, trecând prin arestarea şi prin transferarea lor. O verigă nu trebuie să ştie niciodată că întregul lanţ depinde de ea. Nu suntem egali în faţa morţii, unul se curăţă de la un simplu curent de aer, în vreme ce altul, nu neapărat mai mare, mai înalt sau mai şmecher, poate să supravieţuiască unui cutremur. Maşinii îi revine datoria să egalizeze raportul nostru cu moartea. Trebuie stabilite, prin urmare, nişte medii, ţinând cont de parametrii cu ponderea cea mai mare. Au fost introduse abacuri care să permită o exploatare mecanică în lagărele de exterminare, în care mâna de lucru nu se remarcă neapărat prin inteligenţă. Abacul este un fel de regulă de calcul uşor de folosit. Nu faci decât să muţi regleta centrală

a instrumentului pe cifra care indică numărul persoanelor înghesuite în camera de gazare, pui cursorul pe volumul camerei de gazare exprimat în metri cubi, şi obţii fără a fi nevoit să faci tu însuţi vreun calcul cantitatea de Zyklon B care trebuie injectată în duză. Rezultatul e corectat apoi readucând regleta în dreptul cifrei care indică temperatura camerei de gazare şi cursorul în dreptul cifrei care semnalează cantitatea de Zyklon B obţinută iniţial. Pe vreme frumoasă, cu o temperatură a aerului de douăzeci şi cinci de grade Celsius, de pildă, moartea e garantată pentru nouăzeci şi cinci la sută dintre subiecţi într-un interval de treizeci de minute. Pe vreme rece, sub cinci grade, masa de aer este, într-o oarecare măsură, imobilă, gazul se răspândeşte greu, cu consecinţe asupra randamentului. Te poţi trezi obligat să reiei întreaga operaţie sau să măreşti cantitatea de fluid. În ambele cazuri, pierdere de timp şi de bani. A risipi zece minute şi zece Reichsmarks per subiect nu înseamnă mare lucru, dar în perspectiva a zece milioane de indivizi sortiţi să ajungă la groapă, falimentul ajunge să se cifreze la o sută de milioane de minute şi la treizeci de milioane de Reichsmarks, o nebunie pentru o ţară angajată, în plus, într-un război mondial mult mai profitabil.

Se va descoperi, mai târziu, că teoria era falsă. Adică era adevărată doar în condiţiile ideale ale experimentării în laborator, la scară redusă. În realitate, lucrurile stau altfel. Problema scăpărilor de gaz nefiind deloc cea mai neînsemnată, a călăfătui o chichineaţă pentru doi, trei cobai aflaţi într-o stare deplorabilă şi a etanşeiza un hangar pentru două mii de persoane călite de o detenţie neîntreruptă constituie două probleme total diferite. Ajunsesem la influenţa temperaturii în regim de exploatare reală. S-a dovedit că pe vreme caldă randamentul era deplorabil, dar optim, din contră,

pe vreme rece. Aberația i-a nedumerit pe mulți, dar misterul a fost lămurit foarte repede, altele făcându-și însă apariția, pentru că în realitate nimic nu se potrivește vreodată cu ceea ce ni se pare că putem stabili pe hârtie. Astfel, gazul Zyklon B nu avea chiar toate calitățile pe care i le atribuiau fișele fabricantului, și conținutul butoaielor, două sute de litri potrivit etichetei comerciale, prezenta niște variații de volum suficient de mari pentru a compromite o operație de gazare din trei. Te gândești, evident, la inevitabilele scăpări, dar principalul motiv îl constituia diluarea produsului pe care firmele prietene Reich-ului, în frunte cu IG Farben, o practicau pentru a aduce din condei statisticile destinate administrațiilor tutelare. Este o afacere de foarte mulți bani și de *backhand*, de comisioane ilegale acordate prietenilor. Să revenim însă la temperatură, acest parametru a pus la rândul său nu puține probleme, așa că merită câteva considerații. Când e cald, presiunea gazului scade, acesta se ridică și se concentrează în partea de sus a camerei. Este însuși principiul gazului. Sacrificații au înțeles foarte repede asta, la apariția primelor tulburări se aruncă la pământ, închid ochii și își încetinesc ritmul respirației. La sfârșit, când erau deschise supapele camerei de gazare, după treizeci de minute, stupefacție: subiecții noștri erau găsiți întinși pe jos, într-o stare deloc bună, dar, cei mai mulți, încă în viață. Aveai tot dreptul să consideri că aceia care muriseră căzuseră victime mai curând panicii, strivirii și sufocării decât gazului propriu-zis. Pe vreme rece în schimb, gazul rămâne la nivelul solului, în concentrație mare, iar rezultatele sunt excelente. Au existat și de data asta supraviețuitori, copii pe care părinții îi ținuseră pe umeri cât de mult putuseră, însă aceste excepții nu făceau decât să confirme regula. Bieții micuți erau într-o stare atât de rea încât, de

fapt, se stingeau în drum spre *Krema*, crematoriul. Nu era nevoie să mai fie gazați încă o dată, perpectivă oribilă pentru operatori. Și forma camerelor și dimensiunile lor contau, de asemenea, mult. Cu o cameră îngustă și cu tavanul jos, randamentul e remarcabil, dar este greu să-i introduci pe subiecți într-o astfel de încăpere, intră în panică în fața a ceea ce pe bună dreptate putem numi un cavou. Putea să se se stârnească revoltă și să se producă dezordine, lucru care, pe pământ germanic, constituie principalul păcat. Care s-a produs însă în multe lagăre, unde a fost pur și simplu nevoie să fie mărite camerele de gazare. O cameră de gazare largă și cu tavan înalt îi liniștește pe condamnați. Ghici de ce! Natura umană este de nepătruns, deoarece rezultatul este același, iar condamnații știau foarte bine acest lucru. Preferința așa-numiților *Sonderkommandos* se îndrepta, evident, către camerele de mari dimensiuni. Mai puțin efort, mai mulți morți, rezultat care îi îngrozea pe servanții de pe lângă *Krema* atunci când capacitatea cuptorului lor nu se potrivea cu cantitatea ce le era livrată. Cadavrele stau claie peste grămadă, putrezesc, atrag șobolanii, muștele și toate celelalte, ceea ce reprezintă cu adevărat o culme a dezordinii.

Până la urmă, a gestiona o exploatare de acest fel nu e chiar atât de simplu cum pare. Este o industrie de mare amploare, cu toate neplăcerile pe care ni le putem imagina, cu toate problemele de mână de lucru, în frunte cu subcalificarea și absenteismul, cu întreruperile de curent electric, rupturile de stoc, dezechilibrele dintre ofertă și cererea camerelor de gazare și a *Krema*, care dau peste cap toate planificările, strică ritmurile de lucru, creează strangulări și șomaj tehnic. E vorba de management, cum se zice azi pentru a spune că e mai complicat decât simpla gestionare, cu tot ceea ce-l caracte-

rizează, criterii de performanță cu totul irațională, dar instituite pe post de religie, cu certurile, găștile, conflictele de autoritate, micile războaie pentru posturi și capcanele pe care fiecare i le întinde celuilalt. Lagărele se pizmuiau pentru orice, pentru echipamentele primite, bugetele acordate, experții repartizați acolo unde nu e neapărat mai multă nevoie de ei, se întreceau în abilitatea de a se pune în valoare și de a lega relații utile, în zel, în inventivitate, nimeni nu urmărea decât să-l cucerească pe Führer, toți tremurau de frică să nu-l dezamăgească pe tenebrosul Himmler. Nu poți însă să controlezi totul, și când ceva se strică într-un punct, se repercutează asupra întregului lanț de exploatare. Cum să găsești un responsabil în aceste condiții? Abia ce rezolvai o problemă, că alte o sută se iveau alături. Putea fi vorba de catastrofe teribile, incendii, explozii, pandemii brutale, evadări, sabotaje, cu toate confuziile în serie, raporturile de redactat, stresul de ținut în frâu, sancțiunile de adoptat ce rezultă de-aici și care, în definitiv, răresc rândurile și fac să scadă randamentul cel sacrosanct. Era nevoie de specialiști stabili capabili să le dreagă în timp real. Diletantismul și reparațiile de mântuială erau total interzise, al Treilea Reich le plasase înaintea celor șapte păcate capitale. Nu e nevoie de mai mult de cinci minute ca să convoci plutonul de execuție și încă de și mai puțin ca să semnezi o trimitere pe frontul rusesc. În partea legată de gaz era nevoie de un inginer chimist experimentat, iar în partea legată de crematoriu, de un specialist în combustie. Și de medici, laboranți, contabili, furieri, pe scurt, de tehnicieni peste tot, un lagăr nu se reduce la camerele de gazare și la *Krema*, există și restul uzinei, în frunte cu atelierele de tot felul și cu exploatările agricole, cărora le revenea onoarea de a răspunde la cele mai bune costuri

nevoilor Reich-ului în materie de produse industriale şi naturale. Un lagăr de dimensiuni mari înseamnă, totuşi, trei sute sau patru sute de mii de deţinuţi care se rulează în permanenţă, un personal de supraveghere pe măsură, zeci de servicii şi o organizare a muncii împinsă la limită. Întrebaţi orice primar sau PDG, şi vă va spune că a gestiona un oraş sau o întreprindere de aceste dimensiuni nu este deloc o bagatelă. Un genocid industrial nu este la îndemâna oricărui *serial killer*. Iar a coordona douăzeci şi cinci de lagăre de exterminare răspândite în mai multe ţări este o treabă titanică care ar face să pice mai multe guverne în zilele noastre. Gândiţi-vă doar la problema logisticii feroviare, şi veţi constata cu uimire numărul colosal de sarcini precise care trebuie efectuate conform unei programări stabilite aproape la minut. Cu trenurile nu te joci. Toate aceste milioane de oameni, mai înainte de a fi gazate, trebuie reperate, identificate, inventariate, capturate, regrupate, transportate, repartizate în funcţie de multiple criterii, uneori contradictorii, înregistrate din nou, hrănite, îmbrăcate, îngrijite, făcute să muncească după normele Reich-ului, supravegheate, sancţionate şi, în sfârşit, nimicite, şi toate astea în locul şi la momentul potrivit şi, mai ales, în cel mai mare SECRET. Să nu uităm: secretul era cheia de boltă a întregii Maşinaţiuni, resortul fără de care aceasta nu putea avea sorţi de izbândă. Pentru Soluţia Finală, secretul era ceea ce este invizibilitatea pentru Dumnezeu; eliminaţi-l pe primul sau dezvăluiţi-l pe-al doilea, şi totul se duce de râpă. Am citit undeva că în punctul cel mai înalt de perfecţionare atins de sistem numai lagărul de la Auschwitz ardea până la cincisprezece mii de suflete pe zi. Ne putem imagina ce ritm infernal însemna asta. Tata a petrecut ceva vreme acolo,

a trebuit pesemne să tragă din greu. Dar cum se plimbase şi-şi dăduse silinţa prin toate lagărele din Germania şi din Polonia, experienţa l-a ajutat să facă faţă.

Gândindu-mă, tocmai, la el, la munca lui atât de tracasantă şi care-i aducea atât de puţine satisfacţii, am ajuns să adun şi să colaţionez o mulţime de informaţii despre camerele de gazare şi crematorii. Voiam să ştiu cum arăta viaţa lui de zi cu zi în slujba exterminării. Am considerat, de asemenea, că pentru a-ţi putea judeca tatăl trebuie să-i cunoşti crimele în detaliu, să le defineşti şi să le caracterizezi fiecare etapă şi să le reconstitui cât mai îndeaproape desfăşurarea. Mai rămâne capitolul circumstanţelor, dar am reflectat deja asupra acestei chestiuni şi cred că am ajuns la concluzia că un om contaminat de Rău care nu se sinucide, care nu se revoltă, care nu se predă pentru a cere dreptate în numele victimelor sale, ci, dimpotrivă, fuge, se ascunde şi organizează uitarea pentru tovarăşii săi nu are dreptul să fie compătimit, nu are dreptul să beneficieze de vreo circumstanţă atenuantă. Întotdeauna, copiii sunt nemiloşi cu taţii lor, dar tocmai pentru că îi iubesc, pentru că îi admiră mai mult ca pe oricine pe lume. Mă gândeam însă, înainte de toate, la victimele acestui uriaş infern, şi îmi spuneam că întregul sens al lumii se risipise ca fumul odată cu ele. Suntem într-o nouă eră, imposibilul e tot ce este posibil. Graţie informaticii, automatizării şi metodelor moderne de manipulare a maselor, marele Miracol se află la îndemâna noastră. Să ne gândim câte suferinţe au fost nevoite să îndure atâtea popoare respectabile plecând de la nişte breviare atât de lipsite de orice valoare precum *Mein Kampf* şi cu mijloacele derizorii ale unor ţări mai curând subdezvoltate: „Cărticica roşie" a lui Mao, cea verde a lui Gaddafi, cea a lui Kim Il-song, cea

a lui Khomeini sau cea a lui „Turkmenbaşy" Saparmurat[1], să ne gândim, de asemenea, la milioanele de bieţi oameni distruşi de nişte secte deplorabile ca idei şi mijloace.

Am studiat multe alte lucruri. De exemplu, această problemă niciodată cu adevărat rezolvată, vreau să spun într-un mod general, aplicabil tuturor lagărelor: care e starea de sănătate a deportaţilor cea mai potrivită vieţii de lagăr, capabilă să împace cel mai bine cerinţele de productivitate a muncii cu imperativele de securitate? Bolnavi, prea slăbiţi, deportaţii nu sunt buni de nimic, nu fac decât să strice bunurile Reich-ului, dar în bună stare sunt periculoşi, gândesc, se răzvrătesc, pun la cale rebeliuni, sabotează instalaţiile, îi trag pe sfoară pe *kapo*, nişte brute mult prea grosolane ca să bănuiască ceva ce nu văd, subminează moralul tinerilor recruţi neobişnuiţi cu viciul. Uşor de formulat, dar greu de soluţionat, această problemă a făcut obiectul a nenumărate studii şi a foarte multe experimente. În primul rând, nu toţi bolnavii sunt cu-adevărat bolnavi. S-a verificat cu asupra de măsură, cei care spuneau că sunt pe moarte i-au văzut murind pe mulţi dintre coreligionarii lor înainte să cadă ei înşişi; şi mulţi dintre cei care se considerau în plină formă erau, de fapt, pradă unui demers suicidar, voiau pur şi simplu să se omoare muncind; aceştia sunt cei mai periculoşi, disperarea îi face să devină vicleni, duri, vicioşi, sunt capabili de orice, să pună mâna pe o mitralieră şi să tragă de jur-împrejur până la ultimul glonţ, să dea foc barăcilor, să se năpustească asupra unui gardian şi să-i taie gâtul sau să-l lipească de gardul

1. Saparmurat Ataievici Niiazov (1940–2006), supranumit Turkmenbaşy („şeful turkmenilor"), a fost, între 1985 şi 2006, şeful Turkmenistanului, fiind considerat unul dintre cei mai duri dictatori ai lumii.

electrificat până ce carnea arsă li se contopește în moarte. Consemnul neîncetat repetat era ca aceștia să fie identificați din vreme și să fie eliminați pentru a se da un exemplu sau, dacă se poate, căci este vorba totuși de forță de muncă, să fie readuși în situația să spere; rețetele în acest sens nu lipsesc, uneori un simplu gest prietenesc este de-ajuns pentru a face să scadă febra suicidară, alteori, dimpotrivă, atitudinea forte reprezintă soluția.

În termeni actuali, s-ar putea spune că este o chestiune de cercetare operațională, un caz teribil de complicat în care trebuie să se țină seama atât de parametri cuantificabili, măsurați de medici, cât și de alți parametri care nu pot fi măsurați, cum ar fi influența iernilor lungi asupra comportamentului, mirosul pestilențial care bagă groaza în suflet și îl distruge, teribila și infinita singurătate a individului, certurile dintre deținuți, ponderea pe care o au zvonurile, sosirea a noi deportați care trezesc atenția sau, dimpotrivă, îi duce la disperare, îi ucide, ce știu eu, moralul unui om e ca fumul, o nimica toată îl împinge într-o parte sau în alta, iar până la urmă se subțiază și se pierde în nebunie. Numai flerul și experiența veteranilor din *stalag*-uri au permis depășirea acestor probleme. Absolut toate soluțiile au fost găsite în lagăre, pe cale empirică, niciodată în laboratoarele din capitală, în care savanții se complăceau în elucubrații intelectuale și experimente în eprubetă. Ca întotdeauna, terenul e mult mai susceptibil să sugereze soluții decât reconstituirile teatrale aseptizate care nu urmăresc decât să-i impresioneze pe reprezentanții autorităților, pe *Bonzen*, pentru a obține de la ei credite, promovări și promisiuni. La naiba cu modelele la scară redusă, sunt o negare a realității, oroarea nu reprezintă deloc un parametru marginal al experienței, ci este însuși miezul întregii afaceri. În lagăr ești cu mâinile în sânge și în dejecții, îți riști sufletul,

faci pe dracu' în patru, în stare de urgență mizezi pe orice, pe moralul deținuților, pe disensiunile dintre ei, organizezi petreceri, întreceri, conflicte, strecori informații menite a-i face pe oameni să creadă tot felul de lucruri, o eliberare în viitorul apropiat, o livrare masivă de cartofi, de pâini, de sobe, extinderea lagărului, reorganizarea muncii, instalarea unor dușuri adevărate, deschiderea unor biblioteci, posibilitatea de a trimite scrisori, de ce nu. În gol poți spune orice, întotdeauna vei avea un ecou. Poți însă să faci și contrariul, să-i zdrobești mărunt, să-i lipsești de orice, să-i bați măr, să semeni teroare, să-i supui neîncetat, zi și noapte, unui ritm infernal, ca să-i aduci cu picioarele pe pământ. Când îi vizitează speranța, se trezesc la viață, se îndârjesc, devin îndrăzneți, o scânteie e de-ajuns. Trăgându-i pe sfoară, trecând de la cald la rece și invers, la momentul potrivit, îți corectezi tirul, întrerupi procese, dezmembrezi clanuri, câștigi timp, menții randamentul, ba îl faci chiar să crească. E vorba de vechiul și bunul sistem care le e aplicat recruților, îi pui să alerge degeaba, doar pentru a-i face să-și cheltuiască energia, le ordoni adunarea la marginea câmpului și îi pui să se numere unii pe alții degeaba, doar ca să se abrutizeze, îi faci să trudească din zori până noaptea degeaba, doar pentru a-i face să-și piardă orice speranță de libertate, organizezi alarme degeaba, doar pentru a-i face să se îngrijoreze, îi pedepsești degeaba, doar ca să înțeleagă că viața le-atârnă de-un fir de ață, și într-o dimineață îi dai afară din cazarmă tot degeaba, doar ca să se ducă să moară în altă parte. Singura diferență este că în lagăre munca înseamnă moarte, pedepsele înseamnă moarte, relele tratamente înseamnă moarte, îngrijirea înseamnă moarte, permisia înseamnă moarte, timpul liber înseamnă moarte, rația înseamnă moarte, alarma înseamnă moarte, iar evadarea înseamnă Moartea-pe-loc.

Un om care moare pentr-un da sau un nu. Cea mai bună rețetă este, evident, să-i faci să dispară pe cei vechi mai înainte de a apuca să prindă cheag și să-i corupă pe boboci. Pe de altă parte, tocmai cei vechi, unși cu toate alifiile, asigură randamentul, nou-veniții sunt mult prea înspăimântați ca să pună osul la muncă. Frica se răspândește, într-o clipă se transformă în panică. Și aici ne aflăm tot în fața unei dificile probleme de cercetare operațională, trebuie găsit și menținut, în permanență, un echilibru pentru ca sistemul să dăinuie, să funcționeze eficient fără a fi pus în pericol. Să nu uităm că finalitatea lagărelor o constituie exterminarea și, cu toate că toată lumea știe asta, nimeni nu o spune și nu o gândește cu adevărat, nici condamnatul, din nevoia de a spera, nici călăul, din grijă pentru productivitate, toată lumea purtându-se ca și cum moartea n-ar fi decât o pedeapsă grea printre alte pedepse grele, și tocmai asta face ca relațiile lor de muncă să fie atât de complicate.

Conducerea unor astfel de lagăre nu e deloc simplă. Când mă pun în pielea tatei și încep să înțeleg incredibilele dificultăți de care se izbea zilnic și să le compar cu cele pe care le poate întâmpina o multinațională ca a noastră, chiar și în cea mai proastă conjunctură economică cu putință, sub bombardamentul știriștilor, sub presiunea brokerilor, cu toate revoltele clienților, ucazurile funcționarilor și terorismul sindicatelor pe cap, îmi vine să râd strâmb. Performanțele formidabilei organizări militaro-industriale naziste sunt neegalate și de neegalat.

Dar chiar era necesară această călătorie? În plan tehnic, în mod sigur nu. Ceea ce era de știut știam. Ce voiam era să fiu acolo pe unde trecuse tatăl meu și să-i vorbesc peste

bariera timpului. Altfel, cine ar putea să-mi spună ce vreau eu să aflu despre el, care i-a fost parcursul, în ce stare de spirit era atunci când împărțea moartea la o asemenea scară? S-a revoltat, se bucura de puterea pe care-o avea? De ce această ură față de evrei, de ce această ură totală, ce aștepta de la ea? Când a căzut al Treilea Reich, la ce se gândea, la sfârșitul lumii, la sfârșitul unei anumite lumi? Ce a simțit atunci când, la descoperirea lagărelor de exterminare, întreaga umanitate a urlat de groază de s-a auzit până la celălalt capăt al universului? S-a trezit oare la realitate? S-a simțit cumva ofensat, spunându-și că omenirea n-a înțeles nimic și că la celălalt capăt al universului sfârșitul lumilor este o banalitate, o fatalitate înscrisă în ordinea imemorială a lucrurilor? Haosul vine din haos și se întoarce în haos, este o lege matematică, poate fi observată în cer ca într-o carte deschisă. Atâtea civilizații, imperii uriașe și popoare faimoase au dispărut fără urmă, unde e noutatea, vechiul trebuie să moară pentru ca noul să poată să apară. Întrebările astea mă înnebunesc, pentru că le cunosc răspunsul: tata nu s-a sinucis, nu s-a predat, a fugit, a tăcut, a uitat. *Nu mi-a spus nimic.*

Am tras la un minuscul hotel rustic luminos ca un soare de primăvară. De la fereastră vedeam universitatea plantată într-un decor de vis, în care domnește verdele. Gazon tuns, copaci centenari, garduri vii desenate cu laserul, bazine pline, bănuiesc, cu pești bine hrăniți de niște mâini nevăzute animate de cele mai bune intenții, având, în orice caz, grija punctualității, a măsurii și a calității. În centrul sitului, așezată pe o colină sferică, Maiestatea Sa Universitatea „Johann Wolfgang Goethe". Ce clădire superbă! Seniorială, ultrabogată, și extrem de apetisantă în culorile ei rozalii. M-am

gândit cu tristețe la școala mea de la Nantes, și în fața ochilor mi-a apărut o femeie de serviciu prăpădită, neîngrijită și posomorâtă, încurcându-se în mătură și găleți. Aici, impresia de templu al științei e izbitoare. Studenții, mulți și disciplinați, deplasându-se în grupuri sau în șir indian, au aerul unor bătrâni savanți austeri, în același timp pedanți și distrați, dar și năuci, puși pe glume și jerpeliți într-un mod simpatic, ca toți cărturarii de vârsta lor. Profesorii fac notă discordantă, au alura ușor ridicolă a unor tipi cumsecade și anacronici prin definiție inofensivi, veniți de la țară să-și facă cumpărăturile în locul nepotrivit. Poartă un coș, o paporniță, un sac de pânză sau o plasă în stil vechi. Mi-am adus aminte că Germania se află în plină criză ecologică, ceea ce se potrivește de minune cu extraordinarul ei țesut industrial. Vechea și buna servietă din piele de vacă sau din imitație de piele nu avea trecere, anul acesta, la universitatea din Frankfurt. Pe vremea mea, la Nantes, purtam rucsacuri impermeabile, și îmi amintesc că domnul Candela, ca un șaișoptist narcisic ce era, mi-a spus că pe vremea lui veneai la facultate cu mâinile goale și plecai la braț cu o studentă. Alte vremuri, alte obiceiuri.

Până acum, încă mai puteam să-i acord viitorului meu tată anumite circumstanțe atenuante, să văd în el doar un licean, un băiat vesel, plin de viață, cetățeanul modelat prin decret, bravul soldat care trăiește doar pentru plăceri și fără să-i pese de nimic, care pleacă la război fără să-și facă nici o problemă. E tânăr, nu știe nimic, Soluția Finală e un secret de stat, o afacere inimaginabil de intimă între Marele Führer, cocoțat în cuibul lui de vulturi, inexpugnabilul *Berghof*, și micul deportat înfometat de-acolo, de departe, de undeva

din adâncul Europei, dintr-un *stalag* rupt de lume de furtunile de zăpadă. Toată lumea bănuia ceva, vorbea despre asta în mod aluziv, toată lumea băgase de seamă că stelele, evreii şi alţi *Minderwertige Leute* se cam răriseră de pe străzi, că multe prăvălii rămâneau disperat de închise, că *Judenhaus* îşi schimbaseră ocupanţii şi că sinagogile fuseseră transformate în localuri utilitare, dar războiul e război, mai întâi trebuie să-l porţi, abia apoi te apuci să numeri morţii şi dispăruţii, iar secretele de stat, asemenea cadavrelor, încep să urce la suprafaţă.

Am hoinărit prin împrejurimile universităţii. Un student îşi petrece viaţa prin cârciumi şi prin taverne, aici stai de vorbă, aici pui lumea la cale, aici îţi rumegi deziluziile. Ce altceva făcusem eu însumi la Nantes, vreme de patru ani? Am vizitat toate localurile. Nu reuşeam însă să simt atmosfera apăsătoare, arogantă şi surescitată a Germaniei naziste. În Germania de azi, liberală şi europeană până în vârful unghiilor, excesiv de moderată, totul străluceşte, e cald, cumsecade, chiar dacă populaţia vizibilă este, în medie, mai înaintată în vârstă ca niciodată. Aş fi vrut să fiu un magician şi să întineresc totul printr-o simplă atingere de baghetă, să spoiesc totul în negru, în cenuşiu, în fumuriu, ca înainte, să redau străzii piatra cubică şi clădirilor zdrenţele mucegăite dinainte de război, doamnelor, farmecul burghez oscilând între demnitate şi desfrâu, fetelor, *look*-ul de campioane olimpice, funcţionarilor, rigiditatea de automate periculoase, muncitorilor, ţinuta ridicolă de boiernaşi decăzuţi atât de uşor modelabili şi atât de lesne de supus oricăror corvezi, tribunilor, accentul de bolnavi mintal. Nu reuşeam să mi-l imaginez pe tânărul Hans Schiller, prea multe imagini mi se suprapuneau în minte, aceea a ofiţerului SS ireproşabil în toga lui

neagră, aceea a şeicului de la Aïn Deb, din copilăria mea, învăluit într-un burnus alb imaculat, aceea a omului de afaceri german încins în costumul lui sobru, acest *Homo oeconomicus* impecabil cu care mă intersectez în toate aeroporturile Europei, din care a emanat forţa calmă a Germaniei contemporane, şi aceea a acestor studenţi promiţători, căzuţi prematur pradă seriozităţii. Da, acest tânăr Hans pe care nu izbutesc să-l vizualizez are dreptul la simpatie, este tânăr, nu ştie. A trecut printre braţele musculoase ale *Hitlerjugend*, Tineretul Hitlerist, şi-a lăsat acolo bruma de bun-simţ pe care adolescenţa o mai păstrase din copilărie. Am trecut şi eu prin aşa ceva, Tineretul FLN, *Flnjugend*, nu era mare lucru, vorbărie de amatori încă plini de noroi pe picioare, dar ştiu foarte bine ce rămâne, ca un zgomot în cap, din sloganurile care umplu gura cu bale şi ce reflexe mici şi periculoase se păstrează în membre. Anii de facultate nu fuseseră prea prietenoşi cu Hans, profilul îi era deja trasat, iar epoca aparţinea propagandei intense, vigilenţei de fier şi, foarte curând, *Blitzkrieg*-ului, războiului-fulger. Este de înţeles că era foarte greu să gândeşti cu propriul tău cap. Atragerea lui în echipele de cercetători asupra gazului Zyklon B nu mai ţinea decât de un joc al probabilităţilor. Se afla acolo, aveau nevoie de cineva în halat alb care să ţină eprubetele, să păzească alambicul, să măsoare. Crezându-se recunoscut, ales, onorat, tânărul inginer Hans a aplaudat. Se gândea, probabil, că acel gaz ce trebuia inventat avea menirea, aşa cum se spunea, de a eradica păduchii din lagăre. „Care lagăre?", e posibil să fi întrebat. „Lagărele de muncă ale Marelui Reich!", e posibil să i se fi răspuns cum e apărată ideea unei cruciade urgente împotriva sărăciei şi a umilinţei. Dar adevărata întrebare, *„Mein Gott, was ist das*, ce-i asta?", şi-o va fi pus el oare

atunci când, într-o bună zi, seara sau în zori, între două halouri alburii, într-o periferie îndepărtată a Frankfurtului, și într-o atmosferă s-o tai cu cuțitul, i-a fost dat să asiste la primul său experiment *in vivo*, gazarea unei familii evreiești, mult prea năucită ca să scoată vreo vorbă, sau a câțiva vagabonzi beți, mult prea abrutizați ca să-și dea seama ce li se pregătește? Și toate întrebările care decurg de aici și care invadează în mod natural mintea: Ce fac eu aici? Este oare posibil? În ce scop? Prefer să cred că a protestat, dar că, dându-și seama că pătrunsese în angrenajul unui enorm secret de stat, n-a mai putut să dea înapoi. Doar primul pas contează, iar el făcuse mai mulți deodată. Restul vine de la sine, îți rumegi durerea într-un colț, îți lingi rănile și mergi tot înainte, îți ascunzi gândurile, le uiți, și cu fiecare zi ce trece uiți tot mai sigur, după care le adopți pe cele cu care toată lumea e de acord, și cu fiecare zi ce trece crezi tot mai sincer în ele; și există, de asemenea, marii lași, fanfaronii, lăudăroșii care se pun în față, care ucid cu antren, așa ceva are darul de a liniști, suntem pe calea cea bună, singura posibilă. Tata a ajuns foarte repede în sfânta sfintelor ororii, pentru așa ceva era nevoie, într-adevăr, de oarece înclinații. O incorigibilă inocență? O puternică doză de lașitate? Un dram de convingere? Poate chiar mai multă. Poate chiar o adevărată furie împotriva evreului și a celorlalți *minderwertige Leute*.

Dumnezeule, cine-mi va spune cine e tatăl meu?

Am plecat din Frankfurt am Main așa cum venisem. Așa cum mă întorsesem și de la Uelzen și așa cum mă întorsesem și din gaura aceea, de lângă Strasbourg, unde își are vizuina *fiul tatălui său*, prietenul și asociatul meu Adolphe. Trebuia să-mi continui drumul. Până la capăt. Până la sfârșit.

Jurnalul lui Rachel

16 august 1995

Dacă exista un demers cu adevărat inutil, tocmai acesta era: i-am scris ministrului algerian de externe. Știu foarte bine, misiva mea nu îi va parveni, va fi interceptată și distrusă la momentul potrivit sau va fi transmisă poliției secrete care va face cu ea ce va vrea, așa cum sugera fără greș mențiunea *în orice scop util*, înscrisă pe borderoul de expeditor. Nu contează, mi-am spus că trebuie s-o fac, și-am făcut-o. La momentul potrivit, voi consulta un avocat cu privire la ce trebuie să întreprind mai departe. Și pentru asta voi merge până la capăt.

Domnule Ministru,

În data de 24 aprilie 1994, în jurul orei 23.00, părinții mei, împreună cu treizeci și șase de vecini ai lor, bărbați, femei și copii, au fost asasinați cu sălbăticie în satul lor, Aïn Deb, din departamentul Sétif, de un grup armat neidentificat. Potrivit televiziunii franceze, care preia concluziile televiziunii algeriene, grupul armat neidentificat este fără putință de tăgadă un grup de teroriști islamiști bine-cunoscut serviciilor dumneavoastră de poliție. Sunt convins că această dramă nu vă este necunoscută, a ajuns cu siguranță la urechile dumneavoastră. Observatorii străini și ONG-urile preocupate de apărarea

drepturilor omului v-au reamintit de ea, bănuiesc, nu o dată, mergând, poate, chiar până la a vă solicita explicații.

Pe lista victimelor stabilită de către serviciile ministerului algerian de interne și transmisă, prin intermediul dvs., ambasadei Algeriei la Paris, tatăl meu și mama mea figurează sub niște nume care nu sunt cele ale stării lor civile. Mama mea este identificată prin numele ei de fată, Aïcha Majdali, iar tatăl meu printr-un pseudonim, Hassan Hans, zis Si Mourad. Vă transmit alăturat copiile cărților lor naționale de identitate, veți vedea că pe tatăl meu îl cheamă Hans Schiller, iar pe mama mea, Aïcha Schiller, născută Majdali, ambii de naționalitate algeriană. Mi se pare absolut firesc ca toți cetățenii unei țări să fie obligați să trăiască și să moară sub identitatea lor oficială, și ca doar sub această identitate informațiile care îi privesc să poată fi făcute publice. Nu cred că, în această privință, legile algeriene diferă prea mult de legile aflate în vigoare în aproape toate țările de pe glob.

V-aș fi, prin urmare, extrem de recunoscător dacă ați atrage atenția serviciilor competente să binevoiască a-mi înscrie părinții sub adevăratele lor nume pe lista victimelor și să facă astfel încât să-mi parvină o copie oficială a acesteia. Dacă acest lucru nu se va întâmpla, mă voi vedea, din păcate, silit, Domnule Ministru, să-i consider dispăruți și să demarez toate demersurile necesare pentru găsirea lor, în special o acțiune în justiție pe lângă instituțiile abilitate algeriene, franceze și germane, ca și pe lângă Curtea Internațională de Justiție. Veți înțelege că aș fi întru totul îndreptățit să consider că statul algerian este implicat în acest omor și să văd în lista stabilită de el dovada că are ceva să-și reproșeze, sau măcar să ascundă, în ceea ce-i privește pe părinții mei. Dacă considerați însă că această rectificare nu este posibilă, vă rog să-mi spuneți care ar putea fi motivele. Pot înțelege anumite necesități.

Profit, de asemenea, de ocazie pentru a vă întreba în ce stadiu se află ancheta pentru aflarea celor ce se fac vinovați de comiterea acestei crime abominabile și pentru aducerea lor în fața justiției. Au trecut mai mult de cincisprezece luni și până în momentul de față nici o informație privitoare la mersul anchetei nu a fost dată publicității sau comunicată rudelor victimelor. Și în privința acestui punct mă voi vedea obligat să demarez toate acțiunile susceptibile să vă oblige și să stabilească faptul că sunteți parte dintr-o operațiune de mușamalizare a adevărului.

Vă rog să primiți, Domnule Ministru, expresia înaltei mele considerații.

E prea târziu, am trimis deja scrisoarea, dar recitind acum copia îmi reproșez că am scris-o cam blând. Pentru că mă adresam unui ministru, m-am pus ca un prost în postura milogului, a celui slab care se arată docil, răbdător, ținând să-și demonstreze înțelegerea cetățenească față de *Bonzen*, care niciodată n-au timp, asaltați cum sunt de solicitări și de obligații protocolare. Mi se pare umilitor că victimele trebuie întotdeauna să ceară, să implore, să aștepte. E insuportabil.

Când va veni clipa acțiunii propriu-zise, mă voi exprima așa cum trebuie să se exprime o victimă: să reclame, să ceară, să pretindă, să nu permită nici o amânare și să refuze cu anticipație orice limbă de lemn. Oamenii ăștia se află în slujba noastră, nu invers.

Jurnalul lui Malrich

15 decembrie 1996

E un miracol că am reuşit să ajung la Aïn Deb. Dumnezeule, ce poveste, ce aventură! La coborârea din avion, pe aeroportul internaţional „Houari Boumédiène" din Alger, am fost aşteptaţi la baza scării, după care am fost strânşi cu toţii, bărbaţi, femei şi copii, ca într-un ţarc în mijlocul pistei, unde am fost lăsaţi să aşteptăm mai mult de o oră sub o ploaie torenţială şi într-un vânt îngheţat care ne biciuia dintr-o parte. Bărbaţii tuşeau, bătrânii şi bolnavii se prăbuşiseră la pământ, copiii urlau, femeile se rugau de ei să tacă, încercând să le distragă atenţia cum puteau şi ele, săracele. Toată lumea mârâia, eram uzi leoarcă. Nu e de-ajuns să citeşti sau să auzi povestindu-se despre lucruri din astea, trebuie să-ţi imaginezi două sute de persoane încărcate cu bagaje, speriate de moarte, tropăind mărunt pe o pistă pe o asemenea vreme, sub paza nepăsătoare a unei haite de sticleţi ascunşi în impermeabilele lor. După o oră, patru poliţişti în gabardină verde închis şi cu ochelari de soare şi-au făcut apariţia într-o maşină neagră. Clac, clac, clac, clac, au ieşit. Agenţi speciali. Urma să se întâmple ceva, noua echipă era cu adevărat înspăimântătoare. Şeful şi-a ridicat gulerul impermeabilului,

și-a lipit ochelarii de frunte și a început să ne dea târcoale în tăcere, încet, foarte încet, uitându-se când la unul, când la altul, și, fără să se înțeleagă de ce, spunându-le unora: Tu, ieși afară, du-te acolo... și tu la fel... și tu... tu, de-acolo, un pas în față... și tu la fel, du-te lângă ceilalți... tu, n-are rost să te-ascunzi, fă un pas înainte. Se uita și la femei; uneia i-a zis scoateți ochelarii; alteia i-a zis: Ridică-ți gluga. Unui bătrân bolnav căzut pe jos i-a spus: Ridică-te în picioare. Vocea lui îmi dădea fiori pe șira spinării, era îngrozitor de plată, de mașinală, de neutră. Simțeam că acestui om nu îndrăznise nimeni să nu-i asculte vreodată ordinele. Ar fi putut rămâne acasă, în pat sau la birou, și pe toată întinderea teritoriului său oamenii i-ar fi executat gândurile fără să crâcnească. Când mă gândesc la Com'Dad, cum trebuie el să parlamenteze în picioare până să facă apel la judecător, îmi spun că ceva nu e în regulă în Algeria. Sau în Franța. Eram al șaisprezecelea care era scos din rând. M-a privit fără să clipească și mi-a spus din vârful buzelor: Du-te lângă ceilalți. După mine au mai fost scoși încă cinci. În total, eram douăzeci, plus un suspect pus să stea deoparte. Tineri, în cea mai mare parte. Ceilalți pasageri au fost conduși spre o clădire pricăjită care purta pe frontispiciu o interminabilă firmă luminoasă care anunța solemn în trei limbi: *Hall d'arrivée. Bienvenue en Algérie. Arrival. Welcome in Algeria*, și în arabă, pe care nu știu nici s-o citesc, nici s-o scriu. Tovarășii noștri de călătorie dăduseră deja uitării necazul nostru comun, nici măcar unul nu s-a întors să ne salute sau să ne compătimească, zâmbeau și se buluceau ca să se îndepărteze cât mai rapid. Erau cu adevărat norocoși. Puțin după aceea, când apa deja ne ajunsese până la glezne, un

camion militar cu prelată a frânat brusc în dreptul nostru. La un ordin al șefului, agenții speciali ne-au luat pașapoartele, biletele, bagajele de cabină și sacoșele, poruncindu-ne să ne urcăm în camion. Mi se părea că visez, tremuram de frică, mirosea a deportare. Nu m-au impresionat niciodată sticleții, din contră, adoram să-i sfidez în public și să-i văd neștiind ce atitudine să adopte. Acum însă eram paralizat, nu reușeam să gândesc, simțeam că nu mă voi mai mișca niciodată, chiar dacă mi s-ar fi jurat că totul nu era decât o glumă nevinovată pentru camera ascunsă. Apoi camionul a demarat, năpustindu-se spre ceea ce părea a fi fost cândva o zonă afectată transporturilor de marfă. Enorme hangare ruginite, alei late de o sută de metri, tot felul de lucruri uitate peste tot, lespezile de beton desprinse de rădăcini de copac, un blindat parcat lângă un castel de apă, prin toate ungherele cuiburi din saci de nisip cu câte doi soldați agățați de o mitralieră. Nici țipenie, nici o mișcare, doar vântul urlând, apa șiroind și panourile metalice dezlipite scârțâind de parcă ți-ar fi răzuit dinții pe viu. O atmosferă să te zvârcolești de durere. Camionul a intrat într-unul dintre hangare și s-a oprit în mijloc. Frânele și-au eliberat aerul cu putere de parcă și-ar fi dat duhul. Șoferul a ținut multă vreme motorul pornit, turându-l la maximum, după care s-a oprit brusc. Hangarul era mai-mai să explodeze sub teribila liniște care s-a abătut dintr-odată asupra lui. O liniște ca aceasta are într-adevăr un ecou înspăimântător, n-aș fi crezut că absența bruscă a zgomotului poate fi atât de asurzitoare. E o nebunie, e ca și cum ai spune că o persoană este în același timp vie și moartă. Și așa eram de altfel cu toții, mai mult morți decât vii. Unii tușeau scuipându-și

bojocii, alții erau palizi ca niște cadavre, iar eu lăcrimam acid. M-am întrebat dacă șoferul nu voia cumva să ne extermine cu gazele lui de eșapament, dar, cum se afla laolaltă cu noi în același hangar, mi-am spus că n-o făcea intenționat, își curăța pur și simplu motorul, nu poți să fii atât de prost încât să te gazezi singur, gazele de ardere au un miros aparte care le semnalează de la distanță, nu poți să le inhalezi așa cum ai mirosi o floare. Nu există *Sonderkommando* care să uite de sine prin camera de gazare. Iar hangarul era atât de mare și cu pereții atât de găuriți, încât ar fi fost nevoie de treizeci de camioane și de o săptămână întreagă ca să ne facă să trecem pe lumea cealaltă, cum spunea Rachel. Cu mult înainte am fi murit de foame. Sau de nebunie. Nu am putut să nu mă gândesc la fratele meu, la bietul Rachel, mort în felul ăsta, cu plămânii uscați, inima zdrobită, trupul sleit. Singur în garajul său, ca nimeni altul de singur. După care totul a decurs foarte repede, am fost dați jos, camionul a plecat, și imediat enormele uși ale hangarului s-au închis într-o explozie de zgomot atomic. Ne-au lăsat în beznă, fără o vorbă, fără o privire. Ne-am speriat o clipă, după care, văzând că nu se întâmplă nimic, în afara vântului ce zdruncina hangarul și a apei care curgea în cascadă din tavan, ne-am liniștit și ne-am strâns într-un colț ca să ne încălzim unii în alții. Unii au început să fumeze cu lăcomie de parcă ar fi fost prima țigară a zilei. Sau ultima. O oră mai târziu, eram morți de frig, de foame, de sete. Și nu era decât începutul.

M-am împrietenit cu vecinul meu de galeră, Slim, un student care se întorcea în patrie pentru a-și petrece sărbătorile de Crăciun în familie. L-am întrebat dacă avea

vreo idee despre ce avea să se întâmple cu noi, mi-a răspuns că habar n-avea. Mi-a explicat că făcea deseori drumul dus-întors între Paris și Alger, dar că era pentru prima oară când tragerea la sorți îl nimerise. Și a adăugat glumind: Poate că acum am față de terorist. Este un optimist. Am schimbat câteva cuvinte. Este student la informatică la Jussieu, locuiește în arondismentul XVI la un unchi care este profesor la spitalul Pitié-Salpêtrière. Copil de bani gata. Mi-a zis că, dimpotrivă, trăia în mizerie, avea o bursă de nimic din partea Cooperării[1], unchi-său nu putea să-i asigure decât locuința, masa, abonamentul de metrou și autobuz, plus o nimica toată cât să poată să-și astâmpere setea. În weekend îi dă Mercedesul 300 decapotabil cu plinul făcut și un mic surplus pentru cheltuieli neprevăzute. Și a adăugat că e nevoit să se joace de-a stagiarul de conducere în banca de afaceri a unui foarte bun prieten al unchiului său pentru a putea să-și finanțeze săptămâna de schi din Elveția. După care s-a plâns de Franța, de frig, de discriminare, de insecuritate, de viața scumpă, de străzile murdare, de aroganța polițiștilor și a funcționarilor, și de restul, de prefectura care refuză să-i acorde, fără vreun motiv întemeiat, un permis de ședere pe zece ani. Un răzgâiat. Mi-a spus că planul lui era ca după absolvire să se instaleze la Londra și să înființeze împreună cu verii săi un birou internațional de studii ca să facă bani în Africa. Îl ascultam și îl înțelegeam, dar asta e, nu-mi plac copiii răzgâiați, i-am spus

1. Ministerul francez al Cooperării a fost creat de generalul de Gaulle în 1959 cu scopul de a contribui la dezvoltarea fostelor colonii devenite state independente, precum Algeria. Desființat în 1999, a fost integrat în Ministerul de Externe.

ceea ce mătușa Sakina îmi repetase ani în șir: Nu e bine să fii ingrat. L-am nimerit, mi-a spus: Nu eu sunt ingrat, Franța este ingrată. Cu adevărat un fițos. Iată unul care se crede buricul pământului, spunea domnul Vincent când vedea apărând în trombă vreun tip cu Ferrari care își azvârlea cheile cu ochii-n tavan, spunând: Verificați-mi și mie chestia asta! Tipii ăștia sunt niște mari clovni și niște escroci mărunți, le împingeam rabla într-un colț al barăcii și ne acordam tot timpul din lume ca să le aranjăm o factură demnă de un rege. Am vorbit ce-am vorbit și am plănuit să ne revedem la Alger și la Paris. Nici el, nici eu nu credeam că o să rămânem la nesfârșit în acel hangar. Atunci când nu știi nimic e mai bine să fii optimist.

După o oră, agenții speciali s-au întors. Ne-au aliniat în fața șefului care, pe rând, ne-a pus o serie de întrebări. În ce mă privește, voia să se asigure că mă cheamă într-adevăr Malek Ulrich Schiller, că mi-am obținut pașaportul pe căi legale, că veneam într-adevăr să-mi văd familia de la Aïn Deb, că nu mă ocupam cu lucruri interzise de lege și că nu aveam intenții rele. L-a pus pe gânduri numele meu, repeta: Tatăl tău e neamț, iar tu ești algerian?! I-am explicat cine fusese tata, un savant, un musulman, un erou, un fost mujahedin, un mare șeic și un *șahid*[1]. Mi-a spus: Du-te și stai acolo. Arăta spre stânga. Prietenul meu, Slim, mi s-a alăturat curând. O oră mai târziu, eram două grupuri care așteptau, unul în dreapta,

1. Un *șahid* („martor", „spectator") este un martir pentru islam, un mărturisitor al credinței musulmane. În comparație cu echivalentul său creștin (de om ucis pentru că a refuzat să-și renege credința), termenul de *șahid* este utilizat pentru a-i desemna pe cei căzuți în *jihad*, războiul sfânt.

celălalt în stânga. Ne uitam unii la alții cu spaimă și cu obidă, fiecare își spunea: Dacă grupul meu se află în situația asta, este din pricina celuilalt grup. Trierea odată încheiată, grupul din dreapta a fost urcat în camion, și dus a fost. Încotro, habar n-am. Un sticlete s-a apropiat de grupul meu și ne-a spus: Veniți după mine. Am mers după el ca niște oi. Ne-a dus spre clădirea marcată „Sosiri. Bine ați venit în Algeria", și ne-a spus: Cărați-vă! N-am așteptat să repete. Am efectuat formalitățile de ieșire tremurând, poliția de frontieră, vama, percheziționarea bagajelor și a corpului, interogatoriul de rutină, diversele declarații, schimbul valutar obligatoriu, achitarea taxelor, și iată-ne în sfârșit afară, morți de oboseală, de foame, de sete, de frig, de umilință, uzi ca niște cârpe de vase, dar liberi și fericiți că suntem liberi. Mi se părea că ispășisem o pedeapsă de treizeci de ani într-o ocnă. Mă dureau ochii de la lumina zilei, iar valiza mătușii Sakina îmi smulgea brațul. Multă vreme m-am întrebat ce se întâmplase cu cei din celălalt grup. Refuzam să mă gândesc că fuseseră torturați, uciși, deportați sau ceva de genul ăsta. Preferam să cred că îi azvârliseră doar în închisoare și că rudele lor nu vor avea de suferit. Cândva, atunci când războiul se va sfârși, iar lagărele vor deveni accesibile anchetatorilor, vom afla ce s-a întâmplat cu ei.

Slim le-a telefonat alor săi să vină să-l ia. Aceștia credeau că fusese întors de la graniță sau asasinat. Bătrânul se pregătea să dea telefon la Paris, e panică generală, mi-a spus el glumind. Chiar că e un copil răzgâiat, mi-am zis. Am așteptat observând ce se petrecea pe aeroport. Domnea o enormă tăcere. Oamenii se duceau și veneau cu nonșalanță sau poate cu multă prudență. La un moment dat,

am văzut un polițist trăgând după el un grup de tineri încătușați doi câte doi care crezuseră că pot să plece cum vor ei. Am găsit ce-am căutat, a-ți părăsi țara echivalează, pe undeva, cu a o insulta. Cu siguranță o să-i gazeze. Noi veneam, și aveam dreptul la un regim special. Ceva mai târziu, i-am văzut pe agenții noștri speciali, care se aflau la o masă din cafenea, ridicându-se brusc, încheindu-și gabardinele, punându-și ochelarii de soare și plecând în grabă. Au trecut prin dreptul nostru, abia am avut timp să ne-ascundem. În comparație cu aeroportul ăsta, periferia mea e o casă de vacanță, ai timp să te plictisești. Ar trebui să spun „aveam", pentru că de la sosirea noului imam și a noului emir, al Patrulea Reich e tot mai aproape. Când plecasem eu, decorul era deja instalat, propaganda duduia, vigilența de fier se instaura și *Blitzkrieg*-ul plutea în aer. Mă întreb cum va arăta cartierul meu când mă voi întoarce și dacă familia mea și vecinii noștri vor mai fi la locul lor. Deja îmi lipseau. Nu pot să-mi imaginez viitorul fără ei, fără prietenii mei, Momo, fiul măcelarului halal, Raymou, fiul garajistului, Togo-au-Lait, Idir-Quoi, Cinq-Pouces, Manchot și Bidochon, băiatul de cafenea care habar n-are să prepare cafeaua, fiul unor bieți muncitori cu totul nevinovați. Slim-le-Gâté [Slim-cel-Stricat] mi-a povestit despre viața lui pariziană, despre prietenii și prietenele lui, după care mi-a povestit despre viața lui din Alger din timpul vacanțelor, lungile zile de video, mesele în familie perfect puse la punct, micile chefuri de-acasă, surorile care își invită colegele să-și facă lecțiile împreună. Mă întrebam despre ce anume vorbește. I-am povestit despre cartierul nostru. S-a uitat la mine de parcă locuiam în altă țară. În acel moment și-a făcut apariția

tatăl său, fericit şi înnebunit. Este mare profesor la spitalul din Alger, fost medic în spitalele din Paris. În drumul lor, m-au lăsat la autogară. Slim-le-Gâté mi-a spus făcându-mi cu ochiul: Treci pe la noi când te întorci din fundul tău de ţară, să ne facem lecţiile împreună.

Şi Rachel avea gusturi de bogătan. Ce nevoie avusese să ia un taxi care avea să-l coste o avere când există autobuze? Pentru nimica toată, acestea te duc până la capătul lumii cu tot calabalâcul şi neamurile tale. La intrarea în autogară, pe un teren viran în plină expansiune, împrejmuit ca vai de mama lui, pe care o sută de autobuze delabrate se luptau să pătrundă, să-şi smulgă clienţii şi să se care, se afla un fel de sperietoare care îi orienta pe cei dezorientaţi. I-am explicat cazul meu. Contra a cincizeci de dinari, mi-a spus răspunzându-le în acelaşi timp şi altor rătăciţi: Da, da, e clar, trebuie să iei maşina numărul 12 pentru Sétif... tu, numărul 8 pentru Oran... iar tu... ăăă... ia 36 pentru Sidi-Bel-Abbes... Ce? Da, când ajungi la Sétif iei maşina pentru Bordj Kédir... iar tu... stai aşa o clipă... da, iei maşina pentru Tiaret sau Mascara, e tot aia... iar tu pe cea de Ouargla şi de-acolo continui cu caravana care merge la El Goléa... iar tu faci autostopul ca să te-ntorci acasă... Unde ziceai că vrei să ajungi? Am repetat cât mai clar cu putinţă. Spuse, plecând să se certe cu altă sperietoare care venise să-i facă concurenţă: Aïn cum?... Deb?... Da, da, e aşa cum ţi-am spus. Şi m-a abandonat în mijlocul glodului şi al gloatei.

Lucrurile au decurs exact aşa cum spusese el şi cum povestise Rachel în jurnalul său. Convoaiele militare,

barajele, jandarmii, drumurile pustii, tăcerea amețitoare, autobuzul gonind nebunește fără să se uite în jur, călătorii care vomită de frică. Diferența era că acum ploua în draci și că un vânt siberian ne secera dintr-o parte. La fiecare viraj, autobuzul mușca din buza prăpastiei. Dacă nu ne omoară terorismul, o va face sigur autobuzul. Sau frigul. Am făcut o oprire într-un sat care părea mort încă de pe vremea ultimului dinozaur. Nici un om, nici o fantomă, doar niște troglodiți superîncotoșmănați. Patronul cafenelei ne-a servit o cafea fierbinte, ne-a luat banii și s-a dus să se-ascundă. La Sétif, am schimbat autobuzul. Lucrurile erau mai bine organizate decât la Alger, vânătorul autoproclamat de clienți mi-a spus, pentru doar cinci dinari: Toate microbuzele albastre merg la Bordj Kédir, n-ai cum să dai greș. La Bordj Kédir am dat peste un șofer clandestin care în schimbul unei sume consistente a acceptat să mă aducă mai aproape de Aïn Deb. Peugeot-ul lui 403 nu semăna cu nimic cunoscut. Mi-a zis: Lucrurile nu merg bine în zonă, există tot felul de oameni care vin și se duc, e ciudat. L-am întrebat cine erau oamenii ăștia și ce voiau. S-a uitat la mine și a tăcut. Poate că se ferea de mine, poate că nu-nțelegea ce spun, îi vorbeam în franceza mea rudimentară și cu tot accentul arab de periferie pariziană de care eram în stare. Trebuie să recunosc că și eu îl înțelegeam greu, am presupus că despre asta vorbea, despre teroriști, îl vedeam trăgând neîncetat cu coada ochiului când în dreapta, când în stânga, de parcă s-ar fi temut de un atac pe flancuri. M-a abandonat la întretăierea a două cărări inundate, abia vizibile în beznă. Mi-a zis, indicându-mi cărarea din stânga,

care urca, spre deosebire de cea din dreapta, care cobora abrupt: Pe-aici... cam trei kilometri. Am înțeles asta după gestul pe care l-a făcut cu mâna și după cele trei degete pe care mi le agita prin fața ochilor. Kilometru e un cuvânt internațional, nu are nevoie de traducere. După care a dispărut imediat în tenebre, cu toate luminile stinse. Am tras adânc aer în piept și am început să înaintez cu dificultate pe un teren accidentat sub o ploaie torențială și printr-un vânt care mă biciuia, din fericire, din spate.

Ca să n-o mai lungesc, miracol: am ajuns la Aïn Deb. Mort de oboseală, de foame, de sete, ud leoarcă, plin de noroi și cu mâinile rupte de valiza mătușii Sakina. Și mă mai căptușisem și cu-o răceală. Dacă așa arată viața de zi cu zi în lagăre, prefer să fiu gazat imediat, mi-am spus în vreme ce noaptea devenea tot mai neagră, iar sus, pe deal, acolo unde Rachel se oprise cândva ca un om pierdut, vântul devenea și mai fioros. Era cât pe ce să mă arunce în hău, dar, având în vedere lestul enormei mele valize de emigrant, doar m-am clătinat.

Și brusc în minte mi s-a aprins întrebarea fundamentală: Cum voi fi primit? Nu scrisesem și nu telefonasem înainte. La drept vorbind, nici nu-mi trecuse prin cap așa ceva, mă hotărâsem să fac această călătorie dintr-odată, grație cadoului primit de la Ophélie. Dar ce contează, mi-am zis, de la moartea tatei, a mamei și a lui Rachel, legătura cu Aïn Deb s-a rupt. Eram un străin care debarca aici din pură-ntâmplare. Dar eram și un fiu al satului, care se întorcea pe urmele fratelui său, în căutarea tatălui, a mamei și adevărului nostru.

Din înaltul dealului pe care mă aflam, satul abia se zărea. Așteptam fulgerul următor ca să-ncerc să-mi fixez

un reper. Înaintam în salturi, ca un soldat din trupele de comando. La un moment dat, când cerul tocmai exploda într-un potop de lumină şi zgomot, am zărit fum încolăcindu-se deasupra coşurilor. În sfârşit, ajunsesem.

Un băiat de cartier ca mine nu e niciodată în pană de idei. Am târât valiza şi m-am dus să bat la uşa lui Mohamed, băiatul cizmarului, un prieten din copilărie. Mi-am amintit că i se spunea Mimed şi că pe-atunci nu era deloc mai bine încălţat decât noi. Era cea mai bună metodă să mă întorc în sat fără să declanşez panica generală. Amintirea masacrului trebuie că-i bântuie încă. Înaintând ca o pisică, mă rugam lui Dumnezeu ca Mimed să fie încă în viaţă. La ora aceea târzie, trecut de opt seara, oamenii cumsecade îşi îngânaseră ultima rugăciune şi dormeau deja somnul drepţilor.

Trec peste alte detalii, am făcut greşeala să bat uşor la uşă în loc să ciocăn cinstit, ceea ce a stârnit mişcări furişe în interiorul casei, urmate de un conciliabul şoptit, apoi de un început de panică atunci când, în loc să mă prezint pur şi simplu, am şoptit printre degete: Mimed, deschide, sunt eu, Malrich... Malrich este porecla mea din Franţa, aici n-o cunoaşte nimeni, astfel încât a fost înţeleasă ca o parolă sau mai ştiu eu ce. După care totul a revenit la normal, am vorbit clar, m-am identificat în mod oficial: Sunt Malek, fiul lui Hassan şi al lui Aïcha, fratele lui Rachid, deschide, pentru numele lui Dumnezeu! Mohamed nu m-a recunoscut şi nici eu nu l-am recunoscut pe el. A fost nevoie de ceva timp, să schimbăm câteva amintiri din copilărie, pentru a ajunge să ne spunem: Malek, fiul şeicului Hassan, tu eşti, nu se poate! Mimed, fiul lui

Tayeb, cizmarul, tu eşti, nu se poate! Se aştepta să vadă un bătrân şi avea în faţă un tinerel, iar eu mă aşteptam să văd un tânăr şi aveam în faţă un bătrânel cu un cârd de copilaşi în nişte chiloţi largi atârnându-le care urlau în spatele lui şi i se agăţau disperaţi de picioare. Sărmanii, făceau pe ei de frică. M-a îmbrăţişat şi m-a poftit înăuntru. Copilaşii au dispărut ca prin farmec, îi auzeam tropăind în spatele perdelei. Nevasta lui, o bătrână încă tânără şi sănătoasă, m-a servit cu un rest de cuşcuş, curmale şi lapte, apoi, după o scurtă dispariţie, s-a întors cu un covor, o cuvertură şi-o pernă şi mi-a pregătit un culcuş în faţa vetrei. Eram hămesit. Printr-o deschizătură a perdelei, copilaşii se uitau la mine ca la un nebun. Nu văzuseră niciodată străini, bieţii de ei, nici nu ştiau că există aşa ceva. Mohamed mi-a azvârlit un burnus alb peste umeri şi a înteţit focul. Nu după mult timp, mi-am revenit. Şi cum era îngrozitor de târziu pentru ei, nouă seara, iar eu picam de oboseală, mi-au urat noapte bună şi s-au întors în camera lor. Am suflat în flăcăra lămpii cu ulei şi m-am vârât sub cuvertura care mirosea minunat a oi şi a fân proaspăt cosit. În vatră, focul trosnea, sfârâia, scuipa scântei. Era frumos! Lângă cămin, într-un vechi coş pârlit de flăcări, îşi avea cuibul o pisică cu puii ei. Am impresia că mi-a zâmbit, ochii îi luceau în întuneric. Era mult prea frumos!

Afară, vântul sufla cu toată puterea, ploaia cădea în rafale, iar câinii satului, care simţiseră un miros străin, al meu, lătrau cât îi ţineau bojocii. Ştiam, îmi aminteam: dacă erau câinii câinilor noştri de odinioară, nu se vor opri înainte de răsăritul soarelui, nu înainte de a vedea caprele ieşind şi alergând vesele către adâncul văii, spre

uedul în creștere. Brusc, m-am simțit fericit. Toate lucrurile astea sunt atât de nevinovate, veșnice cât îți poftește inima, încât uiți totul, toate necazurile, și pe ale tale, și pe ale lumii.

În noaptea aceea am dormit ca un copil. Nu mi se mai întâmplase de-o grămadă de vreme.

Jurnalul lui Malrich

16 decembrie 1996

Ziua a fost istovitoare. A trebuit să îndur tot ce îndurase Rachel, am trecut din casă în casă, am băut cafea după cafea, am bălmăjit tot ce știam, iar la sfârșit, în parte ca să scap de programul sufocant, în parte pentru că reculegerea nu așteaptă, nu poți s-o faci în amurg, Mimed m-a dus la cimitir. Soarele, care reapăruse la prima oră a zilei, începea să apună, înconjurat de nori negri, dar încă vizibil, iar vântul se oprise. Aerul era exact atât cât trebuie de rece, pișca plămânii ca și cum am fi fost la acupunctură.

Iată deci și careul martirilor unde se odihneau ai mei. Crescuse iarba, varul de pe pietre dispăruse, iar pietrele erau înecate în noroi. Martirii erau niște morți ca toți morții, nu-i despărțea nimic de ceilalți, spațiul lor devenise una cu cel al morților de moarte bună. Sau poate, mai drept, morții de moarte bună se apropiaseră de cei executați pentru a le împărtăși suferința. Curând, vor fi una și-aceeași țărână. Mica stelă plasată de administrație nu se mai vedea, defuncții erau supuși aceleiași legi, aceea a timpului care le șterge pe toate.

Mimed s-a îndepărtat și m-a lăsat singur. În colțul lui, spunea rugăciuni, iar eu, în al meu, în fața mormintelor

mele, încercam să mă reculeg în tăcere, să mă gândesc la zilele fericite ale copilăriei petrecute alături de tata și mama. Nu reușeam, dar îmi spuneam că nu va trece mult și voi ceda farmecelor meditației așa cum și Rachel fusese cât pe ce să pățească, ajungând să filozofeze ca o întreagă adunare de imami. Dintr-odată, mi s-a făcut rău. Îngrozitor de rău. O durere mi-a spintecat măruntaiele. Tot ceea ce până atunci fusese îndepărtat, ajungându-mi cu întârziere la cunoștință prin parcurgerea jurnalului lui Rachel, tot ceea ce interiorizasem, refulasem, relativizasem se afla acum înaintea mea, în fața ochilor mei, mormintele părinților, al tatei, al mamei și ale celorlalți, vecinii noștri, prietenii noștri, tovarășii mei din copilărie, și cele ale unor puști pe care nu-i văzusem nici născându-se, nici crescând, și care fuseseră uciși ca niște câini nu se știe de cine. Simțeam că-mi crapă capul, am început să plâng cu sughițuri, să urlu, mi se împăienjeniseră ochii, am căzut în genunchi și mi-am izbit fruntea de pământ. Mult prea nedrept era totul, mult prea misterios, mult prea multe lucruri erau ținute sub tăcere, iar impunitatea domnea, intangibilă, de jur împrejur, învârtind cuțitul în rană. Nu știam ce să fac. Și dintr-odată m-a apucat nebunia, îmi venea să distrug totul, spumegam de ură, îmi era ciudă pe mine, pe întregul pământ, pe Rachel, pe țara asta, pe oamenii ăștia sărmani. Lucrurile n-ar fi trebuit să stea așa, îi uram că își duceau viața tăcând, că întrețineau această tăcere cu orice preț, ca pe un foc sfânt, ca pe un zid de apărare pe care nu încetau să-l consolideze împotriva lor înșile, purtându-se ca și cum adevărul, viața ar fi fost niște lucruri care trebuie ascunse, ținute sub tăcere, lăsându-și copiii să crească în minciună, în prefăcătorie, în

ignoranță, în uitare. Plătesc prețul acestei situații de fapt. Tata nu ne-a spus nimic, la rândul lui, Rachel nu mi-a spus nimic, autoritățile, nici ele, nu ne-au oferit nici o informație, ne-au distrus voința. Și iată-ne descoperiți, nevoiași și fragili, gata deja de toate concesiile, de toate tăcerile, de toate lașitățile. Suntem niște morți, bieții de noi, niște oi, niște deportați. Îmi era ciudă pe tatăl meu care făcuse din noi niște paria. Îmi era ciudă pe Dumnezeu, care a vrut ca lucrurile să fie astfel, el, care se revarsă în voie prin universul său, invizibil și liniștit, fără să ne audă strigătele și fără să ne răspundă vreodată la rugăciunile noastre. Dar nu-mi pasă de el, adevărul lui nu este și al nostru, iar adevărul nostru nu este și al lui. Nu e de-al nostru. Iată de ce vreau, de ce îmi doresc ca jurnalul meu să ajungă citit în întreaga lume, la oameni ca mine, ca noi. Nu am nimic de ascuns, nu vreau să ascund nimic, vreau să fiu văzut așa cum sunt, să se știe cine sunt și de unde vin. M-am ridicat și am urlat cu brațele în aer: Sunt Malrich, fiul ofițerului SS Hans Schiller, vinovat de exterminare, port în mine cea mai mare crimă a lumii, sunt depozitarul ei și mi-e rușine, mi-e frică, vreau să mor! Vă implor să mă ajutați, nu mi s-a spus nimic, totul a căzut pe umerii mei și nu știu de ce. Fratele meu s-a sinucis, părinții mei și vecinii noștri au fost asasinați și nu știu nici de ce, nici de cine, sunt singur, singur ca nimeni altul pe lume! Și atunci m-a cuprins adevărata furie, furia cea neagră, nu avem dreptul să ne văicărim, singura adevărată e răzbunarea, *Nakam*, îi uram pe islamiști, pe câinii ăștia, pe naziștii ăștia, voiam să-i căsăpesc pe toți, până la ultimul, cu nevestele, copiii, nepoții și părinții lor, voiam să le distrug casele, moscheile, pivnițele, rețelele aflate în

conservare, să-i vânez până pe lumea cealaltă, iar acolo să-i zdrobesc în fața lui Dumnezeu însuși, a acelui Dumnezeu ai cărui adepți privilegiați se laudă că sunt. Și voiam să le sărbătoresc moartea ca într-un fel de 14 Iulie, pentru a ne saluta renașterea. De ce sunt așa cum sunt, Doamne? De ce i-ai făcut astfel? Cine poate să-i salveze? Cine le va salva femeile și copiii? Iar pe noi cine ne va salva de ei?

Tremuram, am căzut la pământ și m-am rostogolit prin noroi. Voiam să mor, să mor, să mor. Urlam din toți rărunchii.

Mohamed a venit, m-a prins pe după umeri și m-a dus în sat așa cum călăuzești un orb. Neînțelegând franceza, crezuse că strigătele mele erau o revoltă împotriva lui Allah, repeta pe un ton de dojană: E *mektoub*, Malek, e *mektoub*, așa era scris, trebuie să acceptăm. Atunci mi-a venit să-l omor și pe el, m-am îndepărtat și i-am spus: *Mektoub*, *mektoub*, el ne-a făcut să fim așa, niște fricoși și niște lași care se lasă înjunghiați de parcă-ar fi oi? Mi-a părut imediat rău, mi-era rușine, întreaga zi dinainte agenții speciali de la aeroport ne trataseră ca pe niște câini, ca pe niște deportați, eram terorizați, înfometați, rebegiți, uzi ca niște cârpe de șters pe jos, ne luaseră valizele, actele, identitatea, ne otrăviseră cu gazele lor de eșapament și ne lăsaseră în beznă, în hangarul acela sordid, fără o vorbă, fără o privire, și nimeni, nici eu, nici ceilalți, nu reacționase, nu ceruse, nu pretinsese să ne fie citite drepturile cu glas tare înainte de a fi săltați. Fiecare își spunea în sinea lui: Asta e, nu putem face nimic. Și toți, în tăcere, răsuflând deja ușurați, am văzut cum tovarășii noștri de drum erau urcați la loc în camion și duși nu se știe unde. I-am

spus sughițând: Mimed, nu *mektoub*, ci noi suntem problema.

Aveam nevoie să fiu singur. Pentru totdeauna.

M-am dus în casa părinților mei. Era casa mea acum, eram ultimul din familia Schiller. Mirosea a loc părăsit și a mucegai. Am aerisit și am făcut un foc mare în vatră. Apoi mi-am schimbat hainele, mi-am pus burnusul alb și m-am așezat pe băncuța mamei; și am început să scriu tot ce-mi trecea prin cap.

Aveam nevoie să fiu mulțumit și nepăsător o oră sau două, ca să-mi încarc bateriile, ca să nu-nnebunesc. Am scris ce-mi trecea prin minte, lucruri mărunte, viața de zi cu zi. Am spus că mătușa Sakina și unchiul Ali s-ar simți mai bine aici, la Aïn Deb. Aerul e sănătos și domnește o liniște odihnitoare. Acolo, în cartier, sunt prizonieri, sus, în turnul 13, la etajul X, nu ies niciodată în afara cumpărăturilor, pe care mătușa Sakina le face împreună cu vecina ei de palier, bătrâna Maïmouna, mereu la aceeași oră, mereu aceleași produse, paste, orez, sos de tomate la cutie și o baghetă de pâine cât mai albă. Aici, întreaga vale ar fi a lor și ar avea vecini care se ajută unii pe alții și care nu-și pierd vremea cu hârțogăria și cu zgomotele orașului. Ar avea găini și câteva capre, iar restul ar veni de la sine. Anii trec, te obișnuiești, urmezi mersul anotimpurilor și într-o zi mori fără ca asta să provoace o dramă, dar și fără a trece neobservat. Iar cimitirul se află alături, este una și-aceeași familie, îi regăsești pe ai tăi și îți continui viața alături de ei pe lumea cealaltă.

M-am gândit la prietenii mei și mi-am spus că la întoarcere le voi spune totul, tot ce le-am ascuns, au trăit

de-ajuns în tăcere și ignoranță. Poate că e prea târziu și vor suferi mult aflând totul, dar poate că vor privi, de asemenea, viața cu speranță, cu o adevărată speranță, din aceea care îți dă aripi și pofta să te folosești de ele. Și eu aveam nevoie de asta, să trăiesc și să-mi placă să aștept ziua de mâine.

M-am gândit la cartier și mi-am spus că am putea să-l schimbăm. E simplu, nu e nevoie de multe, e de-ajuns să vorbim unii cu alții și să le spunem totul copiilor. Restul va veni de la sine, și mizeria va fugi mâncând pământul, nemaiavând de ce să se prindă. Administrația va fi obligată să ne asculte, va vedea în ochii noștri cât de bine știm ce vrem, adevăr și respect. Islamiștii nu vor mai îndrăzni să se-apropie de noi, se vor căra singuri, cu capul plecat, cu coada între picioare, cu barba în bernă. Dracul îi va lua acasă la el, îi va mânca, și gata. Vom întoarce pagina și vom face o petrecere trăsnet.

M-am gândit la Rachel și m-am jurat să merg la mormântul lui și să-i spun totul, să-i spun că știu totul, și că grație jurnalului nostru întreaga lume va ști cine suntem și ce-am îndurat. Nu va mai trebui să ne-ascundem, să roșim, să mințim.

În noaptea aceea nu am dormit, am petrecut-o pe toată stând de vorbă cu părinții mei așa cum făceam odinioară, cu Rachel așa cum nu am făcut niciodată, cu prietenii mei așa cum vom face curând. Era ca și cum aș fi fost deja fericit.

Notă cu privire la organizarea capitolelor următoare și la alegerea cronicilor lui Rachel. Această dispunere mi-a fost sugerată de doamna Dominique G.H.

Călătoria lui Rachel la Istanbul și Cairo a avut loc în cursul lunii martie 1996, ulterior deci îndelungatelor lui căutări prin Germania, Austria și Polonia. Aceasta a început, așa cum am putut citi într-un capitol anterior, la Frankfurt, în iunie 1995, și s-a încheiat la Auschwitz, în februarie 1996. Demersul e logic, cu excepția unui singur punct, esențial însă. Rachel a urmărit cât mai îndeaproape traiectoria tatălui nostru așa cum reiese ea din livretul său militar: începe la Frankfurt, continuă prin diferite lagăre din Germania și Austria, și se încheie în Polonia, la Lublin-Majdanek, nu la Auschwitz. În livret apar și alte repartizări, în Franța și Belgia, dar Rachel considerase că nu aveau legătură cu exterminarea, erau niște misiuni de scurtă durată, probabil cu caracter pur științific, efectuate în niște locuri, Paris, Rocroi, Gand și altele, în care Reich-ul nu avea lagăre. Tata era specialist în chimie industrială și în această calitate a putut fi solicitat într-o uzină, într-un centru de formare sau într-un laborator

al Reich-ului. Dintr-un motiv pe care nu-l cunosc, Rachel a lăsat Auschwitz-ul la urma periplului său, deşi tatăl nostru trecuse pe-acolo la jumătatea carierei lui. S-o fi făcut oare pentru că Auschwitz-ul este emblematic pentru exterminarea evreilor în ochii opiniei publice? Nu cred, Rachel era bine documentat, ştia că oroarea fusese aceeaşi în toate lagărele şi, oricum, aşa cum spune el însuşi în jurnal, deportaţii erau plimbaţi neîncetat dintr-un *stalag* în altul în funcţie de nevoi, ceea ce nu îndurau în unul îndurau în altul. Cert e că această vizită, mai mult decât celelalte, l-a tulburat într-un mod inimaginabil. Sunt convins că tocmai atunci, într-un moment, aşa cum se va vedea, foarte precis, s-a hotărât el să-şi pună capăt zilelor, să se gazeze mai bine zis, imediat ce se va întoarce la Paris. Poate că ideea îi venise înainte, încă de la început, la Aïn Deb, Uelzen, Frankfurt sau în altă parte, la Buchenwald, Dachau, sau în timpul îndelungatei sale solitudini de-acasă, după concediere şi plecarea lui Ophélie. Auschwitz-ul nu va fi fost decât revelatorul, declanşatorul. Dar poate că tocmai scena aceea ciudată, care îl impresionase atât de puternic la Auschwitz şi pe care o povesteşte atât de stăruitor, este cea care l-a împins să ia această decizie.

Potrivit livretului său, în momentul înfrângerii naziste, tata se găsea la Lublin-Majdanek. Trupele sovietice intraseră în Polonia şi, ca un tăvălug, se îndreptau spre Berlin. După aceea, i se pierde orice urmă. S-a întors în Germania împreună cu prietenii săi pentru a apăra ultimul bastion, a fugit în Austria, s-a ascuns în Polonia? Rachel nu ştie. Deruta cuprinsese atât de adânc rândurile naziste şi confuzia era atât de mare în Europa, încât orice ipoteză se poate susţine. Singurul fapt cert este că la un moment

dat, în Polonia sau în Germania, s-a stabilit un contact cu Unitatea 92 și că, în felul acesta, a putut să ajungă în Turcia și, mai târziu, în Egipt.

Mi-am îngăduit câteva libertăți în ceea ce privește organizarea capitolelor și alegerea cronicilor lui Rachel. Am plasat în capitolul următor textul său despre Istanbul și Cairo, iar din lungul său periplu german și polonez prin lagăre nu am păstrat decât textul despre Auschwitz, care va putea fi citit într-un capitol situat ceva mai departe. Jurnalul nostru ar fi fost mult prea lung și mult prea îngrozitor la lectură dacă aș fi păstrat toate cronicile. Cândva, voi face din ele o carte, dar nu știu câtă lume ar putea s-o citească până la capăt.

În această călătorie în inima ororii, Rachel a scris sute de pagini pline de informații tehnice extrem de precise despre *stalag*-uri și de povești pe cât de incredibile, pe atât de răscolitoare, culese de peste tot, povestite fie de către ghizii care însoțesc vizitele în lagăre, fie de către foști deportați pe care i-a întâlnit într-un lagăr sau altul, veniți în pelerinaj. Contactul cu acești supraviețuitori a fost extrem de dureros pentru el. A scris pagini sfâșietoare. Îi aborda dându-se fie cercetător, fie ruda unui deportat. Îi făcea să vorbească și îi încuraja să ofere detalii cât mai precise, cât mai intime despre ce le fusese dat să trăiască. Confrunta și verifica, de asemenea, numele.

Deși cunoștea foarte bine toate aceste lucruri, vânase fiecare detaliu din absolut toate domeniile și își întocmise despre absolut tot niște fișe, trebuie să spun, deseori ilizibile, e vorba de niște fișe de lectură pline de formule, simboluri, schițe, citate: alimentația deportaților, atelierele,

serviciile sanitare, centrele de triere a hainelor, clinicile experimentale, modul de funcționare a faimoaselor *comisii* de selecție, piața neagră, comportamentul abject al membrilor SS aflați permanent în căutarea unei bijuterii ascunse, a unei Nadia drăguțe, e unei sticle bune, a unor blănuri frumoase, a unor altercații cu vărsare de sânge pe care să le încurajeze, ceremoniile militare, comemorările civile și religioase, marile inspecții ale marilor și micilor *Bonzen*, bordelurile pentru *kapo*, haremurile ofițerilor. Își știa cărțile pe de rost, dar voia să audă toate lucrurile acestea chiar din gura celor care trăiseră *Lager*-ul din interior, care uitaseră că există o lume afară, o lume în care oamenii își văd de viață, dansează, citesc, învață, iubesc, cumpără flori, își cresc copiii și îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru toate aceste daruri. Era stânjenitor, recunoștea asta, proceda însă cu mult tact, punea întrebări doar atunci când omul simțea nevoia să vorbească și tăcea, privind înainte și dând din cap, atunci când, brusc, pe om îl înăbușea plânsul. Cu un aer aparent indiferent, îi întreba dacă își aduceau aminte de călăii lor, cum îi chema, ce grade aveau, dacă aveau vicii sau dacă se purtau mai dur decât le impunea regulamentul și dacă erau și unii care să fi dat dovadă de omenie. Întotdeauna, aducea discuția spre camerele de gazare, *Sonderkommandos*, *Einsatzgruppen* și soldații care încadrau coloanele de condamnați cărora le venise rândul să *facă duș*, și spre acel om discret, chimistul *stalag*-ului, care pregătea dozele de Zyklon B, întrebându-i dacă nu cumva le trecea prin minte vreun nume. Nu înceta să se învinovățească, repeta neîncetat: Omul acesta îl cunoaște pe tatăl meu, nu l-a uitat, nu-l va uita niciodată, trebuie să i-o spun, este la fel de mult

adevărul său pe cât este și-al meu: Domnule, trebuie să vă spun, sunt fiul lui Hans Schiller. Cred însă că n-a spus-o nimănui, niciodată, în orice caz, în jurnalul său nu apare nici o mențiune în acest sens. N-ar fi fost bine s-o facă, nu e bine să faci să crească durerea.

Plecând de la Dachau, Rachel își jurase că va merge într-o bună zi la Ierusalim să se reculeagă la Yad Vashem, Memorialul Holocaustului. A scris: „Victimele se găsesc în *stalag*-uri, pulberea lor, cenușa lor se află pentru totdeauna pe pământ german și polonez, acolo trebuie să mă duc să le cer iertare, în fața camerelor de gazare, în fața acelor *Krema*, acolo unde tatăl meu le-a luat viața. La Yad Vashem însă, în dreptul fiecărei victime voi putea pune un nume, este important să pronunți numele celor care niciodată nu fuseseră pentru tatăl meu decât niște purtători de stea galbenă și niște numere matricole tatuate în carne".

N-a ajuns la Ierusalim, la Yad Vashem. Dacă într-o bună zi mijloacele îmi vor permite, mă voi duce pentru el. Și pentru mine. Și voi citi toate numele cu glas tare, și fiecăruia în parte îi voi cere iertare în numele tatălui meu.

M-am gândit la părinții mei cărora le-au fost furate numele și care au fost îngropați sub niște nume trucate. E bine, e rău, nu știu. Rachel a făcut din asta un punct esențial, care după mine e secundar. Pe mormântul mamei apare numele ei de fată, Aïcha Majdali, ca și cum ar fi murit nemăritată, fără copii, ca o femeie spurcată pe care nu ar fi vrut-o nimeni, iar pe mormântul său tata nu are nume, doar prenumele și porecla: Hassan Hans, zis Si Mourad, ca și cum ar fi fost un bastard, născut dintr-un tată necunoscut. Nu știu cum să privesc lucrurile astea,

așa a fost scrisă istoria. Pentru întregul sat, Hassan Hans, zis Si Mourad, e șeicul, mujahedinul, omul curajos, *chahid*-ul, iar Aïcha este fiica tatălui ei, venerabilul șeic Majdali. Cred că în fața unui mormânt pe care ar fi stat scris *Hans Schiller* aș fi avut rețineri așa cum ți se poate întâmpla să ai în fața a ceva ce nu înțelegi. Îmi pun totuși unele întrebări: cunoșteau autoritățile trecutul tatei? Probabil că pe vremea mișcării de rezistență și în momentul cuceririi independenței da, dar de-atunci multă apă a curs pe sub poduri, aș putea să jur că micii *Bonzen* de azi nu știu nimic, au fost crescuți în cultul minciunii și în disciplina uitării. Într-un regim ca acesta, ai certitudini sau măcar vechi consemne vagi, cât se poate de convenabile însă pentru a te descurca foarte bine în viață. Pentru ei, Aïn Deb este satul neamțului, iar pe neamțul acesta îl cheamă Hassan Hans, zis Si Mourad. Dar locuitorii satului? Aceștia știu? Își ascund ceea ce știu? Tata a fost unul de-al lor treizeci de ani pe muchie, să nu le fi povestit niciodată nimic, să nu-i fi pus ei niciodată vreo întrebare, să se fi înțeles ei reciproc, să fi evitat ei în mod tacit să-și vorbească? Sunt oameni cumsecade, ospitalitatea e pentru ei o datorie sacră, celui care îți bate la ușă nu-i pui nici o întrebare, îl servești și, dacă vrea să rămână, îi dai de nevastă fata cea mai nobilă și îl transformi într-un membru al familiei. Or fi auzit ei oare măcar vorbindu-se despre exterminarea evreilor de către naziști? Sau, așa cum eram și eu, ignoră absolut totul, neștiind decât ce le spusese imamul? Dar și acesta, papagalul acesta de minaret, ce poate el să știe? Nu cred că autoritățile predau astfel de lucruri la școală, copiii ar putea fi impresionați, ar putea începe să simtă simpatie pentru evrei, și, de aici, să perceapă anumite realități. Cred, mai curând, că îi învață

pe copii să-i urască pe evrei, păstrându-se închiși la minte să nu intre nici o lumină. Îmi aduc aminte că pe vremea când făceam parte din Tineretul FLN, *Flnjugend*, cum le spunea Rachel, nu se făcea economie în privința acestui subiect, instructorii nu aveau decât cuvântul ăsta în gură, *Lihoudi*, jegosul de evreu, scuipând pe jos în timp ce rosteau formula ritualică pentru clătitul gurii: Allah să-l blesteme și să curețe pământul de el! Lucrurile, probabil, se vor fi schimbat totuși, cred că acum sunt mai voalate și diluate cu apă de trandafiri. Algeria face parte din ONU, e supusă unor obligații de formă, dacă nu și de fond, cu care toți *Bonzen* se acomodează foarte bine. Țara e zăvorâtă ca un seif, iar mobilul este același: cu cât oamenii sunt mai săraci, mai rasiști și mai plini de mânie, cu atât sunt mai ușor de condus. Rachel a scris: „Nu cu oameni luminați se comit masacre, este nevoie de ură, de orbire și de receptivitate la demagogie. Întotdeauna, atunci când apar, statele se clădesc cu nebuni și cu asasini. Aceştia îi ucid pe cei buni, îi izgonesc pe eroi, întemnițează poporul și se proclamă eliberatori". Până la urmă, cred că nimeni, în sat, nu știe. Într-o bună zi, când va fi din nou pace, mă voi întoarce la Aïn Deb împreună cu mătușa Sakina și îi voi povesti despre Hans Schiller lui Mohamed, fiul cizmarului, lui revenindu-i sarcina de a spune totul întregului sat. Se va pricepe mai bine ca mine să le vorbească. Iar ei vor înnebuni, vor refuza să creadă, se vor certa, mă vor blestema, dar adevărul e adevăr, trebuie aflat. Își va croi drum în mintea copiilor.

Călătoria lui Rachel la Istanbul și Cairo nu avea motive valabile, el știa totul despre filierele care le-au permis ofițerilor naziști să se exfiltreze și să scape de urmărire

judiciară. La Istanbul, pur şi simplu nu a ieşit din camera de hotel. A stat o zi, întins pe pat, visând în faţa ferestrei, scriind, iar a doua zi a luat avionul de Cairo. Acolo, voia să înţeleagă cum ajunsese tata, după puciul militar împotriva monarhiei, să încapă pe mâinile Mukhabarat-ului[1], serviciul secret al lui Nasser[2], şi de acolo să fie trimis în rezistenţa clandestină algeriană ca instructor sau însărcinat cu nu se ştie ce misiune. Dar cine poate să cunoască astfel de lucruri, serviciile secrete sunt secrete şi ceea ce fac e secret. La Cairo, a făcut un lucru care m-a amuzat şi care mi-a demonstrat cât de mult se adâncise în nebunie. Cred că aceste ocoluri prin Turcia şi Egipt nu aveau nici un scop, îşi umplea timpul, se destindea după scufundarea în abis, îşi găsea de lucru aşteptând momentul să moară. Alesese cu foarte mare precizie momentul: 24 aprilie 1996, ora 23.00. La 24 aprilie 1994, în jurul orei 23.00, avusese loc masacrul de la Aïn Deb. Tata, mama şi vecinii noştri îi căzuseră victime, dar acesta era şi momentul în care Hans Schiller, ofiţerul SS, exterminatorul, uzurpatorul, îşi încheiase viaţa, ducându-şi secretul cu el în mormânt. Pentru Rachel, nu se făcuse dreptate. Purtase această povară până la sfârşit, iar acum era rândul meu să o port.

---

1. *Gihaz El Mukhabarat El 'Amma* este un serviciu egiptean de informaţii înfiinţat în 1954 de preşedintele Gamal Abder Nasser.

2. Gamal Abder Nasser (1918–1970) a fost, din 1956 până în 1970, preşedintele Republicii Arabe Egipt. Militar de carieră, a participat la înlăturarea monarhiei, instaurând o politică socialistă şi panarabă extrem de influentă (nasserism).

Jurnalul lui Rachel

Istanbul, 9 martie 1996

Nici o ființă nu mă enervează mai mult ca un turc! Pătruns de faima sa de persoană tare de cap, se consideră obligat s-o dovedească tot timpul. E de-ajuns să-l vezi cum păşeşte, ai zice că se duce să dărâme cine ştie ce zid cu lovituri de baros sau să potolească un berbec în călduri. În general, m-am săturat de popoarele astea care ţin cu tot dinadinsul să fie la înălţimea renumelui pe care şi l-au dobândit. Italianul se arată exuberant şi insistă să nu i se pretindă nimic, spaniolul se dă cocoş doar pentru că e întrebat ce mai face soră-sa, polonezul mai trage obligatoriu o duşcă atunci când i se spune să se oprească, arabul se cabrează şi trage sabia exact atunci când îl feliciţi pentru sobrietatea lui legendară, ca să nu mai vorbim de englez, care îşi arborează flegma exact atunci când i se atrage atenţia că i-au luat foc hainele. Algerienii, eu însumi fiind pe jumătate unul dintre ei, mă indispun cu felul în care pozează în regi ai ospitalităţii, când şi-au transformat ţara în cea mai neprimitoare din lume, iar administraţia, în cea mai respingătoare care există sub soarele Diavolului. Cât despre noi, francezii, nici să nu mai vorbim, suntem toate în acelaşi timp. E latura noastră universalistă, dacă pot spune aşa. În străinătate, atunci când bieţii oameni spun „francezi", ştiu foarte bine cu ce se mănâncă

chestia asta, compatrioții noștri care-au trecut pe acolo înaintea noastră le-au lăsat toate motivele pentru a-și stoarce creierii o veșnicie ca să măsoare enormitatea pretențiilor noastre. Ar trebui desenată o hartă a reputațiilor naționale care să fie oferită odată cu ghidurile turistice, călătorul modest ar ști unde să se ducă și ce subiecte să ocolească. Acestor popoare renumite ar trebui să li se spună că acesta nu e decât un renume, pot să scape de el și să trăiască în liniște. Când dispare faima, dispar și balivernele, vezi-ți de viața ta, iată o regulă care ar trebui transmisă tuturor.

În concluzie, încă de la sosirea la aeroport și până la hotelul Bosfor, pripășit pe o străduță în pantă la umbra Marii Moschei, toți mamamușii[1] pe care i-am întâlnit s-au uitat la mine chiorâș. Nici măcar unul nu mi-a adresat vreun *„Merhaba, Salam"*, și cu atât mai puțin vreun *„Günaydin"*, *„Iyi günler"* sau *„Güle güle"*[2], cu care se gratulează copios între ei. Provocam, ce-i drept, spaimă și scârbă cu fața mea cadaverică și cu privirea mea de halucinat. Eram un mort, un mort care văzuse prea multe. Polițistul de la aeroport s-a uitat la mine ca la un traficant de droguri care îi căzuse în plasă, un șofer de taxi a refuzat să mă ia pretextând că sunt un bolnav periculos, iar hotelierul a ezitat atât de mult să-mi răspundă, încât am crezut că avea să mă prindă de gât și să cheme basbuzucul.

Adevărul e însă altul. Mă uitasem la ei de sus, Turcia era pentru mine țara care, în felul ei, neutră din punct de vedere politic, a cauționat Holocaustul. A încheiat un tratat de

---

1. În original, *mamamouchis*, v. Molière, *Burghezul gentilom*, actul IV, scena 5, traducere de Victor Eftimiu.

2. „Bună pace" (în arabă), respectiv „Bună dimineața", „O zi bună" și „La revedere" (în turcă).

prietenie cu Reich-ul, a fost apropiată de Axă, le-a oferit o portiță de scăpare ofițerilor naziști și are în propria ei istorie un genocid cu atât mai greu de trecut cu vederea cu cât manifestă îngrozitoarea nerușinare de a nu-l recunoaște. De ce nu ia exemplu de la Germania, a cărei crimă e de departe cea mai mare din toate timpurile? Dar sunt eu oare în postura de a ridica piatra, tocmai eu, care mă întreb până la demență de ce tatăl meu nu și-a asumat-o pe-a lui?

Îmi place mult Turcia, este o țară frumoasă, are un aer curat. Fosta mea multinațională are acolo o uzină de montaj în parteneriat cu un mare grup turcesc. Veneam des aici. Știu câte ceva despre bucătăria turcească. Ca și despre toate acele intrigi mărunte cu care se desfată la nesfârșit, așezați cum sunt cu fundul în două luntri, sau între două divane, aș spune, cel occidental și cel oriental, luând și de la unul, și de la celălalt cu un aer atât de misterios, încât poți fi sigur că triumfă în ambele părți. Trebuie să spun că mă enervează cu felul lor de a fi laici ziua și tenebroși noaptea, când tu stai în fața lor dintr-o bucată, transparent ca aerul. Mâine voi lua avionul spre Cairo. Aerul nu e la fel de curat, dar acolo, atât cât mi-a fost dat să constat în numeroasele mele călătorii de afaceri, oamenii își țin ambele picioare în același papuc.

De la fereastra mea, priveam dând din cap această lume ambiguă. La un moment dat, nu știu de ce, pentru că am zărit un tânăr european urmându-l discret pe un bătrân otoman în niște șalvari rupți, dar voinic ca un cal, și pentru că i-am văzut pe amândoi dispărând în grabă pe o ulicioară întunecată, am intrat automat în pielea tatei. Mi-am făcut din asta un mijloc de a-l cunoaște mai bine, pătrund în gândurile lui, îl urmez peste tot, pas cu pas, de-a lungul înfiorătorului și dezolantului drum pe care l-a străbătut. Sunt în același timp

Mr. Hyde și Dr. Jekyll. Mă vedeam, după o nemaipomenită cavalcadă prin Polonia, Slovacia, Ungaria, România și peninsula balcanică cuprinsă de flăcări, mai curând noaptea decât ziua, străbătând mai degrabă câmpii și păduri decât orașe, ajungând în Bulgaria, aflată sub controlul bolșevicilor, și de acolo intrând în mare taină în Istanbul, unde eram preluat de niște călăuze clandestine turcești care urmau să mă treacă granița. Circulaseră zvonuri, care ajunseseră în *stalag*-uri în momentul în care începea marea lichidare de stocuri dinainte de marea închidere, marcată la Auschwitz de înfiorătoarea Noapte a Țiganilor[1] și în toate lagărele de masacrarea tuturor acelor *Sonderkommandos*, că avuseseră loc tratative secrete între *Reichssicherheitshauptamt*, securitatea militară germană, răspunzătoare de soarta Wehrmacht-ului, a Waffen SS-ului și a Gestapo-ului, și serviciile secrete turcești, în vederea încheierii unui acord care să le permită filierelor de exfiltrare a ofițerilor germani să folosească teritoriul turcesc ca placă turnantă, cel puțin atâta timp cât confuzia ar continua să domnească în Europa. Era singura portiță de scăpare posibilă, toate țările europene erau ocupate fie de unii, fie de alții, iar vânătoarea de colaboraționiști și de criminali de război era în toi. Mulți bani au fost vărsați în conturi turcești din Elveția pentru salvarea elitei armatei germane. Mai târziu, în '47, când va fi creată Rețeaua Odessa, vor fi deschise și alte căi, mai ales prin Elveția, Italia și Austria. Se

1. În noaptea de 2 august 1944, cele 2 897 de persoane de etnie romă (femei, bătrâni și copii) rămase în viață din așa-numitul „Lagăr al țiganilor" de la Auschwitz II-Birkenau au fost exterminate în camerele de gazare, în memoria lor data de 2 August devenind Ziua Memorială a Holocaustului Romilor (numit și „Holocaustul uitat").

terminase cu improvizația grăbită din primele zile, începea o nouă eră, aceea a businessului, se vorbea de milioane de dolari, de comori ascunse, de colecții de tablouri unice, de documente rarisime, de artefacte mitice valorând cât greutatea lor în diamante, de dosare ultrasecrete, se negocia cu state, cu organizații secrete de prim rang și cu negociatori de prestigiu, se purtau nemaipomenite războaie subterane, erau reactivate ideologii cu puternică încărcătură explozivă. Deportatul, cu drama lui fără cap și coadă, fusese dat uitării, de parcă intraserăm deja în următorul război mondial. Cererea nu înceta să crească, toți voiau să aibă neamțul lor, expertul lor în rachete, în carburanți solizi, în arme chimice și atomice, în medicină și geniu militar, în organizare militaro-industrială, în criptare și decriptare, în propagandă, în opere de artă, în managementul minorităților. Cine nu și-a făcut cumpărăturile prin Odessa? Mă vedeam, asemenea acelui european furișându-se în căutarea cine știe cărei aventuri de nemărturisit, luând-o pe străduțele din medina[1] și pierzându-mi urma într-un caravanserai dubios. Iar acolo, așteptând, așa cum fac acum în acest hotel pricăjit, petrecându-mi zilele spionând împrejurimile printr-o musarabie[2] căzută într-o rână, dând din cap. Mă vedeam tresărind la cel mai mic zgomot, ascultând BBC-ul, care anunța triumfător sfârșitul lumii, sfârșitul

1. Ca toponim comun, *medina* (în arabă, „oraș") desemnează cartierul vechi, istoric, arăbesc, al orașelor din Maghreb (care în Alger se numește *kasbah*).

2. O musarabie este un element arhitectural tipic arăbesc înrudit, în sens extins, cu bovindoul, iar în sens restrâns, cu jaluzelele sau cu un grilaj, desemnând un tip de aerisire prin intermediul unei suprafețe fin traforate care filtrează discret atât aerul, cât și lumina.

lumii noastre, bombardarea oraşelor noastre, unele după altele, trupele aliate şi cele ruseşti disputându-şi Reich-ul şi iubitul nostru Berlin, arestarea înalţilor noştri demnitari, sinuciderea Führer-ului nostru, predarea, pe divizii întregi, a minunatei noastre armate, populaţia înfometată rătăcind pe străzile noastre devastate. Mă gândeam la Uelzen şi-mi auzeam părinţii gemând sub dărâmături. Mă vedeam deprimat, cu capul în mâini, ezitând între sinucidere, continuarea luptei şi fugă.

După care, într-o dimineaţă în zori, a venit cineva să-mi spună că drumul era liber, că trebuia să mă grăbesc şi să nu vorbesc în germană. Am fost îmbrăcat turceşte, mi s-au dat acte false şi, poate, mi-a fost transmis un mesaj din partea binefăcătorului meu de departe, faimosul Jean 92, după care am fost împins într-un camion de pe vremea Primului Război Mondial. Se mai aflau în el şi alţi ofiţeri germani? De ce nu, mai mult ca sigur, erau mii care încercau să-şi salveze pielea. În ciuda urletelor şi a ameninţărilor, am refuzat să mă desprind de sacoşa mea, conţinea ceea ce nici un ofiţer al Reich-ului nu ar putea să abandoneze vreodată, livretul militar şi decoraţiile. Şi, apoi, războiul nici nu se încheiase, putea s-o apuce oricând pe alte căi, pe aceea a rezistenţei, a clandestinităţii; când planifici victoria, trebuie să prevezi şi înfrângerea, statul-major elaborase fără doar şi poate planuri şi pentru eventualitatea unei astfel de ipoteze. E tocmai ceea ce izbutiseră să facă francezii după înfrângerea lor, când, fără a fi deloc cei mai buni strategi din lume, reuşiseră să se relanseze de la Londra şi din Alger. Drumul a fost lung şi anevoios, întrerupt de alarme, iar într-o bună zi mi s-a şoptit la ureche că frontiera se afla dincolo de linia orizontului, unde mă aştepta o călăuză siriană. Egiptul era

încă departe, dar Orientul era deja aici, cu soarele, deșerturile, caravanele, harababura și incredibila lui amestecătură de culori. Aici nu ai putea să găsești un ac într-un car cu fân. Anonimatul e garantat atunci când toată lumea poartă *djellaba* și *keffieh*[1] pe cap. Egiptul se afla sub controlul Marii Britanii, dar situația era atât de complicată acolo și confuzia atât de mare, încât îți puteai permite să speri, totul era posibil, puteai să dispari și să reapari după voie. Regele Faruk era, ca să spunem așa, terminat, și nimeni nu putea prevedea ce avea să urmeze. Nu existau decât zvonuri, zgomote cosmopolite care se neutralizau, se întrepătrundeau și-și dădeau reciproc brânci într-o spirală infinită. Toți spionii din lume mișunau aici ca acasă, deghizați în diplomați zâmbitori, în arheologi preocupați, în negociatori avizi, în îndrăgostiți de islam, în turiști gregari, cu un ochi pe macarale și pe Canalul Suez și cu celălalt pe spionul din fața lor. Suntem în Orientul Mijlociu, unde din negura veacurilor nimic nu e limpede. Studiasem toate traseele posibile pentru a ajunge în Egipt și ajunsesem la concluzia că tatăl meu urmase calea terestră. Marea era drumul cel mai scurt, dar și cel mai periculos, marina americană și cea engleză erau peste tot, în stare de alertă permanentă, războiul se încheiase, dar cenușa mocnea încă, navele lor patrulau, inspectau, controlau, arestau tot ce mișca, Mediterana era inima mai multor lumi, răspântia tuturor traficurilor, cu opiu, țigări americane, alcool, arme, documente secrete, acte false, obiecte de artă, a negoțurilor de tot felul, inclusiv piraterie în schimbul pelerinilor din

1. Un *keffieh* sau *kéfié* este o țesătură folosită ca acoperământ tradițional pentru cap (mai ales pentru a feri fața de soare și de furtunile de nisip) de către țăranii arabi, palestinieni, asirieni, kurzi și de către beduini, devenit azi o emblemă a palestinienilor.

Europa şi din Maghreb porniţi spre Mecca, Nadjaf, Qom, Karbala, Ierusalim. Englezii erau porniţi mai ales împotriva evreilor, pe care erau decişi să-i împiedice prin orice mijloace să ajungă în Palestina, unde voiau să-şi întemeieze un stat în Galileea şi în deşertul Negev, statul Israel, ceea ce i-ar fi înfuriat pe arabi, care deja se certau cu toată lumea, ameninţând şi visând la independenţă, uneltind cu comunismul, cu socialismul, cu panarabismul, cu fundamentalismul şi cu acel caraghiozlâc, iudeo-creştin în plus, care este democraţia, nereuşindu-le până la urmă nimic, dat fiind că erau prea divizaţi, în acelaşi timp prea bogaţi pentru visurile lor şi prea săraci pentru a şi le spune în practică, fiind împinşi, prin urmare, în braţele tentaculare ale Moscovei. Aşa cum se întâmplă adesea, drumul cel mai lung este şi cel mai puţin periculos. Am ajuns la concluzia că tatăl meu şi călăuzele lui trecuseră prin Adana, Dörtyol şi Hassa, în Turcia orientală, că intraseră în Siria prin Afrin, de unde ajunseseră la Alep şi Damasc, apoi la Al Mafrak, în Iordania, şi de aici la Amman şi Ramm, în sudul regatului. După care nu-i mai rămăsese decât să traverseze golful Akaba, să debarce în Sinai şi să-l străbată călare pe cămile pentru a ajunge până la Suez şi Cairo, punctul final al călătoriei. O călătorie de mai multe mii de kilometri prin cel mai vechi şi mai nemilos soare.

M-am întors epuizat din această călătorie, pe cât de lungă, pe atât de plictisitoare, prin toate aceste deşerturi ale Orientului. Am făcut un duş, m-am aruncat în pat şi am adormit.

Jurnalul lui Rachel de la Cairo

10–13 aprilie 1996

Am mers deseori la Cairo pe vremea când eram comis-voiajor de multinațională. Iubeam la nebunie acest oraș, veneam aici așa cum te duci la întâlnire cu soarele și cu visul, grăbindu-mă să mă scald în adevărate mulțimi pestrițe, lăsându-mă furat de această atmosferă tumultuoasă pe care n-o poți întâlni decât în aceste țări din Sud care o iau vesel razna, precum Egiptul, legat cu dinții de trecut, departe însă de istoria lui multimilenară, deschis spre lume, dar doar prin mica lucarnă a turismului, odihnitor, dar numai prin monumentele lui funerare. Așa se întâmplă întotdeauna, ne atrage ce e ciudat și lăsăm în urmă, acasă, ce e corect, cuminte, așezat. Țara asta e un miracol, nu se menține decât grație deltei sale, deci prin grădinile ei sărăcăcioase de zarzavat și prin bătrânii ei felahi, care par coborâți dintr-un basorelief, ceea ce înseamnă cu adevărat foarte puțin. Dar cine spune agricultură spune automat irigații, iar la noi în multinațională asta însemna pompe, vane și mici servicii la cheie, plătibile în dolari. Înțelegeam lucrurile în felul acesta pentru că alt fel nu există, o piață are nevoie de negustori. Iar noi asta eram, și le cunoșteam mai bine decât își vor cunoaște vreodată ei înșiși nevoile și slăbiciunile nesfârșite, ca și dramele ca niște povești fără început și fără sfârșit. Este ceea ce se numește

o analiză de piață, *a market analysis*, din care derivă o strategie de cucerire, *a global marketing strategy*. La unda verde dată de boși, ne-am năpustit asupra acestei sărmane țări ca niște vulturi, ca un blestem biblic. Până să apuce să ridice capul și să spună „Allahu Akbar", era deja echipată până în dinți și îndatorată până la sfârșitul zilelor ei, nemaisperând să poată vedea vreodată apele miticului său fluviu vărsându-se calm în bătrâna sa mare așa cum făcuse vreme de mii de ani, însoțită de tânguirea sfâșietoare a cârmacilor micilor caice și de strigătul absurd al pescărușilor, și, uneori, sub anumite conjuncții favorabile, de gânguritul plin de grație al unui prunc bucălat gesticulând în leagănul lui de stuf purtat cu blândețe de apele sacre. Apele acestea erau acum captate, deturnate, colmatate, purificate, filtrate, canalizate, pompate, fertilizate, exploatate până la ultima picătură, și abia apoi vărsate la loc în bătrânul Nil traumatizat, care le purta spre punctul terminus, murdar și dezgustător. Pe scurt, se terminase cu legendarele revărsări ale Nilului, pe care toată lumea le aștepta așa cum pândești un gest al zeilor, sărbătorindu-le așa cum celebrezi Anul Nou. Pentru treizeci de dinari și un bacșiș de cinci la sută, izbutiserăm această performanță: să schimbăm cursul unei istorii vechi de când lumea. Ar trebui să-și aducă la zi hieroglifele!

După afaceri, baia de mulțime, comuniunea cu frații noștri întru umanitate din medina. Abia ieșiți din birourile cu aer condiționat, băteam cartierele sărace, cu-adevărat sărace, așa cum numai mizeria Sudului poate închipui. Rezistă doar printr-o minune, respiră doar prin bunăvoința divinității. Căutam străzile cele mai întortocheate, străduțele cele mai înguste, adevărata harababură a celor scăpați ca prin minune, adevăratul potop de culori, de zgomote, de mirosuri,

surâsul haotic al săracilor, *massakinn*, nesecatele reclame sforăitoare ale negustorilor, cu acel atât de arhaic şi de neaşteptat mod al lor de a se arăta încrezători încât ar putea trage pe sfoară armate întregi de escroci internaţionali, elanurile lirice ale sărăntocilor, asalturile haitelor de copii, *Bounaye*, *waled*, falsele altercaţii ale hoţilor din bazare, *sirakinn*, văicărelile crainicilor, ale acelor plângăcioşi pântecoşi care prosperă ca nişte căpuşe exploatând necazurile celor nevinovaţi, înjurăturile căruţaşilor, chemările în ajutor ale cerşetorilor, acele *toulab* atât de patetice încât nu le aude nimeni, declamaţiile onirice ale scribilor publici, ale căror urechi sunt atât de burduşite cu mărturisiri, încât l-ar face şi pe un sfânt să roşească, iar dincolo de toate astea, atenţi ca nişte vulturi, căutam privirea egiptencei în tunica ei lipită pe trup şi cu ciucuri multicolori pe frunte. Dacă soţii lor se află prin preajmă, căutându-le, degeaba, nu sunt în stare să le ţină în frâu, orice-ar spune privirile lor fulgerătoare şi şuieratul bastoanelor lor din trestie. Dispun de infinite mijloace pentru a-i face pe aceşti potenţiali asasini să le piardă urma. Şi iată-le ieşind parcă dintr-un vis clandestin, obrăznicia întrupată într-un diavol, lunecând cu pas legănat, cu braţele în evantai, pieptul generos, zâmbetul strengăresc, iar între nas şi frunte – doi ochi magici. Asta căutam noi prin intermediul lor: privirea cea vie a Sfinxului străpungând până dincolo de lumea de dincolo. E ceva la fel de fugitiv şi de fermecător ca eternitatea din viaţa de zi cu zi, străfulgerare după străfulgerare, cu mult mai neliniştitoare însă decât blestemul unui faraon, fie el Tutankamon. În fiecare vedeam o Cleopatră reînviată, o *malika*[1] demnă de califi, o hurie dragă lui Allah,

1. În limba arabă, *Malika* înseamnă „regină", fiind femininul lui *Malik*, „rege".

o prințesă din *O Mie și Una de Nopți*, o sirenă miraculoasă răsărită din universul tulburător al djinnilor. Între noi, care călătoriserăm mult și văzuserăm multe, ne spuneam că nimic nu incita mai puternic pe lume la nepăsare decât privirea scânteietoare a unei egiptence, hrănită cu *kohl*[1], luminată de cea mai veche taină a lumii.

Odată pelerinajul încheiat, și minusculul scarabeu din fildeș ori micuța mumie din argilă pentru Opélie la locul lor în bagaj, urma întoarcerea în tristețea țărilor noastre îndepărtate, terorizați de perspectiva revenirii la implacabila realitate a lumii moderne.

Toate acestea nu sunt însă decât amintiri dintr-o epocă apusă, studioasă și nonșalantă. Iată-mă acum înșfăcat și înghițit de trecut, cufundat în înfiorătorul război, strivit de cea mai mare dramă a tuturor timpurilor, torturat, în plus, de propriul meu tată. Nu mai pot să privesc Egiptul așa cum visezi în fața unei cărți poștale. Tatăl meu a sosit aici cu crimele lui în bagaj, reușind, pare-se, să se simtă bine, să-și refacă virginitatea, să-și găsească un loc printre iscoadele egiptene. Asta trebuie cu orice preț să înțeleg: cum poate cineva, ieșit din infernul pe care l-a construit cu propriile mâini, din viața trepidant de lugubră a lagărelor, să trăiască într-un paradis incredibil în care soarele este rege, umilitatea – regină, mizeria – amabil dezordonată, narghileaua și ceaiul fierbinte – sub nas, buricul dansatoarelor – în dreptul ochilor, iar patul – deschis către stele? La ce se gândește, ce regrete îl macină, ce plăceri îl pot face să uite suferința pe care a împărțit-o cu atâta dărnicie într-o atmosferă atât de încărcată,

1. Creion dermatograf, amestec tradițional de funingine și alte ingrediente, utilizat în lumea arabă.

de întunecată, prin acel balet mecanic ritualizat până la absurd, prins într-o nebunie fără sfârşit şi într-o viaţă de zi cu zi redusă la neant, auzind agonia infiltrându-se prin pereţi şi contemplând trâmbele de fum negru ridicându-se la cer? Omul e suficient de perfid ca să-şi ierte orice, de acord, dar o infamie atât de mare nimic, nici o compasiune, nici o exaltare, nici o milă de sine, nu poate s-o egaleze. Sau acela care o poate face nu este un om, nici măcar un subprodus, este diavolul în persoană. *Dumnezeule, cine îmi va spune cine e tatăl meu?*

Nu poţi să nu-ţi dai imediat seama, dacă deschizi, evident, ochii, că vechiul Egipt, Egiptul vesel, Egiptul cosmopolit, gălăgios şi romantic al lui Naghib Mahfuz[1], nu mai există. Egiptul modern, *Misr*[2], e strivit de doi coloşi la fel de impunători ca marile piramide: Poliţia şi Religia. Omului liber nu i-a mai rămas nici un centimetru pătrat pe care să-şi pună piciorul. Dacă nu-l fluieră poliţistul, *chorti*, îl fluieră fanaticul, *Irhabi*. Poliţia Rais-ului şi religia lui Allah şi-au dat mâna pentru a le face tuturor, în parte şi laolaltă, viaţa un calvar. Agonia şi dezonoarea sunt cele două şine ale acestui destin trist. Nu mi-aş fi închipuit că în aceste ţări distruse de credinţă şi de ciomag lucrurile se vor degrada atât de rapid. Ultima mea vizită la Cairo avusese loc în urmă cu doi ani, livrasem atunci Egiptului ultima noastră megapompă, H56, H însemnând orizontală, şi 56, diametrul de ieşire exprimat în degete, şi atât cât putusem să văd, însoţiţi cum eram de ghizii noştri

1. Naghib Mahfuz (1911–2006) este un celebru romancier egiptean, laureat, în 1988, al Premiului Nobel.

2. *Misr* este transcrierea cu caractere latine a numelui arab al Egiptului, vechiul cuvânt *misru* însemnând „graniţă, frontieră".

oficiali şi precedaţi pe post de cercetaşi de nişte *chorti* prevenitori, presiunea era amabil poetică, te puteai simţi ispitit să te converteşti la islam şi să-ţi cânţi fericirea cât te ţineau bojocii. Însoţitorii noştri erau instruiţi să ne inducă în eroare, ştiam asta, dar de data asta sărea în ochi că şurubul fusese strâns de mai multe ori în sensul greşit. Ceea ce vedeam acum nu erau nişte oameni rătăcind pe străzi, ci nişte fiinţe torturate căutând un refugiu pentru noapte, cât mai departe de comisariat şi de moschee. Nu se poate trăi în ţara aceasta, ea nu e făcută nici pentru oameni, nici pentru sfinţi, şi nici o carte poştală din lume nu va putea să schimbe ceva. Îl plâng pe egipteanul care nu este nici poliţist, nici fanatic.

Am colindat foarte neliniştit prin oraş. Eram extrem de atent la tot ce făceam. Nici un gest deplasat, nici o privire pierdută, nici un gând nesănătos. Am trecut prin faţa Ministerului de Interne şi a sediului *Mukhabarat*-ului. Pe vremea lui, tatăl meu frecventase aceste locuri, aici i se întocmiseră acte false şi îi fuseseră impuse anumite obligaţii drept recompensă pentru ospitalitatea regelui, care mai târziu va fi preluată de Nasser. Şi ce-ar fi putut să i se ceară dacă nu să se infiltreze în mediile europene din Cairo, să decripteze diferite documente secrete achiziţionate de pe piaţa neagră, să pună la punct nişte gaze de luptă şi, mai târziu, să le împărtăşească din experienţa lui revoluţionarilor algerieni instalaţi într-un imobil discret din centrul oraşului? Mi-am dat foarte repede seama că fusesem reperat, eram însoţit de la distanţă, vechi rable în mod normal rezistente făceau brusc pană, tot felul de *choufi*[1] răsfoiau ziarul în sens invers. Am

1. Paznic, supraveghetor, iscoadă, informator (din arăbescul *chouf*, „a privi").

şters-o la timp. Lucrurile s-au schimbat din '45 până azi, perdelele de la ferestre, maşinile oficiale, costumele clericilor, tânguielile paznicilor, ţipătul sirenelor, dar atmosfera este aceeaşi. Ofiţerul SS Hans Schiller se simţea aici ca peştele în apă, era în elementul lui. După care mi-am amintit că Egiptul nu ieşise niciodată de fapt din război, dacă nu îl făcea el, i-l făceau alţii lui. O litanie: războiul împotriva mamelucilor, împotriva turcilor, împotriva regelui, războaiele cu englezii şi cu francezii, războiul declarat imperialismului american, războaiele cu Israelul, războiul împotriva terorismului islamist, războiul declarat copţilor şi necredincioşilor, războiul împotriva Marelui Satan, şi, cel mai rău dintre toate, războiul împotriva propriului popor. Toate războaiele fiind deja purtate, fapt care constituie un avantaj preţios, ceea ce-i mai rămânea Egiptului de făcut era pacea cu el însuşi, pentru a-şi regăsi fericirea de odinioară, aceea a marelui Egipt paşnic şi nemuritor.

Am făcut cale-ntoarsă şi m-am dus să mă amestec printre turişti. Aceştia nu ştiu nimic, nu se îndoiesc de nimic, îi doare în cot de istorie şi de tot restul, au venit pentru soare şi să se tragă în poze de suvenir. Sunt odihnitori. Şi ce aere îşi dau, căci cui i-ar putea trece prin cap să se filmeze alături de Marea Piramidă ca şi cum ar fi o veche cunoştinţă, o prietenă! Ea e nemuritoare, pe când ei, câţi ani au trăit şi câţi le mai rămân înainte de a dispărea sub pământ? De ce uită turistul, când nu se află în ţara lui, că este o fiinţă umană, un muritor, mă întreb. Poze de suvenir, spuneam. Aveam una în buzunar care nu îmi dădea pace, îmi stârnea nenumărate întrebări, a tatei la umbra piramidei lui Keops, o găsisem în valiza lui, în casa noastră de la Aïn Deb, într-o noapte de o singurătate

unică. Şi iată-mă recăzând în agitaţia mea obişnuită, scormonind răul, privindu-l fix pe tata în veşminte de gentleman din La Belle Époque pozând în faţa unui grup de *ladies* la picioarele piramidei. Aveai nevoie de ceva nepăsare şi de oarece mijloace financiare pentru a putea să te dedai turismului în vremurile acelea, era o ocupaţie de oameni bogaţi obişnuiţi cu croazierele, deprinşi cu vilegiatura. Nu ştiu când anume a fost făcută fotografia, probabil pe vremea regelui Farouk[1], între '45, când tata a sosit în Egipt, şi '52, când monarhul a fost răsturnat de generalul Naguib[2]. Reflectând, cred că undeva între '46 şi '47. În vara lui '46 sau în vara lui '47. În '48, situaţia era atât de încordată în Orientul Mijlociu, din pricina conflictului armat din Palestina, încât pentru câţiva ani turismul în Egipt a murit. Prezenţa acelor *ladies* şi toaletele lor duc cu gândul la un mod de viaţă caracteristic regalităţii. Nu cred că tata s-ar fi fi îmbrăcat aşa, ca un dandy, în costum alb şi cu pălărie albă, în timpul regimului coloneilor, Nasser îşi stabilise drept virtute sobrietatea revoluţionară, pe care înţelegea să le-o impună tuturor. Îmi imaginez viaţa în acele vremuri monarhice, recepţiile fastuoase de la misiunile diplomatice, vapoarele-palat şi marile rezidenţe ale paşalelor şi vizirilor, plimbările pe cal prin vastele domenii ale efendiilor[3], vizitele savante prin fabulosul muzeu din Cairo,

---

1. Regele Farouk I al Egiptului (1920–1965) a domnit între 1936 şi 1952, fiind penultimul monarh al acestei ţări.

2. Generalul Muhhamad Naguib (1901–1984) a fost primul preşedinte al Egiptului, ocupând funcţia supremă după proclamarea Egiptului ca republică (18 iunie 1953) până în 14 noiembrie 1954.

3. În turca otomană, titlu de respect şi de politeţe (cu sensul de „domn" sau „stăpân") acordat funcţionarilor civili.

croazierele nonşalante pe Nil, de la un sit arheologic la altul, de la gurile marelui fluviu până la Karnak şi Assuan, escapadele binefăcătoare ale acelor domni în micile hammamuri thailandeze, haremurile clandestine şi localurile cu opiu din catacombe. Nimeni nu a reuşit să redea mai bine această atmosferă lejeră, rafinată, cinică şi încordată decât Agatha Christie, regina crimei civilizate. Tata a trăit aici pe picior mare, era instruit, vorbea mai multe limbi, poseda o cultură vastă, ca mulţi ofiţeri germani, era frumos, elegant, şi, mai mult, avea o enormă experienţă a morţii, care avea darul de a conferi cinismului complotist obligatoriu în marile saloane o adevărată profunzime, tragică, implacabilă, fascinantă. Mai mult ca sigur că strălucise în faţa acestor doamne şi a puternicilor lor protectori, ceea ce i-a uşurat munca de spion aflat în slujba regelui şi, de ce nu, şi a altor puteri. Mă gândesc la sovietici, care în mod sigur îi puseseră în faţă trecutul nazist, impunându-i un târg pe care nu-l putea refuza. Israelul nu e deloc departe, puteau oricând să-i trimită o valiză plină cu cenuşă evreiască şi să deseneze o stea galbenă pe uşa lui Hans Schiller, ofiţerul SS.

Şi pentru că tot am pătruns în gândurile tatei şi îl urmăresc pas cu pas, m-am hotărât să mă distrez şi eu. Vom vedea ce va ieşi. Nu mi-au mai rămas prea mulţi bani, dar Egiptul e în mizerie, ultimii mei dolari, schimbaţi în *souk*[1], îmi vor putea oferi suficient de multe dintre plăcerile insipide cu care se hrăneşte turistul calic. M-am alăturat mulţimii de turişti veniţi prin agenţie şi, binedispuşi nevoie mare cu toţii, aşa cum ne cerea ghidul nostru cel drag, am colindat prin Cairo *by day* şi *by night*, am traversat muzeul, am deranjat obişnuinţe,

1. În ţările arabe, prăvălie şi, prin extensie, bazar.

am şterpelit din *souk*-uri, ne-am uşurat în Nil, am bătut marile bulevarde şi am stat zgomotoşi la mese în cafenelele mitice care îl făcuseră cândva renumit, pe vremea marelui cinematograf egiptean, a imenselor dive şi a fabuloaselor expediţii arheologice internaţionale. Strălucirea s-a dus, dar aşa-i la război, te obişnuieşti cu mizeria dacă nu faci decât să surfezi la suprafaţa ei, am băut ceai unsuros în loc de şampanie, ne-am suit în autobuze dezmembrate în loc de caleşti şi de limuzine, am mers la nesfârşit mai curând prin soarele secetos decât la umbra umbrelelor purtate de slugi şi am comentat cu aplomb misterele ciclopice ale faraonilor. După care ne-am dus la Gizeh şi, la fel ca toată lumea, mi-am spus că nu mă voi da înapoi să mă trag în poză la picioarele Marii Piramide. Voiam însă ca poza aceea să fie specială: în compania unor bătrâne *ladies*. Am căutat prin împrejurimi şi am găsit un grup exact aşa cum mi-l imaginam, nişte englezoaice rozalii, exact atât cât trebuie de plinuţe, cu braţele dezgolite, şi, miracol, printre ele, una colţuroasă ca un silex, acoperită cu un şal spinos, o sosie a teribilei regine Victoria. Nu-mi rămânea decât să le obţin cooperarea pentru a-mi duce planul la bun sfârşit. Bătrânele mâţe şi-au lins imediat labele. Am împrumutat o panama de la un turist olandez plin de admiraţie, am solicitat un fotograf profesionist, mi-am aşezat stolul de *ladies* ca pe o scenă, le-am zâmbit cu coada ochiului şi am strigat către maşinist: „*Maestro*, e rândul tău!" Cinci minute mai târziu, eram în posesia fotografiei mele. O copie fidelă a originalului, dacă, desigur, trecem cu vederea aerul meu de deportat. Am scris pe dos: „Helmut Schiller, fiul lui Hans Schiller. Gizeh, 11 aprilie 1996". Pe cei doi îi separă jumătate de veac, şi câteva milioane de morţi făcuţi fum.

La sfârşit, m-am felicitat: nu bătusem nici un moment în retragere pentru a merge până în adâncul lucrurilor. Nu mai aveam nimic de făcut în Cairo. Şi nici în altă parte. Mă întorc la Paris, am o întâlnire de la care nu pot lipsi. Aici unde am ajuns nu poate să fie decât sfârşitul. Părinţii mei au murit pe 24 aprilie, aceasta e ziua în care tatăl meu a scăpat pentru totdeauna de justiţia oamenilor. Or, este nevoie de această justiţie pentru ca omul care sunt să continue să creadă, atât cât îi mai rămâne de trăit, că există, undeva, o fărâmă de bine în noi. Nu mă interesează dreptatea lui Dumnezeu, nici nu mă gândesc la ea. A eşuat în lumea aceasta, cum ar putea să izbândească în cea de dincolo? Voi face eu însumi dreptate, sunt mult mai bine plasat decât el.

Jurnalul lui Malrich

Ianuarie 1997

Inutil să mai spun, să ieși din Algeria nu e deloc o distracție. Dumnezeule, cât de mult mi-a luat să obțin toate acele hârtii, *Ausweis*-uri, controale, așteptări, șicane, ai fi zis că numai asta visează toți *Bonzen* din Alger, cum să-i tortureze pe oameni. Un adevărat Gestapo! Aveam nervii întinși la maximum și îmi era frică să nu mă salte. Atunci când, la un moment dat, după ce tocmai trecuserăm de ultimul filtru, un gradat în bluzon albastru s-a apropiat de noi spunând: Tu... tu... tu și tu, veniți după mine!, am crezut că gata, ăsta-i sfârșitul. Uf, nu era nimic grav, avea doar nevoie de trei tineri voinici pentru a da jos o ladă mare dintr-un camion și a o transporta într-o boxă de la subsol. Nici acum nu-mi vine să cred, ne-a spus mulțumesc și ne-a dat fiecăruia câte o țigară. Abia după ce avionul a decolat și a trecut de punctul în care mai putea fi întors din drum, am început să respir. Am adormit imediat. Trebuia să-mi refac forțele pentru a putea să dau piept cu cartierul. Mă temeam, aveam o presimțire. Mă așteptam la schimbări cu totul excepționale, și, într-adevăr, între Orly și cartier, prietenii mei, care veniseră să mă întâmpine ca pe un erou, mi-au povestit suficient cât să mă convingă că devenise de nerecunoscut. Între

lucrurile la care te-aștepți și cele pe care le găsești, ai din ce să relativizezi. Cartierul era așa cum îl lăsasem, identic și fidel lui însuși. Diferența venea doar din senzația pe care ți-o provoca, mi se părea că plecasem de multă vreme, iar acolo, în fața acelor ziduri, mă vedeam de parcă nu m-aș fi mișcat nicăieri. Timpul nu curge la fel de repede dacă te afli în tren sau pe peron. Eram agitat. Nu aveam experiența călătoriilor îndepărtate și a tulburărilor pe care ți le poate provoca relativitatea. Opt zile este în același timp mult și puțin. În Algeria mi se păruse că stătusem un an întreg, atât de grea de sens a fost pentru mine fiecare secundă, iar întorcându-mă în Franța, în fața acestor blocuri-turn mi se pare că nu am lipsit decât câteva ore cel mult. Și în vreme ce prietenii mei, care nu se mișcaseră nici un centimetru, erau convinși că trecuse un veac peste ei, eu îi vedeam exact așa cum îi lăsasem nu cu multă vreme în urmă.

Foarte repede, atât cât mi-a trebuit să fac turul proprietarului, să urc să-i îmbrățișez pe mătușa Sakina și pe unchiul Ali în norul lui, și să ne adunăm la bufetul gării, totul a revenit la normal, eram la fel de sincronizat și de asfixiat ca și ei de atmosfera apăsătoare a cartierului, căzut pradă islamismului năvălitor. Se impunea să vedem cum stăm. Să facem, atât cât era cu putință, o analiză obiectivă a situației. Reieșea că degradarea continuase, târâș-grăpiș, ca și până acum, dar cu ceva mai multă vigoare și nervozitate de la instalarea emirului poreclit Flicha și a imamului supranumit Chiorul. Indicele violenței crescuse cu câteva puncte, dar nu e război civil; există răniți, dar nu și morți; s-au înregistrat o mulțime de amenințări cu moartea, dar nici una căreia să i se fi dat curs; dacă pentru

comerciantul musulman impozitul jihadului a crescut, racketul, în schimb, a scăzut; pentru nemusulmani confuzia e totală, se jură că nu mai au cu ce să facă față cererii, amenință că se vor muta, că se vor duce la fisc, că vor ocupa comisariatul de poliție; mai mulți băieți au abandonat școala în favoarea moscheii, mai multe fete au adoptat vălul, unele s-au închis în casă, unii bărbați epuizați de predici și-au pus scufie pe cap și *keffieh* pe umeri și au început să țină la rândul lor predici, cei din urmă stâlpi de cafenea s-au dat abil pe brazdă și au adoptat mătăniile, dealerii de la poarta sud au dispărut, dar nimic nu spune că au și murit, poate c-au emigrat, se ascund, se vor întoarce. Per ansamblu, structura socială a evoluat fără rupturi bătătoare la ochi. Treizeci de mutări sunt de regretat în săptămâna care a trecut, dar ele au fost compensate de treizeci de sosiri, maghrebini, un malian, un pakistanez, un somalez, un sudanez, un cap-verdian și un român. Populația a rămas stabilă ca număr, dar evantaiul ei etnic și confesional s-a restrâns, într-o oarecare măsură. Noi *kapo* și-au făcut apariția, mai experimentați, în locul celor vechi, lăsați la vatră pe motiv de laxism și de favoritism. Dar Com'Dad? am întrebat. Nu-i înțelegem strategia, menține nivelul de vigilență 4, așteaptă să vadă ce se întâmplă. Își face, totuși, maratonul zilnic de două ori mai repede ca de obicei. Dar oamenii? Ce să facă, așteaptă și ei să vadă ce se întâmplă.

Nu era mult, dar m-a lăsat fără grai. Cum să oprești mersul ăsta al lucrurilor? Privind dinspre Aïn Deb, totul părea simplu, vedeam cartierul smulgându-se din coșmar foarte repede, îmi spuneam că e de-ajuns ca oamenii să-și vorbească și să le spună totul copiilor. Plin de emoție,

mă vedeam depășindu-mi timiditatea, suindu-mă pe capota unei mașini și vorbindu-le despre fraternitate și adevăr și despre cât de bine va fi. Și iată că trimișii imamului supranumit Chiorul sunt cei care au venit să-mi vorbească mie. Acesta a aflat prin iscoadele sale că părinții mei fuseseră asasinați de către islamiști și că am fost în sat ca să mă reculeg la mormintele lor, ținea să mă binecuvânteze și să-mi dezvăluie ce se întâmplase cu-adevărat. N-am stat pe gânduri și am spus că mă voi duce să aud ce are să-mi spună. Îmi oferea ocazia să-l ucid în locul prietenilor săi din Algeria, și nu aveam s-o ratez. Când nimic nu mai este posibil, răzbunarea rămâne unicul recurs. Dar ce spun eu „recurs": o datorie.

M-am dus în cartierul de case. Prietenii mi-au spus că a lui Rachel fusese cumpărată. Doare să-ți vezi căminul ocupat de niște străini. M-am apropiat cu mâinile la spate de parcă îmi făceam plimbarea de duminică. Oficial, nu mai aveam nici un motiv să bântui prin zonă. Casa era luminată de sus până jos. Perdele la ferestre, un câine care latră, un televizor care cântă, o bormașină care șuieră, lovituri de ciocan, râsete de copii. În garajul cu ușa larg deschisă, cutii de carton și piese de mobilier. Noii locatari se mutau, erau tocmai pe cale de a șterge urmele noastre și de a și le întipări pe-ale lor. Te doare să te vezi șters în felul acesta. Știu ei oare că în casa asta a avut loc o sinucidere? Nu cred, agenții imobiliari nu au nimic de câștigat din a le spune clienților lor adevărul. Dacă cei de aici meșteresc atât de zgomotos este pentru că sunt fericiți, deci nu știu nimic. Vor afla după ce se vor instala și când vecinii vor începe să vină să-i înștiințeze. Vor afla apoi

că părinții fostului proprietar au fost înjunghiați în satul lor din Algeria. Suficient cât să te treacă fiorii. Sper că nu vor fi foarte afectați, Rachel era un tip formidabil, cel mai bun cetățean, n-a greșit niciodată față de cineva, fantoma lui nu va face rău nici măcar unei muște. Înțeleg însă că moralul poate să aibă de suferit, casa aceasta, la fel ca a noastră de la Aïn Deb, ascunde un teribil secret cu privire la cea mai mare crimă a tuturor timpurilor, cu vremea ceva începe să transpire prin pereți, să ți se răsucească prin măruntaie, să-ți deregleze mințile, să te facă s-o iei razna, să te consume la foc mărunt. Rachel a murit din cauza acestui ceva, și toți cei care se vor apropia de acest mister vor muri din cauza lui. Cât timp am stat în casa aceasta, n-a fost clipă în care să nu-mi pun întrebări, să nu mă vait, să nu tremur, să nu-mi fie frică, și cu cât mă zbăteam mai tare, cu atât mai multe fantome vedeam făcându-și apariția la orizont, venind să mă fixeze cu orbitele lor găunoase. Iar când o luam la fugă prin noapte, horcăitul lor mă urmărea până ce lumina zilei îmi usca lacrimile.

M-am dus la cimitir așa cum jurasem în sat că voi face. M-am așezat pe mormântul lui Rachel și am stat îndelung de vorbă cu el. Eram sigur că mă auzea. I-am spus: Salut, frățioare, tu nu știi, dar eu tocmai m-am întors de la Aïn Deb. M-am hotărât să mă duc grație lui Ophélie, ea mi-a dat banii de călătorie. Mi-a zis: Rachel va fi foarte mulțumit să vadă că te interesezi de ai tăi. Vezi, nu sunt chiar atât de dezamăgitor și mă îndrept pe zi ce trece. Toate bune acolo, cu excepția vremii, dar este iarnă și e normal să plouă și vântul să fie ceva mai tăios. Oamenii sunt foarte drăguți, m-au primit foarte bine, mai cu seamă Mimed,

băiatul cizmarului. Nu l-ai cunoscut, s-a născut după plecarea ta în Franța. Îți amintești, poate, că atunci când ai venit în sat ca să mă iei și să mă aduci aici, plângea ca un nebun văzând că plec, s-a luat de tine, te-a jignit. Astăzi e o mândrețe de tânăr care are o mulțime de copilași drăgălași. Nu le-am spus că ți-ai pus capăt zilelor, erau atât de nerăbdători să afle vești despre tine, încât n-am putut să-i opresc. Am procedat la fel ca tine, am mers și m-am recules la mormântul părinților noștri. Mi-a plăcut să văd în ce pace se odihnesc. Nici cimitirul tău nu e rău, e frumos, liniștit, plin de flori, trec oameni, cântă păsări, îndrăgostiții își șușotesc la ureche. Ești ca un rege, băftosule!... Mai vreau să-ți spun și că ți-am citit jurnalul. Com'Dad mi l-a dat după moar... după ce și-a terminat ancheta. Mi-a spus: Fratele tău a fost un tip extraordinar. Nu-mi spunea nimic nou, am știut asta dintotdeauna. Ce nebunie, povestea tatălui nostru, și ce dramă pentru noi! Ne-am fi lipsit cu dragă inimă, nu-i așa, de toată afacerea asta, iar tu ai fi aici lângă noi, lângă Ophélie, ar fi extraordinar. Mi s-a părut că ai fost prea aspru cu el, dar am stat mai bine să mă gândesc și mi-am zis că aveai dreptate. Toate lucrurile despre care-am citit în jurnalul tău și despre care-am aflat din cărțile tale mi-au dat fiori. M-au făcut să îmbătrânesc peste noapte. Așa ceva se poate întâmpla oare din nou? Mi-am zis că e imposibil, dar când văd ce fac islamiștii la noi și prin alte părți, îmi spun că dacă într-o zi vor fi la putere îi vor depăși pe naziști. Sunt mult prea plini de ură și mult prea înfumurați ca să se mulțumească să ne gazeze. Mă întreb ce putem face ca să-i oprim, oamenii nu spun nimic, iar poliția se mulțumește să observe de la distanță. Împreună cu prietenii mei,

încercăm și noi să ținem atât cât putem piept, dar cine suntem noi, tinerii, oamenii se uită la noi cu mai multă neîncredere decât la islamiști. Mai voiam să-ți spun și că am decis să public jurnalul tău și pe al meu, sper că ești de acord și că voi găsi un editor. După părerea mea, adevărul e adevăr și trebuie să se știe. Așa cum spune poetul tău, Primo Levi, trebuie să le spunem totul copiilor. Împreună cu prietenii mei, mă gândesc să creez un club pentru a le aduce la cunoștință ceea ce li se ascunde, trebuie să știe, ei sunt cei care îi moștenesc pe părinți, atât lucrurile bune, cât și pe cele rele. Cu permisiunea ta, o s-o rog pe fosta ta profesoară, doamna Dominique G.H., să aranjeze toate textele astea ca într-o adevărată carte. Ținea la tine, nu mă va refuza. Asta voiam să-ți spun, frățiorul meu drag. Prietenii te salută, la fel și mătușa Sakina. Unchiul Ali, bietul de el, așa cum știi, nu mai e în toate mințile. Te iubesc și îți sunt enorm de îndatorat. Voi reveni să te văd, până atunci odihnește-te.

Niciodată n-am fost mai apropiați.

Apoi m-am dus să-l vizitez pe imam în pivnița lui. Fusese transformată într-un bunker cu ușă blindată și gură de aerisiere acoperită cu grilaj, pe care-l înconjuraseră cu un zid de *kapo*. Aceștia m-au controlat corporal și m-au dus la el ca pe un prizonier de război. Iată-l, așadar, în carne și oase pe chiorul cel blestemat, în jur de cincizeci de ani, complet albit, cu o *gandura*[1] verde, un bluzon negru, o barbă până la buric și o privire extrem de pătrunzătoare.

1. *Gandura* este o tunică largă fără mâneci și fără glugă purtată tradițional în Maghreb.

Stătea turcește, cu spatele lipit de perete. În fața lui, pe o masă joasă, instrumentele de lucru, Coranul, un vraf de *fatwa* albe, așteptând să fie completate, o ștampilă umedă și un telefon-fax. Lângă el, emirul Flicha, un tânăr bărbos numai mușchi. Sub haină avea un pistol. Mânerul era anume lăsat să se vadă, pentru a-i face pe musafiri să se gândească de două ori. Imamul mi-a zis:

— Apropie-te, fiule, apropie-te, așază-te în fața mea. Îl cunoști pe mujahedinul Si Omar căruia tinerii ignoranți din cartier îi spun Flicha. Vorbește, spune-mi cum îți merge și cum ai găsit Algeria noastră, acest tărâm al islamului supus martiriului de acest guvern nelegiuit.

I-am spus:

— Ce vrei de la mine?

— Nu-ți vreau decât binele, fiule, al tău și al preasfintei noastre credințe. Când am aflat că părinții tăi au fost asasinați cu atâta sălbăticie, te rog să mă crezi că m-a durut foarte mult. Și m-am informat imediat de la frații noștri din Algeria care luptă pentru Allah și religia lui.

— Nu ți-am cerut să faci nimic.

— Am făcut-o pentru Allah și pentru adevăr, este datoria mea de musulman și de imam. Trebuie să știi că părinții tăi au fost asasinați de guvern, nu de luptătorii lui Allah. Este obiceiul acestui guvern să ucidă oameni nevinovați și să ne pună nouă în cârcă crimele lui.

— Ei, voi, tot aia.

— Nu, nu-i tot aia. Dacă ar fi vorba de bravii noștri luptători, ți-aș spune, fie că-ți place, fie că nu, pentru că noi ne revendicăm jihadul în fața întregii lumi. Ei sunt cei vinovați, trebuie să-ți răzbuni părinții, Allah insistă ca legea talionului să fie aplicată.

— Nu am nevoie nici de voi, nici de altcineva.

— E bine să fii mândru, dar acum ai nevoie de islam ca să-ți întărești inima și brațul.

— Nu am nevoie de nimic.

— E o impietate ceea ce spui, dar vei reflecta și ni te vei alătura, îți vom aduce alinarea morală de care ai nevoie și te vom sprijini material, pe tine și pe părinții tăi adoptivi, și le vom găsi și o ocupație prietenilor tăi care umblă toată ziua aiurea nesocotind legile.

— Am impresia că nu auzi, imamule, nu am nevoie de voi!

— Durerea și mânia ți-au tulburat mințile, însă Si Omar e aici, va veghea asupra ta, te va îndruma...

— E o amenințare?

— Doar Allah pedepsește, fiule, noi nu suntem decât niște unelte în mâinile sale.

Voiam să mă ridic și să plec, dar m-am răzgândit.

— Ia spune-mi, imamule, dacă am avea noi putere aici pe pământ, cu ce genocid am începe?

— Ce întrebare e asta?

— Am citit că există multe feluri de genocid în istorie, care ar fi cele pe care le-am adopta noi?

— Nu citești cărțile care trebuie, asta e rău. Noi avem cărțile noastre, ai să vezi, și ele îți vor spune că n-a existat vreodată genocid decât împotriva musulmanilor.

— Cu atât mai mult, care vor fi cele pe care le vom adopta noi pentru a echilibra balanța?

— Islamul aduce pacea, fiule, nu războiul. Când vom fi la putere, oamenii vor fi fericiți să se convertească la islam.

— Iar cei care resping această idee?

— Pe cei care îl resping pe Allah, şi Allah îi va respinge, nu există loc pentru ei nici pe pământ, nici în paradisul său.

— Îi vom ucide?

— Allah le va hotărî soarta.

— Dar el îi respinge!

— Îi va pedepsi fără părere de rău.

— Ne va cere să-i ucidem până la ultimul?

— Vom face ce ne va porunci el să facem.

— Ei, dar tocmai asta e, după mine, marea problemă: cum să ucizi şase miliarde de refuznici într-un răstimp rezonabil, înainte de-a apuca să se trezească şi să se răzvrătească?

— Baţi câmpii, fiule!

— Tu eşti imanul şi, ca un credincios ce mă aflu, am dreptul să-ţi pun orice întrebare poftesc.

— Desigur, dar ţi-am răspuns deja, atunci când Allah ne va da puterea, ne va spune şi ce trebuie să facem şi cum anume să facem, ţi-am spus, noi nu suntem decât nişte unelte ale voinţei sale.

— Pot sugera anumite soluţii?

— Nu lui Allah!

— Trimişilor săi, care îi vor transmite.

— Te ascult.

— Eu văd lucrurile aşa: am putea să-i strângem pe toţi în nişte lagăre electrificate şi să-i gazăm imediat pe cei de prisos. Pe ceilalţi îi triem după meserie şi sex, şi îi punem să muncească până ce cad la pământ. Pe cei care trag chiulul îi gazăm. Ce zici, imamule?

— Cred că visezi.

— Nu visez, s-a întâmplat de-adevăratelea.

— Astea sunt metode barbare, Allah cere ca necredincioșii să fie uciși potrivit ritului musulman.

— Imamule, nu răspunzi la ce te întreb eu. A carboniza o fată ca Nadia, a înjunghia patruzeci de țărani dintr-un fund de țară ca Aïn Deb și a ucide șase miliarde de necredincioși nu e deloc aceeași problemă. Improvizația și meștereala nu sunt totuna cu industria. Când vei ști, dă-mi un semn, și voi reveni să te văd. Salam asupra ta!

— Allah să te blesteme, fiu de cățea!

— Fac ceva pe tine, imamule, și pe tine, emirule! Vreți exterminare, o veți avea! Prietenii mei și cu mine nu vrem decât să halim naziști și bărboși pe pâine, și îi vom pofti la petrecere pe toți tinerii din cartier.

— Ai căutat-o!

— Iar tu, m-ai găsit!

Acum, că războiul a fost declarat, voi face ce e mai greu: le voi spune totul prietenilor mei. Mă vor urî, mă vor izgoni, vor înnebuni, dar adevărul e adevăr și trebuie cunoscut. O voi lua treptat, în etape, mult prea mult am suferit aflând totul deodată. Le voi spune cine a fost tatăl meu și ce a făcut, iar mai târziu, când vor fi pregătiți, le voi spune absolut totul despre incredibila mașină de exterminare nazistă, le voi împrumuta cărțile mele. Le voi spune că tata nu ne-a spus nimic și că Rachel a murit tocmai din pricina asta. Iar dacă mă vor întreba: „Iar tu, ce vei face?“ le voi răspunde: „Voi spune adevărul, pretutindeni în lume. După aceea, vom vedea“.

Jurnalul lui Malrich

Februarie 1997

În august 1995, adică acum mai bine de şaisprezece luni, i-a scris Rachel ministrului algerian de externe şi încă nu a venit nici un răspuns! În orice caz, nu atâta timp cât am locuit eu în casa lui, şi nicăieri printre hârtiile sale nu am găsit vreo urmă a unei astfel de corespondenţe. La fel ca pe el, şi pe mine manipularea identităţii părinţilor noştri n-a încetat să mă irite. Cu ce ştiu acum, pentru mine e ca şi cum ar fi fost îngropaţi cu un număr matricol tatuat pe braţ. Plănuisem să trec să-i întreb pe noii locuitori ai casei dacă nu cumva a sosit între timp vreun răspuns, apoi mi-am zis că dacă un ministru nu răspunde în primele şaisprezece luni sunt puţine şanse să răspundă în cea de-a şaptesprezecea. Scrisoarea s-a rătăcit, mi-am zis, în ţara aceea totul sfârşeşte în mâna poliţiei, dar refuz să cred că o corespondenţă ministerială este tratată, la ei, la fel ca scrisorile oamenilor de rând; dimpotrivă, este trimisă prin curier pe motocicletă şi cu un avion special. M-am simţit obligat de demersul lui Rachel şi am trimis o scrisoare de revenire. Pentru orice eventualitate, cum se scrie la poliţie. Şi dacă tot m-am apucat, i-am scris şi ministrului nostru de interne, referitor la cartier şi la ce se întâmplă acolo. Nu serveşte la nimic, dar, aşa cum

spune Rachel, ce trebuie făcut trebuie făcut. Iată copiile scrisorilor mele:

Domnule Ministru al Afacerilor Externe al Republicii Algeriene Democratice și Populare,

La data de 16 august 1995, fratele meu, Rachid Helmut Schiller, v-a adresat o scrisoare recomandată prin care vă ruga să restabiliți identitatea oficială a părinților noștri, asasinați la data de 24 aprilie 1994 de un grup armat neidentificat și înmormântați de serviciile primăriei sub o identitate ce nu corespunde actualității. Nu ați făcut-o și nu ați găsit de cuviință nici să-i răspundeți. Astăzi fratele meu este mort, și eu, ultimul Schiller, îmi permit să insist. Ceva îmi spune că nu vă e foarte ușor să reveniți asupra unei decizii, dar acesta nu e un motiv, pentru mine, să nu încerc imposibilul. Liniștiți-vă, Domnule Ministru, după mine nu va mai veni nimeni să vă deranjeze. Nu vă doresc, dar dacă într-o zi ar veni cineva să vă anunțe că părinții dvs. au fost asasinați de niște necunoscuți, după care au fost înmormântați sub o identitate falsă, ne-ați înțelege păsul. Pentru moment, vă aflați de partea cea bună a puștii, și nu vă interesează să aflați cine a murit, cine a dispărut și cine suferă în tăcere.

Vă rog să primiți, Dumnule Ministru, deplina expresie a rușinii mele de a fi, pe jumătate, compatriot cu Domnia Voastră.

A doua mea scrisoare spune așa:

Domnule Ministru de Interne,

Dacă există cineva în țara noastră care să știe ce se întâmplă în ZUS-ul nostru, acela sunteți dvs. Comisarul nostru,

domnul Daddy, vă scrie cu siguranță și chiar mult mai des decât ar trebui, deoarece este foarte implicat, trăiește alături de noi, se zbate cât poate și știm că suferă că nu-i stă în puteri să facă mai mult. Este un legalist, și tocmai asta este problema lui. Islamiștii ne-au colonizat cartierul și ne fac viața pe zi ce trece mai grea. Nu este încă un lagăr de exterminare, dar este deja un lagăr de concentrare, ein Konzentrationlager, *cum se spunea sub al Treilea Reich. Puțin câte puțin, uităm că trăim în Franța, la doar jumătate de oră de Paris, capitala ei, și descoperim că valorile pe care ea le proclamă în fața întregii lumi nu sunt valabile, de fapt, decât în discursurile oficiale. Dar asta nu contează și, în ciuda tuturor tarelor noastre, noi continuăm să credem în ele mai mult ca oricând. Tot ceea ce noi ne interzicem ca oameni și cetățeni francezi, islamiștii își permit, refuzându-ne dreptul de a ne plânge deoarece, spun ei, Allah o cere, iar Allah e mai presus de tot și de toate. În ritmul acesta, și pentru că părinții noștri sunt mult prea pioși ca să deschidă ochii, iar copiii noștri, mult prea naivi ca să vadă dincolo de lungimea nasului, cartierul nostru va fi foarte curând o republică islamică în toată regula. Va trebui, atunci, să porniți un război împotriva lui dacă veți vrea fie și doar să-l faceți să nu se extindă dincolo de granițele lui actuale. Aflați că nu vă vom urma în acest război, vom emigra în masă sau ne vom lupta pentru propria noastră independență.*

Nu aștept mare lucru de la dvs, cred, doar, că este bine să faci ceea ce trebuie făcut, și iată c-o fac: vă scriu. Sunt sigur că îmi veți răspunde fără greș și neîntârziat, este o calitate recunoscută a administrației franceze pe care veți ține s-o confirmați. Îmi veți spune ce înaltă apreciere dați demersului meu cetățenesc și îmi veți face o scurtă expunere a acțiunilor

întreprinse de dvs și de guvernul dvs pentru restabilirea republicii în cartierul nostru. Dacă aceștia sunt termenii misivei dvs, lucru de care sunt absolut sigur, vă rog să nu vă mai osteniți s-o trimiteți, pentru că știu foarte bine cu ce se mănâncă.

Vă rog să primiți, Domnule Ministru, deplina expresie a mâniei mele cetățenești de a fi umilul dvs administrat aflat sub jurisdicție islamică.

Jurnalul lui Rachel

Februarie 1996
Auschwitz, sfârşitul călătoriei

Asta voiam, să-mi închei periplul la Auschwitz. Am ajuns dimineaţa devreme, ca să fiu singur, înainte de apariţia vizitatorilor. Avea să fie o zi foarte lungă. Lagărul e imens, acoperă peste patruzeci şi cinci de kilometri pătraţi, adică patru mii cinci sute de hectare. E un adevărat oraş, asemenea acelor oraşe de pe vremea capitalismului sălbatic, din acele ţări îndepărtate devenite dintr-odată bogate, care creşteau în mare viteză pornind de la o tabără iniţială, întinzându-se fie într-o parte, fie în alta, în funcţie de mersul descoperirilor şi al norocului; un oraş în acelaşi timp ordonat şi haotic, cu perimetrele lui clar delimitate, bulevardele imense, pieţele lui largi capabile să descurajeze şi un maratonist, cu clădirile administrative lipsite de orice farmec, cu cartierele lui bogate şi casele lor extravagante, cu castelele lor fanteziste, biserica lui opulentă, cu zonele lui populare, reproducând la nesfârşit aceeaşi schemă amărâtă, cu teatrul lui rococo, cinematograful lui delirant, cabaretul lui şic, bordelurile lui de doi bani şi barurile mizerabile, cu depozitele, parcurile anemice şi maidanele lui revoltătoare, cu pieţele lui anarhice, terenurile lui de sport dând în vileag satul agonizând de plictiseală şi lipsă de activitate, cu cazărmile lui neliniştitoare şi pista lui de aterizare sumară flancată de un turn de control improvizat,

dar care promite să devină un aeroport de capitală. Ne putem imagina, aceste oraşe cu creştere fulgerătoare aşa sunt, trepidante şi plictisitoare, promiţătoare şi lipsite de viitor, ele îi îmbogăţesc şi îi sărăcesc în egală măsură pe oameni şi fac, până la urmă, din mizerie şi violenţă hrana de zi cu zi a fiecăruia, fiind o demenţă în căutarea consacrării. Există o viaţă strălucitoare, liberă şi ingenioasă, căreia îi place să se dea în spectacol, şi în spatele ei, în nesfârşitele favele de la periferie, o viaţă izolată, colcăitoare, infamă, anonimă, care moare uluitor de uşor, *pentr-un da sau un nu*. Aceste aglomerări spontane, care fac parte din logica sistemului totalitar care le-a inspirat, prosperă în baza unui mit şi tot de pe urma lui mor. Într-o bună zi, natura îşi reintră în drepturi, şi toate dispar în tăcere, măturate de aceeaşi absurditate care le-a făcut să apară. Nu aurul a favorizat dezvoltarea acestui oraş opresant, născut din cenuşa unui biet sat pierdut din inima bătrânei Polonii, şi nici petrolul, cafeaua, arborele de cauciuc sau esenţele rare, ci exterminarea industrială a acelor *Vernichtung Lebensunwerten Lebens*, de preferinţă evrei sau ţigani, dar şi prizonieri de război, *elemente asociale* şi toţi *Minderwertige Leute* posibili. La drept vorbind, uzina aceea mergea cu orice, cazanul nu putea fi oprit doar din pricina unei întreruperi a liniei principale de aprovizionare. În iad, totul arde, vagabonzii de orice fel, trădătorii, opozanţii, rezistenţii. Auschwitz-ul era cel mai vast, mai lugubru, mai ucigător şi mai nesăţios lagăr nazist. În numai patru ani, un milion trei sute de mii de bărbaţi, femei şi copii, nouăzeci la sută dintre ei evrei, au fost procesaţi în cuptoarele sale, ceea ce înseamnă o frumoasă medie de o mie de suflete pe zi. Un întreg sat care dispare de pe hartă, casă după casă, familie după familie, între răsăritul şi apusul soarelui.

Era încă întuneric, îngrozitor de frig, cădea o zăpadă murdară, iar dinspre est biciuia cel mai pătrunzător vânt. Dacă doream să mă pedepsesc cât mai aspru întorcându-mă la locul crimei comise de tatăl meu eram servit, dar încă departe de a fi cu adevărat mulțumit. Pentru deportatul care sosea cu *trenul morții*, multe alte lucruri făceau ca momentul să fie infinit mai cumplit – oboseala mai multor zile îndurate stând în picioare în niște vagoane de vite înțesate, foamea, setea, murdăria, spaima, tortura *selecției*, fanfara bubuind la maximum, ordinele nemiloase, lătratul câinilor, brutalitatea soldaților, umilința dezbrăcării în aer liber, a raderii părului de pe cap și a tatuării numărului matricol pe brat și, mai ales, senzația strivitoare că o colosală aberație avusese loc pe pământ: sfârșitul umanității, trădată de Dumnezeu însuși. În momentul când pătrundeau în lagăr, mai erau ei oare niște oameni? Dacă aș fi debarcat aici dintr-un luxos autocar cu turiști, într-o frumoasă zi de primăvară, ar fi fost indecent, eu nu sunt oricine, sunt Helmut Schiller, fiul ofițerului SS Hans Schiller, iar în locul acesta tatăl meu își are partea lui din cei un milion trei sute de mii de morți, gazați cei mai mulți, doborâți cu un glonț, cei mai norocoși. Nu aveam decât această alegere, să sosesc fie asemenea tatălui meu, într-o mașină încălzită, tihnit, sâcâit cel mult de vreo problemă tehnică, fie ca un deportat, îngrozit, înfometat, rebegit, ud ca o o cârpă de șters pe jos, singur ca nimeni altul pe lume, strivit de întreaga mașinațiune și neștiind ce i se reproșează lui anume. Nu supralicitam din masochism sau ca să mă joc, voiam să mă apropii cât mai mult de realitatea deportatului și să văd până unde mersese tatăl meu. Știu, această afacere depășește capacitatea de înțelegere, nimeni și nimic nu m-ar fi putut ajuta să mă apropii fie și cu o milionime de milimetru. Eu sunt liber,

am venit din proprie voință și voi pleca din proprie voință atunci când voi aveau eu chef, sunt pe picioarele mele, părul și dinții îmi sunt la locul lor, actele, în buzunar, și dacă nu survine un accident, o crimă, o boală fatală sau o sinucidere într-un moment de demență, știu că voi fi viu și mâine, și poimâine, și răspoimâine, și tot așa până la sfârșitul vieții. Nu pot să mă prefac că sunt deportat, cobai de laborator sau *Sonderkommando*, nu pot să mă transform în călău sau în *kapo*, nu pot decât să mă transpun în gândurile tatei, să-mi potrivesc pașii cu ai lui și să încerc să-l urmez pe înfiorătorul său drum; nu pot decât să-l mimez pe cel deportat și să încerc să simt chinurile care-l încearcă în vreme ce moartea, cea mai misterioasă și mai înjositoare dintre morți, se năpustește asupra lui. Nu pot să fac nimic. Dar sunt aici, trebuia să fiu, și trebuie să merg până la capăt.

Am urmat șinele *trenului morții* care vin de la gara evreilor, *Judenrampe*. În față, departe, barând orizontul, se află acea construcție a cărei fotografie apare în toate cărțile, o clădire lungă și roșiatică, joasă, având la mijloc, deasupra intrării, un turn de pază pătrat cu acoperiș de țiglă. Este lagărul Auschwitz II, *Konzentrationslager*-ul Auschwitz-Birkenau. După ce treci de poartă, vezi barăcile perfect aliniate la infinit, *Lager*-ul pentru bărbați de o parte a marii alei, cel pentru femei de cealaltă parte, și peste tot miradoare, sârmă ghimpată, garduri electrificate. Nu încape îndoială, aici a fost iadul, nu cu multă vreme în urmă, toate se află încă la locul lor, totul e cenușă și singurătate așa cum a fost înainte. Aici, la Birkenau, Răul și-a atins apogeul. În față, la est, lagărul Auschwitz I, cu celebrul slogan din fier forjat atârnat ca o coroană deasupra porții de intrare: *Arbeit Macht Frei*, Munca

eliberează. În interiorul incintei, într-o zonă cândva puternic securizată, giganticele uzine de armament Krupp Union, uzinele DAW, Deutsche Ausrüstungswerke, atelierele trupelor SS, farmacia generală și blocurile care adăposteau serviciile spitalicești, *Häftlingskrankenbau*, prescurtat HKB, pentru soldați și *muncitori*. Ceva mai spre nord, la trei kilometri, lagărul Auschwitz III, Monowitz. Enormele clădiri cenușii pe care le poți zări înecate în ceață sunt cele pe care le ocupa firma IG Farben, specializată în gaz de exterminare, îngrășăminte și detergenți. Trebuie să-ți pui la bătaie imaginația, clădirile acelea nu mai există, au fost bombardate în '44, după care au fost demolate. Urmele lor pot fi văzute pe sol. Tot în acest loc, *Buna*, dar într-un alt complex, și el bombardat și demolat, se producea cauciucul sintetic, vital pentru armata Reich-ului. Zece mii de deținuți munceau aici într-un ritm infernal. Cred că nu a scăpat nici unul cu viață, știau prea multe lucruri, secrete de fabricație, fuseseră prea aproape de experimente militare foarte avansate pentru vremea aceea. Ultimii *muncitori* au fost masacrați în grabă în momentul în care armata sovietică a intrat în Polonia, iar una dintre unitățile ei gonea nebunește spre lagăr în speranța de a ajunge acolo înainte ca totul să fie distrus sau mutat.

Am intrat în lagărul de la Birkenau și m-am lăsat călăuzit de instinct. Mă străduiam să uit ce știam, voiam să aflu ce simte cineva când intră în lagăr pentru prima oară, cu mintea plină de faima lui monstruoasă. Era greu, imposibil, știam prea multe, studiasem atât de amănunțit acest loc, încât puteam să mă orientez prin el cu ochii închiși, aveam planul în cap. Aș fi putut să merg asemenea unui bun soldat care își urmează rutina zilnică, deplasându-se dintr-un punct în altul

cu grija de a executa ordinele întocmai şi la timp. Să-l urmăresc pas cu pas şi să-mi dau ca şi el toată silinţa, vitejeşte, zgribulit într-o grea manta antivânt: să duc un bolnav de la infirmerie la locul de muncă, să târăsc o epavă umană la Bunker, I sau II, unde erau gazaţi evreii francezi, să adun rapoartele zilnice de activitate din cele patru complexe ultramoderne, în acelaşi timp camere de gazare şi crematorii, ale căror planuri fuseseră concepute, zice-se, de însuşi Himmler, faimoasele K II, III, IV şi V, adevărate bijuterii în materie de exterminare, şi să le duc în pas alergător la biroul de comandă din clădirea administrativă a trupelor SS, să-mi îngădui apoi un ocol-fulger pe la bordelul pentru *kapo* ca să văd dacă au apărut ceva prospături, sau, măruntă curiozitate bolnăvicioasă, să arunc o privire prin vitraliul clinicii experimentale a profesorului Karl Clauberg sau a celei a sinistrului doctor Josef Mengele, acest Frankestein al gemenilor monozigoţi, sau să dau o raită pe la laboratorul în care chimişti precum tatăl meu, care, cu gradul lui de căpitan, ocupa cu siguranţă postul de director, preparau poţiunea lor magică sau granulele lor împotriva *păduchilor;* într-un cuvânt, peste tot, mai puţin prin preajma mult prea sinistrului Block 11, în care nişte demenţi cum nu mai văzuse pământul experimentau nişte torturi şi nişte metode de execuţie greu de îndurat chiar şi pentru un loc precum Auschwitz. Puteam, de asemenea, să pornesc din piaţeta unde erau strânşi, în zori, deţinuţii şi să conduc fără ezitare un grup sau altul până la locul în care îşi desfăşurau munca silnică.

Învăţasem să-mi urmăresc tatăl cu gândul, eram capabil să străbat *Lager*-ul ca şi cum aş fi crescut în el. Avusesem în vedere fiecare detaliu al unei zile. Tata era un om al ordinii, precis ca un metronom, întreaga viaţă îşi păstrase obiceiul

de a cronometra absolut totul. Viața noastră la Aïn Deb așa era, reglată după ceasul lui. În vreme ce prietenii mei se puteau baza doar pe soare și pe propriul lor chef pentru a se deplasa dintr-un loc în altul, eu trebuia să-mi aștept sfertul de oră de libertate mușcând zăbala, cu ochii țintă pe acul cel mare al ceasului.

Iată-mă ajuns în fața complexelor K. Tatăl meu trebuie că va fi urmărit ridicarea blocului K IV și probabil l-a inaugurat. Dar de ce acesta anume? Chestiune de dată. Tatăl meu s-a aflat în post la Auschwitz-Birkenau între ianuarie și iulie '43. Or, construirea complexelor a început în primele luni ale lui '42 și s-a încheiat la sfârșitul lui '43. Îmi închipui că la sosirea sa, primele două erau deja operaționale, al treilea intra în faza de testare și de dare în folosință, în vreme ce pentru ultimul lucrările nu depășiseră stadiul terasamentelor. De fapt, știam foarte exact, citisem nenumărate cărți și mărturii ale supraviețuitorilor, eram la zi cu documentarea. Tot din rațiuni de cronologie pot să afirm cu deplină certitudine că tata se afla la ordinele primului comandant al lagărului de la Auschwitz, lugubrul SS Obersturmbannführer Rudolf Höß, pe care Aliații îl vor dibui mai târziu prin Bavaria, unde se ascunsese sub o identitate falsă; va fi condamnat de un tribunal polonez în '47 și spânzurat în fața unui *Krema* din îndrăgitul său Auschwitz. La jumătatea verii lui '43, în momentul când tatăl meu ajungea la noul său post, Buchenwald, va fi înlocuit de Arthur Liebehenschel și de Richard Baer. Primul va fi arestat și executat în '48, în același timp cu sinistra comandantă a *Lager*-ului de femei de la Birkenau, Maria Mandel, și cu adjuncta acesteia, frumoasa și înspăimântătoarea Irma Grese, pe care tata probabil c-o va fi agățat între două ședințe de crematoriu. În ceea ce-l privește pe Richard Baer, acesta,

condamnat la închisoare pe viață, va muri în închisoare în 1963. Absolut sinistrul Josef Mengele, supranumit Îngerul Morții, va profita de tot ce se oferea, de rețeaua franciscană din Italia pentru a spăla nestingherit putina, de aerul bun al Argentinei lui Perón, de Paraguay și de Brazilia, pentru a-și fructifica partea ce-i revenea din imensa avere a familiei Mengele ducând un trai de huzur. Va fi răposat de moarte bună în 1979, la șaizeci și opt de ani, undeva în Bolivia, nu se știe precis unde, lăsând în urmă mitul unui supraom pe care moartea nu-l putea atinge. Fiul său, un superb *golden boy* din New York, întrebat fiind: „De ce nu se predă tatăl dumneavoastră?", a răspuns: „Nu-i treaba mea, el trebuie să decidă". Eu, dacă aș fi fost fiul lui, l-aș fi denunțat înainte de a fi fost întrebat, iar în calitate de victimă aș fi cerut să depun mărturie în procesul lui.

Și cu cât înaintam în această hoinăreală a mea, pe care o voiam instinctivă pentru a putea să pătrund cât mai adânc misterul, cu atât în mintea mea se derula implacabilul proces care reglementa aproape la secundă funcționarea lagărului. Eram prizonierul a ceea ce știam. Mă mișcam prin cărțile mele, prin fișele mele tehnice, dar nu așa se petreceau lucrurile în realitate, sau nu doar așa. În spatele logicii reci a mecanismului se afla misterul inflexibil al morții care apăsa asupra întregului lagăr, se aflau legile monstruos de nedrepte ale hazardului care, aici mai mult ca oriunde, îl însoțea clipă de clipă pe deținut, ținându-l sub observație, făcând ca alegerea pentru o anumită corvoadă sau pentru o anumită pedeapsă să se abată, încă o dată, asupra lui, ca boala să-l lovească mai degrabă pe el decât pe altul, asta însemnând moartea imediată; se afla acea magie a lucrurilor care făcea ca

incidente absolut anodine, apărute în chip marginal, să se înlănțuiască deodată luând chipul unei mari catastrofe care ajungea să blocheze măreața și inalterabila mașină, înnebunindu-i pe stăpâni, umilindu-i până la vârful ierarhiei, și declanșând, drept replică, îngrozitoare mânii, acte gratuite, pedepse în lanț; și zile și săptămâni întregi de privațiuni; se afla misterul timpului care se întinde la infinit, nimicindu-i deportatului orice voință, orice speranță, orice regret chiar, după care se contracta brusc, strangulându-i lumea, precipitând în orice mișcare, sufocând fără milă fiecare minut, care devenea astfel mai greu, fiecare secundă, care devenea astfel mai nesigură; și se mai aflau vremea cu capriciile și caznele ei, zvonurile cu accesele lor de febră, se aflau promiscuitatea și rușinea ce-o însoțea, și reacțiile ei epidermice, se aflau foamea, veșnică, delirantă, și mirosurile care întorc stomacul pe dos, se afla teribila pierdere a conștiinței morale care îl transforma pe deportat în cel mai aprig dușman al deportatului, *fiecare ajungând să încheie o alianță cu foamea, cu instinctul de conservare și cu nebunia*, și se mai aflau toate acele mărunțișuri ale vieții de zi cu zi care în orice moment puteau să ia o întorsătură tragică; Doamne, ce dramă poate să însemne o gheată furată sau o bonetă pierdută iarna, o privire în plus în direcția unui ofițer, o clipă de neatenție, o gamelă care se crapă, o entorsă la picior, o dizenterie, o durere de șale, o rană care începe să se infecteze; se afla acea încordare epuizantă de a te arăta tot timpul capabil de muncă și de a nu trezi nici o clipă vreo suspiciune; se afla acel maelstrom pe care-l purtai în cap douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, acea neliniște purulentă, acele întrebări fără sfârșit, exaltări morbide, spaime copilărești, nevoi torturante, vise imposibile, amintiri fugare din altă viață, dintr-o lume în care

se pare că există soare, în care ziua şi noaptea sunt un dar pe care-l împarţi cu alţii. O nimica toată te putea duce la moarte, o nimica toată putea face ca viaţa să devină de nesuportat, totul era hazard, totul era sortit eşecului, tristeţii şi putreziciunii. Ajungeai, probabil, să speri ca măreaţa şi inalterabila maşină să continue să meargă la fel de bine. Ajungeai, poate, chiar să i te rogi lui Dumnezeu să uite de noi şi să vegheze ca nimic să nu vină să perturbe Fiara. Să-şi ia morţii ei, să se îndoape cu ei, şi să ne lase pe noi în pace. Când toate lucrurile merg strună, poţi fura câteva clipe de odihnă. Când toate lucrurile îşi urmează cursul, poţi aştepta să-ţi vină ceasul şi să mori în tihnă.

Şi eu am mintea plină de mistere. Există unul care mă torturează, mă gândesc în permanenţă la el, este misterul supravieţuitorului, al celui care a scăpat. Dumnezeule, cum să mai trăieşti după lagăr? Există o viaţă după Auschwitz? Dintre toate mărturiile pe care le-am citit, mai ales cele care fuseseră culese la cald, dacă pot spune aşa, în momentul eliberării din lagăre şi în timpul celor dintâi procese intentate criminalilor, nu există nici una care să exprime ură, mânie, care să ceară răzbunare. N-am înţeles cum aşa ceva e posibil şi nu înţeleg nici acum. E un mister pentru mine. Acele femei şi acei bărbaţi nu făceau decât să povestească, răspundeau calm, timid, la întrebările anchetatorilor şi ale judecătorilor. „Mă numesc X, am ajuns în lagăr în ziua cutare, luna cutare, anul cutare... am fost repartizat la atelierul de confecţii... da, ştiam că erau gazaţi deţinuţi... da, am fost bătut de *kapo*... da, am asistat la pedepse... într-o zi am fost adunaţi ca să asistăm la executarea a cinci deţinuţi acuzaţi că furaseră un cupon de pânză... în altă zi, colegul nostru Y s-a aruncat

în gardul electrificat, ne-au snopit în bătaie că nu l-am oprit... Voia să se sinucidă, îl înțelegeam". Dar dumneavoastră? „O, eu am avut noroc, am fost repartizată la Canada". Spuneți-ne ce înseamnă Canada. „Era un imens atelier aflat în afara *Lager*-ului, în care erau triate efectele personale ale noilor deținuți, puneam banii într-o parte, bijuteriile în alta, iar din hainele triate făceam niște baloți pe care camioanele le transportau la gară. Era o muncă istovitoare, dar nu din cale afară... pentru cei care trudeau în noroi și în frig, Canada era paradisul." Am citit și am recitit cărțile acestor fantome de pe lumea cealaltă ajunși celebri, Charlotte Delbo, Elie Wiesel, Jorge Semprun, Primo Levi, și nu am găsit nici o vorbă de ură, măcar umbra unei dorințe de răzbunare ori vreo expresie, oricât de mică, a mâniei. N-au făcut decât să povestească viața de zi cu zi cu toate detaliile de care erau în stare, spunând, cu acea artă numai a lor, ce le-au văzut ochii, ce le-au auzit urechile, ce le-au mirosit nările, ce le-au atins mâinile, oboseala și suferința pe care spinările și picioarele lor au fost nevoite să le îndure. Au povestit așa cum o cameră de luat vederi redă niște imagini și așa cum un magnetofon redă niște sunete. Vorbesc despre călăii lor spunând: „Cutare, ofițerul X, a spus asta, a făcut aia, în cutare zi, la ora cutare". Vorbesc despre tovarășii lor spunând: „Cutare a spus asta, a făcut aia, într-o dimineață s-a dus și nu l-am mai văzut". De unde această distanță? Nu înțeleg. Unde este mânia? Unde e ura, unde e chemarea la răzbunare, unde e dorința de a călca totul în picioare, de a respinge umanitatea, de a-l nega pe Dumnezeu, de a fugi de tot și de toate, de a nu mai aștepta nimic? Această experiență nu poate fi comparată cu nici o alta, tot zgomotul de pe lume nu ar putea să acopere durerea care s-a înălțat din acest loc. Vorbim despre

ea așa, pur și simplu, ca despre o zi fără lumină care s-ar fi abătut din întâmplare asupra lumii. Vorbim despre Răul absolut și despre colosalele suferințe pe care ni le-a pricinuit el. „Kuhn e smintit. Nu-l vede, în cușeta de alături, pe Beppo, grecu care are douăzeci de ani și poimâine va merge la gazare și, știind bine asta, stă întins, privind fix becul, fără să zică nimic și fără să se mai gândească la nimic? Nu știe Kuhn că data viitoare va fi rândul lui? Nu înțelege Kuhn că azi s-a săvârșit o infamie, pe care nici o rugăciune adresată cerului, nici o iertare, nici ispășirea vinovaților, în sfârșit, nimic din ce stă în putința omului nu o va putea șterge vreodată? Dacă aș fi Dumnezeu, aș scuipa rugăciunea lui Kuhn." Asta e toată mânia pe care am găsit-o în cartea lui Primo Levi *Mai este oare acesta un om?*[1]. El constată că nimic, nici rugăciunile, nici iertarea, nici ispășirea nu pot să îndrepte ceva, și se oprește acolo. Nu înțeleg. În felul meu, și eu sunt un supraviețuitor, un scăpat de la exterminare, dar nu găsesc suficiente cuvinte, nu am suficientă forță ca să-mi strig mânia, rușinea, ura, și știu că nimic nu va putea să potolească dorința de răzbunare pe care o simt în mine. Să descoperi că ești fiul unui călău e mai rău decât să fi fost călău tu însuți. Călăul își are justificările lui, se refugiază în spatele unor vorbe, poate să nege, poate să se dea mare, poate să-și revendice crima, dar ce spun eu „crima", datoria, și să braveze spânzurătoarea, poate să se ascundă în spatele ordinelor primite, poate să fugă, să-și schimbe identitatea, să-și construiască noi justificări, poate să se îndrepte, poate să facă orice. Dar fiul călăului, ce altceva poate să facă decât să numere crimele tatălui său și să-și poarte toată viața povara? Mi-e scârbă

1. Primo Levi, *op. cit.*, p. 212.

de tatăl meu, mi-e scârbă de-această țară, de-acest sistem care l-a croit în felul acesta, mi-e scârbă de omenire, mi-e scârbă de întregul pământ, mi-e scârbă de toate aceste personaje ilustre care au descris, rece, tot ce-a făcut tatăl meu, dar atât, de parcă ar fi efectuat o muncă oarecare, de parcă s-ar fi achitat de un job pentru care ar fi fost plătit, l-au prădat de umanitatea pe care mai putea, încă, s-o aibă și l-au zugrăvit ca pe un automat imbecil executând orbește ordinele Führer-ului său, îi urăsc că l-au cruțat, că nu-l urăsc așa cum trebuie urât un tiran, că nu l-au insultat, îi urăsc pentru distanța lor, pentru măsura lor. Tatăl meu știa ce făcea, îl cunosc foarte bine, era un om de încredere, care își făcea datoria, merită toată mânia din lume. *Hans Schiller, ești un derbedeu, cel mai rău dintre asasini, te detest, te urăsc, vreau ca numele tău să dispară definitiv, vreau să arzi în iad până la sfârșitul veacurilor și toți cei pe care i-ai gazat să vină să te scuipe în față! Nu aveai dreptul să trăiești, nu aveai dreptul să ne dai viață, nu am nevoie de viața asta, este un coșmar, o rușine pe care nimic nu o poate șterge. Nu aveai dreptul să fugi, tată. Trebuie să iau totul asupra mea, voi plăti pentru tine, tată. Hans Schiller, fii blestemat!* M-am așezat și, asemenea unui deportat care a văzut prea multe de-a lungul zilei sale, am plâns cu lacrimi secate.

Ninsoarea a încetat. S-a oprit și vântul. Iar frigul e mai puțin mușcător. Un soare abia vizibil trimite un pic de căldură. Nu mai mult de un grad, poate, dar pe care eu l-am simțit ca pe o adiere a vieții. Am ieșit din prostrația în care căzusem. Mă dureau toate. M-am întins ca să mă dezmorțesc și mi-am reluat hoinăreala prin lagăr. Voiam să mă întorc la gară, până la urmă e locul cel mai important din tot lagărul, cel mai

crâncen, aici se decide totul. Aici este locul în care femeile, bărbații și copiii, terorizați, și pruncii dormind în excrementele lor, ajung la capăt. Încă mai sunt îmbrăcați de oraș, încă mai țin în mână o valiză, o paporniță, o servietă, o jucărie, femeile încă își mai poartă bebelușii în brațe, încă îi mai strâng la piept, îi mângâie pe obraz cu vârfurile degetelor, îi apără de frig sau de soare, încă mai au asupra lor acte, ceasuri, bijuterii, bani în buzunare. Iar steaua aceea galbenă de la reverul hainei îi face, ce-i drept, să le fie rușine, dar ea nu spune decât că sunt evrei; poți să nu-i îndrăgești pe evrei, nu-i nimic, nimeni nu e obligat să iubească pe toată lumea. Alții își poartă rușinea pe față, țiganii, cei închiși la culoare, dar și bolnavii, cu tenul lor de ceară și glasul lor stins, sau bătrânii, pe care îți face rău să-i vezi atât de departe de ultimele lor obișnuințe, ca să nu mai vorbim de copiii care nu pot nici să se facă mai mari decât sunt sau să se mascheze în adulți, nici să înțeleagă ce se petrece în jurul lor, chinurile la care sunt supuși părinții lor. Însă această gară nu seamănă cu nici o alta de pe pământ. Iar această stea nu seamănă cu nici o alta din cer. Aici, pe *Judenrampe*, pe terenul viran de lângă gară, vor fi triați, separați, înregistrați, marcați, îmbrăcați în ocnași, aliniați, așteptând ca undeva, cineva, un *Deus ex machina* copleșit de griji colosale, unul dintre *Bonzen*, să dea ordinul de marș. Durează ore, și fiecare minut este infinit. Pentru bătrâni, bolnavi și copii, aici se termină totul. Nu va mai exista altă zi pentru ei. N-o știu, unii bănuiesc ceva, dar ceea ce nu s-a întâmplat, ceea ce nu vezi cu ochii tăi rămâne o simplă ipoteză, viața este încă posibilă: poarta camerei de gazare e deja deschisă pentru ei, iar *Sonderkommandos* îi așteaptă deja cu arma la picior, vreau să spun cu acea roabă duhnind a hoit și cu acel mutism mineral care îi ajută să-și uite decăderea. În câteva ceasuri,

îşi vor lua zborul sub formă de fum spre cerul lui Dumnezeu, al acelui Dumnezeu surd, orb şi intolerant la care se roagă din prima lor zi. Cum să crezi într-un astfel de Dumnezeu? Un animal, o pisică, un şoarece, un şarpe rece ca gheaţa oferă mult mai multă căldură umanităţii, sunt nişte vieţi care vin să se mângâie de alte vieţi. Pentru bărbaţii şi femeile încă în stare de muncă, aici începe totul. Aici îşi pierd o dată pentru totdeauna autonomia, demnitatea, amintirile, umanitatea. Totul. În clipa aceasta devin nişte *deportaţi*, nişte *Abgewanderte*. Moartea va fi o formalitate pentru mai târziu, după ce vor fi plătit preţul propriei morţi printr-o muncă utilă şi cinstită.

Stătea în picioare la intrarea în Birkenau. O bătrânică micuţă, cu picioarele uşor arcuite, ţinându-şi geanta pe mână şi având pe cap o pălăriuţă caraghioasă. Haina îi era lustruită, fusese îndelung purtată. Era singură. Se uita ţintă la ceva din faţa picioarelor şi nu se mişca. Ai fi putut-o lua drept o menajeră aşteptând răbdătoare primul autobuz de dimineaţă într-o periferie lividă bătută de vânt. S-a uitat spre dreapta, spre stânga, apoi s-a întors şi a privit îndelung linia de tren care se pierde la orizont, platforma care o flanchează pe ambele părţi, cerul înfofolit în norii lui imenşi, după care s-a întors concentrându-şi privirea asupra clădirii şi a turnului ei de pază. A cercetat totul în amănunt. Am simţit că în ea strigă ceva, stătea crispată în faţa graniţei pe care o treceai pentru a muri. A prins curaj şi a păşit sub portal, iar aici s-a oprit brusc, cred că până şi respiraţia i s-a oprit. Capul i se rotea în toate direcţiile, ca şi cum ar fi fost acţionat de un mecanism dereglat. Era toată numai spaimă, adevărata mare spaimă de Auschwitz. Eram fascinat de acest balet straniu şi vrednic de milă, din acest teatru al hidoşeniilor, pe o vreme ca asta,

care nu lăsa loc decât tristeții și tăcerii. Am înțeles că își scotocea prin memorie, căutând diferite semne, repere. Amintiri. Cugeta. Aș spune că simțea lucrurile din interior, Răul și misterele lui risipite în timp, în mintea ei, era ca un animal care din instinct simte vibrațiile unor cataclisme îndepărtate, și intră în panică. Ea însă nu se mișca, nu se mai mișca, părea că ar fi putut să rămână așa pentru totdeauna, așteptând. La un moment dat, a fost străbătută de un fior și, hotărâtă, parcă, să-și înfrunte zbuciumul, a intrat în lagăr, a făcut un pas și s-a oprit iar. A aruncat o privire asupra locului, după care a luat-o spre dreapta, înaintând cu pași mărunți și cu capul plecat. Intrase în altă lume, în acea lume pe care o cunosc atât de bine pe hârtie, încât aș putea să-i călăuzesc pașii, anticipându-i fiecare reacție. Înțelesesem că stătuse în acest loc blestemat. Nu știu de ce, dar am văzut în ea o stea pe cerul meu negru. M-am luat după ea.

A intrat în *Lager*-ul femeilor. S-a oprit, a scos o batistă din geantă, a mototolit-o, și-a șters ochii cu ea și a dus-o la nas. A înaintat, a citit numărul primei barăci, apoi pe următorul, și tot așa. Începuse să meargă mai repede, cu pași mici și sacadați, numărul pe care îl căuta se afla ceva mai departe. La un moment dat s-a oprit, s-a uitat îndelung la baraca din dreapta, apoi a pășit spre intrare, a urcat cele trei trepte și a întins mâna spre mânerul ușii, l-a rotit într-o parte și în cealaltă. Ușa era încuiată. N-a insistat. S-a așezat pe prima treaptă. Mă uitam la ea. Nu făcea nimic, nu se mișca. Era pierdută în propria ei minte, în cel mai întunecat ungher. Am simțit o imensă afecțiune pentru femeia aceasta. Părea atât de fragilă, atât de singură.

M-am ghemuit într-un colț ca s-o observ. Cu capul plecat într-o parte, se juca cu batista, o împăturea pe genunchi,

o netezea la loc, o rula, o derula la loc. Cât de departe e cu gândul, mi-am spus. După o jumătate de oră s-a ridicat, a oftat şi a luat-o spre est, către camerele de gazare şi crematorii. Era plin de lume. Vizitatori. Un grup de tineri, liceeni, şi un grup de bătrâni. Fiecare cu urechile ciulite la ghidul său. Tinerii făceau poze cuprinşi de o adevărată bulimie, şoptindu-şi la repezeală diverse lucruri la ureche. Ar fi vrut, firește, să strige, să pună adevărate întrebări, dar în locul ăsta vorbitul n-a fost niciodată în firea lucrurilor, veneai aici ca să fii gazat, ca să fii făcut fum, ştiau asta. Bătrânii nu spuneau nimic şi nu se mişcau. Bătrânica mea s-a alăturat acestui grup. I-a şoptit două cuvinte vecinului său, care şi-a petrecut braţul pe după umerii ei şi s-a aplecat s-o sărute pe frunte. Un gest prietenesc. M-am amestecat printre ei. Ghidul vorbea, explica. Nu mi-a plăcut vocea lui. Tonul nu era cel potrivit. Ce mă deranja era că nu depăşea buchea cărţilor, că nu ieşea din fişele lui tehnice, că nu făcea decât să descrie un proces. Nu asta înseamnă Exterminarea! Nu numai asta. Nu se reduce la ultimul act. Mai e şi restul, cel mai important, fără nume, răul din viaţa de zi cu zi cu care ne obişnuim atât de repede, cu care nu ne obişnuim niciodată, pe care această bătrânică l-a regăsit imediat în mintea ei, pe care eu îl caut cu disperare de luni de zile fără să fi izbutit să mă apropii măcar cu o milionime de milimetru de el. Am simţit asta încă de la început: nu voi putea să-mi cunosc tatăl şi să mă regăsesc pe mine însumi decât dacă voi merge până în adâncul lucrurilor, până în inima Maşinaţiunii. Or, nici o cunoaştere, nici o înţelegere, nici o sensibilitate, nici o imaginaţie nu pot ajunge până la ceea ce experienţa Exterminării a gravat în mintea deportaţilor, iar ei, supravieţuitorii, cei care au scăpat, nu au nici un mijloc de-a ne transmite. Tatăl meu va rămâne o enigmă, iar durerea mea nu va lua niciodată sfârşit.

Grupul şi-a reluat drumul. Am făcut în aşa fel încât să ajung alături de bătrânica mea. Am intrat în vorbă cu ea. Vorbea o engleză cu un puternic accent de Europa Centrală, pe care nu reuşeam să-l localizez. Mi-a spus că era originară din Cehoslovacia, din Bratislava, şi că trăia la New York din '48. Eu i-am spus că eram francez şi că locuiam la periferia Parisului. Când am simţit că între noi se stabilise o legătură, i-am spus: „Aţi fost internată la Birkenau?" A roşit şi mi-a spus:

„— O, nu, nu eu, sora mea Nina, eu am fost la Buchenwald... împreună cu părinţii mei.

— Aha!... Sora dumneavoastră... a murit aici?

— Da. Am aflat de la o prietenă care se afla împreună cu ea aici, la Birkenau... A murit şi ea, anul trecut.

— Aha!...

— Fuseseră colege de liceu la Bratislava. Într-o zi, nu s-au mai întors acasă, iar puţin după aceea au venit să ne ia... pe toţi, toată familia.

— Aha!...

— Dumneavoastră?

— O, eu... eu...

— O rudă?

— Da... tata... şi el a fost la Birkenau, şi în alte lagăre... a scăpat printr-o minune. Nu ştiam, nu mi-a spus niciodată... am aflat recent... din întâmplare... după ce-a decedat.

— Înţeleg... Nu trebuie să-i purtaţi pică, astfel de lucruri nu pot fi spuse copiilor. Credeţi-mă, este foarte greu să vorbeşti despre asta, chiar şi cu cei care au trecut pe aici."

Drumurile noastre s-au despărţit la întretăierea celor două alei. Grupul din care făcea ea parte se îndrepta spre autocar, iar eu trebuia să-mi duc periplul până la capăt. Exact când se urca în autocar, m-am apropiat brusc de ea, am prins-o uşor de cot şi i-am spus:

„— Vreau să vă cer iertare...

— Pentru ce, stimate domn?

— Eu... viaţa nu a fost deloc binevoitoare cu dumneavoastră... cu sora dumneavoastră, cu părinţii dumneavoastră... mă simt responsabil."

M-a privit cu frumoşii ei ochii de bătrână care a suferit mult, şi mi-a spus, prinzându-mi la rândul ei mâna:

„— Mulţumesc, fiule, mă impresionează foarte mult gestul tău, e pentru prima oară când cineva îmi cere iertare."

M-am aplecat şi am sărutat-o pe frunte. Un gest de prietenie, un gest de fraternitate. Peste prăpastia care ne separa.

Întâlnirea asta m-a răvăşit cu totul. Femeia aceasta nu merita să o mint. Aveam îngrozitoarea senzaţie că-i furasem viaţa şi demnitatea. Mi-am spus însă şi că probabil doliul ei se încheiase şi că i-ar fi făcut rău să-i trezesc morţii. De fapt, nu mă mințisem decât pe mine însumi, ştiam asta, *nici o rugăciune adresată cerului, nici o iertare, nici ispăşirea vinovaţilor, în sfârşit, nimic din ce stă în puterea omului nu va putea şterge vreodată* ce-a fost. În locul ei, aş fi scuipat cererea ta de iertare, Helmut Schiller!

Venise vremea să plec. Nu aveam ce să fac aici, locul meu nu este aici. Nu ar fi trebuit să vin, l-am spurcat.

Jurnalul lui Malrich

Februarie 1997

Când s-a întors la Paris, în februarie 1996, Rachel s-a închis în casă şi n-a mai ieşit. Două luni mai târziu, la 24 aprilie, se sinucidea în propriul garaj. Aflasem că s-a întors prin Momo, iscoada şi informatorul nostru. Acesta îmi spusese: L-am zărit pe fratele tău pe lângă Prisunic, arată groaznic, are cumva SIDA? I-am răspuns: N-ai tu treabă, are probleme doar cu burgheza lui şi cu multinaţionala. Nu bănuiam nimic în acel moment, dar ştirea asta m-a pus pe gânduri, aşa că m-am dus să-i fac o vizită. M-am dat drept băiatul bun care trece şi el să vadă ce mai face fratele său. Mi s-a făcut rău când l-am văzut, arăta cadaveric, era adus de spate şi derutat ca un pensionar, el, care era atât de frumos şi de elegant, întotdeauna în formă, mai organizat ca un PDG. Purta o pijama ciudată, în dungi, pe care nu i-o ştiam, şi era ras în cap ca un ocnaş, chilug. Casa era într-o dezordine de nedescris, murdară, duhnea, obloanele erau trase. O atmosferă de ocnă. S-a aşezat pe braţul fotoliului şi mi-a zis cu un glas ca un scheunat: Urma să vin să vă văd... o să vin să vă văd... da, o să vin. L-am întrebat dacă era totul în regulă. A dat din umeri cum că n-ar fi nimic grav: Toate bune. Am

băut o cafea rece într-o tăcere stânjenitoare. Îl observam cu coada ochiului, privea fix podeaua în fața picioarelor, cu palmele pe genunchi. Dacă nu l-aș fi cunoscut, mi-aș fi spus: Încă un drogat pe ulița noastră! Era absent, cufundat în propriile gânduri, îl auzeam cugetând. Ziceai că simte direct ceea ce-l muncea pe dinăuntru. Părea atât de fragil, de singur! Și atât de misterios! Mă emoționa. Apoi, dintr-odată, pe un ton care se dorea urgent și grav, mi-a servit mica morală obișnuită, seriozitate, cinste, corectitudine, studii. M-am ridicat și i-am spus: În regulă, văd că ești bine, te las. M-a oprit! Era pentru prima oară, nu-i stătea în obicei să insiste, să oprească pe cineva apucându-l de mânecă, să-l bată la cap. Mi-a spus: Te rog să mă ierți. A ezitat, apoi a adăugat: N-am fost un frate prea bun pentru tine, dar să nu uiți niciodată că sunt fratele tău mai mare și că te iubesc mai presus de orice. Cred că am dat din umeri, am oroare de efuziuni, mi se par îngrozitor de umilitoare. A repetat: Să nu uiți... orice s-ar întâmpla. M-a emoționat de m-a scos din minți. M-am ridicat și am plecat fără să mă uit înapoi. Regret acum amarnic. Ar fi trebuit să rămân, să stau de vorbă cu el, să-i cer explicații, să-l țin de mână, ar fi trebuit să mă instalez în casă, să nu-l scap din ochi. Înțelesesem foarte clar că ajunsese la capăt, era limpede ca lumina zilei. Dar pe atunci filozofia mea era: Fiecare cu treaba lui! Mi-e rușine să recunosc, dar nu m-am mai dus să-l văd, mi-am interzis chiar, aveam obidă pe el că nu se ținuse de cuvânt, spusese cât se poate de clar: O să vin să vă văd. Și îi mai spusesem asta și mătușii Sakina, care se bucurase de mama focului. Iar tovarășilor mei le spusesem că o să le fac semn să treacă și ei așa, ca din întâmplare, sunt

campioni la a umple decorul lăsând să se creadă că viaţa este o improvizaţie care îndeamnă la petrecere.

Există în jurnalul său trei pagini despre propria sinucidere. Pentru el nu era vorba de o sinucidere, s-ar supăra amarnic pe mine dacă m-ar auzi pronunţând acest cuvânt. El nu l-a folosit nici măcar o dată. Vorbeşte de pedeapsă şi de dreptate. Spune că este un gest de iubire faţă de tatăl nostru şi faţă de victimele lui. Nu ştiu dacă e corect să asociezi ceea ce nu se poate asocia, să faci unul şi-acelaşi gest şi pentru victimă, şi pentru călău. Cred că n-o să înţeleg niciodată cu-adevărat ce s-a petrecut în mintea lui. Probabil că la fel se întâmplă cu toţi sinucigaşii. În faţa trupurilor lor inerte stai ca prostul şi îţi pui nişte întrebări la care nu se poate răspunde. Acum, după ce i-am citit şi răscitit jurnalul, încep să întrezăresc procesul mintal care l-a dus la sinucidere, dar actul în sine e altceva, depăşeşte orice capacitate de înţelegere. Sunt de acord să te gândeşti la sinucidere, este o tentaţie dintre cele mai răspândite, în cartier reprezintă o adevărată manie. Admit chiar că la un moment dat poţi trece la faza materială, pregătind actul, optând pentru o armă sau alta, făcând repetiţii, jucându-te de-a disperatul care îşi trage un glonţ în tâmplă, prăbuşindu-se cu roţile în aer şi împingând până la a-ţi ţine respiraţia atâta timp cât trebuie ca să vezi cum e, dar dincolo de asta comiterea actului propriu-zis nu e deloc mură-n gură. E un moment insesizabil. Nici sinucigaşul însuşi nu şi-l poate imagina, la un moment dat se produce declicul şi gata, nu mai există cale de-ntors. Când lovitura a pornit, el deja nu se mai află acolo ca s-o vadă venind. Rachel n-a ales calea cea mai rapidă, să-şi tragă un glonţ,

să înghită otravă, să sară de pe un pod sau să se arunce sub roțile unui tren, a murit la foc mărunt. Nu să se sinucidă voia el, ci să ispășească, voia să moară gazat exact ca victimele tatălui nostru, ca și cum tata însuși l-ar fi gazat. S-a văzut murind, și cred că a făcut tot ce-a putut ca să rămână lucid până în ultima clipă. Era prețul pe care voia să-l plătească, în locul tatei, pentru victimele din lagăre și, probabil, pentru mine, ca să mă elibereze de povara datoriei noastre. Da, termenul de *sinucidere* nu se potrivește.

Nu-mi caut scuze, dar pe atunci viața nu era deloc veselă prin cartier. A fost însă vreodată? Cred că da, păstrez amintirea unor vremuri lipsite de griji. Veneam și ne duceam de colo-colo fără apăsări sau probleme. Dacă existau totuși, mai ales la sfârșit de lună, le depășeam cu ușurință, iar pe cele pe care nu reușeam să le dăm deoparte le ocoleam, strângeam centura, trăiam pe datorie, femeile treceau din nou pe la casele de amanet. Mi se pare că oamenii erau mai relaxați, se zbăteau și ei cum puteau fără a sta să se gândească prea mult că viața le era un infern din care nu aveau să iasă niciodată. Spuneau sus și tare: „E și mâine o zi", „Trăiască Republica, trăiască Franța", „Speranța moare ultima". Sau: „Culcă-te și-ai să visezi că mănânci", „Pofta vine răbdând", „Suge degetul și-o să uiți", „Fă ca și cum ar fi ramadanul", „Îmbată-te cu apă rece", și râdeau ținându-se de burtă. Când situația se îngroșa, făceai pe soldatul din '14-'18 filozofând în tranșee: „La război ca la război", sau „Fiecare trebuie să moară de ceva" sau „În altă parte e și mai rău" sau „Bărbații mor în picioare"... Asta mi-era dat să aud tot timpul, s-ar putea face un întreg dicționar cu astfel de expresii de sfârșit de lună, cele mai multe aduse din Africa de

foştii combatanţi. Nimeni nu se lăsa pradă disperării, când ajungeau la pământ scoteau din mânecă lovitura-surpriză: Allah, Isus, Fecioara Maria şi barzii populari. Cartierul era pe-atunci un sat rupt de lume, cu suişurile şi coborâşurile lui, într-o zi ne întrajutorăm, în alta ne ucidem, în alta, în sfârşit, ne împăcăm în jurul focului. Satul numai din asta trăia şi dura, din chestiuni de delimitare şi îngrădire, din certurile dintre vecini, din jucăriile improvizate ale copiilor, din poveştile de familie ale căror iţe încâlcite duceau până în străfundurile Africii. Cu excepţia bătrânelor care trăgeau sforile văicărindu-se, nimeni nu avea suficientă răbdare să le descurce şi să găsească soluţia, şi atunci fiecare se purta ca şi cum ar fi ştiut, astfel încât a bârfi nu era decât un mod de a vorbi între altele. Dar poate că aveam această impresie pentru că eram tineri, umblam neîncetat creanga, nu aveam timp să căutăm dedesubturi, să ne uităm sub covor, să vedem ce se punea la cale prin beciuri, ce dospea prin capete, lucruri de care aflam, de altfel, pe bucăţi, care erau învăluite în mister şi de o violenţă incredibilă, mirosind plăcut a eroism iluminat şi a recompense cu carul, atât pe pământ, cât şi-n ceruri. Când şi-au făcut apariţia cei dintâi islamişti, i-am aplaudat, se ridicaseră împotriva Tiranului şi a oamenilor lui de acolo, de-acasă, din Algeria, nişte *Taghout* cum spuneau ei, nişte caizi nemaipomenit de bine-narmaţi care ucideau şi prădau în cel mai legal mod. Văzusem şi eu ceva de felul ăsta la Alger, la fiecare pas mă vedeam deportat şi lichidat ca un *Untermensch*, un sub-om. Erau haioşi în uniforma lor de kamikaze ai Antichităţii, cu şiragul de mătănii în bandulieră, barba vâlvoi, fruntea plină de stigmate, privirea arzătoare,

sandalele pentru orice fel de teren, ne plăcea mult discursul lor de rapperi ai lui Allah, disponibilitatea lor de preoți de țară, rezistența lor de infirmieri ai săracilor. Ei erau o mână, dar noi eram un puhoi, și nu ceream decât să le fim brațe. Puteam face orice, era de-ajuns ca ei să ne ceară, aveau urechea trează și îndemnurile lui Allah. Abia ieșiți din găoace, eram mai mult decât pregătiți, ne învățaseră cât de îmbătător era să ai oameni pe care să-i urăști și cărora să le dorești moartea cu atâta ardoare încât să-ți pierzi somnul. Numai despre asta vorbeam toată noaptea prin beciuri și pe scări de bloc, înfofoliți în hainele noastre de mujahedini, în vreme ce bieții oameni care nu aveau de apărat decât sărăcia își ferecau ușile în calea adevărului Profetului și a redresării morale, adormind ca niște imbecili fericiți. În faza aceea de inițiere, uram niște ființe abstracte, fără nume și prenume, totul era atât de mistic, încât ar fi putut să îmbete și-un sfânt. Vagul și inexplicabilul sunt ingredientele de bază pentru oricine vrea să devină fanatic, iar noi voiam asta pe loc. Și, de altfel, nici nu aveam altceva decât asta, timp de pierdut. Acestor ființe demne de toată ura noi le spuneam Necredincioși, *Kouffar*, cum se spune la moschee. Suna nemaipomenit, Necredincioșii, *Kouffar*, Tiranii, *Taghout*, puteai să pui ce dorești sub numele astea, câinele, pisica, visele rele. Când am fost recunoscuți apți de jihad, imamul a deschis sacul cu *Kouffar* și fiecăruia, cu o voce gravă și definitivă, i-a dat un nume: Acesta este evreul, *Lihoudi*, râiosul, cel mai rău dintre toți, acesta este creștinul, *massihi*, ipocritul, blestematul, acesta e comunistul, *chouyoui*, monstrul disprețuit de Allah, aceștia sunt musulmanul laic, arabul occidentalizat, femeia liberă, niște câini

şi nişte cătele vulgare care merită o moarte atroce, aceştia sunt homosexualii, drogaţii, intelectualii, care trebuie striviţi prin orice mijloace. Toţi, în cea mai mare parte, oameni pe care îi cunoşteam, vecini, vecine, colegi de şcoală, colegi de muncă, negustori din cartier, profi din liceu, feţe de la televizor. Şi, dintr-odată, Franţa ne-a apărut în toată oroarea ei, cangrenată până la măduvă, o adevărată adunătură de *Untermenschen*, nişte corcituri infecte şi veninoase, intrase în cârdăşie cu Israelul, cu America şi cu acele înfiorătoare dictaturi arabe care îşi exterminau popoarele pentru a împiedica răspândirea islamului. Era mai mult decât urgent să fie distrusă! De-a lungul zilelor şi al salvărilor, fiecare s-a descurcat cum a putut, dar mulţi n-au încetat să se adâncească în delir. Cel care nu s-a vindecat la timp de ciuma verde este un om pierdut pe vecie.

Aşa cum am arătat în capitolele anterioare, situaţia s-a degradat înfiorător în ultimele luni. De la asasinarea Nadiei de către emirul cartierului la porunca imamului şi după sosirea noii echipe, Chiorul, Flicha şi armata lor de *kapo*, cartierul nu mai este acelaşi. A devenit deja un lagăr de concentrare, sau într-acolo se-ndreaptă, murim cu toţii la foc mărunt, ne baricadăm, toată lumea este fişată, supravegheată, somată neîncetat să respecte regulamentul *Lager*-ului, ţinuta, lungimea părului, gesturile care trebuie făcute, chestiile care nu pot fi făcute, adunările zilnice, mobilizarea generală de vineri, drogarea cu predici, procesele şi pedepsirile publice, pentru ca până la urmă să te trezeşti înrolat în *Kommando*-urile morţii gata oricând de plecare spre taberele afgane. Nu mai lipsesc decât camerele de gazare şi crematoriile ca să trecem la exterminarea în masă. Şi nici măcar umbra vreunui Drept la

orizont! Rachel nu explică, însă am înțeles că Drepții erau acei oameni care, riscându-și propria viață, au ascuns evrei vânați de Gestapo și de jandarmerie. A întocmit o fișă referitoare la acest subiect și o alta cu privire la Drepții germani care chiar în inima Marii Mașinațiuni se întrecuseră în viclenie și curaj pentru a salva milioane de nevinovați. Unii sunt cunoscuți, iar numele lor se bucură de un înalt respect: Oskar Schindler, Albert Battel și alții. Tată, tu de ce n-ai făcut la fel, Rachel ar fi astăzi în viață, iar noi am fi copiii unui Drept? Rachel spunea că Holocaustul reprezintă o aberație a Istoriei și că nicicând omenirea nu va mai accepta ca o asemenea grozăvie să se repete. Era cultivat, informat, știa ce spune, dar cred că a uitat să atragă atenția că lucrurile nu se văd decât atunci când deja s-au produs. Cu o clipă înaintea morții ești încă viu, dar o secundă după aceea există oameni uluiți care plâng o dispariție. Mătușii Sakina îi plăcea să spună: Diferența dintre ieri și mâine este ziua de azi, despre care nu știm cum se va sfârși. Iar domnului Vincent, care avea principii foarte stricte cu privire la strânsul șuruburilor, îi plăcea să repete pe deasupra capetelor noastre, încrucișându-și degetele: Până acum a ținut, iar când va plesni, vom afla. Rachel a uitat apoi să recunoască faptul că omenirea are mai ales obiceiul de a da greș și că nimic nu o deranjează mai mult decât să se corecteze. În cartier, nu există cineva care să nu știe asta, e deja prea târziu, islamiștii sunt aici, bine înfipți, iar noi suntem tot aici, dar prinși în capcană, cu mâinile și picioarele legate. Chiar dacă nu ne vor extermina, nu ne vor lăsa să trăim. Mai rău, ne vor transforma în propriii noștri paznici, mielușei

față de emir, nemiloși în schimb unii față de alții. Vom fi niște *kapo*.

Cum se mai schimbă lucrurile! În câteva luni, satul a devenit de o stranietate absolută: un ZUS al trecutului, *ein Konzentrationslager*. În doar câteva minute, atât cât i-a luat să răsfoiască un vechi livret militar care n-ar fi trebuit să se afle acolo, Rachel a căzut într-o gaură neagră a istoriei. În doar doi ani, și-a pierdut sănătatea, mințile, slujba, prietenii, a pierdut-o pe Ophélie a lui cea dintotdeauna și și-a pierdut viața. Iar eu, în doar zece luni, am trecut de la cea mai crasă indolență la o stare de criză permanentă, ceva între nebunie, furie și pofta de a mă duce să mă înec la celălalt capăt al lumii. Nu știu ce să fac și cum va arăta ziua de mâine. Mă simt extrem de singur. Singur ca nimeni altul pe lume. Părinții-mi sunt morți, Rachel e mort, unchiul Ali se apropie vertiginos de sfârșit și habar n-am ce-o așteaptă pe mătușa Sakina. Viața e de o tristețe absolută.

Între prieteni, am început să ne spunem că a venit vremea să ridicăm ancora și să ne ducem să crăpăm în alt loc. Ne mai spunem însă și că nu trebuie să renunțăm, că trebuie să ne batem. Într-o zi, ne jurăm că merită să luptăm, iar a doua zi că toate astea nu merită nici măcar un scuipat. Nu vedem prin ce miracol am putea ieși din situația asta.

Jurnalul lui Rachel

24 aprilie 1996

Îngrozitor de lung mi s-a părut timpul în aceste ultime luni. Un secol întreg a trecut peste mine, şi nu unul oarecare, ci un secol al ororii şi al ruşinii absolute. Dumnezeule, cât de lung şi de costisitor a mai fost! Da, trebuie să spun că am plătit preţul fiecărui pas, al fiecărui cuvânt, al fiecărui crâmpei de informaţie pentru a putea să-mi cunosc tatăl, pentru a încerca să cunosc din interior ce a însemnat Exterminarea şi în ce fel a fost amestecat tatăl meu în ea. L-am urmărit de la un capăt la altul, am pătruns în gândurile lui şi mi-am potrivit paşii în ai săi. N-am bătut nicăieri în retragere, în nici un moment, nici în faţa camerei de gazare, nici în faţa inimaginabilei vieţi de zi cu zi a celui deportat, nici în faţa durerii care îmi devora pe zi ce trece mai adânc inima. Dacă zidurile lagărelor, stafiile deportaţilor, bărbaţii şi femeile pe care i-am întâlnit de-a lungul scufundării mele în Exterminare, cărţile pe care le-am citit şi recitit ar putea depune mărturie, ar spune: da, omul acesta nu şi-a cruţat forţele, are dreptul să vorbească, ştie ce spune.

Cred că am făcut dovadă de onestitate, atât cât e cu putinţă am cântărit toate argumentele *pro* şi toate argumentele *contra*, nimic nu e vreodată absolut negru şi extrem de rar se întâmplă ca totul să fie alb ca zăpada. N-am diminuat

responsabilitatea tatălui meu, care n-a fost decât o rotiță minusculă dintr-o enormă mașină, dar nici n-am crezut că această mașină oarbă ar fi putut să funcționeze fie și doar o clipă fără voința fermă a fiecăruia dintre oamenii care o slujeau. Aș putea să fiu contrazis, dar pentru că îl cunosc, atât cât poate un copil să-și cunoască tatăl, cred că niciodată nu a dat dovadă de cruzime. Auster, riguros, inflexibil era. Și un pic oportunist, de asemenea, dacă e să judec după peripețiile prin care a trecut în Egipt și Algeria. Trebuia să trăiască, a acceptat ce i se oferea, să fie spion, instructor militar și mai știu eu ce. În Algeria cel puțin, a făcut suficient de mult pentru a merita titlul, atât de glorios pentru algerieni, de fost mujahedin. În satul lui, era un șeic venerat, a fost un soț iubitor pentru mama și un tată bun pentru noi, s-a lipsit de prezența noastră trimițându-ne în Franța ca să învățăm pentru a putea să ne construim un viitor trainic. A căzut victimă barbariei, fiind înălțat la rangul de *chahid*, martir al națiunii. Pentru Aïn Deb, e un *Drept*.

Nu alegem în viață. Tatăl meu nu a ales, s-a aflat doar acolo, pe acel drum care ducea către infamie, în inima Exterminării. Nu putea să-l părăsească, nu putea decât să închidă ochii și să-l urmeze. Nimeni nu visează să ajungă călău și nimeni nu visează să fie într-o zi torturat. Așa cum soarele își elimină preaplinul de energie prin fantastice explozii sporadice, și istoria, la anumite intervale, expulzează ura pe care omenirea o acumulează în ea, iar vântul acesta de foc pârjolește tot ce-i iese în cale. Întâmplarea va hotărî unde ne aflăm, aici sau dincolo, la adăpost sau expuși, de o parte sau de cealaltă a manetei. Nici eu n-am ales, sau am ales cel mult să duc o viață liniștită și muncitoare, și iată-mă acum pe un eșafod care n-a fost ridicat pentru mine. Plătesc pentru

altul. Vreau să-l salvez, pentru că este tatăl meu şi pentru că este un om. Aşa vreau eu să răspund la întrebarea lui Primo Levi, *Mai este oare acesta un om?* Da, oricât de mare i-ar fi decăderea, victima continuă să fie un om şi, oricât de mare i-ar fi josnicia, şi călăul continuă să fie un om.

Dar, în acelaşi timp, alegerea ne aparţine, clipă de clipă. Între noi şi viaţă există un pact, ea ne părăseşte atunci când doreşte, dacă ne consideră nedemni de ea sau prea plini de propria noastră putere, iar noi avem privilegiul s-o părăsim atunci când poftim, dacă ea o ia într-o direcţie care nu se potriveşte cu idealurile noastre, încăpăţânându-se să meargă pe ea. Ne-o spunem şi ne despărţim amiabil, oricât de dureros şi de definitiv e. Dacă oricum trebuie să mori, măcar s-o faci respectând propria persoană şi persoana celuilalt. Tatăl meu şi-a ales propria viaţă, şi de fiecare dată când viaţa i-a oferit o alternativă, el a confirmat această alegere. A ucis nu o persoană, a ucis două, apoi o sută, apoi mii, zeci de mii, şi ar fi putut să ucidă milioane. Nu făcea decât să urască şi să slujească, iar aceste găuri în cap sunt fără capăt. Iar la sfârşit, în momentul bilanţului, în clipa trezirii, a ales să le întoarcă victimelor spatele şi să-şi ia tălpăşiţa. Ceea ce echivala cu a le ucide a doua oară, era oribil. După care cu bună ştiinţă a făcut greşeala de a da viaţă ştiind foarte bine că, mai devreme sau mai târziu, adevărul va ieşi la iveală, iar copiii lui vor trebui să îndure martiriul. A spune despre un asemenea om că nu este un om înseamnă a-l lipsi de răspundere şi, în felul acesta, a-l achita, el n-ar mai avea atunci ce să îndrepte şi de ce să-şi ceară iertare. Or, nici măcar pentru Dumnezeu, cu gloria lui deplină, nici măcar pentru Satan, cu imensa lui forţă, nu există ceva gratis, fiecare trebuie să-şi merite tronul şi să şi-l păstreze, noi suntem cei care i-am

făcut regi. Şi dacă *nimic din ce stă în putinţa omului nu o va putea şterge vreodată*, putem să ne silim să facem măcar atât: să plătim, să plătim fără greş. Nu laşi datorii în urma ta!

Drept care am ales să plătesc fără greş pentru tatăl meu şi pentru victimele lui. Ceea ce nu înseamnă decât a face dreptate. Nu se va putea spune că toţi cei din neamul Schiller au eşuat. Fie ca Dumnezeu, această *chestie* oarbă şi surdă care se plimbă maiestuos prin ceruri, să-l ierte pe tatăl meu şi să ţină cont că, în ceea ce mă priveşte, nu aştept nimic de la el. Ceea ce contează pentru mine este ca victimele lui să ne ierte. Moartea mea nu îndreaptă nimic, este doar un gest de iubire.

Dragul meu Malrich, iubitul meu frate, dacă citeşti acest jurnal, te rog să mă ierţi! Ar fi trebuit să vorbesc cu tine şi să împart cu tine această îngrozitoare povară. Erai însă atât de tânăr şi atât de puţin pregătit. Mă revanşez, iată, am scris acest jurnal atât pentru mine, cât şi pentru tine. Fii tare şi nu te lăsa. Te iubesc. Sărută-i din partea mea pe mătuşa Sakina şi pe unchiul Ali. Dacă o vezi pe Ophélie, spune-i că o iubesc şi roag-o să mă ierte.

E 11 noaptea. Momentul întâlnirii mele.

SFÂRŞIT

P.S. Doresc ca jurnalul meu să-i fie înmânat fratelui meu, Malek Ulrich Schiller. Mulţumesc pentru respectarea voinţei mele.

Boualem Sansal s-a născut la 15 octombrie 1949 în Teniet el Had din Algeria. În 1972 și-a luat diploma de inginer de la École Polytechnique d'Alger, apoi a fost asistent și cercetător în cadrul acesteia. A obținut titlul de doctor în economie. În 1996 a fost numit director general la Ministerul Industriei, dar în 2003 a fost concediat pentru atitudinea sa critică față de putere. Debutează în 1999 cu *Le Serment des barbares*, al cărui manuscris l-a trimis prin poștă la Gallimard, recompensat, în Franța, cu Premiul pentru primul roman și Premiul Tropiques. Au urmat romanele: *L'Enfant fou de l'arbre creux* (2000; Premiul Michel-Dard 2001), *Dis-moi le paradis* (2003), *Harraga* (2005). În 2008 a apărut ***Satul neamțului sau Jurnalul fraților Schiller*** (*Le village de l'Allemand ou Le journal des frères Schiller*; Humanitas Fiction, 2018; Marele premiu RTL-*Lire*, Marele premiu pentru roman al Societății Oamenilor de Litere din Franța, Premiul Nessim Habif al Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, Premiul Louis-Guilloux), roman urmat de *Rue Darwin* (2011; Premiul romanului arab 2012), *2084. Sfârșitul lumii* (2015; *2084. La fin du monde*; Humanitas Fiction, 2016; Marele premiu al Academiei Franceze) și *Le train d'Erlingen ou La metamorphose de Dieu* (2018). Boualem Sansal a mai publicat povestiri și trei volume de eseistică: *Poste restante: Alger. Lettre de colère et d'espoir à mes compatriotes* (2006), *Petit éloge de la mémoire. Quatre mille et une années de nostalgie* (2007) și *Gouverner au nom d'Allah. Islamisation et soif de pouvoir dans le monde arabe* (2013). În 2011 a primit Premiul Păcii acordat de Uniunea Librarilor Germani pentru modul în care „critică deschis situația politică și socială din țara sa", în 2012 statul francez i-a acordat titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, iar în 2013 Academia Franceză i-a decernat Marele premiu pentru Francofonie. Continuă să locuiască în Algeria, în orașul Boumerdès.

Publicat înainte de capodopera *2084. Sfârșitul lumii* (Humanitas Fiction, 2016) și înainte de valul de atentate teroriste care a zguduit Franța și Occidentul, romanul multipremiat *Satul neamțului sau Jurnalul fraților Schiller* de Boualem Sansal este un tur de forță din punct de vedere literar, moral și istoric.

Romanul leagă într-un ritm halucinant, prin jurnalele alternate ale lui Rachel și Malrich Schiller, două epoci istorice și două regimuri politice: nazismul și islamismul fundamentalist, proiectându-le, ca avertisment, în viitor. O panoramare a lumii actuale care ne poartă prin Franța, Algeria, Germania, Austria, Polonia, Turcia, Egipt, unind lagărul de exterminare de la Auschwitz cu periferiile Parisului. Pesimismul meditativ al lui Rachel și edificarea sfâșietoare a lui Malrich îi determină pe frații Schiller să aleagă două căi diametral opuse.

„În intenția sa de a denunța nedreptățile, minciunile și dictatele de orice natură, de a combate amnezia și revizionismele istorice de orice fel, nimic nu pare a-l opri pe marele romancier Boualem Sansal. Nici atacurile violente de care a avut parte în propria țară, nici cenzura la care i-au fost supuse ultimele cărți."

Le Monde des livres

„Boualem Sansal nu scrie decât cărți care lovesc exact acolo unde te aștepți mai puțin."

Le Figaro littéraire

„Scriitorul algerian Boualem Sansal confruntă nazismul și islamismul prin povestea bulversantă a doi frați. Admirabil!"

Le Point

„***Satul neamțului*** trebuie salutat pentru virtuozitatea structurii sale, pentru grija sa față de universal și pentru curajul său politic."

Inrockuptibles

„Primul mare roman despre islamism. În ***Satul neamțului*** de Boualem Sansal, Camus și-ar recunoaște propriile teme, ca și dragostea lor comună pentru acest pământ și teroarea în fața înspăimântătoarei lui frumuseți și a soarelui său feroce."

The New Republic